प्राचीनलेखमालाया अनुक्रमणी ।

प्राचीनलेखमाला ।

(६२)

विजयनगरमहाराजवंशीयस्य कर्णाटक-द्वितीय-रङ्गस्य दानपत्रम् ।

श्रीवेङ्कटेशाय नमः ।

यस्य सपर्कपुण्येन नारीरत्नमभूच्छिला ।
यदुपास्य सुमनसा तद्वस्तुद्वन्द्वमाश्रये ॥
यस्य द्विरदवक्त्राद्याः पारिषद्याः परश्शताः ।
विघ्नं निघ्नन्ति भजतां विष्वक्सेनं तमाश्रये ॥
जयति क्षीरजलधेर्जात सव्येक्षणं हरे ।
आलम्बन चकोराणाममरायुष्कर महः ॥
पौत्रस्तस्य पुरूरवा बुधसुतस्तस्यायुरस्यात्मजः
सञ्जज्ञे नहुषो ययातिरभवत्तस्माच्च पूरुस्ततः ।
तद्वंशे भरतो बभूव नृपतिस्तत्सन्ततौ शंतनु-
स्तत्तुर्यो विजयोऽभिमन्युरुदभूत्तस्मात्परीक्षित्तत. ॥
नन्दस्तस्याष्टमोऽभूत्समजनि नवमस्तस्य राज्ञश्चलिक्क-
क्ष्मापस्तत्सप्तम' श्रीपतिरुचिरभवद्राजपूर्वो नरेन्द्र ।
तस्यासीद्विज्जलेन्द्रो दशम इह नृपो वीरहेमालिराय-
स्तार्तीयीको मुरारौ कृतनतिरुदभूत्तस्य मायापुरीश ॥
तत्तुर्योऽजनि तातपिन्नममहीपालो निजालोकन-
ग्रस्तामित्रगणस्ततोऽजनि हरन्दुर्गाणि ससाहितान् ।
अंहंकेन स सोमिदेवनृपतिस्तस्यैव जज्ञे सुतो
वीरो राघवदेवराडिति तत' श्रीपिन्नमोऽभून्नृप ॥

आरवीटिनगरीविभोर[भू]त्तस्य बुक्कधरणीपतिः सुत ।
येन सालुवनृसिंहराज्यमप्येधमानमहसा स्थिरीकृतम् ॥

स कामिनीः स्वतनुकान्तिभिराक्षिपन्तीं
बुक्कावनीपतिलको बुधकल्पशाखी ।
कल्याणिनी कमलनाभ इवाब्धिकन्या
बल्लाम्बिकामुदवहद्बहुमान्यशीलाम् ॥

सुतेव कलशाम्बुधेः सुरभिलाशुग माधवा-
त्कुमारमिव शंकरात्कुमहीभृत' कन्यका ।
जयन्तममरप्रभोरपि शचीव बुक्काधिपा-
च्छ्रुतं जगति वल्लभालभत रामराज सुतम् ॥

श्रीरामराजक्षितिपस्य तस्य चिन्तामणीरर्थिकदम्बकानाम् ।
लक्ष्मीरिवाम्भोरुहलोचनस्य लकाम्बिकामुष्य महिष्यलासीत् ॥

तस्याधिकै' समभवत्तनयस्तपोभि.
श्रीरङ्गराजनृपतिः शशिवंशदीप' ।
आसन्समुल्लसति धामनि यस्य चित्रं
नेत्राणि वैरिसुदृशा च निरञ्जनानि ॥

सतीं तिरुमलाम्बिका चरितलीलयारुन्धती-
प्रथामपि तितिक्षया वसुमतीयशो रुन्धतीम् ।
हिमांशुरिव रोहिणीं हृदयहारिणीं सद्गुणै-
रमोदत सधर्मिणीमयमवाप्य वीराग्रणी ॥

रचितनयविचार रामराज च धीर
वरतिरुमलराय वेङ्कटाद्रिक्षितीशम् ।
अजनयत स एतानानुपूर्व्यात्कुमारा-
निह तिरुमलदेव्यामेव राजा महौजा ॥

सकलभुवनकण्टकानरातीन्समिति निहत्य स रामराजधीर (वीर) ।
जगतमनु भगीरथादिराजप्रथितयशा प्रशशास चक्रवर्ती ॥

व्यराजत श्रीवरवेङ्कटाद्रिराजः क्षितौ लक्ष्मणचारुमूर्तिः ।
ज्याघोषदूरीकृतमेघनादः कुर्वन्सुमित्राशयहर्षपोषम् ॥

त्रिषु श्रीरङ्गक्ष्मापरिवृढकुमारेष्वधरिणं
विजित्यारिक्ष्मापास्तिरुमलमहाराजनृपतिः ।
महौजाः साम्राज्ये सुमतिरभिषिक्तो निरुपमे
प्रशास्त्युर्वीं सर्वामपि तिसृषु मूर्तिष्विव हरिः ॥

यशस्विनामग्रसरस्य यस्य पट्टाभिषेके सति पार्थिवेन्दोः ।
दानाम्बुपूरैरभिषिच्यमाना देवीपद भूमिरिय दधाति ॥

सामादयो विधिमुखादिव सत्यवाच.
सामाद्युपायनिवहा इव सायुगीनात् ।
रामादयो दशरथादिव राजमौले-
स्तस्मादमेययशसस्तनया बभूवु ॥

राजा ततोऽभूद्रघुनाथनामा श्रीरङ्गराज श्रितपारिजातः ।
श्रीरामराज. शिशिराशुरुर्व्यां विख्यातिमान्वेङ्कटदेवरायः ॥
श्रीरङ्गराय. सहजेषु तेषु पारगतो नीतिपय.पयोधे. ।
अष्टासु दिक्षु प्रथितस्य लेभे पट्टाभिषेक पे(पि)नुगोण्डराज्ये ॥

अथ श्रीवेङ्कटपतिदेवरायो नयोज्ज्वल ।
अवनीमशिषत्कीर्त्या दिशो दश विशोभयन् ॥

तज्ज्यायस. सुरद्रुमलज्जावहचरितरामराजविभो. ।
जातस्तिरुमलराजः ख्यात श्रीरङ्गराजोऽपि ॥

[तत] श्रीरङ्गरायस्य तनया विनयाधिकाः ।
अजायन्त दयावन्त. श्रुतवन्तो यशस्विनः ॥

श्रीरङ्गरायनृपतेस्तनयेषु तेषु
पार गिरामधिगत कविपुंगवानाम् ।
रत्नेषु कौस्तुभ इवाम्बुधिसभवेषु
श्रीरामरायनृपति सुचिरं व्यलासीत् ॥

आरवीटिनगरीविभोर[भू]त्तस्य बुक्कधरणीपतिः सुत ।
येन सालुवनृसिंहराज्यमप्येधमानमहसा स्थिरीकृतम् ॥

स कामिनी· स्वतनुकान्तिभिराक्षिपन्तीं
बुक्कावनीपतिलको बुधकल्पशाखी ।
कल्याणिनीं कमलनाभ इवाब्धिकन्या
वल्लाम्बिकामुदवहद्बहुमान्यशीलाम् ॥

सुतेव कलशाम्बुधेः सुरभिलाशुग माधवा-
त्कुमारमिव शंकरात्कुमहीभृत· कन्यका ।
जयन्तममरप्रभोरपि शचीव बुक्काधिपा-
च्छुत जगति वल्लभालभत रामराजं सुतम् ॥

श्रीरामराजक्षितिपस्य तस्य चिन्तामणीरर्थिकदम्बकानाम् ।
लक्ष्मीरिवाम्भोरुहलोचनस्य लक्काम्बिकामुष्य महिष्यलासीत् ॥

तस्याधिकै समभवत्तनयस्तपोभि·
श्रीरङ्गराजनृपति· शशिवंशदीप ।
आसन्समुल्लसति धामनि यस्य चित्रं
नेत्राणि वैरिसुदृशा च निरञ्जनानि ॥

सती तिरुमलाम्बिका चरितलीलयारुन्धती-
प्रथामपि तितिक्षया वसुमतीयशो रुन्धतीम् ।
हिमांशुरिव रोहिणीं हृदयहारिणी सद्गुणै-
रमोदत सधर्मिणीमयमवाप्य वीराग्रणी· ॥

रचितनयविचार रामराज च धीरं
वरतिरुमलराय वेङ्कटाद्रिक्षितीशम् ।
अजनयत स एतानानुपूर्व्यात्कुमारा-
निह तिरुमलदेव्यामेव राजा महौजा· ॥

सकलभुवनकण्टकानरातीन्समिति निहत्य स रामराजधीर·(वीर·) ।
भरतमनु भगीरथादिराजप्रथितयशा· प्रशशास चक्रमुर्व्या· ॥

व्यराजत श्रीवरवेङ्कटाद्रिराजः क्षितौ लक्ष्मणचारुमूर्तिः ।
ज्याघोषदूरीकृतमेघनादः कुर्वन्सुमित्राशयहर्षपोषम् ॥

त्रिषु श्रीरङ्गक्ष्मापरिवृढकुमारेष्वधरिणं
विजित्यारिक्ष्मापास्तिरुमलमहाराजनृपतिः ।
महौजाः साम्राज्ये सुमतिरभिषिक्तो निरुपमे
प्रशास्त्युर्वीं सर्वामपि तिसृषु मूर्तिष्विव हरिः ॥

यशस्विनामग्रसरस्य यस्य पट्टाभिषेके सति पार्थिवेन्दोः ।
दानाम्बुपूरैरभिषिच्यमाना देवीपदं भूमिरियं दधाति ॥

सामादयो विधिमुखादिव सत्यवाचः
सामाद्युपायनिवहा इव सायुगीनात् ।
रामादयो दशरथादिव राजमौले-
स्तस्मादमेययशसस्तनया बभूवुः ॥

राजा ततोऽभूद्रघुनाथनामा श्रीरङ्गराजः श्रितपारिजातः ।
श्रीरामराजः शिशिरांशुरुर्व्यां विख्यातिमान्वेङ्कटदेवरायः ॥
श्रीरङ्गरायः सहजेषु तेषु पारंगतो नीतिपयःपयोधेः ।
अष्टासु दिक्षु प्रथितस्य लेभे पट्टाभिषेकं पे(पि)नुगोण्डराज्ये ॥

अथ श्रीवेङ्कटपतिदेवरायो नयोज्ज्वलः ।
अवनीमशिषत्कीर्त्या दिशो दश विशोभयन् ॥
तज्ज्यायसः सुरद्रुमलज्जावहचरितरामराजविभोः ।
जातस्तिरुमलराजः ख्यातः श्रीरङ्गराजोऽपि ॥
[ततः] श्रीरङ्गरायस्य तनया विनयाधिकाः ।
अजायन्त दयावन्तः श्रुतवन्तो यशस्विनः ॥

श्रीरङ्गरायनृपतेस्तनयेषु तेषु
पारं गिरामधिगतः कविपुंगवानाम् ।
रत्नेषु कौस्तुभ इवाम्बुधिसंभवेषु
श्रीरामरायनृपतिः सुचिरं व्यलासीत् ॥

पूर्वं विश्रुतरामराजनृपतेः श्रीरामभद्राकृतेः
कल्याणोदयशालिनस्तनुभवा पञ्च प्रपञ्चावने ।
दक्षा नीतिपथानुगाः समभवन्क्षीरापगाकामिनो
गीर्वाणालयभूरुहा इव बुधश्रेणीष्टदानोत्सुकाः ॥
विख्यातचर्येषु नृपेषु तेषु श्रीरङ्गराज शिशिरांशुरुर्व्यां ।
विश्वत्रये विश्रुतकीर्तिरासीत्सौरेषु शालेष्विव पारिजात ॥
श्रीरङ्गराजस्य तपोविशेषैः संतोषिण[2] शेषगिरीश्वरस्य ।
कारुण्यभूम्ना कमनीयशोभौ पुत्रावभूता पुरुहूतभोगौ ॥
पे(पि)दवेङ्कटेन्द्रपिनवेङ्कटाधिराडिति नामकौ प्रकृतिपालनोत्सुकौ ।
खरदूषणप्रहतिदक्षिणावुभौ ददतः प्रमोदमिव रामलक्ष्मणौ ॥
श्रीशाली पे(पि)दवेङ्कटेन्द्रनृपतिर्ज्येष्ठो वयोभिस्तयोः
शौर्यौदार्यगभीरताधृतिकलापूर्वैश्च सर्वैर्गुणै ।
यस्यारातिनृपालभेदनकलायात्रासु सेनारजः-
पूरैर्भूर्जलधिर्भवेदिति हरि[श्चिन्तेति] धत्ते [स्थितौ][3] ॥
श्रीरङ्गराजेन्द्रकुमारकेऽस्मिन्वीरोत्तमे वेङ्कटदेवराये ।
पट्टाभिषेके पे(पि)नुगोण्डराज्ये तदाभिषिक्ता सुधियोऽपि हेम्ना ॥
ख्यातस्तस्य पितामहानुजतया श्रीवेङ्कटाद्रिक्षमा-
पालश्रीललनास्वयवृतपतेर्जातानुकम्पास्पदम् ।
आसीदुद्धतशत्रुगन्धकरटिप्रध्वसनद्धव्रतो(ते)
हर्यक्षः कविलोकरक्षणकलाप्रत्यग्रभोजाकृति ॥
तस्य श्रीरङ्गपति[.] क्षोणीपतिरात्मभूर्गुणाब्धिरभूत् ।
यस्यौदार्यमहिम्ना कल्पतरु क्वापि नन्दने वसति ॥
राज्ञस्तस्य गुणाद्भुतस्य सुकृतैः प्राचीनजन्मार्जितै
पुत्रोऽभूत्पुरुहूतकल्पमहिमा गोपालराजाग्रणी ।

---

१ 'कल्पद्रुमाणामिव पारिजात ' इति रघु. २ 'श्चिन्तेथ' मुद्रितपाठ ३ 'स्थितिम्' मुद्रितपाठ

सर्वेषा विदुषा समीहितफल दत्वा जगत्या स्वय
योो विसारयति स दानचतुरान्भोजादिकान्पार्थिवान् ॥
[१]सोऽय प्रियासहचर' सुकृती तपोभि-
राराधयद्वेङ्कटशैलनाथम् ।
प्रीतस्तदानीमगदीदभीष्ट-
दायी स देव कृपया तमेनम ॥
पुत्रः सन्धरणीमवाप मधुना श्रीरङ्गरायाभिधो
विख्यातश्चि(ःपि)न वेङ्कटेन्द्रनृपतेस्त्रैस्तपोवैभवैः ।
पूर्व श्रीवसुदेवभूर्बलरिपोः कृष्णाभिधोऽय यथा
नन्दः प्रागिव त सुतं कलयता श्रीरङ्गरायाभिधम् ॥
श्रीरङ्गेश्वरदत्तराज्यमहिमा श्रीरङ्गरायाग्रणी-
पादाम्भोजविनम्रभोजमगधक्ष्मापार्पितप्राभृतः ।
सर्वेषा पृथिवीभुजामधिशिरोविन्यस्तपादाम्बुज
पृथ्वी पालयते नयेन महता सप्तार्णवीमेखलाम् ॥
वाराशिगाम्भीर्यविशेषधुर्यचौराशिदुर्गैकविभालवर्य ।
पराष्टदिग्रायमनःप्रकामभयकरः शार्ङ्गधरान्तरङ्गः ॥
सारवीर रमया समुल्लसन्नारवीटिपुरहारनायक. ।
कुण्डलीश्वरमहाभुज[ः] श्रयन्मण्डलीकधरणीवराहताम् ॥
आत्रेयगोत्रजानामग्रसरो भूभुजामुदारयशाः ।
[२] .... ॥
सोऽय नीतिजितादिभूपतिततिः सुत्रामशाखी सुधी-
सार्थाना भुजतेजसा स्ववशयन्कर्णाटसिंहासनम् ।
आ सेतोरपि चाहिमाद्रि विमतान्सहृत्य शासन्मुदा ।
सर्वोर्वी प्रचकास्ति सिन्धुपरिघा श्रीरङ्गरायाग्रणी ॥

---

१ अस्मिन्वृत्ते प्रथम पादो वसन्ततिलकात्मक, अवशिष्टा इन्द्रावज्रा
२ आदर्शे त्रुटिचिह्न नास्ति.

रसर्तुबाणचन्द्राख्यगणिते शकवत्सरे ।
तारुण्याख्ये महावर्षे मासि फाल्गुननामके ॥
पक्षे वलक्षे पुण्यर्क्षे द्वादश्या च महातिथौ ।
श्रीवेङ्कटेशपादाब्जसन्निधौ श्रेयसा निधौ ।
कौण्डिन्यगोत्रजाताय वरापस्तम्बसूत्रिणे ॥
यजु शाखावतामग्र्ययायिनेऽभीष्टदायिने ।
मिष्टान्नदानसतुष्टशिष्टाचारद्विजन्मने ॥
मागण्टिभमहाराजपौत्रायातियशस्विने ।
यल्लमराजपुत्राय कौण्डण्याख्याय धीमते ॥
कान्तं तिरुवदिराज्ये वलुदलवट्टुचावडौ (?) ।
ययल्वानसूरिसीमाया पादूरिप्पत्तुविश्रुतम् (?) ॥
श्रीआर्यानेत्तग्रामस्य प्राची दिशमुपाश्रितम् ।
कूटडिग्रामरत्नस्य दक्षिणस्या दिशि स्थितम् ॥
प्रख्यातमट्टे ग्रामस्य पश्चिमाशामुपाश्रितम् ।
वालत्ताल्ले महाग्रामस्योत्तरस्या दिशि स्थितम् ॥
प्रख्यातचिन्नमःशेट्टिसमुद्रप्रतिनामकम् ।
कल्लकुर्शिमहाग्राम सर्वसस्योपशोभितम् ॥
सर्वमान्यं चतु सीमासहित च समन्ततः ।
निधिनिक्षेपपाषाणसिद्धसाध्यजलान्वितम् ॥
अक्षिण्यागामिसयुक्तं गणभोज्य सभूरुहम् ।
वापीकूपतटाकैश्च कच्छारामैश्च सयुतम् ॥
पुत्रपौत्रादिभिर्भोज्य क्रमादाचन्द्रतारकम् ।
दानादमनविक्रीतियोग्य विनिमयोचितम् ॥
परीतः प्रयतैः स्निग्धैः पुरोहितपुरोगमैः ।
विविधैर्विबुधैः श्रौतपथिकैरधिकैर्गिरा ॥
श्रीरङ्गरायभूपालो माननीयो मनस्विनाम् ।
सहिरण्यपयोधारापूर्वगं दत्तवान्मुदा ॥

वीरश्रीरङ्गरायक्षितिपतिवर्यस्य कीर्तिधुर्यस्य ।
शासनमिदं सुधीजनकुवलयचन्द्रस्य भूमहेन्द्रस्य ॥
वीरश्रीरङ्गरायोक्त्या प्राह पौत्र सभापतिः ।
कामकोटिनुतो रामकविशासनवाङ्मयम ॥
वीरश्रीरङ्गरायक्ष्मापतिदेशेन सोमनाथार्य. ।
शासनमलिखत्कामयतनयः श्रीगणपर्यायपौत्रमणि ॥
दानपालनयोर्मध्ये दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ।
दानात्स्वर्गमवाप्नोति पालनादच्युत पदम् ॥
स्वदत्ताद्द्विगुण पुण्य परदत्तानुपालनम् ।
परदत्तापहारेण स्वदत्त निष्फलं भवेत् ॥
स्वदत्ता परदत्ता वा यो हरेत वसुधराम् ।
षष्टिर्वर्षसहस्राणि विष्ठाया जायते क्रिमिः ॥
एकैव भगिनी लोके सर्वेषामेव भूभुजाम् ।
न भोज्या न करग्राह्या विप्रदत्ता वसुधरा ॥
सामान्योऽय धर्मसेतुर्नृपाणा काले काले पालनीयो भवद्भिः ।
सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामचन्द्रः ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३।१५६–१६०)

---

(६४)

कोटप्रान्तोपलब्धमहाराजशिवगणकारित-शिवमन्दिरप्रशस्तिः ।

ॐ नमः शिवाय ।

नम. सकलससारसागरोत्तारहेतवे ।
तमोगर्ताभिसपातहस्तालम्बाय शंभवे ॥
श्वेतद्वीपानुकारा. क्वचिदपरिमितैरिन्दुपादैः पतद्भि-
र्नित्यस्थैः सान्धकाराः क्वचिदपि निभृतैः फाणियैर्भोगभागैः ।

सोष्माणो नेत्रभाभिः क्वचिदतिशिशिरा जह्नुकन्याजलौघै-
रित्थंभावैर्विरुद्धैरपि जनितमुदः पान्तु शंभोर्जटा वः ॥

भोगीन्द्रस्य फणामणिद्युतिमिलन्मौलीन्दुलोलांशवो
नेत्राग्निच्छुरिभसधूमकपिशैर्ज्वालाशिखाग्रैः क्वचित् ।
मुक्ताकारमरुन्नदीजलकणैराकीर्णशोभाः क्वचि-
च्चेत्थं शाश्वतभूषणव्यतिकराः शंभोर्जटाः पान्तु वः ॥

स्थाणोर्वः पातु मूर्धा सर इव सततव्योमगङ्गाम्बुलोल-
स्फूर्जद्भोगीन्द्रपङ्कश्लथविकटजटाजूटकह्लारहारी ।
मन्दं यत्र स्फुरन्त्यो धवलनरशिरोवारिजन्मान्तराले
स्पष्टः प्रोद्यन्मृणालाङ्कुरनिकर इवाभान्ति मौलीन्दुभासः ।
नेत्रक्रोडप्रसक्तोज्ज्वलदहनशिखा[पिङ्ग]भासा जटानां
भारं संयम्य कृत्वा सममम्रुतकरोद्भासि मौलीन्दुबिम्बम् ।
हस्ताभ्यामूर्ध्वमुद्यद्विषशिखिवदनग्रन्थिमातत्य नागं
स्थाणुः प्रारब्धनृत्तो जगदवतु लयोत्कम्पिपादाङ्गुलीकः ॥

चूडाचारुमणीन्दुमण्डितभुवः सद्भोगिनामाश्रयः
पक्षच्छेदभयार्तिसंकटवता रक्षाक्षमो भूभृताम् ।
दूराभ्यागतवाहिनीपरिकरो रत्न[प्रकाशो]ज्ज्वल
श्रीमानित्थमुदारसागरसमो मौर्यान्वयो दृश्यते ॥

दिङ्नागा इव जात्यसंभृतमुदो दानोज्ज्वलैराननै-
र्विस्रम्भेण रमन्त्यभीतमनसो मानोद्धुराः सर्वतः ।
सद्वंशत्ववशप्रसिद्धयशसो यस्मिन्प्रसिद्धा गुणैः
श्लाघ्या भद्रतया च सत्त्वबहुलाः पक्षैः समं भूभृतः ॥

इत्थं भवत्सु भूपेषु भुञ्जत्सु सकलां महीम् ।
धवलात्मा नृपस्तत्र यशसा धवलोऽभवत् ॥

---

१ पादादौ चकारोऽनुचितः. २. 'प्रिय' इति मुद्रितः पाठः. ३ 'तर' इति साधीयान्पाठः. ४ '–प्रकार–' इति मुद्रितः पाठः.

कायादिप्रकटार्जितैरहरहः स्वैरेव दोषैः सदा
निर्वेख्वा सततक्षु[धः] प्रतिदिनं स्पष्टीभवद्यातनाः ।
रात्रीसंचरणा भृशं परगृहेष्वित्थं विजित्यारयो
येनाद्यापि विकीर्णता सुविपदो नीताः पिशाचा इव ॥
कोपाल्लूनमहेभकुम्भविगलन्मुक्ताफलालंकृत-
स्फीतास्त्रस्रुतिमण्डिता अपि मुहुर्येनोर्जितेन स्वयम् ।
उन्नालैरिव पङ्कजैः पुनरपि च्छिन्नैः शिरोभिर्द्विषां
विक्रान्तेन विभूषिता रणभुवस्त्यक्ता नरैः कातरैः ॥
इत्थं तस्य चिरंतनो द्विजवरः सद्वीर्यसत्तायुध-
प्रीतिप्रोतनरेन्द्रसत्कृतिमुदः पात्रं प्रसिद्धो गुणैः ।
यस्याद्यापि रणाङ्गणे विलसितं संसूचयन्ति द्विष-
च्छुष्यच्छोणितमर्मरा रणभुवः प्रेतप्रिया. प्रायशः ॥
शब्दस्यार्थ इव प्रह्लादनपटोर्मार्गस्त्रयीसंज्ञितो
धर्मः सेव्यविशुद्धभावसरलो न्यायस्य मूलं सतः ।
प्रामाण्यं प्रगतस्य · ··· ···यः साध्यस्य संसिद्धये
तस्याभू[दति]संयतः पृथुमखः श्रीसं(शं)कुकाख्यो नृपः ॥
प्रेङ्खिणी नाम तस्यासीद्धर्मपत्नी द्विजोद्भवा ।
तस्यां तस्याभवद्वीरः सूनुः कृतगुणाकरः ॥
यशस्वी रूपवान्दाता श्रीमाञ्शिवगणो नृपः ।
शिवस्य नूनं स गणो येन तद्भक्तता गतः ॥
खड्गाघातदलत्तनुत्रविचटद्वह्निस्फुलिङ्गोज्ज्वल-
ज्वालादग्धकबन्धकण्ठकुहरप्रोन्मुक्तदानोल्बणे ।
नाराचैर्मथिताननाकुलखगप्रोद्वान्तरक्तोत्सव-
प्रीतप्रेतजनो रणे रतधिया येनासकृच्चर्वितः ॥
ज्ञात्वा जन्मजरावियोगमरणक्लेशैरशेषैश्रितं
स्वार्थस्याप्ययमेव योग उचितो लोके प्रसिद्धः सताम् ।

१ 'प्रेत' इति मुद्रित पाठ. २ '–आसवम्' इति मुद्रित पाठ

तेनेद परमेश्वरस्य भवन धर्मात्मना कारित
यद्दृष्ट्वैव समस्तलोकवपुषा नष्ट कले कल्मषम् ॥
पुष्पाशोकसमीरणेन सुरभावुत्फुल्लचूताङ्कुरे
[काले] मत्तविलोलपट्पदकुलैर्व्यारुद्धदिङ्मण्डले ।
जातेऽपाङ्गनिरीक्षणैककथके नारीजनस्य स्मरे
क्लृप्त सद्भवनं भवस्य सुधिया तेनेह कण्वाश्रमे ॥
काले दोलाकुलाना तनुवलनभरात्प्रस्फुटत्कञ्चुकाना
कान्ताना दृश्यमानै कुचकलशभुजा[व्यक्त]सभोगचिह्नै ।
यस्मि[न्प्रिया] (१) मुख्यस्थितिझटितिनमत्साम्सितार्धेक्षणाना
भ्रूभङ्गैरेव रम्यैर्हृदयविनिहितः सूच्यते प्रेमबन्ध. ॥
मत्तद्विरेफझङ्कारिसहकारविराजिता ।
सवीक्ष्य ककुभो बाष्पं मुञ्चन्ति पथिकाङ्गना ॥
धूपादिगन्धदीपार्थं खण्डस्फुटितिहेतुना(तवे) ।
ग्रामौ दत्तौ क्षयो निमि (?) सर्वाङ्काञ्छोणिपद्रकौ ॥
पालयन्तु नृपाः सर्वे येषा भूमिरिय भवेत् ।
एव कृते ते धर्मार्थं नून यान्ति शिवालयम् ॥
ससारसागर घोरमनेन धर्मसेतुना ।
तारयिष्यत्यसौ नून जन्यौ चात्मानमेव च ॥
यावत्ससागरा पृथ्वी सनगा च सकाननाम् ।
यावदिन्दुस्तपेद्भानुस्तावत्कीर्तिर्भविष्यति ॥
सवत्सरशतैर्याते सपञ्चनवत्यर्गलैः ।
सप्तभिर्मालवेशाना मन्दिर धूर्जटे कृतम् ॥
अलुब्धः प्रियवादी च शिवभक्तिरत. सदा ।
कारापकः शब्दगुणो धार्मिकः शसितव्रत. ॥
दक्ष प्राज्ञो विनीतात्मा शूरभक्तः प्रियंवदः ।
तृप्तोऽत्र रौपुकश्चासि (?) कायस्थो गोमिकाङ्गज' ॥

---

१. '–भुजा भोजि–' इति मुद्रित पाठ .

उत्कीर्णं शिवनागेन द्वार(रे) शिवस्य सूनुना ।
सूनुना भट्टसुरभेर्देवट्टेन श्रुतोज्ज्वलाः ॥
श्लोका अमी कृता भक्त्या मौलिचन्द्रसुधाजुषः ।
कृष्णसुतो गुणाढ्यश्च सूत्रधारोऽत्र णण्णकः ॥
एतत्कण्वाश्रमं ज्ञात्वा सर्वपापहरं शुभम् ।
कृतं हि मन्दिरं शम्भोर्धर्मकीर्तिविवर्धनम् ॥
यतिहीनं शब्दहीनं मात्राहीनं तु यद्भवेत् ।
तत्सर्वं साधु चित्तेन मर्षणीयं बुधैः सदा ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३।१६३-१६५)

---

(६९)

शिवमन्दिरप्रशस्तिः ।

ॐ नमः शिवाय ।

सोमं सोमपवित्रिताधरदलैः सस्तूयते यो द्विजैः
सौम्यैः सामसमूहसङ्गविमलैः सोमार्चित[ः] सामगैः ।
कैलासे कलकोकिलालिबहुले देवैश्च दैत्यादिभिः
सोऽव्यात्सोमसुधावपुर्भुवि भवो भावान्वितान्भक्तिदः ॥
योगी योगिवरैरगे गणगणैर्यक्षैश्च यक्षालये
सिद्धैः सिद्धिवलैरलं सुखनिधिर्लोके च लोकाधिपैः ।
विद्यापादविलेपनादिविभवैर्विद्याधरैः सादरं
पूज्यो यः सततं समाधिकुसुमैर्भावोज्ज्वलैः सोऽवतात् ॥
त्यक्त्वामात्यनृपे कलावपि सुधीः सत्त्वोज्झितप्राणिनि
सत्योपेतगुणाकरो नययुतस्त्यागी क्षमी योगवित् ।
शूर[ः] क्रूरजनं प्रति क्रमवशाच्छ्रीपुण्ययुक्तं कुलं
त्यक्त्वासौ धनसंपदोऽवकुलजः श्रीयोगचर्यां गतः ॥

तेनेदं सुसमाहितेन मनसा सरक्षणायापदा
शभोश्वारुसु(शु)भैरकारि भवनं पापाणकूटैरिदम् ।
आस्ते यत्र झरेश्वरः सह गणैः शंभुर्विभूर्भूतिद-
स्तीर्थान्यत्र समाहितान्यवितथ श्रीपुष्करादीन्यपि ॥
[1]यं दृष्ट्वापि कथाप्रपञ्चरचनान्नामादिसकीर्तना-
त्सपर्काद्यदि कौतुकाद्भुवि जनः कुर्यादथाराधनम् ॥
त्यक्त्वा पापमशेपमुग्रभयद पापैः समापूर्यते ॥
सवत् ७८३ चैत्रे सुदि ९ पञ्चम्या निधनमिइ

(इण्डियन् आण्टिक्केरी १३।२५०-२५१)

---

(६६)

यादव-सेउणचन्द्रनृपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति जयोऽभ्युदयश्च ।

त्रैलोक्येशः सृजति भगवाँल्लब्धमाहात्म्यतेजा-
श्चित्ताराध्यः परमतपसां योगिना ध्यायता य' ।
अप्रत्यक्षं भवति विबुधानामपि प्रायशोऽसौ
देवः सोऽयं यदुपतिपतेः शंकरः शकरो नु ॥
आदौ ख्यातदृढप्रहारनृपति. श्रीविष्णुरूप. स हि
त्वायातो निजवंशशेखरतनुर्द्वारावतीपत्तनात् ।
सग्रामे रिपुहस्तिपत्तिशिरसा सच्छेदभेदे दृढ-
श्चन्द्रादित्यपुर प्रसिद्धमकरोत्प्राक्सभवं यो भुवि ॥
श्रीमत्सेउणचन्द्रनामनृवरस्तस्मादभूद्भूमिपो
नित्यं देशे[2]...... पदातिविषये सन्नाम सपादयन् ।
येनाकारि पुर च सेउणपुर श्रीसिन्दिनेरे वरे
तत्पुत्रः कुलदीपको गुणनिधिः श्रीद्वाडियप्पस्तत' ॥

---

१. पादत्रयमेव लब्धम् २ त्रुटिचिह्नमादर्शपुस्तके नास्ति

आसीत्सत्तदशेषभूतलशशी श्रीमान्बृहद्भिल्लिमः
　श्रीराजस्तदनन्तर नरपतिर्जातो महीमण्डनः(म्) ।
अर्वाक्तस्य वभूव भूतलहरिः श्रीवद्दिगाख्यो नृप-
　स्तसाच्छ्रीवरभिल्लमक्षितिपतेः प्रत्यक्षधर्माभवत् ॥
भार्या यस्य च झज्झराजतनया श्रीलंस्थियव्वाह्वया
　धर्मत्यागविवेकवुद्धिसुगुणा श्रीराष्ट्रकूटान्वया ।
याजातानवबालनाजसमये यदन्वया(यद्वशजा) धारिता
　सप्ताङ्गोद्यतराज्यभारधरणाद्राज्यत्रयाध्यातेतः ॥
चालुक्यान्वयमण्डलीकतिलकाच्छ्रीगोगिराजाकरा-
　दुत्पन्ना दुहितात्रयाद्गुणवती धाम्ना कुलद्योतिता(का) ।
स्त्रीरत्न वत वेधसा प्रकटित सामन्तरत्नासया(?)
　श्रीनाइ(ई)यलदेविनामसुभगा श्रीपट्टराज्ञी सदा ॥
श्रीतेसूकमहीपति· समभवद्यस्याङ्गश्लिष्टा(?) ततः
　श्री[मद्]भिल्लमधराधर.(भूपतिः)समुदित श्रीमण्डलीकाख्यया।
त्रैलोक्य निजवशकीर्ति[कलया] सभूपयन्यादवो
　दक्षो दुष्कृतिमर्दनस्य चरणौ सयूजयन्भूतले ॥
दोर्दण्डप्रबलासिघातनिहत सग्रामरामेण [भू-]
　शक्र श्चाहवमल्लदेवनृपते प्रौढाङ्ककारेण हि ।
शश्वल्लब्धसुचक्रवर्तिपदकालंकारिणा राजसु
　ससारस्थिति[कारकेण] गुणिना तेनोद्भवद्धर्मिणा ॥
यस्यार्धाङ्गनिपक्तसुन्दरतनु. प्रत्यक्षलक्ष्मीगुणा
　हाम्मा श्रीजयसिंहदेवदुहिता श्रीअव्वल(ल्)देवी सती ।
या चात्राहवमल्लदेवभगिनी चालुक्यवशान्वया(शोद्भवा)
　श्रेष्ठा कार्यविशेषकारणपदे सद्धर्मपत्नी क्षितौ ॥

---

१ 'लस्थि अव्वा' 'लच्छि अव्वा' इति शोधित पाठ　२ 'निर्मलतया' इत्यादर्श-स्थपाठे छन्दोभङ्ग, वा 'कीर्ति'शब्दनिष्काशने 'निजवशनिर्मलतया' इति पाठ　३ 'भातकेन' इति मुद्रित पाठ

तद्वंशोद्भवसेउणेन्दुनृपतिर्जातोऽत्र धर्माधिकः
सर्वान्भूवलयाश्रितान्क्षितिपतीन्निर्जित्य शौर्यासिना।
राज्यं येन समुद्धृतं सतिलकं स्वर्गं गते भिल्लमे
यद्वत्सूकररूपसाम्यहरिणा लोकत्रयं चोद्धृतम्॥

गोत्रान्वये यमनियमस्वाध्यायध्यानानुष्ठानरतपरमशैवश्रीसोमदेवाच
तस्य (तेषां) शिष्याः परमगुरुभक्तिसंपन्ना अनेकशिवागमतत्त
शब्दशास्त्रविशारदा दीक्षापरीक्षादानसमर्थाः श्रीमत्सर्वदेवाचार्या रा
रवः तेभ्यः शकसंवत् एकनवत्यधिकनवशतेषु संवत् ९९१ सौम्यसं
रीयश्रावणसुदि चतुर्दश्यां गुरुदिने राजगुरोर्भणित्व(?) (गुरुनिर्
दक्षिणायां पादप्रक्षालनार्घ्यादिकं कृत्वा श्रीसेउणचन्द्रमहामण्डले
अतिभक्तितत्परेण महाप्रचण्डदण्डनायक[ ] श्रीधर। महामात्यश्रीव
देवैय। महाप्रधाननायकश्रीभभियाक। संधिविग्रहिश्रीनायक। पा
करणीश्रीभरवैयानायक। राजाध्यक्षश्रीआपैयाक। महत्तमश्री आमादि
मौलिक्तहस्तद्वयेन सह सद्भिर्धर्मार्थप्रेरकैः सततं सकलपरिग्रहविदित
हिग्रामद्वादस(श)के चिञ्चुलिग्रामः प्रदत्तः। तस्य च आघाटनानि पृ
दिग्भागे डोङ्गरदन्त। आग्नेय्यां डोङ्गरसत्कं उत्तरपानीयप्रवाहः। दक्षि
चिञ्चालानामतडागं। नैर्ऋत्ये वडगम्भाग्रामं पूर्वतो डोङ्गरदन्त। पश्चि
तलठेलीपर्यन्तं। वायव्ये तलाडलीच। उत्तरतो(तः) सिसिग्रामीय डोङ्गर
न्ततथा वटवृक्षश्च। ईशान्यां महुयग्रामीयनीगुडीयालानाम तडागं तय
वै। इत्यष्टसीमोपलक्षितः सवृक्षमालाकुलः स्वसीमापर्यन्तः सकाष्ठतृणोद
समस्तद्रव्योपायसमन्वितः स्वचक्रपरचक्रोत्थितविदुलादिद्रव्योपक्षयाद्युप
वादिविवर्जितः अकरवातोत्तरः सर्वभोगसमन्वितः परिपालनीयः।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः।
सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः॥
मद्वंशजा वा परवंशजा वा ये पुण्यवन्तो मम धर्ममेवम्।
प्रपालयिष्यन्ति नृपास्तु सर्वे कृताञ्जलिः सादरमाह सर्वान्॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
निर्माल्यतुल्यानि भवन्ति तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥
बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभि. सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
गयागोदावरीगङ्गाप्रयागादिषु दानत. ।
यत्फल तत्फल सर्वं भवेद्भूमिप्रपालनात् ॥
परत्र सबल(मत) दिव्य भूमिदानात्पर नहि ।
तस्मात्सर्वादरेणापि भूमिदान प्रपालयेत् ॥
रत्नान्नपानगोष्ठ्याद्यं सर्वं भूमौ प्रजायते ।
तस्माद्भूमिप्रदानेन नरो भवति सर्वदः ॥
देवस्वानि हरन्तीह नरा नरकनिर्भयाः ।
ब्रह्मस्वानि तु ये मोहात्पच्यन्ते नरकेषु ते ॥
स्वदत्ता परदत्ता वा यो हरेत वसुधराम् ।
दिव्य(षष्टि) वर्षसहस्राणि विष्ठाया जायते क्रिमिः ॥
वापीकूपतडागैश्च वाजपेयशतैरपि ।
गवा कोटिप्रदानेन भूमिहर्ता न शुध्यति ॥
भूमि य प्रतिगृह्णाति यश्च भूमि प्रयच्छति ।
द्वावेतौ पुण्यकर्माणौ नियत स्वर्गगामिनौ ॥
चन्द्रार्कौ च तथा भूमिर्नभस्तापनवानिलः (?)।
तारकाश्चानलश्चैव धर्मराजस्तथैव च ॥
तिस्र सध्यास्त्रयोवेदास्त्रयोदेवास्त्रयोऽग्नयः ।
अहोरात्र च(त्रश्च) दानस्य एते वै साक्षिणः स्मृताः ॥
हर्ता देवस्य यो भूमि ब्राह्मण(स्या)पि यो हरेत् ।
स्वदत्ता परदत्ता वा स याति नरकं नरः ॥
सर्वं वा भूमिहरणाद्धृतमेव न सशयः ।
भूमिहर्ता वसेत्तस्मान्नरके कालमक्षयम् ॥

यावत्सूर्यशशाङ्कौ च यावद्भूधरसागराः ।
तावत्पुत्रप्रपौत्रेभ्यो ग्रामः पाल्यो नृपोत्तमैः ॥

पूर्वलोकैः प्रदत्तं देवब्राह्मणसहितं पालनीय राज्ञानुतुष्टेन निरन्तरमिति शासनं समाप्तम् । पातलकरणीभरथनायकप्रतिहस्तकम्रेकरयेण लिखितम् । स्तंबुसुतः(त)सेकारेयानैयकेन घटितम् । मङ्गल महाश्री[ ] ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १२।११९-१२१)

---

(६७)

यादव-सेउणदेवनृपतेर्द्वितीयं दानपत्रम् ।

ॐ पञ्चपरमेष्ठिभ्यो नम. ।

स्वस्ति श्रीशकसवत् १०६३ दुन्दुभिसवत्सरान्तर्गतज्येष्ठसुदि पञ्चदश्या सोमेऽनुराधानक्षत्रे सिद्धयोगेऽस्या सवत्सरमासपक्षदिवसपूर्वाया तिथौ समधिगताशेपपञ्चमहाशब्दद्वारावतीपुरपरमेश्वरविष्णुवंशोद्भवयादवकुलकमलकलिकाविकासभास्करयादवनारायणसामन्तपितामहसामन्तअमरा इत्यादिसमस्तनिजराजावलीविराजितमहासामन्तश्रीसेउणदेवविजयराज्ये तत्पादप्रसादावाप्तमहामहत्तमप्रतापसतापितवैरिवर्ग. सग्रामशौण्ड शूरवैरिघटाविमर्दनकण्ठीरवोऽनवरतदानार्द्रीकृतदक्षिणकरप्रकोष्ठो निशितनिस्त्रिंशविदारितारातिकरिकुम्भस्थलगलितमुक्ताफलमण्डितरणाङ्गनो मनस्विनीमानोन्मूलनकंदर्पो दर्पाधर्मरहितशौर्यौदार्यदयादाक्षिण्यधर्मगुणसत्त्वोत्साहमन्त्रशीलसपन्नः प्रजापालनानन्दशत्रुपराजयानन्दतोषित. कीर्तिप्लावितदिग्वलयोऽनेकराजनीतिशास्त्रोक्तवर्धितबुद्धिकौशलसहस्रविज्ञानप्रभुत्वमन्त्रोत्साहशक्तिसामर्थ्यरूपलावण्यविचित्रवक्तव्यताभोगोपभोगराट्कौशलाद्यनेकविषयगुणगणालंकृतो व्यर्थीकृतपरिपन्थिमनोरथ. सग्रामविजयलक्ष्यालानस्तम. रत्नाकर इवानन्तगाम्भीर्ययुक्त. हिमाद्रिरिवापरिमितमहिमान्वित षाड्गुण्य-

---

१ 'प्रपौत्रादिभ्य' इति मुद्रित पाठ २ पक्षे अनन्तो विष्णु, गाम्भीर्यमगाधता च
३ वासवदत्ताश्लेषहरणेऽपि पक्षे श्लिष्टोऽर्थ

सपत्नाविपर्यतानिष्ठ. देवद्विजगुरुवराचार्यसाधुपूजाभिरतः दीनानाथोद्धारणक्षमः रविरिव प्रति दिवसोपचीयमानोदयः परिहासप्राकारः ईदृग्गुणविशिष्टश्रीपाणुमडडरीसर्वव्यापारे कुर्वति सतीत्येतस्मिन्काले प्रवर्तमाने श्रीसेडणाख्येन महानृपेण प्रधानयुक्तेन विचार्य भक्त्या देवाय चन्द्रद्युतये प्रदत्तं हट्टद्वयं भारविवर्जित च । श्रीसाधुवत्सराजेन स्वकुलतिलकभूतेन देवद्विजगुरुवराचार्यपूजाभिरतेन श्रीलाथसाधुना स्वकीय हट्टदान कृतं तथा गृहदान च कृतम् ।

चन्द्र[प्र]भाय देवाय कंदर्पदहनाय च ।
विशुद्धदेहरूपाय सर्वसत्त्वहिताय च ॥

तथा नगरे वर्प प्रति द्रम्मपञ्चक कृतम् ।

आयु पुत्रा धनं सौख्यं सौभाग्य राज्यमक्षयम् ।
आभिश्रेष्ठ्य यशः स्वर्गं भूमिदो लभते फलम् ॥
वहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
दाता चैवानुमन्ता च स्वर्गस्योपरि तिष्ठति ।
हर्ता हारयिता भूमेः पच्यते रौरवे ध्रुवम् ।
स्वदत्ता परदत्ता वा यो हरेत वसुधराम् ।
पष्टिर्वर्पसहस्राणि विष्ठाया जायते क्रिमिः ॥

श्रीकोल(ले)श्वरपण्डितसुतेन दुष्टगणकगजकण्ठीरवेण साधुगणकचरणारविन्दमकरन्दलुब्धपट्वदेन श्रीदिवाकरपण्डितेन हट्टशासनमिदं शैल(शिला)पट्टे लिखितमिति‥ ‥ मङ्गलं महाश्री[ः]

(इण्डियन् आण्टिक्केरी १२।१२७-१२८)

---

(६८)

श्रीविजयादित्यमहाराजानां दानपत्रम् ।

स्वस्ति श्रीमता सकलभुवनसस्तूयमानमानव्यसगोत्राणा हारीतिपुत्राणा

---

१ कादम्बरीश्लेषोऽयम् २ आदर्शे गद्यसङ्क्रान्तोऽय श्लोक.

कौशिकीवरप्रसादलब्धराज्याना मातृगन(ण)परिपालिताना स्वामिमहासेनपादानुध्याताना भगवन्नारायणप्रसादसमासादितवरवराहलाञ्छनक्षणक्षणवशीकृतारातिमण्डलानामश्वमेधावभृथस्नानपवित्रीकृतवपुषा चालुक्याना कुलमलंकरिष्णोः सत्याश्रयवल्लभेन्द्रस्य भ्राता कुब्जविष्णुवर्धनोऽष्टादशवर्षाणि वेङ्गीदेशमपालयत् । तदात्मजो जयसिंहस्त्रयस्त्रिंशतम् । तदनुजेन्द्रराजनन्दनो विष्णुवर्धनो नव । तत्सूनुर्माङ्गियुवराजः पञ्चविंशतिम् । तत्पुत्रो जयसिंहस्त्रयोदश । तदवरजः कक्किलिः षण्मासान् । तस्य ज्येष्ठो भ्राता विष्णुवर्धनस्तमुच्चाट्य सप्तत्रिंशतम् । तत्पुत्रो विजयादित्यभट्टारकोऽष्टादश । तत्सुतो विष्णुवर्धनः सप्तत्रिंशतम् । तत्सुतो विजयादित्यनरेन्द्रमृगराजश्चाष्टचत्वारिंशतम् । तत्सुत कलिविष्णुवर्धनोऽध्यर्धवर्षम् । तत्सुतो गुणगाङ्कविजयादित्यश्चतुश्चत्वारिंशतम् । तदनुजविक्रमादित्यभूपतेः सूनुश्चालुक्यभीमभूपालस्त्रिंशतम् । तत्पुत्रः कोल्लभिगण्डविजयादित्यः षण्मासान् । तत्सूनुरम्मराजः सप्त वर्षाणि । तत्सुत विजयादित्यं बालमुच्चाट्य तालपो मासमेकम् । त जित्वा चालुक्यभीमतनयो विक्रमादित्य एकादश मासान् । ततस्तालपराजस्य सुतो युद्धमल्लः सप्त वर्षाणि । तत्पुत्रः कोल्लभिगण्डविजयादित्यसुतो भीमराजो द्वादशवर्षाणि ।

तस्य महेश्वरमूर्तेरुमासमानाकृतेः कुमाराम ।
लोकमहादेव्याः खलु यः समभवदम्मराजाख्यः ॥
जलजातपत्रचामरकलशाङ्कुशलक्षणाङ्ककरचरणतल. ।
लसदाजान्ववलम्बितभुजयुगपरिघो गिरीन्द्रसानूरस्कः ॥
यो रूपेण मनोज विभवेन महेन्द्रमहिमकरमुरुमहसा ।
हरमरिपुरदहनेन न्यक्कुर्वन्भाति विदितदिगवनिकीर्तिः ॥

स सकलरिपुनृपतिमुकुटतटघटितमणिगणमधुकरनिकरपरिचुम्बितचरणसरसीरुहयुगलो युगलोचनपदकमलविलसद्द्विरेफायमानो मानोन्नतानतोद्धतसमस्तलोक समस्तभुवनाश्रयश्रीविजयादित्यमहाराजाधिराजः परमे॰

परमभट्टारकः परमब्राह्मण्यः वेलनान्दुविषयनिवासनो राष्ट्रकूटप्रमुखान्कुटु-म्बिनः समाहूयेत्थमाज्ञापयति—

विद्वत्कवीन्द्रप्रभव प्रसिद्ध पूज्योदय भूरिगुणाधिवासम् ।
धर्मिष्ठभूमिर्नियमस्वधाम पात्र पर काश्यपगोत्रमासीत् ॥
तत्र भूसुरयथोचितविद्याकर्मशक्तविधिनिर्मलदेहः ।
वेदविद्विदितशास्त्रसमूहो विद्दमय्य इति विश्रुतकीर्तिः ॥
भूदेववंशाम्बुधिशीतरश्मिर्विद्वत्सरोजाकरभानुभानु॰ ।
तत्सूनुरम्भोजभवोपमानो विद्यामयो विद्दमयप्रसिद्धः ॥
अरुन्धत्या विशिष्टस्य वशिष्टस्योपमामयात् ।
पतिव्रतात्मया धर्मपत्न्या यश्चानमव्वया ॥
कुलक्रमायातमुदारभावमनन्यदृष्टाश्रुतपूर्वरूपम् ।
दव(ध)द्धराधारिधरोपमानस्तयोः सुत॰ कोरमियाभिधानः ॥
श्रीलोकमहादेव्या समवर्ध्यत योऽस्मदम्बया प्रीत्या ।
चातुर्यनागरकयोरावासस्थानमिति मनोहरयो॰ ॥
अपहसति वाग्मिता वाग्वनिता यत्र स्थिता महाचतुरे ।
अम्बुजनधरानागरिकजलजभवबहुमुखप्रियं सततम् ॥
उत्पद्यते प्रसङ्गात्सुजनतया त्वात्मसहजया यस्य ।
विभवः पतिप्रगस्याश्चित्रमिदं साधुवाद इति ॥
रसिकानामतिरसिकश्चतुराणामधिकचतुर एवायम् ।
कोरमियनामधेयो विदुषामत्यन्तविज्ञानी ॥
सेवितसमस्तभूपतिहृदयस्थितिभाग्गुणोपपन्नोऽमूल्यः ।
मुक्ताफलसच्चरितः कोरमियो वस्तुपुरुष इत्युपपन्नम् ॥
अनागतज्ञानविवेकिनी धीरनिन्द्यचारित्रपरे हि चेष्टा ।
अशेषभोगोपगतं मनश्च अहो महत्कोरमियस्य पुण्यम् ॥

तस्मै कूरमियनाम्ने सुवर्णभाण्डागारश्रीकरणमुख्याय। एलवत्रनामग्रामः करपरिहारेणाग्रहारीकृत्योदकपूर्वमुत्तरायणनिमित्तेऽस्माभिर्दत्त इति वि-

दितमस्तु वः । अस्यावधयः—पूर्वतः—**गोमदूअनु** सीमा, आग्नेयतः—**डग्गूर्वाटि** सीमा, दक्षिणतः—**इंथूरी** सीमा, नैर्ऋतिपश्चिमाभ्यां—**प्रेमपरती** सीमा, वायव्यतः—**तूरीमिण्डी** सीमा, उत्तरेशानाभ्या—**अमुड्डनूरी** सीमा ॥ अस्योपरि न केनचिद्बाधा कर्तव्या । यः करोति स पञ्चमहापातको भवति । तथोक्तं व्यासेन—

> वहुभिर्वसुधा दत्ता वहुभिश्चानुपालिता ।
> यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ।
> स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुधराम् ।
> षष्टिं वर्षसहस्राणि विष्ठाया जायते कृमिः ॥

आज्ञापतिः **कटकराजः** । **पोटनभट्टः** काव्यम् । **जोन्ताचार्य**लिखितम् ॥

(इण्डियन् आण्टिक्केरी १२।९१-९३)

---

(६९)

वलभीवल्लभशासनपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति वलभीतः प्रसभप्रणतामित्राणां मैत्रकाणामतुलवलसपन्नमण्डलाभोगससक्तप्रहारशतलब्धप्रतापोपनतदानमानार्जवोपार्जितानुरागादनुरक्तमौलभृतश्रेणीवलावाप्तराज्यश्रियः परममाहेश्वरश्रीभटार्कादव्यवच्छिन्नराजवंशान्मातापितृचरणारविन्दप्रणतिप्रविधौताशेपकल्मप. शैशवात्प्रभृति खङ्गद्वितीयवाहुरेव समदपरगजघटास्फोटनप्रकाशितसत्त्वनिकपस्तत्प्रभावप्रणतारातिचूडारत्नप्रभाससक्तपादनख(र)श्मिसहतिः सकलस्मृतिप्रणीतमार्गसम्यक्परिपालनप्रजाहृदयरञ्जनान्वर्थराजशब्दो रूपकान्तिस्थैर्यगा[म्भी]र्यबुद्धिसपद्भिः स्मरशशाङ्काद्रिराजोदधित्रिदशगुरुधनेशानतिशयानः शरणागताभयप्रदानपरतया तृणवदपास्ताशेपस्वकार्यफलप्रत्यर्थनाधिकार्थप्रदानानन्दितवद्वत्सुहृत्प्रणयिहृदय· पादचारीव सकलभुवनमण्डलाभोगप्रमोदः परममाहेश्वरः **श्रीगुहसेनः**, तस्य सुतस्तत्पादनखमयूखसनानविसृतजाह्नवी-जलौवप्रक्षालिताशेपकल्मपः प्रणयिशतसहस्रोपजीव्यमानसपद्रूपलोभादिवा-

श्रित· सरभसमाभिगामिकै[र्गुणै] सहजशक्तिशिक्षाविशेषविस्मापिताखिल-धनुर्धरः प्रथमनरपतिसमतिसृष्टानामनुपालयिता धर्मदायानाम्, अपाकर्ता प्रजोपघातकारिणामुपप्लवानाम्, दर्शयिता श्रीसरस्वत्योरधिवासस्य, सहता-रातिपक्षलक्ष्मीपरिभोगदक्षविक्रमो विक्रमोपसप्राप्तविमलपार्थिवश्रीः परममाहेश्वर **श्रीधरसेनः**, तस्य सुतस्तत्पादानुध्यात· सकलजगदानन्दनात्यद्भुत-गुणसमुदयस्थगितसमग्रदिङ्मण्डल· समरशतविजयशोभासनाथमण्डलाग्रद्युतिभासुरतरासपीठोदूढगुरुमनोरथभारः सर्वविद्यापरावरविभागाधिगमविमल-मतिरपि सर्वत· सुभाषितलवेनापि सुखोपपादनीयपरितोप समग्रलोका-गाधगाम्भीर्यहृदयोऽपि सुचरितातिशयसुव्यक्तपरमकल्याणस्वभावः खिलीकृ-तयुगनृपतिपथविशोधनाधिगतोदग्रकीर्तिधर्मानुपरोधोज्वलतरीकृतार्थसुखस-पदुपसेवानिरूढधर्मादित्यद्वितीयनामा परममाहेश्वरः **श्रीशीलादित्यः**, त-स्यानुजस्तत्पदानुध्यातः स्वयमुपेन्द्रगुरुणेव गुरुणात्यादरवता समभिलपणी-यामपि राजलक्ष्मी स्कन्धासक्ता परमभद्र इव धुर्यस्तदाज्ञासपादनैकरसत-यैवोद्वहन्खेदसुखरतिभ्यामनायासितसत्त्वसपत्तिः प्रभावसपद्वशीकृतनृपतिश-तशिरोरत्नच्छायोपगूढपादपीठोऽपि परावज्ञाभिमानरसानालिङ्गितमनोवृत्ति· प्रणतिमेका परित्यज्य प्रख्यातपौरुपाभिमानैरप्यरातिभिरनासादितप्रतिक्रि-योपाय· कृतनिखिलभुवनामोदविमलगुणसहतिः प्रसभविघटितसकलकलि-विलसितगतिर्नीचजनाधिरोहिभिरशेपैरनामृष्टात्युन्नतहृदयः प्रख्यातपौरुपा-स्त्रकौशलातिशयगणतिथविपक्षक्षितिपतिलक्ष्मीस्वयग्रहप्रकाशितप्रवीरपुरुप-प्रथमसख्याधिगम परममाहेश्वरः **श्रीखरग्रहः**, तस्य तनयस्तत्पादानु-ध्यात· सकलविद्याधिगमविहितनिखिलविद्वज्जनमनःपरितोपातिशयः सत्त्व-सपदा त्यागौदार्येण च विगतानुसधानाशमाहितारातिपक्षमनोरथाक्षभङ्गः सम्यगुपलक्षितानेकशास्त्रकलालोकचरितगह्वरविभागोऽपि परमभद्रप्रकृतिर-कृत्रिमप्रश्रयविनयशोभाविभूपण· समरशतजयपताकाहरण[प्रत्य]लो(?)दग्र-बाहुदण्डविध्वसितनिखिल—　　　　　　　(अग्रे त्रुटितम्)

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १२।१४८–४९)

---

(७०)

श्रीजाइकदेवानां दानपत्त्रम् ।

ॐ स्वस्ति विक्रमसंवत्सरशतेषु सप्तसु चतुर्नवत्यधिकेष्वङ्कतः ७९४ कार्तिकमासापरपक्षेऽमावास्यायामादित्यवारे ज्येष्ठानक्षत्रे रविग्रहणपर्वणि—अस्यां संवत्सरमासपक्षदिवसपूर्वायां तिथावद्येह भूमिलिकायां सौराष्ट्रमण्डलाधिपतिः परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वर श्रीजाइकदेवो महामात्यभट्टनारायणधर्मसहायानुमतेन संसारस्यानित्यतां ज्ञात्वात्मधर्मयशोभिवृद्धये रवेरुपरागसमये धर्मकालमपेच्छय(क्ष्य) चतुर्वेदविदे संतानाय मुन्त(द्ग)लगोत्राय त्रिप्रवरायेश्वरनाम्ने ब्राह्मणाय तद्धेनिकानाम ग्रामं सतृणकाष्ठजलं सवृक्षमालाकुलं देवदायवर्जमुदकपूर्वं भूमिलिकामण्डलमध्ये दत्तवान् । इदानीं कालान्तरमुक्तिनिश्चयकरणार्थमस्य ग्रामस्य चतुर्दिशमाघाटा लिख्यन्ते—उत्तरभागे सामापखे(क्षे)त्रे समुद्रः, पूर्वभागे सवनगरुजा नालिका रोहरधारासमेता, दक्षिणभागे सयलाशतकान्तगरित्रा नदी यावत् । पश्चिमभागे पर्वतस्य धारा समुद्रगामिनी । एवं चतुर्घाटाविशुद्धा तद्धनिकाग्रामभूमिमीश्वरनामा ब्राह्मणो भुञ्जन्भोज[य]न्वा न केनापि परिपन्थनीयः ।

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
मयि राज्ञि व्यतिक्रान्ते योऽन्यो राजा भविष्यति ।
तस्याहं करलग्नोऽस्मि शासनं न व्यतिक्रमेत् ॥

लिखितमिदं शासनं महाक्षपटलिकेन नरहरिनाम्ना मयेति ॥ शिवमस्तु

(इण्डियन् आण्टिक्केरी १२ । १५)

---

(७१)

मङ्गलपुर(मङ्गरोल)समुपलब्धा वापीप्रशस्तिः ।

ॐ नमः शिवाय ।

मुकुटः स हरस्य पातु वः शशिपङ्केरुहकन्दकाङ्क्षया ।
गमनादचिरेण यत्र सा सुरहंसीव पपात जाह्नवी ॥

कृत्वा राज्यमुपारमन्नरपतिः श्रीसिद्धराजो यदा
दैवादुत्तमकीर्तिमण्डितमहीपृष्ठो गरिष्ठो गुणैः ।
आचक्राम झटित्यचिन्त्यमहिमा तद्राज्यसिंहासनं
श्रीमानेष कुमारपालनृपतिः पुण्यप्ररूढोदयः ॥
राज्येऽमुष्य महीभुजोऽभवदिह श्रीगूहिलाख्यान्वये
श्रीसाहार इति प्रभूतगरिमाधारो धरामण्डनम् ।
चौलुक्याङ्गनिगूहक सजहिगः ख्यातस्तनूजस्तत-
स्तत्पुत्रा वलिनो बभूवुरवनौ सौराष्ट्ररक्षाक्षमान् ॥
एषामेकतमो वीरः सोमराज इति क्षितौ ।
विख्यातो विदधे देवं पितुर्नाम्ना महेश्वरम् ॥
श्रीसोमनाथदेवस्य जगत्या पुण्यवृद्धये ।
इन्दुकुन्दयशाश्चक्रे कीर्तिं मेरुसमाश्रितम् ॥
पूजार्थमस्य देवस्य भ्राता ज्येष्ठोऽस्य मूलुकः ।
सुराष्ट्रानायक प्रादाच्छासनं कुलशासनम् ॥

ठ[क्कुर]श्रीसहजिगपुत्रठ[क्कुर]श्रीमूलुकेन श्रीसहजिगेश्वरदेवस्यानवरतपञ्चोपचारपूजाहेतोः श्रीमन्मङ्गलपुरशुल्कमण्डपिकाया दिन प्रति का[र्षापणम्] १, तथा तलाराभाव्यमध्याद्दिन प्रति का[र्षापणम्] १, तथा बलीवर्दछाटमाणकाभाव्येछाटा प्रति का० १, कणभृतगडकं प्रति का० १, तथा रासभछाटा प्रति का० ॥, तथा समस्तलोकेन निःशेषवल्लीकारैश्च पत्रभरावीडहरा केरी चाटुया प्रभृतीना प्रत्येक का० ॥, तथा पत्रभृत उटभरक प्रति का० २॥, पत्रभृतगन्त्री प्रति द्रम्मः १, क्षेत्रं प्रति उच्चताभाव्ये का० १, तथा आगरमध्ये खुटितखरालिसाहा प्रति का० १, तथानयैव स्थित्या चोरुया वडे वलइजे च ग्राह्यम् । तथा लाठिवद्रापथके वहन्तशुल्कमण्डपिकामध्याद्दिन प्रति ठ०श्रीमूलुकेन रूपकैकः प्रदत्तः । तथा चोरुयावडेऽन्यसमस्तवृहत्पुरुषैरेकमतीभूय चतुराघाटनविशुद्धा यथाप्रसिद्धपरिभोगा सवृक्षमालाकुला वीसणवेलीग्राममार्गसमासन्ना देगयावावी

(७०)

श्रीजाइकदेवानां दानपत्त्रम् ।

ॐ स्वस्ति विक्रमसंवत्सरशतेषु सप्तसु चतुर्नवत्यधिकेष्वङ्कत. ७९४ कार्तिकमासापरपक्षेऽमावास्यायामादित्यवारे ज्येष्ठानक्षत्रे रविग्रहणपर्वणि—अस्यां संवत्सरमासपक्षदिवसपूर्वायां तिथावद्येह भूमिलिकायां सौराष्ट्रमण्डलाधिपतिः परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वर श्रीजाइकदेवो महामात्यभट्टनारायणधर्मसहायानुमतेन संसारस्यानित्यतां ज्ञात्वात्मधर्मयशोभिवृद्धये रवेरुपरागसमये धर्मकालमपेच्छच(क्ष्य) चतुर्वेदविदे सतानाय मुन्त(द्ग)लगोत्राय त्रिप्रवरायेश्वरनाम्ने ब्राह्मणाय तद्धनिकानाम ग्रामं सतृणकाष्ठजलं सवृक्षमालाकुलं देवदायवर्जमुदकपूर्वं भूमिलिकामण्डलमध्ये दत्तवान् । इदानीं कालान्तरमुक्तिनिश्चयकरणार्थमस्य ग्रामस्य चतुर्दिशमाघाटा लिख्यन्ते—उत्तरभागे सामापखे(क्षे)त्रे समुद्रः, पूर्वभागे सवनगरुजा नालिका रोहरधारासमेता, दक्षिणभागे सयलाशनकान्तगरिचा नदी यावत् । पश्चिमभागे पर्वतस्य धारा समुद्रगामिनी । एवं चतुर्घाटाविशुद्धा तद्धनिकाग्रामभूमिमीश्वरनामा ब्राह्मणो भुञ्जन्भोज[य]न्वा न केनापि परिपन्थनीयः ।

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
मयि राज्ञि व्यतिक्रान्ते योऽन्यो राजा भविष्यति ।
तस्याहं करलग्नोऽस्मि शासनं न व्यतिक्रमेत् ॥

लिखितमिदं शासनं महाक्षपटलिकेन नरहरिनाम्ना मयेति ॥ शिवमस्तु ॥

(इण्डियन् आण्टिक्केरी १२ । १५५)

---

(७१)

मङ्गलपुर(मङ्गरोल)समुपलब्धा वापीप्रशस्तिः ।

ॐ नमः शिवाय ।

मुकुटः स हरस्य पातु वः शशिपङ्केरुहकन्दकाङ्क्षया ।
गमनादचिरेण यत्र सा सुरहंसीव पपात जाह्नवी ॥

कृत्वा राज्यमुपारमन्नरपति· श्रीसिद्धराजो यदा
दैवादुत्तमकीर्तिमण्डितमहीपृष्ठो गरिष्ठो गुणै ।
आचक्राम झटित्यचिन्त्यमहिमा तद्राज्यसिंहासन
श्रीमानेप कुमारपालनृपतिः पुण्यप्ररूढोदयः ॥
राज्येऽमुष्य महीभुजोऽभवदिह श्रीगूहिलाख्यान्वये
श्रीसाहार इति प्रभूतगरिमाधारो धरामण्डनम् ।
चौलुक्याङ्गनिगूहक· सजहिगः ख्यातस्तनूजस्तत-
स्तत्पुत्रा वलिनो वभूवुरवनौ सौराष्ट्ररक्षाक्षमान् ॥
एपामेकतमो वीरः सोमराज इति क्षितौ ।
विख्यातो विदधे देव पितुर्नाम्ना महेश्वरम् ॥
श्रीसोमनाथदेवस्य जगत्या पुण्यवृद्धये ।
इन्दुकुन्दयशाश्चक्रे कीर्ति मेरुसमाश्रितम् ॥
पूजार्थमस्य देवस्य भ्राता ज्येष्ठोऽस्य मूलुकः ।
सुराष्ट्रानायक· प्रादाच्छासनं कुलशासनम् ॥

ठ[क्कुर]श्रीसहजिगपुत्रठ[क्कुर]श्रीमूलुकेन श्रीसहजिगेश्वरदेवस्यानवरतपश्चोपचारपूजाहेतो श्रीमन्मङ्गलपुरशुल्कमण्डपिकाया दिनं प्रति का[र्पापणम्] १, तथा तलाराभाव्यमध्याद्दिनं प्रति का[र्पापणम्] १, तथा वलीवर्दछाटमाणकाभाव्येछाटा प्रति का० १, कणभृतगडकं प्रति का० १, तथा रासभछाटा प्रति का० ॥, तथा समस्तलोकेन निःशेपवल्लीकारैश्च पत्रभरावीडहरा केरी चाटुया प्रभृतीना प्रत्येक का० ॥, तथा पत्रभृत उटभरकं प्रति का० २॥, पत्रभृतगन्त्री प्रति द्रम्मः १, क्षेत्र प्रति उच्चताभाव्ये का० १, तथा आगरमध्ये खुटितखरालिसाहा प्रति का० १, तथानयैव स्थित्या चोरुया वडे वल्टजे च ग्राह्यम् । तथा लाठिवद्रापथके वहन्तशुल्कमण्डपिकामध्याद्दिनं प्रति ठ०श्रीमूलुकेन रूपकैकः प्रदत्त· । तथा चोरुयावडेऽन्यसमस्तवृहत्पुरुपैरेकमतीभूय चतुराघाटनविशुद्धा यथाप्रसिद्धपरिभोगा सवृक्षमालाकुला वीमणवेलीग्राममार्गसमासन्ना देगयात्रावी

नाम वापी राजानुमत्या श्रीसहजिगेश्वराय प्रदत्ता । तथा श्रीवामनस्थल्या शुल्कमण्डपिकाया दिन प्रति का० १, तथा द्यूतमध्ये दिन प्रति का० १, तथा पत्रकुट्या भरा प्रति पत्रशत १, तथा वीडहरा करी वाट्टयाप्रभृतीना प्रत्येकं पत्र ९०, तथा तलाराभाव्यमध्यात्ताम्बूलिकहट्ट प्रति प्रतिदिन पत्र २, मडावा पू ॥ १,

देवदाय[ ] समस्तोय समस्तैर्भाविभूमिपैः ।
पालनीयोऽनुमान्यश्च दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥
शिव. पात्रं जनो दाता पालक. पुण्यभाक्परम् ।
लोपकृच्च महापापी विचार्यैवं प्रपालयेत् ॥

यत उक्त च—

बहुभिर्वसुधा बु(भु)क्ता राजभिः सगरादिभि ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

श्रीमद्विक्रमसवत् १२०२ तथा श्रीसिहसवत् ३२ आश्विनवदि १३ सोमे प्रशस्तिरियं नि[र्मिता] । कृतिरिय परमपाशुपताचार्यमहापण्डित-श्रीप्रसर्वज्ञस्य ॥

(भावनगरप्राचीनशोधसग्रहे १५-७)

(७२)

उदयपुरवायव्यकोणे सारणेश्वरमहादेवमन्दिरोपलब्धलेखः ।

ॐ ।

पान्तु पद्माङ्गससङ्गचञ्चद्रोमाञ्चवीचय. ।
श्यामाः कलिन्दतनयापूरा इव हरेर्भुजाः ॥
राज्ञी महालक्ष्म्यभिधानविश्रुता
तदङ्गजोऽप्यल्लटमेदिनीपति ।
तदीयपुत्रो नरवाहनाभिध
सगुन्दलः मोढकसिद्धमीलुकाः ॥

साधिविग्रहिकदुर्लभराजो मातृदेवसहितः सदुदेवः ।
अल्लटाच्छ(क्ष)पटलाभिनियुक्तौ विश्रुतावपि मयूरसमुद्रौ ॥
वसन्तराजद्विजनागरुद्रौ सभूवणौ मावपनारकौ च ।
रिपिः प्रमाता गुहिपोऽथ गर्गस्त्रिविक्रमोऽवन्दि(न्ति)पतिश्च नागः ॥
भिपगधिराजो रुद्रादित्यो वज्रटलिम्बादिसच्छन्नाः ।
अम्मुलसंगमवीरसजोज्जा वैश्रवणाविकभक्तिम्मोह[ा]· ॥
संगमवेल्लकनागाः जज्जेल्लकवासुदेवदुम्नटका ।
यच्चकाद्या देशी तथा वणिग्देवराजश्च ॥
प्रतीहारयशःपुष्पो रुद्रहासोऽथ राहटः ।
धर्मः काष्ठिकसाहारः श्रीधरो वनृटिस्तथा ॥
हूणश्च कृपुराजोऽन्यः सर्वदेवोऽपि गौष्ठिक. ।
कृतमायतन चेदममात्ये मम्मटे सति ॥
पुण्यप्रवन्धपरिपाकिमकीर्तयोऽमी
ससारसागरमसारमिम गभीरम् ।
वुद्ध्वाद्रिराजशिखरोत्थमचीकरन्त
पोतायमानमिदमायतनं मुरारे. ॥
कर्णाटमध्यविपयोद्भवलाटटक्का
अन्येऽपि केचिदिह ये वणिजो विशन्ति ।
तैः कल्पित मधुरिपो. प्रतिपूजनाय
दान न केनचिदपि व्यभिचारणीयम् ॥
द्रम्ममेक करी दद्यात्तुरगो रूपकद्वयम् ।
द्रम्मार्धविशाक शृङ्गी लाटहट्टे तुलाढकौ ॥
एकादशीशुक्लदिनेऽखिलाय कन्दूद्धृता स्याद्घटिका पणस्य ।
घृतधराणामपि पे[टक] स्यादेककशस्तैलपण च घाणे ॥
रन्धनीना गते मासे रूपकोऽथ चतु.सरम् ।
प्रत्यह माल्किाना च दानमेतदिह स्फुटम् ॥

राघवश्रेयसे श्रेष्ठिमोकलः भ्रातृसागलीवासहितो मार्गे शृङ्गाटके मृष्टोदकपूर्णां वापीं निर्मिमीते ॥ श्री ॥

(भावनगरप्राचीनशोधसंग्रहे ११६८—

(७४)

मरु(मारवाड)देशीय-सादडीग्रामपार्श्वे राणकपुरजैनमन्दिरप्रशस्तिः ।

स्वस्तिश्रीचतुर्मुखजिनयुगादीश्वराय नम ।

श्रीमद्विक्रमतः १४९६ सङ्ख्यवर्षे श्रीमेदपाट(मेवाड)राजाधिराजश्रीवप्प (१) श्रीगुहिल (२) भोज (३) शील (४) कालभोज (५) भर्तृभट (६) सिंह (७) महायक (८) राज्ञीसुतयुतस्वसुवर्णतुलातोलकश्रीखुम्भाण (९) श्रीमदल्लट (१०) नरवाहन (११) शक्तिकुमार (१२) शुचिवर्म (१३) कीर्तिवर्म (१४) योगराज (१५) वैरट (१६) वंशपाल (१७) वैरीसिंह (१८) वीरसिंह (१९) श्रीअरीसिंह (२०) चोडसिंह (२१) विक्रमसिंह (२२) रणसिंह (२३) खेमसिंह (२४) सामन्तसिंह (२५) कुमारसिंह (२६) मथनसिंह (२७) पद्मसिंह (२८) जैत्रसिंह (२९) तेजस्विसिंह (३०) समरसिंह (३१) चाहुमानश्रीकीतूकनृप—श्रीअल्लावदीन—सुरत्राणजैत्रवप्पवश्यश्रीभुवनसिंह (३२) सुतश्रीजयसिंह (३३) मालवेशगोगादेवजैत्रलक्ष्मणसिंह (३४) पुत्रश्रीअजयसिंह (३५) भ्रातृश्रीअरिसिंह (३६) श्रीहम्मीर (३७) श्रीखेतसिंह (३८) श्रीलक्षाह्वयनरेन्द्र (३९) नन्दनसुवर्णदानपुण्यपरोपकारादिसारगुणसुरद्रुमविश्रामनन्दन श्रीमोकलमहीपति (४०) कुलकाननपञ्चाननस्य विषमतमाभङ्गसारङ्गपुरनागपुरगागरणनराणकाजयमेरुमण्डोरमण्डलकरबूंदीखाटूचाटसूजानादिनानामहादुर्गलीलामात्रग्रहणप्रमाणितजितकाशित्वाभिमानस्य निजभुजोर्जितसमुपार्जितानेकभद्रगजेन्द्रस्य म्लेच्छमहीपालव्यालचक्रवालविदलनविहगमेन्द्रस्य प्रचण्डदोर्दण्डखण्डिताभिनिवेशनानादेशनरेशभालमालालालितपादारविन्दस्यास्खलितललितलक्ष्मीविलासगोविन्द-

स्य कुनयगहनदहनदवानलायमानप्रतापतापपलायमानसकलखलूलप्रतिकूलमापश्वापदवृन्दस्य प्रबलपराक्रमाक्रान्तढिल्लीमण्डलगुर्जरत्रासुरत्राणदत्तातपत्रप्रथितहिन्दुसुरत्राणविरुदस्य सुवर्णसत्रागारस्य षड्दर्शनधर्माधारस्य चतुरङ्गवाहिनीवाहिनीपारावारस्य कीर्तिधर्मप्रजापालनसत्यादिगुणक्रियमाणश्रीरामयुधिष्ठिरादिनरेश्वरानुकारस्य राणाश्रीकुम्भकर्णसर्वोर्वीपतिसार्वभौमस्य विजयमानराज्ये तस्य प्रसादपात्रेण विनयविवेकधैर्यौदार्यशुभकर्मनिर्मलशीलाद्यद्भुतगुणमणिमयाभरणभासुरगात्रेण श्रीमहम्मदसुरत्राणदत्तफुरमाणसाधुश्रीगुणराजसघपतिसाहचर्यकृताश्चर्यकारिदेवालयाद्याडम्बरपुरःसरः श्रीशत्रुंजयादितीर्थयात्रेण अजाहरि पिण्डरवाटकसालेरादिबहुस्थाननवीनजैनविहारजीर्णोद्धारपदस्थापनाविषमसमयसत्रागारनानाप्रकारपरोपकारश्रीसघसत्काराद्यगण्यपुण्यमहार्थक्रयाणकपूर्यमाणभवार्णवतारणक्षममनुष्यजन्मयानपात्रेण प्राग्वाटवंशावतस स० सागरसुत स० कुरपालभा० [र्या] कामलदेपुत्रपरमार्हत सं० धरणाकेन ज्येष्ठभ्रातृ स० रत्ना भा० रत्नादेपुत्र स० लापा-सजा-सोना सालिगस्व भा० स० धारलदेपुत्रजावडादिप्रवर्धमानसतानयुतेन राणपुरनगरे राणाश्रीकुम्भकर्णनरेन्द्रेण स्वनाम्ना निवेशिततदीयसुप्रसादादेशतस्त्रैलोक्यदीपकाभिधानः श्रीचतुर्मुखयुगादीश्वरविहार' कारितः । प्रतिष्ठितः । श्रीबृहत्तपागच्छे श्रीजगच्चन्द्रसूरिश्रीदेवेन्द्रसूरिसताने श्रीमच्छ्रीदेसुन्दरसूरिपट्टप्रभाकरपरमगुरुसुविहितपुरंदरगच्छाधिराजश्रीसोमसुन्दरसूरिभि· ॥ कृतमिदं च सूत्रधारदेपाकस्य । अयं च श्रीचतुर्मुखविहार आचन्द्रार्कं नन्दतात् ॥ शुभं भवतात् ॥

(भावनगरप्राचीनशोधसग्रह १, ५६–५८)

---

(७६)

याणासुरवंशीयविक्रमादित्यानां शासनपत्रम् ।

स्वस्ति श्री

यत्तत्वप्रकटीकृतावतितरा वेदोऽपि नालं यतः
स्थित्युत्पत्तिलयाः समस्तजगता यन्मन्वते योगिनः ।

साक्षान्नम्रसुरेन्द्रवृन्दमुकुटव्यालीनरत्नावली-
शोणांशुव्रजरञ्जिताङ्घ्रियुगलो भूत्यै शिवः सोऽस्तु वः ॥
क्षीरोदं मथितुं मनोभिरतुलं देवासुरैर्मन्दरं
हित्वाक्षिप्त इवाञ्जनाद्रिरिव यस्तत्राधिकं राजते ।
यो भोगीन्द्रनिविष्टमूर्तिरनिशं भूयोऽमृतस्याप्तये
रक्षेद्वः सुरवृन्दवन्दितपत(द)द्वन्द्वः स नारायणः ॥
यः प्रादादसुराधिपो मुखवरे दत्त्वार्घमादाय गां
सद्वीपां सचराचरामथिमुदा देवाय दैत्यद्विषे ।
सोऽभूद्वामनरूपिणे बलिरिति ख्यातः सुरोपद्रव-
व्यापारैकरतः शिवाङ्घ्रिकमलद्वन्द्वार्चनैकव्रतः ॥
तस्मादभूद्गुणनिधिर्बलवांस्तनूजो
यत्राध्यवर्तत महानमलः प्रसादः ।
शंभोः शशाङ्कशकलद्युतिराजिमौले-
र्बाणः कृपाणनिहितारिबलः सुरारिः ॥
तस्यान्ववाये महति प्रसूतः क्षीरार्णवे शीतमरीचिवद्यः ।
बाणाधिराजो युधि शातखड्गखण्डीकृतारातिरखण्डतेजाः ॥
बाणाधिराजप्रमुखेष्वतीतेष्वनेकशो बाणनृपेष्वथान्त्यः ।
अजायतास्मिञ्जयनन्दवर्मा साक्षाज्जयश्रीवमतिः श्रियश्च ॥
स रक्षति स्म क्षितिमेकवीर आन्ध्रात्पथः पश्चिमतो बलीयान् ।
वधूमिवानन्यसमां कुलोत्था राजन्यचूडामणिरञ्जिताङ्घ्रिः ॥
तस्मादजनिष्ट सुतो विजयादित्योऽन्तरस्त(स्थ)रिपुवर्गः ।
रणभुवि यस्य न तिष्ठन्त्यरयपयाग्रने(?) भियाक्रान्ताः ॥
तस्मात्समस्तरिपुतक्षणदक्षबाहो-
रक्षीणपुण्ययशसः प्रभवत्तनूजः ।
आसीदनङ्ग इव यो वनिताजनानां
श्रीमल्लदेव इति यो जगदेकमल्लः ॥

तेनाशेषनिरस्तवैरिनिकरो देव्या हरेणातुल·
पार्वत्यामुदपादि षण्मुख इव श्रीमान्सुतो यः सुधीः।
यत्कीर्तिर्विशदा दिगन्तकरिणा कर्णेषु सच्चामरी-
भूता भूपतिवन्द्यपादयुगल[·] श्रीवाणविद्याधरः ॥
तस्यात्मजोऽभवदपास्तसमस्तशत्रु-
विद्याचतुष्टयनिविष्टमतिर्विनीतः ।
दुर्वारवीर्ययशसा प्रभवस्तरस्वी
यः पापदु·खरहितः प्रभुमेरुदेवः ॥
अभवदनुपमश्रीरानतारातिवर्ग-
प्रथितपृथुलकीर्तिः सूनुरस्माद्विनीतः ।
क्षितिपतिकुलमुख्य पार्वतीशाङ्घ्रिपद्म-
द्वयनिहितमतिर्यो विक्रमादित्यनामा ॥
तस्यापि विजयादित्यनामधेयोऽभवत्सुतः ।
यद्विक्रमेण वित्रस्ताः पलायन्तेऽरयो युधि ॥
पुलविप्पवगण्ड इति प्रथितं रिपुदु सहमस्य च नाम परम् ।
अभवद्युधि यत्करवालतलं द्विपवारिमुचोऽस्त्रजलं ववृषु· ॥
अनुगतनयमार्गो वाणवंशैकदीप·
प्रणतरिपुसमाजः कृष्णराजप्रियो यः ।
अजनि विजयवाहुः सूनुरस्याधिकश्री-
रपगतदुरितेतिर्विक्रमादित्यनामा ॥

स ह्यशेषनृपतिमुकुटकोटिरत्नद्युतिरञ्जितपदरेणुर्नानाविधभूरिपरनृपपक्ष-दो·खण्डविजयलब्धविपुलयशोभिपूर्णवाहुमण्डलो विविधविचित्ररत्नविलीनवलयस्वकरतलगृहीतचारुहेमकुम्भनिस्रवद्वारिधारापूर्वकमखिलवेदवेदाङ्गतर्कतत्त्वसवित्स्वकर्मनिरतेभ्यः स्वमनोनिहितान्तःसवित्प्रदानशीलेभ्यो द्विजवरेभ्य उदयेन्दुमङ्गलनिवासिभ्य एवंभूत— (अग्रे त्रुटितम्)

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३।७–८)

साक्षान्नम्रसुरेन्द्रवृन्दमुकुटव्यालीनरत्नावली-
शोणांशुव्रजरञ्जिताङ्घ्रियुगलो भूत्यै शिवः सोऽस्तु वः ॥

क्षीरोदं मथितुं मनोभिरतुलं देवासुरैर्मन्दरं
हित्वाक्षिप्त इवाञ्जनाद्रिरिव यस्तत्राधिकं राजते ।
यो भोगीन्द्रनिविष्टमूर्तिरनिशं भूयोऽमृतस्याप्तये
रक्षेद्वः सुरवृन्दवन्दितपत(द)द्वन्द्वः स नारायणः ॥

यः प्रादादसुराधिपो मुखवरे दत्त्वार्घमादाय गां
सद्वीपां सचराचरामधिमुदा देवाय दैत्यद्विषे ।
सोऽभूद्वामनरूपिणे बलिरिति ख्यातः सुरोपद्रव-
व्यापारैकरतः शिवाङ्घ्रिकमलद्वन्द्वार्चनैकव्रतः ॥

तस्मादभूद्गुणनिधिर्बलवांस्तनूजो
यत्राध्यवर्तत महानमलः प्रसादः ।
शंभोः शशाङ्कशकलद्युतिराजिमौले-
र्बाणः कृपाणनिहिताखिलसुरारिः ॥

तस्यान्ववाये महति प्रसूतः क्षीरार्णवे शीतमरीचिवद्यः ।
बाणाधिराजो युधि शातखङ्गखण्डीकृताराातिरखण्डतेजाः ॥

बाणाधिराजप्रमुखेष्वतीतेष्वनेकशो बाणनृपेष्वथान्त्यः ।
अजायतास्मिञ्जयनन्दवर्मा साक्षाज्जयश्रीवसतिः श्रियश्च ॥

स रक्षति स्म क्षितिमेकवीर आन्ध्रात्पथः पश्चिमतो बलीयान् ।
वधूमिवानन्यसमां कुलोत्थां राजन्यचूडामणिरञ्जिताङ्घ्रिः ॥

तस्मादजनिष्ट सुतो विजयादित्योऽस्तरस्त(स्थ)रिपुवर्गः ।
रणभुवि यस्य न तिष्ठन्त्यरयः पयाग्रने(?) भियाक्रान्ताः ॥

तस्मात्समस्तरिपुतक्षणदक्षबाहो-
रक्षीणपुण्ययशसः प्रभवत्तनूजः ।
आसीदनङ्ग इव यो वनिताजनानां
श्रीमल्लदेव इति यो जगदेकमल्लः ॥

तेनाशेषनिरस्तवैरिनिकरो देव्या हरेणातुल'
पार्वत्यामुदपादि षण्मुख इव श्रीमान्सुतो यः सुधीः।
यत्कीर्तिर्विशदा दिगन्तकरिणा कर्णेषु सच्चामरी-
भूता भूपतिवन्द्यपादयुगल[ः] श्रीवाणविद्याधरः॥
तस्यात्मजोऽभवदपास्तसमस्तशत्रु-
र्विद्याचतुष्टयनिविष्टमतिर्विनीतः।
दुर्वारवीर्ययशसा प्रभवस्तरस्वी
यः पापदु.खरहितः प्रभुमेरुदेवः॥
अभवदनुपमश्रीरानताराातिवर्ग-
प्रथितपृथुलकीर्तिः सूनुरस्माद्विनीतः।
क्षितिपतिकुलमुख्य पार्वतीशाङ्घ्रिपद्म-
द्वयनिहितमतिर्यो विक्रमादित्यनामा॥
तस्यापि विजयादित्यनामधेयोऽभवत्सुतः।
यद्विक्रमेण वित्रस्ताः पलायन्तेऽरयो युधि॥
पुलविप्पवगण्ड इति प्रथितं रिपुदु सहमस्य च नाम परम्।
अभवद्युधि यत्करवालतलं द्विपवारिमुचोऽस्त्रजलं ववृषु'॥
अनुगतनयमार्गो वाणवंशैकदीपः
प्रणतरिपुसमाजः कृष्णराजप्रियो यः।
अजनि विजयबाहुः सूनुरस्याधिकश्री-
रपगतदुरितेतिर्विक्रमादित्यनामा॥

स ह्यशेषनृपतिमुकुटकोटिरत्नद्युतिरञ्जितपदरेणुर्नानाविधभूरिपरनृपपक्ष-दो खण्डविजयलब्धविपुलयशोभिपूर्णबाहुमण्डलो विविधविचित्ररत्नविलीनव-लयस्वकरतलगृहीतचारुहेमकुम्भनिस्रवद्वारिधारापूर्वकमखिलवेदवेदाङ्गतर्कत-त्त्वसवित्स्वकर्मनिरतेभ्यः स्वमनोनिहितान्तःसवित्प्रदानशीलेभ्यो द्विजवरेभ्य उदयेन्दुमङ्गलनिवासिभ्य एवंभूत— (अग्रे त्रुटितम्)

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३।७–८)

(७६)

श्रीमहाराजनन्दप्रभञ्जनवर्मणां दानपत्रम् ।

स्वस्ति विजयसारपल्लिवासकात्परमभागवतो मातापितृपादानुध्यातः सकलकलिङ्गाधिपतिः श्रीमहाराजनन्दप्रभञ्जनवर्मा देयवाते कुटुम्बिनमाज्ञापयति—विदितमस्तु—'अक्षताग्रहरीयब्राह्मणहरिश्चन्द्रस्वामिने उदकपूर्वेणाकर भरवानवर्जे पुण्यायुर्यशसामभिवृद्धये आचन्द्रतारकार्कप्रतिष्ठितमग्रहार कृत्वा सर्वकरपरिहारैश्च परिहृत्य देवरातगोत्रचरणेभ्यः परदत्तम् । एव ज्ञात्वा युष्माभिः पूर्वोचितमर्यादया सर्वोपस्थान कर्तव्यम् । मेय हिरण्याद्य चोपनेयम् ।' भविष्यतश्च राज्ञो विज्ञापयामि—'धर्मे क्रमविक्रमाणामन्यतमयोगादवाप्यमनुशासतां प्रवृत्तकमिद दान स्वधर्ममनुपश्यद्भि' स्वदत्तिरिवायमग्रहारोऽनुपाल्यः ॥

अपि चात्र व्यासगीतश्लोकानुदाहरामि—

बहुभिर्वसुधा दत्ता राजानो वसुधाधिपे ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
स्वदत्ता परदत्ता वा यत्नाद्रक्ष युधिष्ठिर ।
महीं महीमता श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥
षष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति(?) भूमिद' ।
आक्षेप्ता चानुमन्ता च तानेव नरके वसेत् ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३।४९-५०)

---

(७७)

श्रीचालुक्यकुलालंकारश्रीविजयादित्यमहाराजानां शासनपत्रम् ।

स्वस्ति श्रीमतां सकलभुवनसंस्तूयमानमानव्यसगोत्राणां हारितिपुत्राणां कौशिकीवरप्रसादलब्धराज्यानां भगवन्नारायणप्रसादसमासादितवरवराहलाञ्छनेक्षणक्षणवशीकृतारातिमण्डलानामश्वमेधावभृत(थ)स्नानपवित्रीकृतवपुषां

चालुक्याना कुलमलंकरिष्णुर्विविधयुद्धलब्धविजयसिद्धेर्भुवनमनोभिरामवि-
क्रा(क्र)मरामस्य पौत्रः प्रतापावनतपरमण्डलनृपतिमण्डलस्य श्रीविष्णुव-
र्धनमहाराजस्य प्रियतनयो निजभुजनिशितासिधाराप्रशमितपरचक्रविक्रमः
शक्तित्रयालंकृत' क्षीरसागर इव लक्ष्मीप्रभव., दिनकर इव सततरक्षित-
पद्मः, शशधर इव कुमुदवनप्रियः, धर्मज इव निजधर्मनिर्मलः, धर्मजानुज
इव दुःशासनक्षयकर, मेरुरिव स्थिरस्थितिः, अतुलतुलाधृतकडधौतधौत-
दुर्वलमलिनः परमब्राह्मण्यो विष्णुरिव जिष्णु', समस्तभुवनाश्रयः श्रीविज-
यादित्यमहाराजाधिराजपरमेश्व[र]भट्टारकः कण्डेरुवातीविषये वन ......
व' ''ग्रामस्य कु' ....कप्रमुखान्कुटुम्बिन' सर्वानित्थमाज्ञापयति—
विदितमस्तु वः 'अस्माभिर्मिनमिनिवास्तव्याय काश्यपगोत्रायापस्तम्बसूत्राय
तैत्तिरीयब्रह्मचारिणे तुर्कवर्मत्रे(त्रिवे)दिपौत्रा(य) वेदाङ्गविदे षट्कर्म-
निरताय द्रोणशर्मद्विवेदिपुत्राय ब्राह्मणगुणगणालंकृताय प[द्म]भट्टारकाय,
सूर्यग्रहणनिमित्तेऽस्मिन्नेव ग्रामे द्वादशवेण्डिककोद्रववीजसस्थित........
.... 'आवासनं सर्वकरपरि...................................। पू-
र्वत —कोरुपुरसीमा, दक्षिणतः—तरुख', पश्चिमतः—रूमाती, उत्त-
रतः—रेण्वुवतीवोहरेण्वुवती.........चतुरवधि,

आज्ञप्तिरस्य धर्मस्य निर्मलो धर्मसग्रहः।
वुधमानमले(?) कश्चित्पुण्यवित्तो नरोत्तम. ॥
वहुभिर्वसुधा दत्ता वहुभिश्चानुपालिता।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
स्वदत्ता परदत्ता वा यो हरेत वसुंधराम्।
षष्टिवर्षसहस्राणि विष्ठाया जायते कृमिः ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३। ५५–५६)

---

१ पद्म कमलम्, पद्मा लक्ष्मी २ कुमुदाना कैरवाणा वनस्य, कौ पृथिव्या मुदा हर्षेण अवनेन पालनेन प्रिय. ३ युधिष्ठिर ४ भीमसेन ५ दु शासनो धृतराष्ट्रात्मज, दुष्टशिक्षा च दु'शासनम्

(७६)

श्रीमहाराजनन्दप्रभञ्जनवर्मणां दानपत्रम् ।

स्वस्ति विजयसारपल्लिवासकात्परमभागवतो मातापितृपादानुध्यातः सकलकलिङ्गाधिपतिः श्रीमहाराजनन्दप्रभञ्जनवर्मा देयघाते कुटुम्बिनमाज्ञापयति—विदितमस्तु—'अक्षताग्रहरीयब्राह्मणहरिश्चन्द्रस्वामिने उदकपूर्वेणाकर भरवानवर्जे पुण्यायुर्यशसामभिवृद्धये आचन्द्रतारकार्कप्रतिष्ठितमग्रहार कृत्वा सर्वकरपरिहारैश्च परिहृत्य देवरातगोत्रचरणेभ्यः परदत्तम् । एव ज्ञात्वा युष्माभिः पूर्वोचितमर्यादया सर्वोपस्थान कर्तव्यम् । मेय हिरण्यान्न चोपनेयम् ।' भविष्यतश्च राज्ञो विज्ञापयामि—'धर्मे क्रमविक्रमाणामन्यतमयोगादवाप्यमनुशासता प्रवृत्तकमिद दान स्वधर्ममनुपश्यद्भि स्वदत्तिरिवायमग्रहारोऽनुपाल्यः ॥

अपि चात्र व्यासगीतश्लोकानुदाहरामि—

बहुभिर्वसुधा दत्ता राजानो वसुधाधिपे ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
स्वदत्ता परदत्ता वा यत्नाद्रक्ष युधिष्ठिर ।
महीं महीमता श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥
षष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति(?) भूमिद ।
आक्षेप्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

(इण्डियन आण्टिक्वेरी १३।४९-५०)

---

(७७)

श्रीचालुक्यकुलालंकारश्रीविजयादित्यमहाराजानां शासनपत्रम् ।

स्वस्ति श्रीमतां सकलभुवनसंस्तूयमानमानव्यसगोत्राणां हारितिपुत्राणां कौशिकीवरप्रसादलब्धराज्यानां भगवन्नारायणप्रसादसमासादितवरवराहलाञ्छनेक्षणक्षणवशीकृतारातिमण्डलानामश्वमेधावभृथ(?)स्नानपवित्रीकृतवपुषा

चालुक्यानां कुलमलंकरिष्णुविविधयुद्धलब्धविजयसिद्धेर्भुवनमनोभिरामवि-क्रा(क्र)मरामस्य पौत्रः प्रतापावनतपरमण्डलनृपतिमण्डलस्य श्रीविष्णुवर्धनमहाराजस्य प्रियतनयो निजभुजनिशितासिधाराप्रशमितपरचक्रविक्रमः शक्तित्रयालङ्कृत· क्षीरसागर इव लक्ष्मीप्रभवः, दिनकर इव सततरक्षितपद्मः, शशधर इव कुमुदवनप्रियः, धर्मज इव निजधर्मनिर्मलः, धर्मजानुज इव दुःशासनक्षयकर, मेरुरिव स्थिरास्थितिः, अतुलतुलाधृतकडधौतधौतदुर्वलमलिनः परमब्राह्मण्यो विष्णुरिव जिष्णु·, समस्तभुवनाश्रयः श्रीविजयादित्यमहाराजाधिराजपरमेश्व[र]भट्टारक· कण्डेरुवातीविषये वन· ······ व·· ·ग्रामस्य कु· ······ ··कप्रमुखान्कुटुम्बिनः सर्वानित्थमाज्ञापयति—विदितमस्तु वः 'अस्माभिर्मिनमिनिवास्तव्याय काश्यपगोत्रायापस्तम्बसूत्राय तैत्तिरीयब्रह्मचारिणे तुर्कवर्मत्रे(त्रिवे)दिपौत्रा(य) वेदाङ्गविदे षट्कर्मनिरताय द्रोणशर्मद्विवेदिपुत्राय ब्राह्मणगुणगणालङ्कृताय प[द्म]भट्टारकाय, सूर्यग्रहणनिमित्तेऽस्मिन्नेव ग्रामे द्वादशवेण्डिककोद्रववीजसस्थित········ ······ ····· ··आवासन सर्वकरपरि·································। पूर्वत —कोरुपुरसीमा, दक्षिणतः—तरुखः, पश्चिमतः—रूमाती, उत्तरतः—रेण्वुवतीवौहरेण्वुवती······ · चतुरवधि,

आज्ञसिरस्य धर्मस्य निर्मलो धर्मसग्रहः।
वुधमानमले(?) कश्चित्पुण्यवित्तो नरोत्तमः॥
वहुभिर्वसुधा दत्ता वहुभिश्चानुपालिता।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम्॥
स्वदत्ता परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम्।
षष्टिवर्षसहस्राणि विष्ठाया जायते कृमिः॥

(इण्डियन् आण्टिक्केरी १३। ५५–५६)

---

१ पद्म कमलम्, पद्मा लक्ष्मी २ कुमुदाना कैरवाणा वनस्य, कौ पृथिव्या मुदा दर्पेण अवनेन पालनेन प्रिय ३ युधिष्ठिर ४ भीमसेन. ५ दु शासनो धृतराष्ट्रात्मज., दुष्टशिक्षा च दु शासनम्

(७६)

श्रीमहाराजनन्दप्रभञ्जनवर्मणां दानपत्रम् ।

स्वस्ति विजयसारपल्लिवासकात्परमभागवतो मातापितृपादानुध्यातः सकलकलिङ्गाधिपतिः श्रीमहाराजनन्दप्रभञ्जनवर्मा देयवाते कुटुम्बिनमाज्ञापयति—विदितमस्तु—'अक्षताग्रहरीयब्राह्मणहरिश्चन्द्रस्वामिने उदकपूर्वेणाकर भरवानवर्जे पुण्यायुर्यशसामभिवृद्धये आचन्द्रतारकार्कप्रतिष्ठितमग्रहार कृत्वा सर्वकरपरिहारैश्च परिहृत्य देवरातगोत्रचरणेभ्यः परदत्तम् । एव ज्ञात्वा युष्माभिः पूर्वोचितमर्यादया सर्वोपस्थान कर्तव्यम् । मेयं हिरण्याद्य चोपनेयम् ।' भविष्यतश्च राज्ञो विज्ञापयामि—'धर्मे क्रमविक्रमाणामन्यतमयोगादवाप्यमनुशासता प्रवृत्तकमिद दान स्वधर्ममनुपश्यद्भिः स्वदत्तिरिवायमग्रहारोऽनुपाल्यः ॥

अपि चात्र व्यासगीतश्लोकानुदाहरामि—

बहुभिर्वसुधा दत्ता राजानो वसुधाधिपै. ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
स्वदत्ता परदत्ता वा यत्नाद्रक्ष युधिष्ठिर ।
महीं महीमता श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥
षष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति(?) भूमिद. ।
आक्षेप्ता चानुमन्ता च तानेव नरके वसेत् ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३।४९–५०)

---

(७७)

श्रीचालुक्यकुलालंकारश्रीविजयादित्यमहाराजानां शासनपत्रम् ।

स्वस्ति श्रीमना सकलभुवनसस्तूयमानमानव्यसगोत्राणा हारीतिपुत्राणा कौशिकीवरप्रसादलब्धराज्याना भगवन्नारायणप्रसादसमासादितवरवराहलाञ्छनेक्षणक्षणवशीकृतारातिमण्डलानामश्वमेधावभृत(थ)स्नानपवित्रीकृतवपुषा

चालुक्याना कुलमलंकरिष्णुर्विविधयुद्धलब्धविजयसिद्धेर्भुवनमनोभिरामवि-क्रा(क्र)मरामस्य पौत्रः प्रतापावनतपरमण्डलनृपतिमण्डलस्य श्रीविष्णुवर्धनमहाराजस्य प्रियतनयो निजभुजनिशितासिधाराप्रशमितपरचक्रविक्रमः शक्तित्रयालंकृतः क्षीरसागर इव लक्ष्मीप्रभवः, दिनकर इव सततरक्षितपद्मः[1], शशधर इव कुमुदवनप्रियः[2], धर्मज[3] इव निजधर्मनिर्मलः, धर्मजानुज[4] इव दुःशासनक्षयकरः[5], मेरुरिव स्थिरस्थितिः, अतुलतुलाधृतकलधौतधौतदुर्वलमलिनः परमब्राह्मण्यो विष्णुरिव जिष्णुः, समस्तभुवनाश्रयः श्रीविजयादित्यमहाराजाधिराजपरमेश्व[र]भट्टारकः कण्डेरुवातीविषये वन ······ व· ·ग्रामस्य कु··· ···· ···कप्रमुखान्कुटुम्बिनः सर्वानित्थमाज्ञापयति—विदितमस्तु वः 'अस्माभिर्मिनमिनिवास्तव्याय काश्यपगोत्रायापस्तम्बसूत्राय तैत्तिरीयब्रह्मचारिणे तुर्कवर्मत्रे(त्रिवे)दिपौत्रा(य) वेदाङ्गविदे षट्कर्मनिरताय द्रोणशर्मद्विवेदिपुत्राय ब्राह्मणगुणगणालंकृताय प[ञ्च]भट्टारकाय, सूर्यग्रहणनिमित्तेऽस्मिन्नेव ग्रामे द्वादशवेण्डिककोद्रववीजसस्थित······· ····· ······ आवासनं सर्वकरपरि·······································। पूर्वतः—कोरुपुरसीमा, दक्षिणतः—तरुखः, पश्चिमतः—रूमाती, उत्तरतः—रेण्वुवतीवौहरेण्वुवती·········चतुरवधि,

आज्ञप्तिरस्य धर्मस्य निर्मलो धर्मसंग्रहः।
वुधमानमले(?) कश्चित्पुण्यवित्तो नरोत्तमः॥
वहुभिर्वसुधा दत्ता वहुभिश्चानुपालिता।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम्॥
स्वदत्ता परदत्ता वा यो हरेत वसुंधराम्।
षष्टिवर्षसहस्राणि विष्ठाया जायते कृमिः॥

(इण्डियन् आण्टिक्केरी १३। ५५–५६)

---

१ पद्म कमलम्, पद्मा लक्ष्मी २ कुमुदाना कैरवाणा वनस्य, कौ पृथिव्या मुदा हर्षेण अवनेन पालनेन प्रिय ३ युधिष्ठिर ४ भीमसेन . ५. दु शासनो धृतराष्ट्रात्मज, दुष्टशिक्षा च दु शासनम्

(७७)

राष्ट्रकूटकुलालंकारश्रीमदकालवर्षश्रीकृष्णराजस्य शासनपत्रम् ।

ओं ओं स्वस्ति ।

[1]सो(स) वोऽव्याद्वेधसा धाम यन्नाभिकमलं कृतम् ।
हरश्च यस्य(स्य) कान्तेन्दुकलया कमलङ्कृतम् ॥
आसीद्द्विषति(द्विपत्ति)मिरमुद्य(मुद्यत)मण्डलाग्रो
ध्वस्तिं नयन्नभिमुखो रणसर्वरीषु (शर्वरीषु) ।
भूपः सु(शु)चिर्विधुरिव(वा)स्तदिगन्तकीर्ति-[2]
र्गोविन्दराज इति राजसु राजसिंह(सिंह)ः ॥
तस्यात्मजो जगति विश्रुतसु(शु)भ्रकीर्ति-
रार्तार्तिहारिहरिविक्रमनामधारी ।
भूपस्तृ(स्त्रि)विष्टपनृपानुकृतिः कृतज्ञ
श्रीकर्कराज इ[ति] गोत्रमणिर्बभूव ॥
तस्य प्रभिन्नकरटच्यु(च्यु)तदानदन्ति-
दन्तप्रहाररुचिरोल्लिखितांसपीठः ।
क्ष्माप[ः] क्षितौ क्षपितस(श)त्रुरभूतभू(त्तनू)ज
सद्राष्ट्रकु(कू)टकनकाद्द(द्रि)रिवेन्द्रराजा[ ] ॥
तस्योपार्जितमहसस्तनयश्चतुरुदधिवलयमालिन्या[ः] ।
भोक्ता भुव[ः] शतक्रतुश(स)दृश[ ] श्रीदन्तिदुर्गराजोऽभूत् ॥
काची(ञ्ची)शकेरलनराधिपचोलपाड्य(ण्ड्य)-
श्रीहर्षवज्रटविभेदविधानदक्षः ।
'कर्णाटकं बलमचिन्त्यमजेयमन्यै-
र्भृत्यैः' कियद्भिरपि यः सहसा जिगाय ॥

---

१ अस्मिंल्लेखे प्रायः श्लोकाश्चतुर्थपञ्चमलेखस्था एव, अतोऽत्रोपयुक्तं टिप्पणमपि तत्रैव महामहोपाध्यायैः कृतमवलोकनीयम्. २ 'कीर्तिः प्रसादयशसोः' इति मेदिनी

तस्मिन्दिवं प्रयाते वल्लभराजे कृतप्रजाबाध· ।
श्रीकर्कराजसूनुर्महीपतिः कृष्णराजोऽभूत् ॥

राहप्यमात्मभुजजातबलावलेप-
माजौ विजित्य निशितासिलताप्रहारैः ।
पालिधज(ध्वजा)वलिशुभामचिरेण यो हि
राजाधिराजपरमेश्वरतामवाप ॥

येन श्वेतातपत्रप्रहतरविकरत्राततापास्त(त्स)लील
जग्मे नासीरधूलीधवलितशिरसा वल्लभाख्यः सदाजौ ।
श्रीमद्गोविन्दराजो जितजगद[हि]तस्त्रैणवैधव्यदक्ष-
स्तस्यासीत्सूनुरेक[ः] क्षणरणदलितारातिमत्तेभकुम्भः ॥

तस्यानुजः श्रीध्रुवराजनामा महानुभावोऽप्रहतप्रतापः ।
प्रशा(सा)धिताशेषनरेन्द्रचक्र· क्रमेण बालार्कवपुर्बभूव ॥

या(जा)ते ज(य)त्र च राष्ट्रकूटतिलके सद्भूपचूडामणौ
गुर्वी तुष्टिरथाखिलस्य जगतः सुस्वामिनि प्रत्यहम् ।
सत्यं सत्यमिति प्रशासति सति क्ष्मामासमुद्रान्तिका-
मासीद्धर्मपरे गुणामृतनिधौ सत्यव्रताधिष्ठिते ॥

रक्षि(क्ष)ता येन निःशेप चतुरम्भोधिसयुतम् ।
राज्यं धर्मेण लोकाना कृता हृष्टिः परा हृदि ॥

तस्यात्मजो जगति सत्प्रथितोरुकीर्ति-
र्गोविन्दराज इति गोत्रललामभूतः ।
त्यागी पराक्रमधनः प्रकटप्रताप-
सतापिताहितजनो जनवल्लभोऽभूत् ॥

तत्पुत्रोऽत्र गते नाकमाकम्पितरिपुव्रजे ।
श्रीमहाराजश(श)र्वाख्य· ख्यातो राजाभवद्गुणै· ॥

अर्थिष्ठु(पु) यथार्थता यः समभ्य(भी)ष्टफला(ष्टावा)सिलब्धतोषेषु(षेषु) ।
वृद्धिं निनाय परमाममोघवर्षाभिधानस्य ॥

राघवश्रेयसे श्रेष्ठिमोकलः भ्रातृसागलीवासहितो मार्गे शृङ्गाटके मृष्टोदकपूर्णां वापीं निर्ममीते ॥ श्री ॥

(भावनगरप्राचीनशोधसंग्रहे ११६८–७

---

(७४)

मरु(मारवाड)देशीय-सादडीग्रामपार्श्वे राणकपुरजैनमन्दिरप्रशस्तिः ।

स्वस्तिश्रीचतुर्मुखजिनयुगादीश्वराय नम ।

श्रीमद्विक्रमतः १४९६ सख्यवर्षे श्रीमेदपाट(मेवाड)राजाधिराजश्रीवप्प (१) श्रीगुहिल (२) भोज (३) शील (४) कालभोज (५) भर्तृभट (६) सिंह (७) महायक (८) राज्ञीसुतयुतस्वसुवर्णतुलातोलकश्रीखुम्भाण (९) श्रीमदल्लट (१०) नरवाहन (११) शक्तिकुमार (१२) शुचिवर्म (१३) कीर्तिवर्म (१४) योगराज (१५) वैरट (१६) वंशपाल (१७) वैरीसिंह (१८) वीरसिंह (१९) श्रीअरीसिंह (२०) चोडसिंह (२१) विक्रमसिंह (२२) रणसिंह (२३) खेमसिंह (२४) सामन्तसिंह (२५) कुमारसिंह (२६) मथनसिंह (२७) पद्मसिंह (२८) जैत्रसिंह (२९) तेजस्विसिंह (३०) समरसिंह (३१) चाहुमानश्रीकीतूकनृप–श्रीअल्लावदीन–सुरत्राणजैत्रवप्पवश्यश्रीभुवनसिंह (३२) सुतश्रीजयसिंह (३३) मालवेशगोगादेवजैत्रलक्ष्मणसिंह (३४) पुत्रश्रीअजयसिंह (३५) भ्रातृश्रीअरिसिंह (३६) श्रीहम्मीर (३७) श्रीखेतसिंह (३८) श्रीलक्षाह्वयनरेन्द्र (३९) नन्दनसुवर्णदानपुण्यपरोपकारादिसारगुणसुरद्रुमविश्रामनन्दन श्रीमोकलमहीपति (४०) कुलकाननपञ्चाननस्य विषमतमाभङ्गसारङ्गपुरनागपुरगागरणनराणकाजयमेरुमण्डोरमण्डलकरबूंदीखाटूचाटसूजानादिनानामहादुर्गलीलामात्रग्रहणप्रमाणितजितकाशित्वाभिमानस्य निजभुजोर्जितसमुपार्जितानेकभद्रगजेन्द्रस्य म्लेच्छमहीपालव्यालचक्रवालविदलनविहगमेन्द्रस्य प्रचण्डदोर्दण्डखण्डिताभिनिवेशनानादेशनरेशभालमालालालितपादारविन्दस्यास्खलितललितलक्ष्मीविलासगोविन्द-

येन खड्गद्वितीयेन वल्लभनृपस्य पश्यतः।
उज्जयिन्या रिपूञ्जित्वा दूरमुत्तम्भितं यशः॥

तेनेदमनिलविद्युच्चञ्चलमालोक्य जीवितमसारम्।
क्षितिदानपरमपुण्यः प्रवर्तितो धर्मदायोऽयम्॥

स च समधिरा(ग)ताशेषस(म)हाशब्दम(हासामन्ता)धिपतिश्रीमदकालवर्षश्रीकृष्णराजः सर्वानेव समनुबोधयति—अस्तु वः संविदितम्—'यथा मया श्रीअङ्कलेश्वरावस्थि[ते]न मातापित्रोरात्मनश्चैहिकामुष्मिकपुण्ययशोभिवृद्धये नर्मदाया भगवत्तीर्थे स्नात्वोदकातिस्व(स)र्गेण श्रीवरिअविअ(वा)स्तव्यत्रैविद्यसामान्यकुण्डिनसगोत्राध्वर्युसब्रह्मचारिब्राह्मणश्रीअजवासावकसुताय श्रीतणुअवासावका[य]श्रीगुहेश्वरभ्रातरे(त्रे) द्वयो(द्वाभ्यां) प्रतिपादितः श्रीकोङ्कणविषयान्तर्गतवारिअविषोडशोत्त[रग्रामशत]मध्यवर्ति कविडसाड्यभिधानग्राम.। यस्याघाटनानि—पूर्वतः—वलछग्रामसीमा, दक्षिणतः—उत्तरपढवणकग्रामसीमा, पश्चिमतः—वरिअविपट्टनसीमा, उत्तरतः—वसुहारियकग्रामसीमा। एवं चतुराघाटनोपलक्षितः सोद्रङ्ग. सपरिकरः, ससीमापर्यन्तः, सवृक्षमालाकुलः, सदण्डदशापराधः, सधान्यहिरण्यादेयोऽचाटभटप्रवेश्यः सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणीय आचन्द्रार्कार्णवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीन· पूर्वदत्तदेवदायब्रह्मदायरहितोऽभ्यन्तरसिद्ध्या शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेष्वष्टसु दशोत्तरेषु ८१० चैत्रेऽमावास्याया सूर्यग्रहणपर्वणि स्नात्वोदकातिसर्गेण बलिचरुवैश्वदेवाग्निहोत्रानुष्ठानादिक्(क्रि)योच्छ(त्स)र्पणार्थं प्रतिपादितः। तदस्यतया (?) ब्रह्मदायस्थित्या भुञ्जतो भोजयतः कृश(ष)तः कर्षयतः प्रतिदिशतो वा न केनापि परिपन्थना कार्या। तथागामिनृपतिभिरस्मद्वंशजैरन्यैर्वा सहस्रमेकेन पालनीयः, द्रम्माश्च त्रिभिः स्कन्धकैर्देयाः। प्रथमं भाद्रपदे। द्वितीयं कार्तिके। तृतीयं माघे। एभिः स्थित्या सर्वराजकीयै. पालनीयः। न केनापि परिपन्थना कार्या। आगामिनृपतिभिरस्मद्वंशजैरन्यैर्वा 'सामान्यं भूमिदानफलम्' इत्यवधार्य विद्युल्लोलान्यनित्यान्यैश्वर्याणि तृणाग्रलग्नजलवि-

(७८)

श्रीजयभटमहाराजानां दानपत्रम् ।

स्वस्तिश्रीकायावतार[1]वासकात्सततलक्ष्मीनिवासभूते तृष्णासतापहारिणि दीनानाथविस्तृतानुभावे द्विजकुलोपजीव्यमानविभवशालिनि महति महाराजकर्णान्वये कमलाकर इव राजहस., प्रवलकलिकालविलसिताकुलितविमलस्वभावो गम्भीरोदारचरितविस्मापितसकललोकपालमानसः परमेश्वरश्रीदद्दः, तस्य सूनुरशङ्कितागतप्रणयिजनोपभुक्तविभवसचयोपचीयमानमानो निर्वृति……………नेककण्टकवशसंदोहदुर्ललितप्रतापानलो निशितनिस्त्रिंशधारादारितारातिकरिकुम्भमुक्ताफलच्छलोल्लसितसितयशोंशुकावगुण्ठितदिग्वधूवदनसरसिजः **श्रीजयभटः**, तस्यात्मजो महामुनिमनुप्रणीतप्रवचनाधिगमविवेकस्वधर्मानुष्ठानप्रवणिवर्णाश्रमव्यवस्थोन्मूलितसकलकलिकालावलेपः प्रणयिजनमनोरथविलयव्यतीतविभवसपादनापनीताशेषपार्थिवदानाभिमानो मदविवशाङ्कुशातिवर्तिकुपितकरिनिवारणप्रथितगुरुगजाधिरोहणप्रभावो विपत्प्रपातपतितनरपतिशताभ्युद्धरणनिखिललोकविश्रुतपरोपकारकरणव्यसनः प्राच्यप्रतीच्याधिराजविजृम्भितमहासङ्ग्रामनरपतिसहस्रपरिवारितानेकगजघटाविघटनप्रकटितभुजवीर्यविख्यातवाहुसहायापरनामा परममहेश्वरः समधिगतपञ्चमहाशब्द**श्रीदद्दः**, तस्य सूनुरनेकसमरसघट्टघनघटितगजघटापाटनपटुरसहिष्णुवनदावानलो दीनानाथातुरसुहृत्स्वजनबन्धुकुमुदाकरकौमुदीनिशाकर, भागीरथीप्रवाह इव विपक्ष[2]क्षोभक्षमः, शान्तनुरिव समुद्धूतकलकलारावमहावाहिनी[3]पति, आदिवराह इव स्वभुजवलप्रक्रमोद्धृतधरणि., परममहेश्वरः समधिगतपञ्चमहाशब्द**श्रीजयभटः** कुशली सर्वानेव राजसामन्तभोगिकविषयपतिराष्ट्रग्राममहत्तराधिकारिकादीन्समनुदर्शयति—अस्तु वः सविदितम्—यथा मया मातापित्रोरात्मनश्चैहिकामुष्मिकपुण्ययशोभिवृद्धये गिरिनगरविनिर्गतश्रद्धिकाग्रहारवास्तव्यतच्चातुर्विधसामान्यप्रावायनसगोत्रवाजसनेयमाध्यदिनसब्रह्मचारिब्राह्मणदत्तपु-

१ अय कायावतारनामको वासकोऽधुना 'कावी' इति नाम्ना प्रसिद्धो 'बूच'प्रान्ते 'गुजरात'देशे वर्तते. २ विपक्षाणा शत्रूणाम्, पक्षिपक्षाणा च ३. वाहिन्यो नद्य, सेनाश्च.

न्दुचञ्चलं च जीवितमाकलय्य स्वदायनिर्विशेषोऽस्मदायोऽनुमन्तव्यः पाल-
नीयश्च । यश्चाज्ञानतिमिरपटलावृतमतिराच्छिन्द्यादाच्छिद्यमानं वानुमो-
देत स पञ्चभिर्महापातकैरुपपातकैश्च सयुक्तः स्यात् । उक्तं च भगवता
व्यासेन—

षष्टिं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

अग्नेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूर्वैष्णवी सूर्यसुताश्च गावः ।
लोकत्रयं तेन भवेद्धि दत्त यः काञ्चनं गा च मही च दद्यात् ॥

विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवासिनः ।
कृष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदाय हरन्ति ये ॥

कन्यामेका [गा तथै]का भूम्यामप्येकमङ्गुलम् ।
हरन्नरकमायाति यावदाहू(भू)तसम्प्लवम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
निर्माल्यनिष्ठीवसमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यत्नाद्रक्ष नराधिप ।
मही महीभुजा श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

इति कमलदलाम्बुबिन्दुलोला श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवित च ।
अतिविमलमनोभिरात्मनीनैर्नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

दूतकोऽत्र महत्तमसर्वाधिकारी ब्राह्मण अल्लैयको नाम्ना । लिखितं
चैतन्मया महासान्धिविग्रहाधिकारिणा श्रीजज्जकेन श्रीकुल्लुकसूनुना ।
इति ॥ स्वहस्तोऽयं मम श्रीमदकालवर्षश्रीकृष्णराजस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिक्केरी १३।६६–६८)

---

(७८)

श्रीजयभटमहाराजानां दानपत्रम्।

स्वस्तिश्रीकायावतारवासकात्सततलक्ष्मीनिवासभूते तृष्णासंतापहारिणि दीनानाथविस्तृतानुभावे द्विजकुलोपजीव्यमानविभवशालिनि महति महाराजकर्णान्वये कमलाकर इव राजहस., प्रबलकलिकालविलसिताकुलितविमलस्वभावो गम्भीरोदारचरितविसापितसकललोकपालमानसः परमेश्वश्रीदद्दः, तस्य सूनुरशङ्कितागतप्रणयिजनोपभुक्तविभवसचयोपचीयमानमानो निर्वृति..................नेककण्टकवशसंदोहदुर्ललितप्रतापानलो निशितनिस्त्रिंशधारादारितारातिकरिकुम्भमुक्ताफलच्छलोल्लसितसितयशोंशुकावगुण्ठितदिग्वधूवदनसरसिजः श्रीजयभटः, तस्यात्मजो महामुनिमनुप्रणीतप्रवचनाधिगमविवेकस्वधर्मानुष्ठानप्रवणिवर्णाश्रमव्यवस्थोन्मूलितसकलकलिकालावलेपः प्रणयिजनमनोरथविलयव्यतीतविभवसपादनापनीताशेषपार्थिवदानाभिमानो मदविवशाङ्कुशातिवतिकुपितकरिनिवारणप्रथितगुरुगजाधिरोहणप्रभावो विपत्प्रपातपतितनरपतिशताभ्युद्धरणनिखिललोकविश्रुतपरोपकारकरणव्यसनः प्राच्यप्रतीच्याधिराजविजृम्भितमहासङ्ग्रामनरपतिसहस्रपरेवारितानेकगजघटाविघटनप्रकटितभुजवीर्यविख्यातबाहुसहायापरनामा परममहेश्वरः समधिगतपञ्चमहाशब्दश्रीदद्दः, तस्य सूनुरनेकसमरसघट्टघनघटितगजघटापाटनपटुरसहिष्णुवनदावानलो दीनानाथातुरसुहृत्स्वजनबन्धुकुमुदाकरकौमुदीनिशाकर, भागीरथीप्रवाह इव विपक्ष[2]क्षोभक्षमः, शान्तनुरिव समुद्भूतकलकलारावमहावाहिनी[3]पति, आदिवराह इव स्वभुजबलप्रक्रमोद्धृतधरणिः, परममहेश्वरः समधिगतपञ्चमहाशब्दश्रीजयभटः कुशली सर्वानेव राजसामन्तभोगिकविषयपतिराष्ट्रग्राममहत्तराधिकारिकादीन्समनुदर्शयति—अस्तु व सविदितम्—यथा मया मातापित्रोरात्मनश्चैहिकामुष्मिकपुण्ययशोभिवृद्धये गिरिनगरविनिर्गतश्राद्धिकाग्रहारवास्तव्यतचातुर्विधसामान्यप्रावायनसगोत्रवाजसनेयमाध्यदिनसब्रह्मचारिब्राह्मणदत्तपु-

१. अय कायावतारनामको वासकोऽधुना 'कावी' इति नाम्ना प्रसिद्धो 'भृच'प्रान्ते गुजरात'देशे वर्तते. २ विपक्षाणा शत्रूणाम्, पक्षिपक्षाणा च ३. वाहिन्यो नद्य, सेनाश्च.

त्रब्राह्मणदेवस्वामिनेऽसत्कृतप्रकाशनाय कल्लुम्बराय बलिचरुवैश्वदेवाग्निहोत्रातिथिपञ्चमहायज्ञादिक्रियोत्सर्पणार्थं कोरिल्लापथकान्तर्गतशमीपद्रकग्रामे पूर्वतः सीम्नि चतुष्पष्टिभूनिवर्तनप्रमाणं क्षेत्रम्, यस्याघाटनानि—पूर्वतः—गोलिकाग्रामसधिः, दक्षिणतः—यमलखल्लराभिधानतडाकम्, तथा महत्तरमहेश्वरसत्कक्षेत्रम्, वापितदेवकसत्कवापकक्षेत्र च, अपरतः शमीपद्रकग्रामादेवधाहल्लाग्रामयायी पन्थाः, उत्तरतो वरुटखल्लराभिधानतडाकं तथा कोरिल्लावासी ब्राह्मणनर्मसत्कब्रह्मदेयक्षेत्रं च । एवमिद चतुराघाटनोपलक्षित क्षेत्रं सोद्रङ्ग सपरिकर सभूतवातप्रत्ययं सधान्यहिरण्यादेय सदशापराधं सोत्पद्यमानविष्टिकं गृहस्थावरच्छलकरथ्याप्रवेशनिर्गमसगरचतुष्पदप्रचारवापीकूपतडाकपद्रोपजीव्यसमेतं सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणीय पूर्वप्रत्तदेवब्रह्मदायरहितं भूमिच्छिद्रन्यायेनाचन्द्रार्कार्णवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीन पुत्रपौत्रान्वयक्रमोपभोग्यम्—अद्य माघशुद्धपञ्चदश्यां चन्द्रोपरागे पुण्यतिथावुदकातिसर्गेण ब्रह्मदायत्वेन प्रतिपादितम् । यस्योचितया ब्रह्मदायस्थित्या भुञ्जतः कृषतः कर्षयतः प्रतिदिशतो वा न कैश्चिद्व्यासेधे वर्तितव्यम् । आगामिभद्रनृपतिभिरसद्वश्यैरन्यैर्वायमसद्दायोऽनुमन्तव्य पालयितव्यश्च । यश्चाज्ञानतिमिरपटलावृतमतिराच्छिन्द्यादाच्छिद्यमानमनुमोदते, स पञ्चभिर्महापातकैः सोपपातकैः संयुक्त. स्यादिति । उक्तं च भगवता वेदव्यासेन—

षष्टिं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥
विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवासिन ।
कृष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदानं हरन्ति ये ॥
बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभि ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
अग्नेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूर्वैष्णवी सूर्यसुताश्च गावः ।
लोकत्रयं तेन भवेत्तु दत्त य· काञ्चन गा च महीं च दद्यात् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
निर्मुक्तमाल्यप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥
स्वदत्तां परदत्तां वा यत्नाद्रक्ष युधिष्ठिर ।
महीं मतिमतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥

संवत्सरशतचतुष्टये षट्पञ्चाशदुत्तरके माघशुद्धपञ्चदश्यां लिखितमिदं .. .. भोगिकपुत्रमहाबलाधिकृतकेशवेनेति । अधिकृतवायुल्लदूतकम् । सम्—४००+५०+६ ॥ [माघ शु. ०,+५ सो]मवारे ॥ निबाद्धम् ॥ स्वहस्तो मम श्रीजयभटस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३।७७-७९)

---

(७९)

प्रशान्तरागापरनामधेयश्रीदद्दमहाराजानां दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति नन्दीपुरतो विविधविमलगुणरत्नसंपदुद्भासितसकलदिङ्मुखे रेत्राताशेषसपक्षमहामहीभृति सततमविलङ्घितावधौ स्थैर्यगाम्भीर्यला- यवति महासत्त्वतयातिदुरवगाहे गुर्जरनरपतिवंशमहोदधौ श्रीसहजन्मा ष्णाहृदयाहितास्पदः कौस्तुभमणिरिव विमलयशोदीधितिनिकरविनिहत- लितिमिरनिचयः, सत्पक्षो वैनतेय इवाकृष्टशत्रुनागकुलसंततिः उत्पतित त दिनकरचरणकमलप्रणामापनीताशेषदुरितनिवहः सामन्तदद्दः । प्रति- नमपेतशङ्कं येन स्थितम् । अचलगुणनिकरकेसरिविराजितवपुषा विनी- रिगजकुम्भविगलितमुक्ताफलच्छलमनिकीर्णविमलयशोवितानेन रूपानुरूपं त्वमुद्वहता केसरिकिशोरकेणेव, उपरि क्षितिभृताम् । यं चातिमलिनक- युगतिमिरचन्द्रमसमनुदिवसमन्योन्यस्पर्धयेवाययुः कलासमूहादयो गुणाः, क्रमानीतमदविलासालसगतयोऽरातिगजघटाः प्रमदाश्च । यस्य चाविरत-

१. अस्य नन्दीपुरस्य 'भडोच' नगरत ऐशान्यां चतुस्त्रिंशन्मैलदूरे 'नान्दोद' इति म्ना ख्यातिरिति पण्डित इन्द्रजीपुत्रो भगवान्लालोऽवदत्. बूहरपाण्डितस्तु भडोचनग- स्य पूर्वतो झडेश्वरद्वारे सत्तां ब्रवीति स्म

दानप्रवाहप्रीतार्थिमधुकरकुलस्य रुचिरकीर्तिवशासहायस्य सततमस्खलित प्रसरतः सद्वंशापितशोभागौरवस्य भद्रमतङ्गजस्येव करवातविनिहतक्षि भृदुन्नततनूरुहस्य रेवानिर्झरसलिलप्रपातमधुरनिनदस्य, भगोद्भवा (?) मुन्नतपयोधराहितश्रियो दयिता इव मुदे विन्ध्यनगोपत्यका । यश्चोपमीय शशिनि सौम्यत्ववैमल्यशोभाकलाभि., न कलङ्केन[1] । श्रीनिकेतशोभासमु याधःकृतकुलकण्टकतया[2] कमलाकरे, न पङ्कजन्मतया[3]; सत्त्वोत्साहविक्र मृगाधिराजे, न क्रूराश्रयतया[4], लावण्यस्थैर्यगाम्भीर्यस्थित्यनुपालनत महोदधौ, न व्यालाश्रयतया[5], सत्कटकसमुन्नतविद्याधरावासतया[6] हिमाचले न खशपरिवारतया[7] । यस्य च सद्भोगः शेषोरगस्येव विमलकिरणमणिश ताविष्कृतगौरव सकलजगत्साधारणः । यस्य प्रकाश्यते सत्कुल शीलेन प्रभुत्वमाज्ञया, शस्त्रमरातिप्रणिपातेन, कोपो निग्रहेण, प्रसादः प्रदानै धर्मो देवद्विजातिगुरुजनसपर्ययेति । तस्य सूनुः प्रतप्तरुचिरकनकावदात. क ल्पतरुरिवाविरतमभिरुचितफलप्रद सततमृतुगणस्येव वसन्तसमय, वसन्त समयस्येव प्रविकाशितनिबिडचूततरुवनाभोग., सरस इव कमलनिवहः कमलनिवहस्येव प्रबोधः, महाविषधरस्येव मणि., मणेरिव स्वच्छतारभाव महोदधेरिवामृतकलशः, अमृतकलशस्येवामरनदायित्वप्रभाव , करिण इ मद , प्रमदाजनस्येव विलास, विभवस्येव सत्पात्रविनियोगः, धर्मस्येव क्रतु क्रतोरिव स्वदक्षिणाकाल, प्रेम्ण इव सद्भावः, शशिन इवामलकलासमूह नियतमलकारभूत सकलनिशाकराभिरूपवदन, शक्तो वदान्य., प्रबलरि पुबलानीकसमरसमवाप्तविजयश्रीः, श्रीवीतरागापरनामा श्रीजयभटः । कर्ति प्रतिपक्षभयाच्छरणार्थिन इव यमाश्रिता सविनया गुणा स्फुरितविमलकी तिसौदामनिना येन सकलजीवलोकानन्दकारिणा कालबलाहकेनेवावन्ध्यफल गर्जता प्रणयिनामपनीतास्तृष्णासतापदोषा. । यश्च शूरोऽपि सततमयशोभीरु

१ 'कलङ्कोऽङ्केऽपवादे च' इति मेदिनी. २ कण्टक क्षुद्रशत्रौ द्रुमाङ्गे च ३ 'पङ्कोऽस्त्री कर्दमे पापे' इति मेदिनी. ४ 'क्रूरस्तु कठिने घोरे नृशमे' इति मेदिनी. ५ व्याला सर्पा खलश्च ६ विद्याधरा पण्डिता देवविशेषाश्च ७ खशा हीनजातीयविशेषा

अपगततृष्णोऽपि गुणार्जनाविच्छिन्नतर्षः, सर्वप्रदानाशीलोऽपि परयुवतिहृ-
द्यदानपराङ्मुखः, पटुरपि परपरिवादाभिधानजडधीः । यस्य च न विरोधि
रूप शीलस्य, यौवनं सद्वृत्तस्य, विभवः प्रदानस्य, त्रिवर्गसेवा परस्परापी-
डनस्य, प्रभुत्वं क्षान्तेः, कलिकालो गुणानामिति ॥ तस्य सूनुः सजलघनप-
टलनिर्गतरजनिकरकरावबोधित(कुमुदधवल)यशोप्रतानास्थगितनभोमण्डलो-
ऽनेकसमरसकटप्रमुखागतनिहतशत्रुसामन्तकुलवधू(प्रभातसमय)रुदितच्छ-
लोद्गीयमानविमलनिस्त्रिंशप्रतापो देवद्विजातिगुरुचरणकमलप्रणामोद्धृष्टवज्र-
मणिकोटिरुचिरदीधितिविराजितमुकुटोद्भासितश्रीः दीनानाथातुराभ्यागता-
र्थिजनाक्लिष्टपरिपूरितविभवमनोरथोपचीयमानत्रिविष्टपैकसहायधर्मसचयः
प्रणयपरिकुपितमानिनीजनप्रणामपूर्वमधुरवचनोपपादितप्रसादप्रकाशीकृत-
वैदग्धनागरिकस्वभावो विमलगुणनिकरपञ्जराक्षिप्तबहलकलितिमिरनिचयः
समधिगतपञ्चमहाशब्दः श्रीदद्दः कुशली सर्वानेव राजसामन्तभोगिकविष-
यपतिराष्ट्रग्राममहत्तराधिकारिकादीन्समनुबोधयति—अस्तु वो विदितम्—
अस्माभिरक्रूरेश्वरविषयान्तर्गतशिरीषपद्रकं एष ग्रामः सोद्रङ्गः सो[प]प[रि]-
कर सर्वादानसग्राह्यः सर्वदित्यविष्टिप्रतिभेदिकापरिहीणो भूमिच्छिद्रन्याये-
नाचाटभटप्रावेश्य आचन्द्रार्कार्णवक्षितिसमकालीन. पुत्रपौत्रान्वयभोग्यो ज-
म्बूसरोविनिर्गताक्रूरेश्वरविषयान्तर्गतशिरीषपद्रवासिबह्वृचवत्ससगोत्राश्वलाय-
नसब्रह्मचारिब्राह्मणभट्टयध्यापक तथा गोपादित्य, तथा भट्टिगण—वि-
शाख—अग्निशर्म—द्रोण—काश्यपसगोत्रभट्टिदाम, तथा वत्र—अध्वर्युवाज-
सनेयडौण्डकीयसगोत्र—कण्वसब्रह्मचारिब्राह्मणतापिशर्म—द्वितापिशर्म—दत्त-
स्वामि—भागिस्वामि—पितृशर्म—भट्टि—द्रोण—धूम्रायणसगोत्रककोध्यापक—
आवुक—कौण्डिन्यसगोत्र—वातशर्म—शैल—वोप—महादेव—वाव—माठरसगो-
त्रधर—विशाख—नन्दि—रामिल—हारीतसगोत्रधर्मधर—छान्दोग्यभरद्वाजस-
गोत्रकौथुमसब्रह्मचारिब्राह्मणइन्द्रशर्म—आदित्यराव—तापिशूर—इन्द्रशूर—ई-
श्वर—वर—दामधर—द्वि. ईश्वर—भरुकच्छविनिर्गतभेरज्जिकानिवासि—आथ-
र्वणचौलिसगोत्रपिप्पलादसब्रह्मचारिब्राह्मणभद्र—वायुशर्म—द्रोणस्वामि—रु-
द्रादित्य—पूर्णस्वामि. एभ्यश्चतुश्चरणब्राह्मणेभ्यश्चातुर्विद्यपरिकल्पनपूर्वं बलि-

चरुवैश्वदेवाग्निहोत्रपञ्चमहायज्ञादिक्रियोत्सर्पणार्थं मातापित्रोरात्मनश्च पुण्य यशोभिवृद्धये कार्तिक्यामुदकातिसर्गेणातिसृष्टो यतोऽसद्वंश्यैरन्यैर्वागामिभि गपतिभिः प्रवलपवनप्रेरितोदधिजलत्तरङ्गचञ्चल जीवलोकम्, अभावानुगता सारान्विभवान्, दीर्घकालस्थेयसश्च गुणान्, आकलय्य सामान्यभोगभूप्रद नफलेप्सुभिः शशिकररुचिर यशश्चिराय चिचीपुभिरयमसद्दायोऽनुमन्तव्य पालनीयश्च ॥ यो वाज्ञानतिमिरपटलावृतमतिराच्छिन्द्यादाच्छिद्यमानमनुमे दते स पञ्चभिर्महापातकैः सोपपातकैः सयुक्तः स्यात् ॥

उक्तं च भगवता वेदव्यासेन व्यासेन—

'षष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥
विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवासिन. ।
कृष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदाय हरन्ति ये ॥
वहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
निर्भुक्तमाल्यप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥'

इति ॥ सवत्सर—शतत्रयेशीत्यधिके कार्तिकशुद्धपञ्चदश्या लिखितं सं धिविग्रहाधिकरणाधिकृतरेवेण स्वमुखाज्ञेति ॥ सम्—३००+८० कार्तिक सुदि १०+५ ॥ दिनकरचरणार्चनरतस्य श्रीवीतरागसूनोः स्वहस्तोऽय प्रशान्तरागस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३।८३-८४)

---

(८०)

प्रशान्तरागापराभिधेयश्रीदद्दमहाराजानां द्वितीयं दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति नन्दिपुरतो विविधविमलगुणरत्नसपदुपहसितसकलदिङ्मुखे परित्राताशेपसपक्षमहामहीभृति सततमविलङ्घिता(त)न्वयौ स्थैर्यगा-

म्भीर्यलावण्यवति महासत्त्वतयातिदुरवगाहे गुर्जरनृपतिवंशमहोदधौ श्रीसहजन्मा कृष्णहृदयाहितास्पदः कौस्तुभमणिरिव विमलयशोदीधितिनिकरविनेहतकलितिमिरनिचयः सत्पक्षो वैनतेय इवाकृष्टशत्रुनागकुलसततिः, उपतित एव दिनकरचरणकमलप्रणामापनीताशेषदुरितनिवहः सामन्तदद्दः प्रतिदिनमपेतशङ्कं येन स्थितमचलगुणनिकरकेसरिविराजितवपुषा विनिहतारिगजकुम्भविगलितमुक्ताफलच्छलप्रकीर्णविमलयशोवितानेन रूपानुरूपं सत्त्वमुद्वहता केसरिकिशोरकेणेवोपरिक्षितिभृताम् । येन चातिमलिनकलिगतिमिरचन्द्रमसमनुदिवसमन्योन्यस्पर्धयेवाययुः कलासमूहादयो गुणाः क्रमानीतमदविलासगतयोऽरातिगजघटाः प्रमदाश्च । यस्य चाविरतदानप्रदिप्रवहप्रीणितार्थिमधुकरकुलस्य रुचिरकीर्तिवशासहायस्य सततमस्खलितवेद् प्रसरत सद्वंशाहितशोभागौरवस्य भद्रमतङ्गजस्येव करघातविनिहतसम्तिभृदुन्नततनूरुहस्य रेवानिर्झरसलिलप्रपातमधुरनिनादस्य भगोद्भवाः(?) यमुन्नतपयोधराहितश्रियो दयिता इव मुदे विन्ध्यनगोपत्यकाः। यश्चोपमीयते शशिनि सौम्यत्ववैमल्यशोभाकलाभिः, न कलङ्केन, श्रीनिकेतशोभासमुदयेन कृतकुलकण्टकतया कमलाकरे, न पङ्कजन्मतया, सत्त्वोत्साहविक्रमैर्मृगाधिराजे क्रूराशयतया, लावण्यस्थैर्यगाम्भीर्यस्थित्यनुपालनतया महोदधौ, न व्यालाश्रयतया, सत्कटकसमुन्नतविद्याधरावासतया हिमाचलेन खशय(प)रिवारतया । यस्य च सद्भोग शेषोरगस्येव विमलकिरणमणिशताविष्कृतगौरवः सकलजगत्साधारण । यस्य प्रकाश्यते सत्कुलं शीलेन प्रभुत्वमाज्ञया, शस्त्रमरातिप्रणिपातेन, कोपो निग्रहेण, प्रसादः प्रदानैः, धर्मो देवद्विजातिगुरुजनसपर्ययेति ॥

तस्य सूनुः प्रतप्तरुचिरकनकावदातः कल्पतरुरिवाविरतमभिरुचितफलदः सततमृतुगणस्येव वसन्तसमयः, वसन्तसमयस्येव प्रविकसितनिविडचूततरुवनाभोगः, सरस इव कमलनिवहः, कमलनिवहस्येव प्रबोधः, महावेषधरस्येव मणिः, मणेरिव स्वच्छतरभावः, महोदधेरिवामृतकलशः, अमृतकलशस्येवामरणदायित्वप्रभावः, करिण इव मदः, प्रमदाजनस्येव विलासः, वैभवस्येव सत्पात्रविनियोगः, धर्मस्येव क्रतुः, क्रतोरिव स्वदक्षिणाकालः,

प्रेम्ण इव सद्भावः, शशिन इवामलकलासमूहः, नियतमलंकारभूतः सकल निशाकराभिरूपवदनः शकलो वदान्यः प्रबलरिपुबलानीकसमरसमवाप्तवि जयश्रीः श्रीवीतरागापरनामा श्रीजयभटः । कलिप्रतिपक्षभयाच्छर णार्थिन इव यमाश्रिताः सविनया गुणाः । स्फूर्तिविमलकीर्तिसौधमानित येन सकलजीवलोकानन्दकारिणा कालबलाहकेनेवावन्ध्यफलं गर्जता प्रण यिनामपनीतास्तृष्णासतापदोषाः । यश्च शूरोऽपि सततमयशोभीरुः, अपगत तृष्णोऽपि गुणार्जनाविच्छिन्नतृष्ण., सर्वप्रदानशीलोऽपि परयुवतिहृदयदान पराङ्मुखः, पटुरपि परपरिवादाभिधानजडधीः । यस्य च न विरोधि रू शीलस्य, यौवनं सद्वृत्तस्य, विभवः प्रदानस्य, त्रिवर्गसेवा परस्परापीडनस्य प्रभुत्वं क्षान्तेः, कलिकालो गुणानामिति ॥

तस्य सूनुः सजलघनपटलनिर्गतरजनिकरकरावबोधितकुमुदधवलयश प्रतानास्थगितनभोमण्डलोऽनेकसमरसकटप्रमुखागतनिहतशत्रुसामन्तकुलव धूप्रभातसमयरुदितच्छलोद्गीयमानविमलनिस्त्रिंशप्रतापो देवद्विजातिगुरुच रणकमलप्रणामोद्धृष्टवज्रमणिकोटिरुचिरदीधितिविराजितमुकुटोद्भासितश्रीः नानाथातुराभ्यागतार्थिजनाक्लिष्टपरिपूरितविभवमनोरथोपचीयमानत्रिविष्टपै कसहायधर्मसंचयः प्रणयपरिकुपितमानिनीजनप्रणामपूर्वमधुरवचनोपपादित प्रसादप्रकाशीकृतविदग्धनागरिकस्वभावो विमलगुणकिरणपञ्जराक्षिप्तबहल कलितिमिरनिचय. समधिगतपञ्चमहाशब्द' श्रीदद्दः कुशली सर्वानेव राज सामन्तभोगिकविषयपतिराष्ट्रग्राममहत्तराधिकारिकादीन्समनुबोधयति—अ स्तु वो विदितम्—अस्माभिरक्रूरेश्वरविषयान्तर्गतशिरीषपद्रक एष ग्राम सो- द्रङ्गः सो(स)परिकरः सर्वादानसग्रह सर्वदित्यविष्टिप्रातिभेदिकापरिहीणो भूमिच्छिद्रन्यायेनाचाटभटप्रविश्य आचन्द्रार्कार्णवक्षितिस्थितिसमकालीन पुत्रपौत्रान्वयभोग्यो जम्बूसरोवास्तव्यभारद्वाजसगोत्रकण्वसब्रह्मचारिब्राह्मण- आदित्यरवि तथा—तापिशूर—इन्द्रशूर—ईश्वर तथा—वत्ससगोत्रभट्टचच्या- पक—गोपादित्य—बाड—विशाख—अग्निशर्म—भट्टिगण—द्रोण—माठरसगोत्र— विशाख—धर—नन्दि—राम—डौण्डकीयसगोत्र—तापिशर्म—द्वि तापिशर्म— द्रोण—भट्टि—पितृशर्म—भागिस्वामि—दत्तस्वामि—अश्मण्यसगोत्र—धर—राम-

धर–ईश्वर–कौण्डिण्यसगोत्र–त्राव–घोप–शील–काश्यपसगोत्र–भट्टिदाम–वत्र–हारीतसगोत्रधर्मधर–धौम्रायणसगोत्रकर्काध्यापक–आवुक–इन्द्रशूरादिब्राह्मणेभ्यश्चतुस्त्रिंशद्भ्यो बलिचरुवैश्वदेवाग्निहोत्रपञ्चमहायज्ञादिक्रियोत्सर्पणार्थं मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये कार्तिक्यामुदकातिसर्गेणातिसृष्टो यतोऽस्मद्वंश्यैरन्यैर्वागामिभोगपतिभिः प्रबलपवनप्रेरितोदधिजलतरङ्गचञ्चलं जीवलोकम्, अभावानुगतानसारान्विभवान्दीर्घकालस्थेयसश्च गुणानाकलय्य सामान्यभोगभूप्रदानफलेप्सुभि· शशिकररुचिर यशश्चिराय चिचीपुभिरयमस्मद्दायोऽनुमन्तव्यः पालनीयश्च । यो वाज्ञानतिमिरपटलावृतमतिराच्छिन्द्यात्, आच्छिद्यमान नानुमोदते स पञ्चभिर्महापातकैः संयुक्तः स्यादिति । उक्त च भगवता वेदव्यासेन व्यासेन—

'षष्टिं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥
विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवासिनः ।
कृष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदायं हरन्ति ये ॥
वहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
निर्भुक्तमाल्यप्रतिमानि तानि को नाम साधु· पुनराददीत ॥'

ति ॥ सवत्सरशतत्रये पञ्चाशीत्यधिके कार्तिकपूर्णिमाया लिखितं संधिविग्रहाधिकरणाधिकृतरेवेण स्वमुखाज्ञयेति ॥ सम्. ३००+८०+५, कार्तिक सु. १०।५, दिनकरचरणार्चनरतस्य श्रीवीतरागसूनोः स्वहस्तोऽयं प्रशान्तरागस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १३।८८-९०)

(८१)

कर्णाटकश्रीवेङ्कटपतिरायस्य दानपत्रम् ।

श्रीवेङ्कटेशाय नमः ।

यस्य सपर्कपुण्येन नारीरत्नमभूत्सि(च्छि)ला ।
यदुपास्यं सुमनसा तद्वस्तुद्वन्द्वमाश्रये ॥
यस्य द्विरदवक्त्राद्याः परिषद्या परश्शतम् ।
विघ्नं निघ्नन्ति भजता विष्वक्सेन तमाश्रये ॥
जयति क्षीरजलधेर्जातं सम्बे(न्ये)क्षणं हरे. ।
आलम्बन चकोराणाममरायुष्करं. महः ॥

पौत्रस्तस्य पुरूरवा भू(बु)धसुतस्तस्यायुरस्यात्मजः
सजज्ञे नहुषो ययातिरभवत्तस्माच्छ(च) पूरुस्तत' ।
तद्वसे(शे) भरतो वभूव नृपतिस्तत्सततौ शतनु-
स्तत्तुर्यो विजेयोऽभिमन्युरुदभूत्तस्मात्परीक्षित्तत. ॥
नन्दस्तस्याष्टमोऽभूत्समजनि नवमस्तस्य राज्ञश्चलिक्क-
क्ष्मापस्तत्सप्तमः श्रीपतिरुचिरभवद्राजपूर्वो नरेन्द्र. ।
तश्याशि(स्यासी)द्विज्जलि(ले)न्द्रो दशम इह नृपो वीरहेमालिराय-
स्तार्तीई(यी)को मुरारौ कृतनतिरुदभूत्त(त्त)स्य मायापुरीश ॥
तत्तुर्योऽजनि तातपिन्नममहीपालो निजालोकन-
स्तस्त्रा(त्रस्ता)मित्रगणस्ततोऽजनि हरन्दुर्गाणि सपा(सा)हितात्
अत्रै(द्वै)केन स सोमिदेवनृपतिस्तस्यैव जज्ञे सुतो
वीरो राघवदेवराडिति तत. श्रीपिन्नमोऽभून्नृप ॥
आरवीटिनगरीविभोरभूद्य(द)स्य बुक्कधरणीपति[ः] सुत' ।
येन साळु(व)नृसिहराज्यमप्येधमानमहसा स्थिरीकृत[म्] ॥

---

१ सोमाख्यम् २. अर्जुन ३ इकारान्तोऽपि परीक्षिच्छब्दोऽस्ति 'जनमेजय ह परीक्षितनय ' दमयन्तीश्लेषात्

श्वा(स्वः)कामिनीं श्व(स्व)तनुकान्तिभिराक्षिपन्तीं
बुक्कावनीपतिलको भु(बु)धकल्पशाखी।
कल्याणिनीं कमलनाभ इवाब्धिकन्या
बल्लाम्बिकामुदवहद्बहुमान्यशीलाम्॥
सुतेव कलशाम्बुधे[ः] सुरभिलाशुग माधवा-
त्कुमारमिव शकरात्कुलमहीभृतः कन्यका।
जयन्तममरप्रभोरपि शचीव बुक्काधिपा-
च्छुत जगति बल्लभालभत रामराजं सुतम्॥
सहश्रै(स्रै') ससत्या सहितमपि यः सिन्धुजनुषा
सपातस्यानीकं समिति भुजशौर्येण महता।
विजित्यादत्तेश्मा(सा)द्वनिगिरिदुर्गं विभुतया
विधूतेन्द्र[ः] कासप्पुडयमपि विद्राव्य सहसा॥
कन्दनवोलिदुर्गमुरुकंदलदभ्युदयो
बाहुबलेन यो बहुतरेण विजित्य हरेः।
सनिहितस्य तत्र चरणाम्बुपु भक्ततया
ज्ञातिभिरर्पितं सुधयति स्म निपेव्य विषम्॥
श्रीरामराजक्षितिपस्य तस्य चिन्तामणेरर्थिकदम्बकानाम्।
लक्ष्मीरिवाम्भोरुहलोचनस्य लक्काम्बिकामुष्य महिष्यलासीत्॥
तस्याधिके[ः] समभवस्त(त्त)नयस्तपोभि[ः]
श्रीरङ्गराजनृपति[ः] शसि(शि)वंशदीपः।
आसन्समुल्लसति धामनि यस्य चित्रं
नेत्राणि वैरिसुदृशा च निरञ्जनानि॥
सतीं तिरुमलाम्बिका चरितलीलयारुन्धती-
प्रथामपि तितिक्षया वसुमतीयशो रुन्धतीम्।
हिमाशुरिव रोहिणीं हृदयहारिणी श(स)द्गुणै-
रमोदत सधर्मिणीमयमवाप्य वीराग्रणीः॥

---

१. पुष्पाशुग कामम्.

रचितनयविचारं रामराजं च धीरं
वरतिरुमलरायं वेंकटाद्रिक्षितीशम् ।
अजनयत स एतानानुपूर्व्या कुमारा-
निह तिरुमलदेव्यामेव राजा महौजाः ॥

सकलभुवनकण्टकानरातीन्समिति निहत्य स रामराजवीरः ।
भरतमनुभगीरथादिराजप्रथितयशाः प्रशशास चक्रमुर्व्याः ॥

वितरणपरिपाटी यस्य विद्याधरीणा
नखरमुखरवीणानादगीता निशम्य ।
अनुकलमयमावालाम्बुविम्बापदेशा-
दमरनगरशाखी लज्जया मज्जतीव ॥

व्यराजत श्रीवरवेकटाद्रिराजक्षितौ लक्ष्मण[1]चारुमूर्तिः
ज्याघोषदूरीकृतमेघनाद[2][ः] कुर्वन्सुमित्राशय[3]हर्षपोषम् ॥

त्रिषु श्रीरङ्गक्ष्मापरिवृढकुमारेष्वधिरणं
विजित्यारिक्ष्मापास्तिरुमलमहारायनृपतिः ।
महौजाः साम्राज्ये सुमतिरभिषिक्तो निरुपमे
प्रशास्त्यूर्वीं सर्वामपि तिसृषु मूर्तिष्विव हरिः ॥

यशश्वि(स्वि)नामग्रसरस्य यस्य पट्टाभिषेके सति पार्थिवेन्दोः ।
दानाम्बुपूरैरभिषिच्च[च्य]माना देवीपद भूमिरियं दधाति ॥

सामादयो विधिमुखादिव सत्यवाचा(चः)
सामाद्युपायनिवहा इव सायुगीनात् ।
रामादयो दशरथादिव राजमौले-
स्तस्मादमेय[य]शसस्तनया बु(ब)भू[वुः] ॥

राजा ततोऽभूद्रघु[नाथ]नामा श्रीरङ्गराय[ः] श्रितपारिजातः ।
श्रीरामराज[ः] शिशिरांशुरुर्व्या विख्यातिमान्वेंकटदेवरायः ॥

---

१. लक्ष्मण सौमित्रि, लक्ष्मणं चिह्नं च २ मेघनादो रावणि, गर्जितं च ३ सुमित्रा दशरथपत्नी, शोभनानि मित्राणि च

श्रीरङ्गराय[ः] सहजेषु तेषु पार गतो नीतिपयःपयोधेः ।
अष्टासु दिक्षु प्रथितः स लेभे पट्टाभिषेकं पेनुगोण्डराज्ये ॥
अथ श्रीवेंकटपतिदेवरायो नयोज्ज्वलः ।
अवनीमसि(शि)षत्कीर्त्या दिशो दश विशोभयन् ॥
तज्ज्यायसः सु[र]द्रुम[ल]ज्जावहचरितरामराजविभोः ।
जातस्तिरुम[ल]राजख्यातश्रीरङ्गरायोऽपि ॥
तयो. श्रीरङ्गराजस्य तनया विनयाधिकाः ।
अजायन्त दयावन्त[ः] श्रुतवन्तो यशस्विनः ॥
श्रीरङ्गरायनृपतेस्तनयेषु तेषु
पार गिरामधिगत' कविपुंगवानाम् ।
रत्नेषु कौस्तुभ इवाम्बुधिसभवेषु
श्रीरामरायनृपति[ः] सुचिर वि(व्य)लासीत् ॥
पूर्व विश्रु(श्रु)तरामराजनृपते[ः] श्रीरामभद्राकृते
कल्याणोदयशालिनस्तनुभवा[ः] पञ्च प्रपञ्चानने ।
दक्षा नीतिपथानुगा' समभवन्क्षीरापगाकामिनो
गीर्वाणालयभूरुहा इव वुधश्रेणीष्टदानोत्सुकाः ॥
प्रज्ञाविजितसुग्रीवाः प्राज्ञावनकृताग्रहाः ।
सर्वे ते विवुधग्राह्या गुणै रुचिरविग्रहाः ॥
विख्यातचर्येषु नृपेषु तेषु श्रीरङ्गराज[ः] शिशिरांशुरुर्व्याः ।
विश्वत्रये विश्रुतकीर्तिरासीत्सैरेषु शालेष्विव पारिजातः ॥
यद्भेरीघनभाकृतिश्रवणतो भीत्या महत्या रणे
प्रत्यर्थिक्षितिपै' फ(प)लायनपरैर्मुक्ता लुठन्त[ः] श्रमात् ।
कान्ताराभरणीभवन्ति कलशच्छत्रध्वजाङ्काञ्चिता-
न्युन्मार्जत्यधिभूपदानि तदनुव्रज्ज्या(ज्या)भिया किं हयाः ॥
श्रीरङ्गराजस्य तपोविशेषैः सतोषण. शेषगिरीश्वरस्य ।
कारुण्यभूम्ना कमनीयशोभौ पुत्रावहू(भू)ता पुरुहूतभोगौ ॥

१ सुरसमन्धिवृक्षेषु

सवत् ११६१ पौषसुदी ९ रवौ । अद्येहासतिकाया सकलकलमषक्षयकारिण्या यमुनाया स्नात्वा यथाविधानं मन्त्रैर्देवर्षिमनुष्यभूतपितॄंस्तर्पयित्वा सूर्यं भट्टारकं सर्वकर्तार भगवन्तं शिव विश्वाधारं वासुदेवं समभ्यर्च्य हुतवहं हुत्वा जीआवतीपट्टलाया वसमीग्रामे समस्तमहत्तमजनपदान्सबोधयति—यथा ग्रामोऽय मया क्षेत्रवनमधूकाम्रविशति अथू(?)प्रस्याक्षपटलप्रस्याकारतुरुष्कदण्डवरवज्ञा(?)हिरण्यसर्वादायसयुक्तः पूर्वस्याम्—वाबुमउअग्रामः, पश्चिमायाम्—वाडथलाग्रामः, दक्षिणस्याम्—पुसौलीग्राम, उत्तरस्याम्—सावधडग्रामः, एवं चतुराघाटविशुद्धो मातापित्रोरात्मनश्च यशोपुण्यविवृद्धये जलबुद्बुदाकारं जीवितं दानभोगफला लक्ष्मी ज्ञात्वा बह्वृचशाखिने गौतमगोत्राय गौतमावितथाङ्गिरसत्रिप्रवराय मेनेपौत्राय कल्हेपुत्राय ज्योतिर्विदे ब्राह्मणाल्हेकाय महाराजपुत्रश्रीमद्गोविन्दचन्द्रदेवेनोत्तरायणसक्रान्तौ कुशपूतेन हस्तोदकेन चन्द्रार्कं यावच्छासनत्वेन प्रदत्त ।

ये यास्यन्ति महीभृतो मम कुले किं वा परस्मिन्पुर-
स्तस्मिन्नेष मयाञ्जलिर्विरचितो नादेयमस्मात्कियत् ।
दूर्वामात्रमपि स्वधर्मनिरता दत्त मया पाल्यता
वायुर्वास्यति तप्स्यति प्रतपन श्रुत्वा मुनीना वच ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभि सगरादिभि ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
स्वदत्ता परदत्ता वा यो हरेत वसुंधराम् ।
स विष्टाया कृमिर्भूत्वा पितृभि सह मज्जति ॥
भूमि य प्रतिगृह्णाति यस्तु भूमि प्रयच्छति ।
तावुभौ पुण्यकर्माणौ नियतं स्वर्गवासिनौ ॥
तडागाना सहस्रेण वाजपेयशतेन च ।
गवा कोटिप्रदानेन भूमिहर्ता न शुध्यति ॥

लिखितं च पुरोहितश्रीजागूक–महत्तक–श्रीवाल्हण–प्रतिहारश्रीगौतम–एषा समत्या पण्डितश्रीकूकेपुत्रविजयदासेनेति ॥

(इण्डिअन् आण्टिकेरी १८।१०–२४)

---

(८६)

श्रीसिङ्घणदेवमहाराजानां ताम्रपत्रम् ।

स्वस्ति ।

दीर्घायुरुन्नततरप्रताप पृथिवीमिमाम् ।
रक्षतादक्षताचार, प्रजानाथः प्रजाहितः ॥
निर्विघ्न पातु विश्वस्य गोप्ता स धरणीधरः ।
धर्मद्रुहा दमयिता देवस्त्याग(?)चतुर्भुजः ॥
अस्ति क्षत्रियरत्नानामाकर, सागरायति ।
कुलं कलचुरीत्याख्यं विख्यातं भुवनत्रये ॥
तदन्ववाये राजाभूत्कृष्णः कृष्ण इवापरः ।
अपि बालस्य चरितमद्भुत यस्य गीयते ॥
स जोगममहीपाल काल वैरिमहीभुजाम् ।
वीरैकवन्द्यमहसा पात्रं पुत्रमजीजनत् ॥
दाक्षिण्यजलधेस्तस्मात्क्षीरोदादिव चन्द्रमाः ।
अजायत जगत्कान्त, परमर्दिमहीपति· ॥
तस्मान्मेरोरिवाशेषव्यापिना तेजसा निधिः ।
उदितः सुभटादित्यो विज्जणः पृथिवीपतिः ॥

स च

आचक्राम न का दिश न बुभुजे क देशमुन्मूलया-
　चक्रे क न रिपुं बभार न रिपूनप्याश्रितान्कानिह ।
सचिक्ये न धनानि कानि न ददौ किं दातमीजे मखैः
　कैर्नाय गुणरत्नरोहणगिरिः श्रीविज्जणक्ष्मापतिः ॥
चाण्ड्य पाण्ड्यम्त्यजति भजते चोलभूपश्चलत्वं
　भङ्ग वङ्गः सरति भरते मालव· कालशङ्काम् ।
भूप(पा)श्चान्ये जयति जगतीं विज्जणक्षोणिपाले
　किं नो दुर्गं जहति जिहते का दिश कादिशीका ॥

सर्वाशातिमिरं नुदन्मुकुलयन्सर्वद्विपद्भूभुजा
हस्ताम्भोजततीर्जगद्धवलयन्सर्वं स्वकीर्त्योजसा ।
सर्वोर्वीव(ध)रमूर्धपीठनिहितश्रीपादरम्योदयो
राजा सोम उदैत्कलानिधिरिति पूर्णस्फुरन्मण्डलः ॥
वार्ता कैव रणोत्सवेषु निनदद्भेरीरवे भैरवे
दूष्येषु द्रुवणाहतेरपि कृतैस्तैः कीलकोलाहलैः ।
यद्यात्रासु विदुद्रुवुर्न रिपवः के कोशदेशत्यजः
केषां वा न विदीर्यते स्म हृदयं मूर्छानिमीलद्दृशाम् ॥
यत्र पितरीव पातरि यम इव यन्तरि जनो हि दण्डधरे ।
लोकद्वयोचितानां सौख्यानां पारदृश्वाभूत् ॥
ततस्तस्यानुजः श्रीमाञ्जातः संकमभूपतिः ।
प्रसन्नपुण्यलक्ष्माङ्कः प्रकृत्यैव दयापरः ॥
तत आहवमल्लोऽभूद्राजा तत्सोदरः सुधीः ।
अशेषैरप्यशेषं च जगदाह्लादयन्गुणैः ॥
तस्य श्रीकन्यसो भ्राता गुणै रत्नाकरोपमः ।
अभूत्सिघणदेवाख्यो जगदाह्लादकारकः ॥
यस्य नामाक्षरैरेव शरैरिव भयंकरैः ।
प्रणम्य प्राणरक्षायै यतन्ते केवलं द्विषः ॥
किं नाम चित्रचरितः स्तूयते राजकुञ्जरः ।
नित्यप्रवृत्तदानोऽपि नैति यो मत्तवाच्यताम् ॥

स खलु निखिलप्रजानुरागैकप्रयोजनगुप्र(प्रगु)णीकृताजानिकागन्तुकोभ(न)यगुणग्रामसमवायसाहाय्यकसमुपचीयमानसततसमाराध्यमानदेवद्विजप्रसादनिरन्तरनिरन्तरायपरिवर्धमानसाम्राज्यलक्ष्मीविलाससुखासिकासमासन्नप्रसन्नगम्भीरनिरातङ्कनिष्कलङ्कचित्तवृत्तिर्महाराजाधिराजः श्रीमत्सिद्धणदेवः (कुशली) बेलुवलत्रिशतान्तर्गतं श्रीमद्भगवत्या जगदम्बिकायाः प्रत्यक्षज्येष्ठादेव्या निवासं महादिव्यक्षेत्रं श्रीमत्कुक्कनूरुनामधेयं ग्रामं प्रसिद्धसीमासमन्वितं निधिनिक्षेपजलपाषाणारामादिसहितं त्रिभोगाभ्यन्तरमष्टभोगने-

जः स्वाम्ययुक्तं शुल्कदण्डसादकारुककरमौलिकार्हणादिसकलद्रव्योपार्जनोपेतं स(श)कनृपकालातीते च पञ्चोत्तरशताधिकसहस्रगते (११०५) शके शोभकृत्सवत्सरे आश्वयुक्ता(ज्य)मावास्याया सोमवारे व्यतीपातयोगे श्रुतशीलविद्याविनयसपन्नेभ्यः सदाचारपरिपूतपुण्यमहिमभ्यो सहस्रसख्यापरिमितेभ्यो नानागोत्रेभ्यो महा(हा)ब्राह्मणेभ्यो राज्ञा राजकीयैरप्यङ्गुलिप्रेक्षणीयं सर्वनमस्य कृत्वा धारापूर्वकं परमया भक्त्या दत्तवान्। अस्य च धर्मस्य रक्षणे फलम्—

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभि सगरादिभिः।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम्॥
गण्यन्ते पासवो भूमेर्गण्यन्ते वृष्टिविन्दवः।
न गण्यन्ते विधात्रापि धर्मसरक्षणे फलम्॥

अपहरत. समर्थस्य चाप्युदासीनस्य (स्याद)त एव विपरीतं फलम्।

स्वदत्ता परदत्ता वा यो हरेत वसुधराम्।
पष्टिं वर्षसहस्राणि विष्ठाया जायते क्रिमिः॥
कर्मणा मनसा वाचा यः समर्थोऽप्युपेक्षते।
स स्यात्तदैव चण्डाल सर्वधर्मवहिष्कृतः॥

अत एवाह रामभद्र —

सामान्योऽय धर्मसेतुर्नृपाणा काले काले पालनीयो भवद्भिः।
सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः॥

शक्तिव्युत्पत्तिसपन्नविद्वच्छ्रीपादसेविना।
रचितादित्यदेवेन सेय शासनपद्धतिः॥

कृतिरिय त्रिभुवनविद्याचक्रवर्तिन श्रीमदादित्यदेवस्य। लिखितमिद पण्डितलक्ष्मीधरेण। उत्कीर्ण राजविज्ञानिना पंदयेन॥ मङ्गलमहाश्रीः॥

(इण्डिअन् आण्टिक्वेरी ४।२७५–७६)

---

(८७)

कुरुकुलवंशावतंसश्रीजनमेजयभूपालानां शासनपत्रम्

श्रीगणाधिपतये नमः।

पान्तु वो जलदश्यामाः शार्ङ्ग(शार्ङ्ग)ज्याघातकर्कशाः।
त्रैलोक्यमण्डपस्तम्भाश्चत्वारो हरिबाहवः॥

स्वस्ति श्रीजयाभ्युदये युधिष्ठिरशके प्लवङ्गाख्ये(ख्य)येकोननवति(८९)वत्सरे सहस्यमासि अमावास्यायां सोमवासरे श्रीमन्महाराजाधिराजराजपरमेश्वरो वैयेग्रणी(?)पादगोत्रजः श्रीजनमेजयभूपः किष्किन्धानगर्यां सिंहासनस्थः सकलवर्णाश्रमधर्मप्रतिपालकः पश्चिमदेशस्थसीतापुरवृकोदरक्षेत्रे तत्रत्यमुनिवृन्दमठस्य गरुडवाहनतीर्थश्रीमच्छिष्यकैकयनाथैराराधितसीतारामस्य पूजार्थं कृतभूदानसाधनमस्मत्प्रपितामहयुधिष्ठिराधिष्ठितमुनिवृन्दक्षेत्रे(त्र)स्य चतुःसीमापरिमितिक्रमः पूर्वभागे—उत्तरवाहिन्यास्तुङ्गभद्रायाः पश्चिमे, दक्षिणभागे अगस्त्याश्रमसंगमादुत्तरे, पश्चिमे पाषाणनद्याः पूर्वे, उत्तरभागे—भिन्ननद्या दक्षिणे, ये(ए)तन्मध्यस्थितमुनिवृन्दक्षेत्रं भवच्छिष्यपारम्परया चन्द्रार्कपर्यन्तं निधिनिक्षेपजलपाषाणाक्षिण्यागामिसिद्धसाध्यतेजःस्वाम्यसहितं स्वबुद्ध्यानुकूल्येनास्मन्मातापितॄणां विष्णुलोकप्राप्त्यर्थं हरिहरसंनिधावुपरागसमये सहिरण्येन तुङ्गभद्राजलधारापूर्वकं क्षेत्रं यतिहस्ते दत्तोऽ(त्तवान)स्म्यहम्॥ एतद्धर्मसाधनस्य साक्षिणः—

आदित्यचन्द्रावनिलानलौ च द्यौर्भूमिरापो हृदयं मनश्च।
अहश्च रात्रिश्च उभे च संध्ये धर्मश्च जानाति नरस्य वृत्तम्॥

दानपालनयोर्मध्ये दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम्।
दानात्स्वर्गमवाप्नोति पालनादच्युतं पदम्॥

---

१ 'शतेषु षट्सु सार्धेषु त्र्यधिकेषु च भूतले। कलेर्गतेषु वर्षाणामभूवन्कुरुपाण्डवाः॥' इति राजतरङ्गिणीतो युधिष्ठिरादीनां त्रिपञ्चाशदधिके वर्षशतषट्के कलियुगस्य याते सत्त्वं प्रतीयते, ततश्च जनमेजयराज्य(८९)मवत्सरे प्रकटम्. २ 'वैयाघ्रपद्यगोत्राय सांकृत्यप्रवराय च। अपुत्राय ददाम्येतज्जलं भीष्माय वर्मणे॥' इति भीष्मार्घ्यदानमन्त्रे भीष्मस्य वैयाघ्रपद्यगोत्रत्वोक्तेर्जनमेजयस्यापि तद्गोत्रत्वनिश्चयात् 'वैयाघ्रपद्यगोत्रजः' इति पाठो मत

स्वदत्ताद्विगुण पुण्य परदत्तानुपालने ।
परदत्तापहारेण स्वदत्त निष्फल भवेत् ॥
मद्दत्ता पुत्रिका ज्ञेया पितृदत्ता सहोदरा ।
अन्यदत्ता तु जननी दत्तभूमी परित्यजेत् ॥
अन्यैस्तु छदित भुद्रे(ऽ)श्वभिश्च छर्दित न तु ।
ततः कष्टो(?) ततो नीच स्वय दत्तापहारकः ॥
स्वदत्ता परदत्ता वा ब्रह्मवृत्ति हरेत य ।
षष्टि वर्षसहस्राणि विष्ठाया जायते कृमि· ॥

(इण्डिअन् आण्टिक्केरी ४।३३-३४)

---

(८८)

माढपुरशिवमन्दिरस्थः शिलालेखः[१]।

सर्गस्थितिलयहेतोर्विश्वस्य [ब्रह्म]विष्णुरुद्राणाम् ।
मूर्तित्रयं प्रदधते ससारभिदे नमो विभवे ॥
यदुवंशभुवा राज्ञा सैङ्घपुर राज्यमायुगाद्धताम् ।
श्रीसेनवर्मनामा राजर्षि· प्रक्रमेणासीत् ॥
तनयस्तस्य श्रीमान्नृपतिरभूदार्यवर्मनाम्नैव ।
आर्यव्रतता प्रथम स्थापितवास्तदनु यश्चरितैः ॥
श्री[दत्त]वर्मनामा दत्ताभयविभवविजयविध्व····सः ।
भीतार्थिकुलारिभ्यो वभूव तस्यात्मजो नृपति· ॥
सूनुरभूत्तस्य महान्भूपाल श्रीप्रदीप्तवर्मेति ।
दर्पान्धशत्रुपृतनापतङ्गपटलीप्रदीप्ताग्निः ॥
श्रीश्वरवर्मेति सुतस्तस्याभूद्भूपति· प्रदानेन ।
ऐश्वर्य यः क्रि(कृ)तवान्भव इव निचये [भवा]र्थानाम् ॥

---

१ अय च लेख प्रागेकोनविंशलेखसमानश्लोकोऽपि दानभेदाद्भिन्न एव, अत एवा-प्रमपाटोऽपि भिन्न एव

च । दक्षिणतः—केरडवल्लीग्रामो अरलुवकग्रामश्च । पश्चिमतः—नाना लिका अपूवल्ली च । उत्तरतः—अम्बाउच्चग्रामः । एवं चतुराघाटनोपलक्षितो वल्लूरिकाग्रामो भट्टवास्तव्यवाजिमध्यंदिनभरद्वाजसगोत्रब्रह्मचारिब्राह्मण ब्रह्मभट्टाय वव्वसुताय स्नात्वोदकातिसर्गेण बलिचरुवैश्वदेवार्थं प्रतिग्रहेण प्रतिपादितः । तदर्थमस्मत्प्रदत्तधर्मदायः सर्वैरेवागामिभोक्तृभिरसयु(दु)परोधात्पालनीयोऽनुमन्तव्यश्च ।

उक्तं च रिपि[३]व्यासेन—

पष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥
विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवासिनः ।
महाहयो हि जायन्ते भूमिदान हरन्ति ये ॥
स्वदत्ता परदत्ता वा यत्नाद्रक्ष नराधिप ।
महीं महीभृता श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥
यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधु पुनराददीत ॥
सर्वानेवं भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ।
सामान्योऽय धर्मसेतुर्नृपाणा काले काले पालनीयो महद्भि ॥
वहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥' इति ।
[चल]कमलदलाम्बुबिन्दुलोलां श्रियमवलोक्य मनुष्यजीवितं च ।
सकलमिदमशाश्वतं च बुद्ध्वा नहि मनुजैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

---

१. Dr Hultzsch पण्डितस्तु 'भट्टवास्तव्यभरद्वाजसगोत्रवाजिमध्यंदिनब्रह्मचारि' इति शोधितवान् २ 'अस्मदनुपरोधा' इति Dr Hultzsch पण्डित 'रिपिर्व्यासनादिश्च । 'विद्याविदामनयो रिपय प्रगल्भा' इति वाल्मीकिनाटकात् इति मुकुट —एतदज्ञानानेन Dr Hultzsch पण्डितेन 'ऋषि' इति पठितव्य इत्युक्तम्

स्वदत्ता परदत्ता वा यो हरेत वसुंधराम् ।
स विष्ठाया कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥
भूमि यः प्रतिगृह्णाति यश्च भूमि प्रयच्छति ।
उभौ तौ पुण्यकर्माणौ नियत स्वर्गगामिनौ ॥
अग्नेरपत्यं [प्रथितं] सुवर्णं भूर्वैष्णवीर्भूमिसुताश्च गावः ।
लोकत्रय तेन भवेत्तु दत्त य' काञ्चन गा च मही च दद्यात् ॥
वह्नि वह्निसुतं चाम्बु पञ्चपूत(?) प्रजापते ।
दत्त्वा सर्वरसा चैव न मर्त्यो जायते पुनः ॥
सर्वेषामेव दानानामेकजन्मानुगं फलम् ।
हाटकक्षितिगौरीणा सप्तजन्मानुगं फलम् ॥

स्वहस्तोऽयं श्रीमदक्ककस्य श्रीधवलप्पसूनो ।शकसवत् ८३२ वैशाख शुद्ध पौर्णमास्या महावैशाख्या पूर्वदेवब्रह्मदायवर्जो दत्तः । लिखितमिदं शासनं कुलपुत्रकेणाम्मैयकेन नेमादित्यसुतेनेति । यदत्रोनाक्षरमधिकाक्षरं वा तत्सर्वं प्रमाणमिति व्यासतुल्योऽपि मुह्यति । स्वहस्तोऽय श्रीचन्द्रगुप्तस्य ॥

(आर्कियालॉजिकल् सर्व्हे ऑफ् इण्डिया १।५३–६)

---

(९०)

बाणादिमहाकविवर्णितश्रीहर्ष[वर्धन]-महाराजानां दानपत्रम् ।

ओम् ।

स्वस्ति महानौहस्त्यश्वजयस्कन्धावारात् पिन्थिकायाः महाराजश्रीनरवर्धनः तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीवज्रिणीदेव्यामुत्पन्नः परमादित्य-

---

१ इद च दानपत्र ताम्रपट्टे उत्कीर्णमधुना लक्ष्मणपुरे (Lucknow Museum) वर्तते. एतच्च १८८८ खिस्तवर्षीयजान्यूवरीमासे नयूपरपरिगणान्तर्गतमधुवनग्रामे हलेन कृषता कुटुम्बिना भूमौ खात लब्धम् तस्य प्रतिबिम्ब Dr J Burgess महाशये प्रेषितमुपलभ्य G Buhler Ph D, L L D, C I E महाशयै Archeological Survey of India पुस्तके ७२–७३ पृष्ठे सम्यगेव प्रकाशितम

भक्तो महाराजश्रीराज्यवर्धनः, तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीअप्सरोदेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीमद[ा]दित्यवर्धनः, तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमहासेनगुप्तादेव्यामुत्पन्नश्चतुःसमुद्रातिक्रान्तकीर्तिः प्रतापानुरागोपनतान्यराजो वर्णाश्रमव्यवस्थापनप्रवृत्तचक्र एकचक्ररथ इव प्रजानामार्तिहरः परमादित्यभक्तः परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीप्रभाकरवर्धनः, तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः सितयशःप्रतानविच्छुरितसकलभुवनमण्डलः परिगृहीतधनदवरुणेन्द्रप्रभृतिलोकपालतेजाः सत्पथोपार्जितानेकप्रवि(व)णभूमिप्रदानसप्रीणितार्थिहृदयोऽतिशयितपूर्वराजचरितो देव्याममलयशोमत्या श्रीयशोमत्यामुत्पन्नः परमसौगतः सुगत इव परहितैकरत, परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीराज्यवर्धनः,

राजानो युधि दुष्टवाजिन इव श्रीगुप्तदेवादयः
कृत्वा येन कशाप्रहारविमुखाः सर्वे समं संयताः ।
उत्खाय द्विषतो विजित्य वसुधां कृत्वा प्रजानां प्रियं
प्राणानुज्झितवानरातिभवने सत्यानुरोधेन यः ॥

तस्यानुजस्तत्पादानुध्यातः परममाहेश्वरो महेश्वर इव सर्वसत्त्वानुकम्पी परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीहर्षः श्रावस्तीभुक्तौ कुण्डधानीवैषयिकसोमकुण्डिकाग्रामे समुपगतान्महासामन्तमहाराजदौःसाधसाधनिकप्रमातार(तृ)राजस्थानीयकुमारामात्योपरिकविषयपतिभटचाटसेवकादीन्प्रतिवासिजनपदांश्च समाज्ञापयति—अस्तु व संविदितम्—अयं सोमकुण्डकाग्रामो ब्राह्मणवामरथ्येन कूटशासनेन भुक्तक इति विचार्य यस्तच्छासनं भङ्क्त्वा तस्मादाक्षिप्य च स्वसीमापर्यन्तः सोद्रङ्गः सर्वराजकुलाभाव्यप्रत्यायसमेतः सर्वपरिहृतपरिहारो विषयादुद्धृतपिण्डः पुत्रपौत्रानुगश्चन्द्रार्कक्षितिसमकालीनो भूमिच्छिद्रन्यायेन मया पितुः परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीप्रभाकरवर्धनदेवस्य, मातुः परमभट्टारिकामहादेवीराज्ञीश्रीयशोमतीदेव्याः, ज्येष्ठभ्रातृपरमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीराज्यवर्धनदेवपादानां च, पुण्ययशोभिवृद्धये सावर्णिसगोत्रच्छन्दोगसब्रह्मचारिभट्टवातस्वामि-विष्णुवृद्धसगोत्रबह्वृचसब्रह्मचारिशिवदेवस्वामिभ्यां प्रतिग्रहधर्मणाग्रहारत्वेन प्रतिपादितो

विदित्वा भवद्भिः समनुमन्तव्य । प्रतिवासिजनपदैरप्याज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा यथासमुचिततुल्यमेयभागभोगकरहिरण्यादिप्रत्याया अनयोरेवोपनेयाः। सेवोपस्थान च करणीयमिति।

अपि च—

असत्कुलक्रममुदारमुदाहरद्भिरन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम्।
लक्ष्म्यास्तडित्सलिल···· चञ्चलाया दान फल परयश.प्रतिपालन च॥

कर्मणा मनसा वाचा कर्तव्य प्राणिने हितम्।
हर्षेणैतत्समाख्यात धर्मार्जनमनुत्तमम्॥

दूतकोऽत्र महाप्रमातार(तृ)महासामन्तयोः **स्कन्दगुप्तः**। महाक्षपटलाधिकरणाधिकृतसामन्तमहाराजेश्वरगुप्तसमादेशाच्चोत्कीर्ण **गुर्जरेण**।[1]संवत् २०+९ मार्गशीर्षवदि ६॥

(आर्कियालॉजिकल् सर्वे ऑफ् इण्डिया ७२–७३)

(९१)

छिन्दवंशप्रभूतलल्लमहाराजानां[2]प्रशस्तिपत्रम्।

ओं नमः शिवाय।

हेलाङ्गुष्ठाग्रपीडाभरनमदचलोत्सङ्गसभारदूर-
भ्रश्यद्भूभारतिर्यग्वलितमणिफणामण्डले भोगिराजे।
तत्कालोद्भ्रान्तलोकत्रितयकृतमहास्तोत्रमन्त्रावतारः
पायाद्वः पा[र्वती]श. शमितदशशिर. शौर्यवीर्यावलेप॥

---

१ अय च २५ मितो वर्ष. श्रीहर्षराज्यारम्भकालतो ज्ञेय श्रीहर्षराज्यारम्भस्तु ६०६ मित खिस्ताब्द तथा च ६३१ मित खिस्ताब्दो दानपत्रकाल २ इय च प्रशस्ति शिलायामुत्कीर्णा **पीलीभीताभिधनगरतो विंशतिमीलमिते गढगजा** ग्रामे उपलब्धा Mr H S Boulderson महाशये १८२९ खिस्ताब्दे ततश्च G Buhler Ph. D, L L D C I E महाशयै. Archeological Survey of India पुस्तके सव्याख्य प्रकाशिता.

भक्तो महाराजश्रीराज्यवर्धनः, तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीअप्सरोदेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीमद[ा]दित्यवर्धनः, तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमहासेनगुप्तादेव्यामुत्पन्नश्चतुःसमुद्रातिक्रान्तकीर्तिः प्रतापानुरागोपनतान्यराजो वर्णाश्रमव्यवस्थापनप्रवृत्तचक्र एकचक्ररथ इव प्रजानामार्तिहरः परमादित्यभक्तः परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीप्रभाकरवर्धनः, तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यात. सितयश प्रतानविच्छुरितसकलभुवनमण्डलः परिगृहीतधनदवरुणेन्द्रप्रभृतिलोकपालतेजाः सत्पथोपार्जितानेकप्रवि(व)णभूमिप्रदानसम्प्रीणितार्थिहृदयोऽतिशयितपूर्वराजचरितो देव्याममलयशोमत्या श्रीयशोमत्यामुत्पन्नः परमसौगतः सुगत इव परहितैकरतः, परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीराज्यवर्धन',

राजानो युधि दुष्टवाजिन इव श्रीगुप्तदेवादय.
कृत्वा येन कशाप्रहारविमुखा. सर्वे समं संयताः ।
उत्खाय द्विषतो विजित्य वसुधा कृत्वा प्रजानां प्रियं
प्राणानुज्झितवानरातिभवने सत्यानुरोधेन यः ॥

तस्यानुजस्तत्पादानुध्यात परममाहेश्वरो महेश्वर इव सर्वसत्त्वानुकम्पी परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीहर्षः श्रावस्तीभुक्तौ कुण्डधानीवैषयिकसोमकुण्डिकाग्रामे समुपगतान्महासामन्तमहाराजदौःसाधसाधनिकप्रमातार(तृ)राजस्थानीयकुमारामात्योपरिकविषयपतिभटचाटसेवकादीन्प्रतिवासिजनपदाश्च समाज्ञापयति—अस्तु वः संविदितम्—अथ सोमकुण्डकाग्रामो ब्राह्मणवामरथ्येन कूटशासनेन भुक्तक इति विचार्य यस्तच्छासनं भङ्क्त्वा तस्मादाक्षिप्य च स्वसीमापर्यन्तःसोद्रङ्गः सर्वराजकुलाभाव्यप्रत्यायसमेत' सर्वपरिहृतपरिहारो विषयादुद्धृतपिण्डःपुत्रपौत्रानुगश्चन्द्रार्कक्षितिसमकालीनो भूमिच्छिद्रन्यायेन मया पितुः परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीप्रभाकरवर्धनदेवस्य, मातुः परमभट्टारिका महादेवीराज्ञीश्रीयशोमतीदेव्याः, ज्येष्ठभ्रातृपरमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीराज्यवर्धनदेवपादाना च, पुण्ययशोभिवृद्धये सावर्णिसगोत्रच्छन्दोगसब्रह्मचारिभट्टवातस्वामि-विष्णुवृद्धसगोत्रबह्वृचसब्रह्मचारिशिवदेवस्वामिभ्या प्रतिग्रहधर्मणाग्रहारत्वेन प्रतिपादितो

विदित्वा भवद्भिः समनुमन्तव्यः । प्रतिवासिजनपदैरप्याज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा यथासमुचिततुल्यमेयभागभोगकरहिरण्यादिप्रत्याया अनयोरेवोपनेयाः । सेवोपस्थानं च करणीयमिति ।

अपि च—

असत्कुलक्रममुदारमुदाहरद्भिरन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् ।
लक्ष्म्यास्तडित्सलिल''''' 'चञ्चलाया दानं फलं परयशःप्रतिपालनं च ॥

कर्मणा मनसा वाचा कर्तव्यं प्राणिने हितम् ।
हर्षेणैतत्समाख्यातं धर्मार्जनमनुत्तमम् ॥

दूतकोऽत्र महाप्रमातार(तृ)महासामन्तयोः **स्कन्दगुप्तः** । महाक्षपटलाधिकरणाधिकृतसामन्तमहाराजेश्वरगुप्तसमादेशाचोत्कीर्णं **गुर्जरेण** ।[१]संवत् २०+५ मार्गशीर्षवदि ६ ॥

(आर्कियालॉजिकल् सर्वे ऑफ् इण्डिया ७२-७३)

---

(९१)

छिन्दवंशप्रभूतलल्लमहाराजानां [२]प्रशस्तिपत्रम् ।

ओं नमः शिवाय ।

हेलाङ्गुष्ठाग्रपीडाभरनमदचलोत्सङ्गसभारदूर-
भ्रश्यद्भूभारतिर्यग्वलितमणिफणामण्डले भोगिराजे ।
तत्कालोद्भ्रान्तलोकत्रितयकृतमहास्तोत्रमन्त्रावतारः
पायाद्वः पा[र्वती]शः शमितदशशिरः शौर्यवीर्यावलेपः ॥

---

१ अयं च २५ मितो वर्षः श्रीहर्षराज्यारम्भकालतो ज्ञेयः श्रीहर्षराज्यारम्भस्तु ६०६ मितः खिस्ताब्दः तथा च ६३१ मितः खिस्ताब्दो दानपत्रकालः २ इयं च प्रशस्तिः शिलायामुत्कीर्णा **पीलीभीता**भिधनगरतो विंशतिमिलमिते **गढगज्ज** ग्रामे उपलब्धा Mr H S Boulderson महाशयैः १८२९ खिस्ताब्दे ततश्च G Buhler Ph. D, L L D C I E महाशयैः Archeological Survey of India पुस्तके सव्याख्य प्रकाशिता.

आदौ सगरसगताहितमहामातङ्गकुम्भस्थली-
सिन्दूरारुणकान्तिरुज्ज्वलयशस्तेजोभिरिद्धस्ततः ।
उत्खातारितमःप्रतापविसरैराक्रान्तदिङ्मण्डल-
स्तिग्मांशोस्तुलना बिभर्ति भुवने यन्मण्डलाग्रोऽधुना ॥

अब्धौ मुक्तायमाना शिरसि हिमगिरेरभ्रगङ्गायमाना
व्योम्नि ज्योत्स्नायमाना दिशि दिशि करिणा कुम्भमालायमाना ।
उच्चैर्देवालयानामुपरि सितपताकायमाना यदीया
कीर्तिर्भ्रान्ता समन्तादनुनदि पुलिने राजहंसीयमाना ॥

कष्टे काले कलावप्यभिभवति जगत्कूपवापीतडागै-
रासन्नारामसत्रैः सुरसदनमठैर्मण्डितायाममुष्याम् ।
रम्यामृद्धिं वहन्त्यामतिसुजनजनानन्दिताया नगर्या
यस्मिन्धर्मावतारे प्रकृतकृतयुगारम्भसभावनाभूत् ॥

यः शासनान्यतिसमृद्धजनान्वितानि सीमान्तसस्यबहुलानि ददौ द्विजेभ्यः
पार्श्वप्रशस्ततरुषण्डमनोहराणि पुण्यानि निर्मलनदीतटवासभाञ्जि ॥

गङ्गा भगीरथेनेव येन मार्गोपदेशिना ।
स्वपुरीसंनिधौ रम्या पुण्या कटनदी कृता ॥

तस्याभवत्प्रणयिनी मधुसूदनस्य लक्ष्मीरिवामलकुलाम्बुनिधेः प्रसूता ।
सर्वावरोधनवधूमुखपद्मषण्डप्रालेयवृष्टिरपराभिधयापि लक्ष्मीः ॥

भक्त्या च या विनयनम्रतया च पत्युश्चेतो जहार गुणवत्यनुरागिणी च ।
रम्यं हराद्रिसुतयोरिव तत्तथा हि प्रेमापि रूढमनयोरितरेतरस्थम् ॥

आरामोद्यानवापीषु देवतायतनेषु च ।
कृतानि क्रियमाणानि यस्याः कर्माणि सर्वदा ॥

दीनानाथविपन्नेषु करुणान्वितचेतसः ।
सत्रेषु भुञ्जते यस्या विप्रसंघा दिने दिने ॥

इत्थं विविक्तमनयोः परिवर्धमानधर्मप्रबन्धविगलत्कलिकालवृत्त्योः ।
एकस्तयोरमुमकारयदिन्दुमौलेः प्रासादमद्रितनयाभवनं तथान्या ॥

सुरगृहयुगमेतत्तुङ्गकैलासशृङ्ग-
द्वितयतुलितकान्तिश्वेतमुच्चैः सुधाभिः।
वितरति हृदि नान्तर्विस्मय कस्य वात-
प्रहतघनपताकाकम्पिताम्भोदवृन्दम्॥

यावत्सकौस्तुभमुरो मुरमर्दनस्य शंभोः शशाङ्कशकलाभरणं शिरश्च।
यावत्स्थितिं दधति तोयधयः समस्ताः स्तादेव तावदचला भुवि कीर्तिरेषा॥

स जयतु भुवि लल्लश्छिन्दवंशप्रवीरः
सममतिगुणवत्या कान्तया चेह लक्ष्म्या।
रिपुगजमदपङ्कप्लाविताग्रेण येन
प्रतिरणमसिनैवालेखि दिक्षु प्रशस्तिः॥

भूत्यै सदैव भवने कृतसंनिधाना नानाविधानि दुरितानि विनाशयन्ती।
सापत्यदारपरिवर्गसुहृद्गणस्य श्रीलल्लमण्डलपतेरनघास्तु देवी॥

भूषणस्य मयूताया संबद्धा भूमिरुत्तमा।
विधाय देवपल्लीति देवयोः प्रतिपादिता॥
पूजासंस्कारहेतोश्च शिवयोः शासनीकृतः।
दानादायस्य पादोऽपि श्रीलल्लेन सुकीर्तिना॥

प्रख्यातवत्समुनिवंशसमुद्भवोऽभूद्भट्टोऽनुरूपचरितः शिवरुद्रनामा।
तत्सूनुना विरचिताभिनवा प्रशस्तिरेषा प्रसन्नकविता किल नेहिलेन॥

यस्य प्रसन्नसरला पदमालिकेयं प्रह्लादहेतुरधिकं सदलंकृतिश्च।
श्रीलल्लनिर्मलगुणग्रथनाभिरामा मुक्तावलीव हृदये विदुषां चकास्ति॥

विष्णुहरेस्तनयेन च लिखिता गौडेन करणिकेनैषा।
कुटिलाक्षराणि विदुषा तक्षादित्याभिधानेन॥

कन्यकुब्जागतेनापि कामदेवसुतेन च।
उत्कीर्णा सोमनाथेन टङ्कविज्ञानशालिना॥

संवत्सरसहस्र १०४९ मार्गवदि ७ गुरुदिने।

(आर्कियालॉजिकल् सर्व्हे ऑफ् इण्डिया—७७ ८१ पृष्ठेषु)

जनितजनतानुरागपरिपिहितभुवनसमर्थितबालादित्यद्वितीयनामा परममाहेश्वर **श्रीध्रुवसेनः**, तस्य सुतस्तत्पादकमलप्रणामधरणिकषणजनितकिणलाञ्छनललाटचन्द्रशकलः शिशुभाव एव श्रवणनिहितमौक्तिकालंकारविभ्रमामलश्रुतविशेषः, प्रदानसलिलक्षालिताग्रहस्तारविन्दः, कन्याया इव मृदुकरग्रहणादमन्दीकृतानन्दविधिर्वसुधरायाः, कार्मुके धनुर्वेद इव संभाविताशेषलक्ष्यकलापः प्रणतसामन्तमण्डलोत्तमाङ्गधृतचूडारत्नायमानशासनः परममाहेश्वर परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरचक्रवर्तिश्री**धरसेनः**, तत्पितामहभ्रातृ **श्रीशीलादित्यस्य** शार्ङ्गपाणेरिवाङ्कजन्मनो भक्तिबन्धुरावयवकल्पितप्रणतेरतिधवलया दूरं तत्पादारविन्दप्रवृत्तया नखमणिरुचा मन्दाकिन्येव नित्यममलितोत्तमाङ्गदेशस्यागस्त्यस्यैव राजर्ष(र्षि)र्दाक्षिण्यमातन्वानस्य, प्रबलधवलिम्ना यशसा वलयेन मण्डितककुभा नभसि यामिनीपतेर्विडम्बिताखण्डपरिवेषमण्डलस्य, पयोदश्यामशिखरचूचुकरुचिरसह्यविन्ध्यस्तनयुगायाः क्षितेः पत्युः, **श्रीडेरभटस्याङ्गजः** क्षितिपसंहतेरनुरागिण्या. शुचियशोंशुकभृतः स्वयंवरमालामिव राज्यश्रियमर्पि(र्प)यन्त्या कृतपरिग्रह. शौर्यमप्रतिहतव्यापारमानमितप्रचण्डरिपुमण्डलमण्डलाग्रमिवावलम्बमानः शरदि प्रसभमाकृष्टशिलीमुखबाणासनापादितप्रसाधनाना परभुवा विधिवदाचरितकरग्रहणः पूर्वमेव विविधवर्णोज्ज्वलेन श्रुतातिशयेनोद्भासितश्रवणः पुनः पुनरुक्तेनेव रत्नालंकारेणालंकृतश्रोत्रः परिस्फुरत्कटकविकटकीटपक्षरत्नकिरणमविच्छिन्नप्रदानसलिलनिवहावसेकविलसन्नवशैवलाङ्कुरमिवाग्रपाणिमुद्वहन्, धृतविशालरत्नवलयजलधिवेलातटायमानभुजपरिष्वक्तविश्वंभरः परममाहेश्वरः **श्रीध्रुवसेनः** कुशली सर्वानेव समाज्ञापयति—'अस्तु व संविदितम्—यथा मया मातापित्रो' पुण्याप्यायनाय महिच्छ[क]विनिर्गतमहिच्छकवास्तव्यैतच्चातुर्विध्यसामान्यकौशिकसगोत्रवाजसनेयसब्रह्मचारिब्राह्मणवप्पपुत्र**भट्टिभटाय** शिवभागपुरविषये दक्षिणपट्टे पट्टपद्रकग्राम' सोद्रङ्गः सोपरिकर सभूतवातप्रत्याय. सधान्यहिरण्यादेय सदसापराध. सोत्पद्यमानविष्टिक सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणीय. पूर्वप्रत्तदेवब्रह्मदेयरहितः भूमिच्छिद्रन्यायेनाचन्द्रार्कार्णवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीन. पुत्रपौत्रा-

न्वयभोग्य उदकातिसर्गेण धर्मदायो निसृष्टः,यतोऽस्योचितया ब्रह्मदेयाग्रहारस्थित्या भुञ्जतः कृषतः कर्षयतः प्रति दिशतो वा न कैश्चिद्व्यासेधे वर्तितव्यम् । आगामिभद्रनृपतिभिरप्यसद्वशजैरन्यैर्वा स्वनित्यान्यैश्वर्याण्यस्थिर मानुष्यं सामान्यं च भूमिदानफलमवगच्छद्भिरयमसद्दायोऽनुमन्तव्यः परिपालयितव्यश्च' इति । उक्तं च—

वहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
यानीह दारिद्र्यभयान्नरेन्द्रैर्धनानि धर्मायतनीकृतानि ।
निर्भुक्तमाल्यप्रतिमानि तानि को नाम साधु' पुनराददीत ॥
षष्टिं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

दूतकोऽत्र प्रमातृश्रीनागः । लिखितमिद सधिविग्रहाधिकृतदिविरपतिश्रीस्कन्धभट्टपुत्रदिविरपतिश्रीमदनाहिलेनेति । सवत्[१] ३००+२०+४ माघ शु० ९ स्वहस्तो मम ॥

(आर्कियालॉजिकल् सर्व्हे ऑफ् इण्डिया—८६-८८ पृष्ठेषु)

---

(९३)

दिल्लीप्रान्तस्थसारवलग्रामस्थकूपप्रशस्तिः[२] ।

स्वस्ति ॥

सर्वभीष्टफल यस्य पदाराधनतत्पराः ।
लभन्ते मनुजास्तस्मै गणाधिपतये नम. ॥
सत्यलो नाम वः पातु साम्ववत्याम्वया सह ।
प्रसादाद्यस्य देवस्य भक्ताः स्युः सौख्यभाजनम् ॥

---

१ वलभीसवत् ३३४= खिस्तसवत् ६५३-६५४ २ 'अय कूप सारवलाख्यग्रामे दि॰नगरतो दक्षिणस्या दिशि पञ्चभिर्मैलरन्तरिते देशे वर्तते' इति J Eggeling Ph.D म ॰गेन व्याख्यायते

देशोऽस्ति हरियानाख्यः पृथिव्या स्वर्गसंनिभः ।
ढिल्लिकाख्या पुरी तत्र तोमरैरस्ति निर्मिता ॥
तोमरानन्तरं यस्यां राज्यं निहतकण्टकम् ।
चाहमाना नृपाश्चक्रुः प्रजापालनतत्पराः ॥
अथ प्रतापदहनदग्धारिकुलकाननः ।
म्लेच्छः सहावदीनस्तां बलेन जगृहे पुरीम् ॥
ततः प्रभृति भुक्ता सा तुरुस्कैर्यावदद्य पूः ।
श्रीमहम्मदशाहिस्तां पाति सप्रति भूपतिः ॥
तस्यां पुर्यस्ति वणिजामग्रोतकनिवासिनाम् ।
वंशः श्रीसाचदेवाख्यः साधुस्तत्रोदपद्यत ॥
लक्ष्मीधरस्तत्तनयो बभूव लक्ष्मीधराङ्घ्रिद्वयपद्मभृङ्गः ।
देवद्विजाराधननिष्ठचित्तः समस्तभूता वनलब्धकीर्तिः ॥
लक्ष्मीधरस्य तनयौ कलिकालत्राह्या-
वास्तामुभौ महिमवारिनिधी सुरूपौ ।
माहाभिधो निपुणबुद्धिरभूत्तदाद्यो
धीकाख्य उत्तमयशा अनुजस्तु तस्य ॥
माहाख्यस्याभवत्पुत्रो मेल्हानामा मनोहरः ।
श्रीधरस्यात्मजा वीरोनाम्नी (वीरानाम्नी) भर्तृपरायणाम् ।
धीका विवाहयामास तस्यामास्तामुभौ सुतौ ॥
ज्येष्ठस्तयोः खेतलनामधेयः साधुत्वपाथोधिरनन्तशीलः ।
पैतूकनामा च लघुः समस्तगुरुद्विजाराधनशीलचित्तः ॥
अथैतयोः खेलतपैतलाख्यसाध्वोः सदा कीर्तनकर्मबुद्ध्योः ॥
इयं शुभा सारवलाभिधानग्रामान्तभूरध्यवसत्स चित्ते ॥
पितृणामक्षयस्वर्गप्राप्त्यै संतानवृद्धये ।
खेतलः पैतलश्चैन कारयामासतुः प्रहिम् ॥
वेदवस्वग्निचन्द्राङ्कसंख्येऽब्दे विक्रमाङ्कितः ।

इन्द्रप्रस्थप्रतिगणे ग्रामे सारवलेऽत्र तु ।
चिर तिष्ठतु कूपोऽयं कारकश्च सवान्धव. ॥
सवत् १३८४ फाल्गुन शुदि ९ भौमदिने ॥

(आर्कियालॉजिकल् सर्व्हे ऑफ् इण्डिया—९३-९४ पृष्ठेषु)

(९४)

श्रीवैज(द्य)नाथप्रशस्तिद्वयम्[1] ।

ॐ स्वस्ति । ॐ नमो गणपतये ।

यद्यप्यह पशुपते कुमति …एव
पर्याप्तभक्तिविवशेन मया तथापि ।
अस्या स्तुतौ श्रवणलेह्यरसाशभाजि
गौर्या सहैव परमेश निमन्त्रितोऽसि ॥

पा[शच्छेद]न[क]र्तरि प्रण[म]ता मोहान्धकूपब्रुड-
[ल्लोक]प्रोद्धरण[क्षमे] नि[रु]पमानन्दैक[स]दायिनि ।
दुर्गे द्वार ……हारिणि हरिब्र[ह्मा]दिदेवस्तुते
भक्तिः क्षेमविधायिनि त्रिनयने न[ः……… स्वा]मिनि ॥

व्यापद्वल्लि[समू]ल[पा]टन[क]री त्वं गीयसे स[र्वदा]
[मा]ता [त्व] जगतस्तवास्ति न मिति[ः स्वे]पा महिम्नामिह ।
उक्तिः केवलमेव शोभत इयं नो देवै[मा]तेति ते
ससर्गः पि[तृ]काननैरु[पचि]तै[रा]श्रीयते च त्वया ॥

१ इद प्रशस्तिद्वय कोटकांगरानगरतस्त्रिशन्मैलात्मकान्तराले पूर्वस्या दिशि वर्तमानकीरग्रामवैजनाथग्रामवर्तिवैद्यनाथमन्दिरे वर्तते एतन्मन्दिरस्तम्भेष्वतीव प्राचीनतास्ति परतु १७७६-१८०८ खिस्तवत्सरवृत्तिद्वितीयससारचन्द्राधिप-१७८६खिस्ताब्दकारितसस्कारतो नवीनकल्पता प्रतीयते 'सप्तवारमस्य मन्दिरस्य सस्कारो जात.' इति तत्रत्यजनश्रुत्या '१००८ खिस्ताब्दे नगरकोटमागच्छतो गजनीवासिमहम्मदस्य मनिकैरस्यापि मन्दिरस्य भङ्ग कृतो भवेत्' इत्यपि नासभावि—इति Archeological Survey of India पुस्तके Dr G Buhler, Ph. D, L L D, C I E, महाशय २ ससमुद्धन्तत्वेन गौरी स्तूयते, सप्तम्यन्तत्वेन शिव ३. रुपकम् ४. शिवपक्षे—'देव, माता', गौरीपक्षे—'देवमाता'.

य[1]स्याहिमालयो[त्कर्ष]पोपिणी [मू]र्तिरुत्तमा ।
त[2]स्यानमन्ति चरणौ धन्याः केचन जन्तवः ॥
धन्यैर्नरैरु[3]ग्रवधूः सदैव त्वमुद्यसे भक्तिभराभिरामैः ।
क्ले[4]शापहारीतिमनोहराभिर्वा[ग्भि]· क[वीना]मुपगीय[से] च ॥
आसन्नमृत्युत्वदशामुपेयुपां परेपु नास्याममरेपु कुर्वताम् ।
सत्यं भ[5]वानी शरणाभिलापिणा मनोरथ पूरयितुं प्रगल्भते ॥
मुहुः समुद्रासिन एव यु[द्ध]क्री[डा]निकृत्तासुरस····प···· ।
सत्यं हरेरप्युपरि त्वमेव सतिष्ठसे निष्ठुरवीर्यधाम्नः ॥
[मै][6]लादिहृदयाह्लादिद[र्श]नतो दिने दिने ।
वहुदेहान्तर[स्था]णु[स्त्व]मेव किल कथ्यसे ॥
प्रसरन्मरीचिचयचन्द्रचारुणा वदनेन राजसितरामतिश्रिणा ।
ब[7]हुशोणिमादिगुणसपदालयौ परिपूजयन्ति चरणौ तवामराः ॥
त्रैलोक्यजनन्या त्वयि क[8]रुणावति युज्यते नृणा भक्तिः ।
त्रैलोक्यान्तर्निलयं त्वं हि जनं नयसि परमपदम् ॥
गि[9]रिजेशाधिखिन्नोऽसि त्वं गतिर्भव साप्रतम् ।
ससारसागराच्चेतो भीरु मे नीयता शमम् ॥
शि[10]वायैकविनन्तव्यपुण्यपादाग्रपासवे ।
तुभ्य क्षु[11]भ्यद्रिपुध्वंसमहाशक्तिमते नम· ॥
चञ्चच्चापलसद्दृष्टिर्विपमेपु प्रयोजकः ।
त्रै[12]लोक्ये स्त्रीजनो योऽत्र तस्य त्वमधिदैवतम् ॥

---

१. 'यस्य, अहिमालया, उत्क०'; 'यस्या हिमालयोत्क०' २ 'तस्य, आनमन्ति,' 'तस्या , नमन्ति' ३ शिवपक्षे—'उग्र, वधूरर्धनारीश्वरमूर्तौ,' गौरीपक्षे—'उग्रवधू' ४ 'क्लेशापहा, रीतिमनो०', 'क्लेशापहारी, इति, मनो०'. ५ 'भवान्, ईश, रणा०', 'भवानी, शरणा०' ६ 'मलादिहृव, अयाह्लादि०' ७ 'वहुश , अणिमा०', 'बहुशोणिमा०'. ८. सप्तम्यन्तम्, सम्बुद्ध्यन्त च ९ 'गिरिजेश, अधिखिन्न'; 'गिरिजे, शाधि, खिन्न' १०.'शिवाय, एकविनन्तव्य०', 'शिवार्य कविनन्तव्य०'. ११ चतुर्थ्यन्तम्, सम्बुद्ध्यन्त वा १२ 'त्रैलोक्ये, अस्त्री, जन'; 'त्रैलोक्ये स्त्रीजन'

········ता····त्रिभिर्नेत्रैर्मृ[डा]निशरणैपिणाम्[1] ।
वपुःश्रीमदविध्वंस विधातुं प्रजगल्मिपे ॥
आपत्कलापमेलापपरितापप्रलापिनम् ।
गौरीशास्ति[2] विमोहाल्कं [कस्त्रा]तुमपरः क्षमः ॥
शैर्वाणिमानं[3] त्वद्भक्ता यान्ति सर्वातिशायिनम् ।
प्रसीद मातः ससाराच्छीघ्रमेव विमोचय ॥
गाढा गजानने प्रीतिः सर्वमोहि वपुः सदा ।
उद्दीपितस्मरा दृष्टिर्यस्यास्ते तत्पद नुमः ॥
इति रामेण निरामय सममुमया यन्मया स्तुतोऽसि विभो ।
श्रुत्वा तममोघीकुरु परिश्रमं परमकारुणिक ॥
एकोक्त्या स्तोत्रमिद गौरीश्वरयो. पठन्ति ये भक्त्या ।
तेपामप्यभिलापः सिध्यतु शिवयोः प्रसादेन ॥

इति गौरीश्वरस्तोत्रम् ।

अस्ति शीतलगभस्तिशेखर त्वत्प्रशस्तिकरणे कुतोऽर्हता ।
किंतु पावकमपाक्ष तावकी भक्तिरेव जडता भनक्ति नः ॥
अद्यापि विस्मापयितार एते विद्यन्त एवेश्वरभक्तिमन्तः ।
विचित्रचारित्रनिधिर्यथैप राजानको लक्ष्मणचन्द्रनामा ॥
केदारयात्रा विरचय्य येन विशोधनीं प्राक्तनदु[illegible] ।
इतः पर सर्वपरस्त्रियो मे स्वसार इत्येव कृता प्र[illegible] ॥
किमेतदाश्चर्यमवार्यवीर्यैर्यदेप योधैर्युधि दुष्प्र[illegible]. ।
धनुर्धराणा धुरि यो मनोभूर्बभूव तस्याप्य[illegible] ।
अद्येश्वरा मन्दपराक्रमत्वं मत्वा त्रिप[illegible]ः ।
वास्तव्यनारीहठसगमेन पुराविपत्वं [illegible] ॥
नवं वयो रूपमधिश्रि दातृना [illegible]ः [illegible]ः ।
तथापि चेतः परदारवर्जि [illegible] [illegible] परं तप. ॥

१. मृट अनिशरणैषि[illegible], [illegible] ॥ [illegible] गौरीश [illegible] शास्ति. ३. शर्वं [illegible] [illegible] ४ [illegible] आस्ते [illegible]

राजानकस्य प्रविशुद्धबुद्धेः पाणिः कृपाणग्रहणप्रवीणः ।
विवर्जयामास विगर्हितानि तस्यान्यनारीस्तनमर्दनानि ॥
तस्यास्ति देसे(शे)ऽत्र वणिक्प्रसिद्धः सिद्धात्मजो मन्युकनामधेयः ।
छिन्नेत्यविच्छिन्नमहेशभक्तेर्मातावदातचरितस्य य[स्य] ॥
यस्याहु[का]ख्योऽस्त्यविभक्तवित्तो भ्राता कनिष्ठः सुकृतैकनिष्ठः ।
व्यग्रा समग्रातिथिपूजनाय गुल्हेति गर्हारहिता च भार्या ॥
भक्तिद्रुवाटे भसलेन तेन [स]भ्रातृकेन त्रिपुरान्तकस्य ।
द्वारस्थगङ्गायमुनादिमूर्तिः कृता पुरीयं सह मण्डपेन ॥
भस्त्रागर्भगृहीतसर्वविभवा नेदिष्ठदेशे क्वचि-
द्ये कुर्वन्ति गतागतानि वणिजो गण्या वराकाः क ते ।
धन्यो मन्युकनामधेय इह हि श्रीकण्ठरज्यन्मनः-
पोतप्रोतविवेकवेतनधनो मोहार्णव तीर्णवान् ॥
देवद्विजगुरुभक्तः सौजन्यनिधिर्गुणिप्रियो दाता ।
आम्रुकसुतोऽस्ति विप्रो रल्हणनामा सुशर्मपुरे ॥
तेन दैवज्ञधुर्येण धान्यद्रोणद्वयं शिवे ।
वहमानः भूपृष्ठान्नवग्रामात्समर्पितम् ॥
इहत्येन नवग्रामाद्दत्ता चात्र हलार्धभूः ।
गणेश्वरेण गोविन्दद्विजपुत्रेण धीमता ॥
देपिकाङ्गजनितेन मल्हिकासूनुना विततवित्तशालिना ।
जीवकेन वणिजा निजा च भू प्राङ्गणाय पुरतः शिवेऽर्पिता ॥
[या]वदे[ष] भगवा[नहर्प]तिर्व्योम कोम[लरु]चिश्च गाहते ।
मन्युकाहु[ककृतः] शिवालयस्तावदस्तु सममन्यसा[शा]सनः ॥
आसिकात्मज उ[दा]रधी[र्वि]सन्सूत्रधारधुरि नायकाभिधः ।
श्रीसुशर्मनगरादिहाययौ सम्मनस्य तनयश्च ठोद्रुकः ॥
तेन तेन च सहैव टङ्किता प्रोन्नता शिवपुरी समण्डपा ।
....मुदद्दष्टिमनुसृत्य निर्मिता यत्र भान्ति गणवर्गमूर्तयः ॥

शृङ्गाराभृङ्गकौ यस्य पितरौ पुण्यशालिनौ।
स प्रशस्तिमिमा चक्रे रामनामा कवीश्वरः॥
सवत्सरेऽशीतितमे प्रसन्ने········स्य शुक्लप्रतिपत्तिथौ च।
[श्री]म[ज्ज]यच्चन्द्रनरेन्द्रराज्ये रवेर्दिने रामकृता प्रशस्तिः॥

(द्वितीया प्रशस्ति ।)

ॐ स्वस्ति। ॐ नमः शर्वाय।

[आशास्यं वो गजास्यो] वितरतु हरता[त्तार]कारिर्विकारं
नन्दी सानन्द[नोऽ]यं भवतु स [च] महाकालशूलस्य धर्ता।
············ना ········यतु कु[रुता] वीरभद्रोऽपि भद्रं
सर्वे वोऽखर्वगर्वा विदधतु कुशलं किकराः शकरस्य॥
स पातु वो महादेवो········भक्तिचुम्बितः।
आत्मानं मु[हु]रीक्षन्ते यत्पादनखदर्पणे॥
काष्ठोद्दीपनकर्मठा जगति या या निर्निमेषक्षणैः
सत्पक्षैरुपजीव्यते द्विजजनं या बिभ्रती शस्यते।
देवस्याहुतिलम्पटस्य परमा पुष्टिर्यतो जायते
ताभिर्मूर्तिभिरष्टभिर्भवतु वो भूत्यै भवानीविभुः॥
एतेनैव शरत्वमभ्युपगतं ह्रोपाय पूर्वं पुरा
सप्राप्ता धनुषः श्रियं तनुरिय सप्रत्यमुष्यैव च।
व्यानम्रे हसतीव यत्पुररिपावित्थं मुहुर्विसमया
मसस्मेरमुपास्महे स्मरजित. पादद्वय तद्वयम्॥
यद्यप्यचेतनत्वाद्वक्तुमशक्त' सुरालयस्तदपि।
अथ केन कृतोऽहमिति प्रशस्तिपृथुजिह्वया वजति॥
जालंधराधिराजो जयति गुणाना निधिर्जयच्चन्द्रः।
ईदृशि यस्य राज्ये देवायतनानि जातानि॥
वित्त शिवे प्रयुक्तं येषा कालेन भवति कोटिगुणम्।
ग[ण्यास्त ए]व वणिजः शेषैः कि स्तोकवा[र्धु]षिकैः॥

अनेन वक्ष्यमाणेन सुकृतेन महानयौ।
गण्यौ गणेषु भ्रातरौ भूयास्तां मन्युकाहुकौ॥
तौ भ्रातरौ कृतज्ञौ याम्या शमदम[प]योधरयुतायाः।
शिवभक्तिजनन्या अपि रसः समास्वादितः सार्धम्॥
शैलस्याङ्काच्चलित्वा रुचिरनववयाः खेलतीव सहेलं
कुल्या कन्येव यत्र स्फुरदुर(रु)लहरी कन्दुकाविन्दुकाख्या।
कीरग्रामोऽभिरामो गुणगणनिलयो वर्ततेऽधित्रिगर्तं
सोऽयं राजानकेन प्रबलभुजयु[जा रक्षि]तो लक्ष्मणेन॥
अतुलकुलबकुलपादपकन्दः परिपन्थिभित्पुरास्कन्दः।
राजानकोऽत्र कन्दः प्रथममभूद्दुर्यमस्कन्दः॥
बुद्धो विशुद्धबुद्धिस्तस्य सुतोऽजनयदुद्धुर तनयम्।
विग्रह इति कृतविरहः शत्रुवधूना ततो जज्ञे॥
विग्रहविग्रहजातो ब्रह्मेति बभूव भूवधूदयितः।
विग्रहनिग्रहकरणे शक्तिर्यस्याभवद्रिपुषु॥
हस्तालम्बकमुन्नताद्विलुठतामाराधितत्र्यम्बक
शत्रुश्रीपरिचुम्बकं परतिमिस्वीकारचित्तान्धकम्।
क्रान्तग्रामकदम्बक नृपतिभिः सद्बन्धुकौटुम्बकं
स्वाकारप्रतिबिम्बकं स च कृती लेभे सुतं डोम्बकम्॥
नारीमोहनयौवनं नवनवत्यागोर्मिभिः पावनं
भूभर्तुः कृतसेवन निजभुवः सम्यक्प्रकृष्टावनम्।
उद्दामद्विपदालयीकृतवन युद्धोग्रसिहस्वनं
पुत्रं सोऽपि समाससाद भुवनं शम्भौ बृहत्सावनम्॥
गुणमणिनिकुरम्बरोहण प्रवहणमापदगाधवारिधौ।
कृतसुभटशिरोविरोहणं समजनयत्तनयं स कल्हणम्॥
जालधराधीश्वरपादपद्मनिरछद्मभक्तिः प्रचुरात्मशक्तिः।
बलोल्बणो बिल्हणनामधेयस्तस्यात्मजोऽजायत सद्विधेय॥

तनयाया सनयस्य त्रिगर्तभूभर्तृहृदयचन्द्रस्य ।
स च रामलक्ष्मणाख्यौ लक्षणिकाया सुतौ लेभे ॥
ज्येष्ठे गुणैर्गरिष्ठे बिम्बोष्ठीभिः समं द्युपुरि गोष्ठीम् ।
अधितिष्ठति निष्ठुरधी[स्तस्य] कनिष्ठोऽत्र सुप्रतिष्ठोऽभूत् ॥
त्रिगर्तनृपतीना या पादपद्मोपजीविभिः ।
कन्दादि[भिरा]सन्दारिसदारिभिरभुज्यत ॥
परिपालितवास्तव्यस्तव्यनिर्मलकर्मणा ।
साधुना साधुना भूमिर्लक्ष्मणेनोपभुज्यते ॥
यस्य प्रेयस्यभवन्मयतल्ले[त्य]तुलरूपभृद्रमणी ।
तस्मिन्कीरग्रामं लक्ष्मणचन्द्रेऽनुपालयति ॥
सिद्धाख्यवणिक्पुत्रौ धर्मप्रवणाविह स्थितौ कृतिनौ ।
ज्येष्ठो मन्युकनामा कनिष्ठमप्याहुकं प्राहुः ॥
भवतरुकुठारधारा प्रविपमतमजन्मभरुमरुल्लहरी ।
प्ररुरोह मोहहन्त्री मनसि तयोः शाभवी शक्तिः ॥
ताभ्या शिवलिङ्गमिद निरालयं वीक्ष्य वैद्यनाथाख्यम् ।
पुर्या सहित विहितं पुरतोऽस्य च मण्डपो रचितः ॥
इति मन्युकाहुकाभ्यामुदरे स्थित्वा पुरा किलैकत्र ।
पुनरुदरसप्रवेशप्रतिषेधविधिः स सह विहित ॥
यद्यपि पितेव कुरुते करुणा शभुस्तथापि पितुरधिकः ।
जन्मनिमित्तं हि पिता शशिमौलिरजन्मनो हेतुः ॥
शाहिलपाहिलकाहिलसिद्धाः स्वर्लोकगामिनः सन्तु ।
पूर्वे पुरुषाः क्रमशश्चत्वारो मन्युकाहुकयो ॥
किं वहुना······ देषा पुरुपाणामेकविंशतिर्यातु ।
सुकृतेनानेन दिव स्वयं च परमास्तु गतिरनयोः ॥
राजानकेन चास्मै लक्ष्मणचन्द्रेण वैद्यनाथाय ।
मण्डपिकोत्पत्तिधनाद्दत्ताः षट् प्रत्यहं द्रम्माः ॥

ग्रामात्मलम्बनाम्नो मात्रा राजानकस्य लक्ष्मणया ।
एकहलवाहनीया दत्ता भूमिर्महेशाय ॥
लक्ष्मणस्य सुकृतं सुकृतो यः पालयिष्यति तदन्वयवर्ती ।
तस्य पुण्यमुपयातु विवृद्धिं यो हरिष्यति स गच्छतु चाधः ॥
तैलोत्पीडनयन्त्र कीरग्रामेऽस्ति मन्युकाहुकयोः ।
ताभ्या तदपि शिवाय प्रदीपनिष्पत्तये दत्तम् ॥
एका च पण्यशाला ताभ्या स्वीया शिवस्य भोगार्थम् ।
भूमिश्च हलचतुष्टययोग्या दत्ता नवग्रामात् ॥
इति येन येन यद्यत्सुकृतं विहित शिवं समुद्दिश्य ।
इह तस्य तस्य तत्तत्तिष्ठतु यावद्धरित्रीयम् ॥
यस्याविस्मृतजननीस्तन्यसमास्वादनस्य वदनाब्जे ।
परिशुद्धकवित्वफला सरस्वती भगवती न्यवसत् ॥
श्रीभृङ्गकस्य स सुतः [काश्मी]रनृपप्रमातुरनवस्य ।
प्रथमवया. सर[लार्थां] व्यधत्त रामः प्रशस्तिमिमाम् ॥
चवेढक्षेत्रात् हर' ' 'क्षेत्रात् क्कण[दे]वाद[ग्र]भूमि[च्छ] ॥
गुहकेन य(?) शसिभद्रो(?) ना (प्रशस्तिरुत्कीर्णा) ।
शककालगताब्दा ७[२६] ।

(आर्कियालॉजिकल् सर्वे–पृष्ठानि ११२–११५)

—

(९५)

श्रीयशोवर्मराजतत्सुतश्रीधङ्गदेवयोः प्रशस्तिः[1] ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
दधानानेका य. किरिपुरुषसि[होमय]ञुप
तदाकारोच्छेद्या तनुमसुरमुख्यानजवरात् ।

---

१. इय च प्रशस्ति पश्चिमोत्तरदेशे बुन्देलखण्डे छटरपुरराज्ये खजुराहोग्रामे उपलब्धा डा० कीलहॉर्न (Profe--or F Kielhorn, Ph. D C I. F) महाशयैर्व्याख्याता

जघान त्रीनुग्राञ्जगति कपिलादीनवतु वः
स वैकुण्ठः कण्ठध्वनिचकितनिःशेषभुवनः ॥
पायासुर्बलिवञ्चनव्यतिकरे देवस्य विक्रान्तयः
सद्योविस्मितदेवदानवनुतास्तिस्त्रस्त्रिलोकीं हरेः ।
यासु ब्रह्मवितीर्णमर्घसलिल पादारविन्दच्युतं
धत्तेऽद्यापि जगत्त्रयैकजनकः पुण्यं स मूर्ध्ना हरः ॥
देवः पातु स वः पयःकणभृति व्योम्नीव ताराचिते
दैत्यासिव्रणलाञ्छने दिविस(ष)दः सत्यज्य सर्वानपि ।
तस्मिन्नञ्जनशैलभित्तिविपुले वक्षःस्थले यस्य ताः
पेतुर्मन्दरसङ्गसम्भ्रमवलल्लक्ष्मीकटाक्षच्छटाः ॥
गम्भीरोम्बुधिवय शशाङ्करुचिमान्भास्वत्प्रतापोज्वलो
धीरो धात्रि महान्महीधरवराः कल्पद्रुमास्त्यागवान् ।
आकल्पादविकल्पनिर्मलगुणग्रामाभिरामः प्रभुः
सत्यं ब्रूत यदि क्वचित्पुनरभूत्तुल्यो यशोवर्मणः ॥
प्रधानादव्यक्तादभवदविकारादिह महा-
नहंकारस्तस्मादजनि जनितोपग्रहगणः ।
ततस्तन्मात्राणि प्रसवमलभन्त क्रमवशा-
दथैतेभ्यो भूतान्यनु भुवनमेभ्यः प्रववृते ॥
इहाद्यो विधाना कविरखिलकल्पव्युपरतौ
पर साक्षी देवस्त्रिभुवनविनिर्माणनिपुणः ।
स विश्वेषामीश सितकमलकिंजल्कवसति-
र्महिम्ना स्वेनैव प्रथममथ वेधाः प्रभुरभूत् ॥
तस्माद्विश्वसृजः पुराणपुरुषादाम्नायधाम्न. कवे-
र्येऽभूवन्मुनयः पवित्रचरिताः पूर्वे मरीच्यादयः ।
तत्रात्रिः सुषुवे निरन्तरतपस्तीव्रप्रभावं सुत
चन्द्रात्रेयमकृत्रिमोज्वलतरज्ञानप्रदीप मुनिम् ॥

अस्ति स्वस्तिविधायिन स जगतां निःशेपविद्याविद-
स्तस्यात्मोपनताखिल[श्रु]तिनिधेर्वंश. प्रशंसास्पदम् ।
यत्राभून्न पराक्रमेण लघुता नो चाटुकारोद्धति-
र्नाल्पाप्यन्तरसारता न च फलप्राप्तिः क्षपायात्मनः ॥

त्रस्तत्राणप्रगुणमनसा सर्वसपत्पदाना-
मुद्युक्ताना कृतकृतयुगाचारपुण्यस्थितीनाम् ।
तत्रत्यानाममलयशसा भूभुजा का प्रशंसा
येषा शक्तिः सकलधरणीध्वंसने पालने वा ॥

तत्र क्षत्रसुवर्णसारनिकषग्रावा यशश्चन्दन-
क्रीडालकृतदिक्पुरन्ध्रिवदनः श्रीनन्नुकोऽभूनृप. ।
यस्यापूर्वपराक्रमक्रमनमन्निःशेषविद्वेषिणः
संभ्रान्ताः शिरसावहन्नृपतयः शेषामिवाज्ञा भयात् ॥

यस्यानन्दितवन्दिवृन्दरचितस्तोत्रक्रियाप्रक्रमा-
सक्रान्तं बहुवैरिवर्गजयिन' कन्दर्पकल्पाकृतेः ।
नाम क्षामतनूभृता मृगदृशा सद्यो विधत्ते पद
स्वान्तेषु द्विषता च राशिषु बलाद्वैक्लव्यमव्याहतम् ॥

तस्मादभूदाजिपराजितारेः श्रीवाक्पतिर्वाक्पतितुल्यवाचः ।
यस्यामला भ्राम्यति भानुभाभिः सहैव लोकत्रितयेऽपि कीर्तिः ॥

यस्यामलोत्पलनिषण्णकिरातयोषि-
दुद्गीततद्गुणकलध्वनिरम्यसानुः ।
क्रीडागिरिः शिखरनिर्झरवारिपात-
झात्कारताण्डवितकेकिगण स विन्ध्यः ॥

तस्माद्विस्मयधाम्न क्षीराब्धेश्चन्द्रकौस्तुभौ यद्वत् ।
द्वावात्मजावभूता जयशक्तिर्विजयशक्तिश्च ॥

तयोर्द्वयोरप्यमितप्रतापदावाग्निदग्धा हितकाननानि ।
कर्माणि रोमाञ्चजुष' ममेना' समूर्धकम्प शिनिपा स्तुवन्ति ॥

तत्रानुजन्मा तनयं राहिलाख्यमजीजनत् ।
निद्रादरिद्रता यान्ति यं विचिन्त्य निशि द्विषः ॥
भीमभ्राम्यदसि[तु]चि स्रवदसृक्सपादिताज्यक्रिये
ज्यानिर्घोषवषट्पदे क्रमचरत्सरब्धयोधर्त्विजि ।
अश्रान्तः समराध्वरे प्रतिहतक्रोधानि(न)लोद्दीपिते
वैरोदर्चिपि य· पशूनिव कृती मन्त्रैर्जुहाव द्विषः ॥
श्रीहर्षभूपमथ भूमिभृतां वरिष्ठ.
सोऽसूत कल्पतरुकल्पमनल्पसत्त्वः ।
अद्यापि यस्य सुविकासियशःप्रसून-
गन्धाधिवाससुरभीणि दिगन्तराणि ॥
यत्र श्रीश्च सरस्वती च सहिते नीतिक्रमो विक्रम-
स्तेजः सत्त्वगुणोज्ज्वलं परिणता क्षान्तिश्च नैसर्गिकी ।
सतोषो विजिगीषुता च विनयो मानश्च पुण्यात्मन-
स्तस्यानन्तगुणस्य विस्मयनिधेः किं नाम वस्तु स्तुमः ॥
भीरुर्धर्मापराधे मधुरिपुचरणाराधने यः सतृष्ण.
पापालापेऽनभिज्ञो निजगुणगणनाप्रक्रमेष्वप्रगल्भः ।
शून्य पैशून्यवादेऽनृतवचनसमुच्चारणे जातिमूकः
सर्वत्रैव स्वभावप्रथितगुणतया नाम [कः स्तू]यतेऽसौ ॥
सोऽनुरूपा सुरूपाङ्गः कञ्चुकाख्यामकुण्ठधीः ।
सवर्णा विधिनोवाह चाहमानकुलोद्भवाम् ॥
यस्याः पतिव्रततुलामधिरोढुमीशा-
नारुन्धती गुरुतरामभिमानिनीति ।
पत्युः समीहितविधानपरापि साध्वी
कार्श्यं तथा परमगादतिलज्जितेव ॥
गौडक्रीडालतासिस्तुलितखसबल. कोशलः कोशलाना
नश्यत्कश्मीरवीरः शिथिलितमिथिलः कालवन्मालवानाम्

दीपप्रभापरिचयेन विमुग्ध[बु]द्धि-
र्मध्यंदिने दिवसनाथमुदीक्षतेऽसौ ॥

यन्नाक्रामदवक्रमानसबलिव्याजप्रयोगापत-
त्पृथ्वीलङ्घनलब्धलाघवमवच्छेदी पदं वामनः ।
लोकालोकशिरःशतप्रतिहतज्योतिर्विवस्वान्न म-
त्तस्य क्रामति तन्निशाकरमहःश्रीस्पर्धि शुभ्रं यशः ॥

धीरो दिग्विजयेषु केलिसरसीं तीव्रप्रता[प द]ध-
न्नि शेषद्विपदव्ययोभयतटीविन्यस्तसेनाभरः ।
मज्जन्मत्तकरीन्द्रपङ्किलजलां श्रीलक्षवर्माभिध-
श्चक्रे शक्रसमः कलिन्दतनया जह्नोः सुता च क्रमात् ॥

आस्थानेषु महीभुजां मुनिजनस्थाने सतां संगमे
ग्रामे पामरमण्डलीषु वणिजां वीथीपथे चत्वरे ।
अध्वन्यध्व[गस]कथासु [निलये]ऽर[ण्यौ]कसां विस्मया-
न्नित्यं [तद्गु]णकीर्तनैकमुखराः सर्वत्र सर्वे जनाः ॥

यस्यानने शरदखण्डशशिप्रसन्ने
कोपं व्यनक्ति हृदयस्थमरिप्रियाणाम् ।
सिन्दूरभूषणविवर्जितमास्यपद्म-
मुत्सृष्टहारवलयं कुचमण्डनं च ॥

तेनैतच्चारुचामीकरकलसलसद्व्योम धाम व्यधायि
भ्राजिष्णु प्राशुवंशध्वजपट[पटना]न्दोलिता[म्भोज]वृन्दम् ।
दैत्यारातेस्तुपारक्षितिधरशिखरस्पर्धि वर्धिष्णुरागा
दृष्टे यात्रासु यत्र त्रिदिववसतयो विस्मयन्ते समेताः ॥

कैलासाद्भोटनाथः सुहृदिति च ततः कीरराजः प्रपेदे
सार्हिस्तस्मादवाप द्विपतुरगबलेनानु हेरम्बपालः ।
तत्सूनोर्देवपालात्तमथ हयपतेः प्राप्य निन्ये प्रतिष्ठां
वैकुण्ठं कुण्ठितारिः क्षिति[पति]ठक्कः श्रीयशोवर्मराज ॥

श्रीधङ्गः स्वभुजप्रसाधितमहोनिर्व्याजराज्यस्थिति-
स्तस्मादास महोदधेरिव विधुः सूनुर्जनानन्दकृत्।
युद्धे नश्यदरातिवर्गसुभटप्रस्तूयमानस्तुति-
र्नित्य नम्रमहीपमौलिगलितस्रक्पूजिताङ्घ्रिद्वयः॥
आकालंजरमा च मालवनदीतीरस्थितेर्भास्वतः
कालिन्दीसरितस्तटादित इतोऽप्या चेदिदेशावधेः।
[आ तस्मादपि ?] विस्मयैकनिल[या]द्गोपाभिधानाद्गिरे-
र्यं शास्ति क्षितिमायतोऽर्जितभुजव्यापारलीलार्जि[ताम्]॥
यस्त्यागविभ्रमविवेककलाविलास-
प्रज्ञाप्रतापविभवप्रभवश्चरित्रात्।
चक्रे कृती सुमनसा मनसामकस्मा-
दस्मादकालकलिकालविरामशङ्काम्॥
शब्दानुशासनविदा पितृमान्व्यधत्त
देद्देन माधवकवि स इमा प्रशस्तिम्।
यस्यामल [कवि]यश॰ कृतिनः कथासु
रोमाञ्चकञ्चुकजुषः परिकीर्तयन्ति॥
सस्कृतभाषाविदुषा जय[गु]णपुत्रेण कौतुकाल्लिखिता।
रुचिराक्षरा प्रशस्तिः करणिकजद्धेन गौडेन॥
पाताद्भूमिपतिः पृथ्वी त्रयीधर्म प्रवर्धताम्।
नन्दन्तु गोद्विजन्मान॰ प्रजाः प्राप्नोतु निर्वृतिम्॥
सवत्सरदशशतेषु एकादशाधिकेषु सवत् १०११।
उत्कीर्णा चेयं रू[पका]र········ ·· ··· · · ॥

श्री[विनायक ?]पालदेवे पालयति वसुधा वसुधार्णो[घ]ग[ता]स्निग्ध-[वै ?]रि[भि ?]। नमो भगवते वासुदेवाय। नमः सवित्रे।

(आर्कियालॉजिकल् सर्वे—१२४-१२९ पृष्ठे)

दीपप्रभापरिचयेन विमुग्ध[बु]द्धि-
मध्यंदिने दिवसनाथमुदीक्षतेऽसौ ॥

यन्नाक्रामदवक्रमानसबलिव्याजप्रयोगापत-
त्पृथ्वीलङ्घनलब्धलाघवमवच्छेदी पदं वामनः ।
लोकालोकशिरःशतप्रतिहतज्योतिर्विवस्वान्न म-
त्तस्य क्रामति तन्निशाकरमहःश्रीस्पर्धि शुभ्रं यशः ॥

धीरो दिग्विजयेषु केलिसरसीं तीव्रप्रता[पं द]ध-
न्निःशेषद्विपदव्ययोभयतटीविन्यस्तसेनाभरः ।
मज्जन्मत्तकरीन्द्रपङ्किलजला श्रीलक्षवर्माभिध-
श्चक्रे शक्रसमः कलिन्दतनया जह्नोः सुता च क्रमात् ॥

आस्थानेषु महीभुजां मुनिजनस्थाने सतां संगमे
ग्रामे पामरमण्डलीषु वणिजां वीथीपथे चत्वरे ।
अध्वन्यध्व[गस]कथासु [निलये]ऽर[ण्यौ]कसां विस्मया-
न्नित्यं [तद्गु]णकीर्तनैकमुखराः सर्वत्र सर्वे जनाः ॥

यस्यानने शरदखण्डशशिप्रसन्ने
कोपं व्यनक्ति हृदयस्थमरिप्रियाणाम् ।
सिन्दूरभूषणविवर्जितमास्यपद्म-
मुत्सृष्टहारवलयं कुचमण्डनं च ॥

तेनैतच्चारुचामीकरकलसलसद्व्योम धाम व्यधायि
भ्राजिष्णु प्रांशुवंशध्वजपट[पटना]न्दोलिता[म्भोज]वृन्दम् ।
दैत्यारातेस्तुषारक्षितिधरशिखरस्पर्धि वर्धिष्णुरागा
दृष्टे यात्रासु यत्र त्रिदिववसतयो विस्मयन्ते समेताः ॥

कैलासाद्भोटनाथः सुहृदिति च ततः कीरराजः प्रपेदे
साहिस्तस्मादवाप द्विपतुरगबलेनानु हेरम्बपालः ।
तत्सूनोर्देवपालात्तमथ हयपतेः प्राप्य निन्ये प्रतिष्ठां
वैकुण्ठं कुण्ठितारिः क्षिति[धरति]लकः श्रीयशोवर्मराजः ॥

श्रीधङ्गः स्वभुजप्रसाधितमहोनिर्व्याजराज्यस्थिति-
स्तस्मादास महोदधेरिव विधुः सूनुर्जनानन्दकृत् ।
युद्धे नश्यदरातिवर्गसुभटप्रस्तूयमानस्तुति-
र्नित्यं नम्रमहीपमौलिगलितस्रक्पूजिताङ्घ्रिद्वयः ॥
आकालञ्जरमा च मालवनदीतीरस्थितेर्भास्वतः
कालिन्दीसरितस्तटादित इतोऽप्या चेदिदेशावधेः ।
[आ तस्मादपि ?] विसयैकनिल[या]द्गोपाभिधानाद्गिरे-
र्यं शास्ति क्षितिमायतोऽर्जितभुजव्यापारलीलार्जि[ताम्] ॥
यस्त्यागविभ्रमविवेककलाविलास-
प्रज्ञाप्रतापविभवप्रभवश्चरित्रात् ।
चक्रे कृती सुमनसा मनसामकस्मा-
दस्मादकालकलिकालविरामशङ्काम् ॥
शब्दानुशासनविदा पितृमान्व्यधत्त
देद्देन माधवकवि स इमा प्रशस्तिम् ।
यस्यामल [कवि]यश कृतिनः कथासु
रोमाञ्चकञ्चुकजुप. परिकीर्तयन्ति ॥
सस्कृतभाषाविदुषा जय[गु]णपुत्रेण कौतुकाल्लिखिता ।
रुचिराक्षरा प्रशस्तिः करणिकजद्धेन गौडेन ॥
पाताद्भूमिपतिः पृथ्वी त्रयीधर्म प्रवर्धताम् ।
नन्दन्तु गोद्विजन्मान· प्रजाः प्राप्नोतु निर्वृतिम् ॥
सवत्सरदशशतेपु एकादशाधिकेपु सवत् १०११ ।
उत्कीर्णा चेयं रू[पका]र ······ ·· · ·· · ॥

श्री[विनायक ?]पालदेवे पालयति वसुधा वसुधानो[घ]ग[ता]स्त्रिग्व-[वै ?]रि[भि ?] । नमो भगवते वासुदेवाय । नमः सवित्रे ।

(आर्कियालॉजिकल् सर्वे–१२४-१२९ पृष्ठे)

---

(९६)

श्रीधङ्गमहाराजप्रतिष्ठापितमरकतेश्वर-महादेवप्रशस्तिः[1] ।

विष्टपविकटवटानामजायमानाय वीजभूताय ।
रुद्राय नमः पालनविलयनये निष्क्रियायापि ॥
तूर्णं घूर्णति यत्र गोत्रशिखरिव्यूहः समूहः पत-
त्यत्यावर्जितमूर्तिसर्तेविरुत कुर्वन्ककुप्कुम्भिनाम् ।
सप्ताम्भोध्यवधिप्रभूतवसुधावन्धः कवन्धीकृत-
स्वर्गाद्रिः क्षयकाण्डताण्डवविधि' शैवः शिवायास्तु वः ॥
कस्त्वं द्वारि दिगम्बरः क्षपणकः कस्मादकस्मादहो
वाले शूलधरो धिगायुधविधि वर्हास्त्वदर्हा ननु ।
मा जानीहि महेश्वर स्फुटमिद वस्त्रेऽप्यभावादिति
प्रेयस्या परिहासतो विहसितं शंभोः शिवायास्तु वः ॥
पशुपतिवदनच्छद्मनि कृतवसतिः पद्मसद्मनि सदा या ।
जयति विलक्षणरूपा शुक्लाभा भारती भ्रमरी ॥
गिरिशशिरसि यच्छन्हस्तमिन्दोः कलाया
मुहुरमलमृणालीग्रासगृध्नुः शिशुत्वे ।
जयति विबुधमूर्ध्नोन्नाललीलाम्बुजेन
स्मितकुपितमृडानीताडितो नागवक्त्रः ॥
निजोपज्ञप्रज्ञाप्रसरपरिविस्फारमुकुरे
पदार्थाना सार्थे. प्रतिफलति येपामवितथः ।
गिरा ग्रामो येपामधरमधिशेते स्वयमय
नमस्तेभ्यः सद्भ्यस्तिलकितजगद्भ्यः किमपरम् ॥
कल्पादौ किल केवलं खमखिलं ध्वान्तावनद्धं ध्रुवं
शून्यं वीक्ष्य सिसृक्षतो जगदभूद्ध[द्रा]दमुद्रोऽनिलः ।

१ इयमपि प्रशस्तिस्तस्मिन्नुक्तखजूराहोग्राम एवोपलब्धा

तत्राभूदनलोनलाज्जलमभूद्वीजादमोघाज्जले
ज्वालामालि हिरण्मय महदभूदण्डं विभोर्ब्रह्मणः ॥
तदण्डमाण्डखण्डाभ्या द्यां भुवं विदधे धिया ।
ब्रह्मा ब्रह्मनिधीन्पुत्रान्मरीच्यत्रिमुखान्मुनीन् ॥
मध्ये तेषा प्रहततमसा मानसानां मुनीना
श्रीमानत्रिः प्रथितमहिमा नेत्रपात्रे प्रसूतम् ।
यस्य ज्योतिःपटलजटिल मण्डलं वन्द्यमिन्दो-
श्चन्द्रात्रेयः समजनि मुनिस्तस्य पुत्रः पवित्रः ॥
दूरापास्तसमस्तसशयविपर्यासप्रकामोज्वल-
ज्ञानालोकविलोकिताखिलजगत्सर्गापवर्गस्थितेः ।
सर्वज्ञप्रतिमस्य तस्य कृतिनः कारुण्यपुण्यात्मनः
पार गन्तुमनन्तदीपमहस को वा महिम्ना क्षमः ॥
नीरन्ध्रो निरघो निसर्गसरलः सारो[त्त]राभ्यन्तरो
निर्ग्रन्थिः पृथुलाग्रभागसुभगः पर्वस्वखर्वस्थितिः ।
आम(मू)लं फलितोऽप्यसेवितविपत्क्रूरारिदावाग्निना
न म्लानि गमितस्तत समभवद्वंशोऽयमत्यद्भुतः ॥
आ चन्द्र चन्द्रात्रेयवंशजाः क्षितिभुजः क्षितिम् ।
भोक्ष्यन्त्यक्षतदोर्दण्डचण्डिमानोऽत्रितेजसा ॥
ये पूर्वेऽत्र पवित्रितक्षितितला सत्कर्मसर्गप्रियाः
प्राणप्रार्थनयाप्यखिन्नमनसः पर्याप्तसत्यव्रताः ।
नि.सिन्दूरितदुर्विनीतबलवत्सामन्तसीमन्तिनी-
सीमन्ता पृथिवीभुजो विजयिनस्तेभ्योऽखिलेभ्यो नमः ॥
कालेनेह महावंशे प्रशंसाप्राशुरंशुमान् ।
मुक्तामणिरिव श्रीमानन्नुकोऽभून्महीपतिः ॥
तेन विक्रमधनेन धन्विना क्रामता युधि वधाय विद्विषाम् ।
धुन्वता धनुरधिज्यमर्जुनं सारिता दिवि विमानगामिन. ॥

एकस्मै याचमानाय द्विजाय पलदं शिविः।
यावदर्थिजनं प्रादात्कोटिं कोटिमसौ नृपः॥

नन्तुं भूमिलितालिकेन सदसि व्यस्तासवे(ने)नासितुं
गन्तुं पत्रपुरःसरेण चरणैः स्थातुं च नीचैश्चिरम्।
वक्तुं जीवजयादिशेति नियमं कर्तुं विनीतात्मना
तस्मिन्राजति(नि) राजकेन जयिनि त्रासादिदं सि(शि)क्षितम्॥

नित्यो(त्यो)दितेन्दुभुजगाधिपधाम नित्य-
मानन्दि कुन्दकुसुमं गगनाङ्गणं च।
तेनाद्भुतं द्वयमिदं यशसा(सा) व्यधायि
धा[त्री]तलं शि(सि)तसुधाधवलत्वचित्रम्॥

संभवति भुवि मनुष्यः सप्ताकूपारपारदृश्वापि।
न पुनरिह तस्य नृपतेर्गुणसागरपारगः कश्चित्॥

गान्धारीं भजता प्रहृष्टशकुनिस्थानप्रिया प्रेयसीं
भीष्मद्रोणवचांस्यकर्णसुखदान्याकर्ण्य संमूर्च्छता।
नो धर्मप्रभवं विरोधितवता प्राप्यापि वंशक्षयं
[सं]प्राप्ता धृतराष्ट्रता [सु]सुहृदा विद्वेषिणेत्यद्भुतम्॥

कष्टात्षष्टिसहस्रसूनुभिरसूनुत्सृज्य खातं कृत-
स्तत्पौत्रप्रमुखैः पुनस्त्रिभिरसावम्भोभिरापूरितः।
वृत्तान्तं सगरस्य सागरविधावाकर्ण्य तूर्णं सुधी.
स्पर्द्धावानधिकं व्यधत्त जलधेर्वै(र्बै)ल्वं तडागार्णवम्॥

तस्येदं सा(शा)रदेन्दुद्युति[ख]रसि(शि)खरक्षुन्न(ण्ण)नक्ष[त्र]चक्रा-
च्च[क्र रक्ष]न्नमुष्मादपथ(न)यति रथं सारथिः सप्तसप्तेः।
यत्कुम्भः शातकुम्भस्तुहिनगिरिशिरश्चुम्बिबिम्बा(म्बा)र्कतर्कं
कुर्वन्नास्ते समस्तस्तुतमसुररिपोर्वेस(श्म) वैकुण्ठमूर्तेः॥

---

१ शकुनयः पक्षिणः, दुर्योधनपक्षीयो वा २ भीष्मपितामहद्रोणाचार्ययोर्वचांसि, भयानकद्रोणकाकवचांसि च ३ कर्णस्य राधेयस्य, कर्णयोः श्रोत्रयोश्च न सुखं ददतीति ४. धर्मोत्पत्तिम्, युधिष्ठिरं च

महावंस(श)समुत्पन्ना प्रसन्ना[धारि]तावनी ।
नर्मदेवाभवद्देवी पुण्या तस्य महीपते ॥
सदानसूया विहितागसेप्ससावरुन्धतीजीवितमप्युपासिता ।
व(ब)भौ मदान्धान्दमयन्त्यनिन्दिता यदालसाभून्न पुनः कथंचन ॥
सा देवी नरदेवाद्देवाधिपते स(श)चीव सच्चरित्र तम् ।
तस्मादसूत पूत जयन्तमिव [धं]गमङ्गभुवम् ॥
[1]यशोदानन्द[भाक् च]क्रे पूतनामारणक्रियाम् ।
जातो वृष्णिकुले कसरिपोश्छेत्ता नरोत्तमः ॥
तस्मा[त्समुत्थि]तक्रोधान्नृसिंहान्न[2]खलाविन ।
हि[3]रण्यकशिपुप्राणत्राणं चक्रे न केनचित् ॥
देवालोकय कोशलेश्वरमितस्तूर्णं समाकर्ण्यता-
मादेश. क्रथनाय सिंहलपते नत्वा व(ब)हिः स्थीयताम् ।
त्व वि[ज्ञा]पय कुन्तलेन्द्र वदने दत्त्वोत्तरीयाञ्चल
तस्यास्थानगतस्य वेत्रिभिरिति व्यक्त समुक्त वचः ॥
का त्व काञ्चीनृपतिवनिता का त्वमन्ध्राधिपस्त्री
का त्व राढापरिवृढवधू का त्वमङ्गेन्द्रपत्नी ।
इत्यालापा समरजयिनो यस्य वैरिप्रियाणां
कारागारे सजलनयनेन्दीवराणा व(ब)भूवु. ॥
का त्वं कस्य किमर्थमत्र भवती प्राप्ता शशाङ्कोज्व(ज्ज्व)ला
सिद्धा. कीर्तिरह वु(बु)धैकसुहृदः श्रीधङ्गपृथ्वीपतेः ।
भ्रान्त्वा विस्व(श्व)मशेषमागतवती स्फारीभवत्कौतुका
लोकालोकमहामहीध्रसि(शि)खरश्रेणिश्रिय वीक्षितुम् ॥
मरकतमय तुङ्ग लिङ्ग यदर्चितमैश्वरं
त्रिदशपतिना तस्माल्लब्ध प्रसाद्य किरीटिना ।

१ यशोदाया आनन्दकर्ता पूतनाया मारणक्रियां चक्रे कसाख्यरिपोश्छेत्ता अथ तु-कशोदमानन्द भजतीति तादृश पवित्रनामा सङ्ग्रामक्रिया चक्रे । कसममरिपोश्छेत्ता. २ नखैर्लुनातीत्येवशीलात्, न दुष्टान्रक्षतीत्येवशीलाच्च ३ हिरण्यस्य कशिपोः प्राणाना च त्राणम

तदवनितलं तेनानीतं युधिष्ठिरपूजित
जयति जगति श्रीधङ्गेन प्रणम्य निवेसि(शि)तम् ॥
वेस्म(श्म)न्यस्म(श्म)मयस्तेन भूपालेन प्रतिष्ठितः ।
द्वितीयो द्योतते देवः क्लेशपास(श)हरो हर ॥
तेनाय स(श)रदभ्रसु(शु)भ्रसि(शि)खरः श्रीधङ्गपृथ्वीभुजा
प्राशा(सा)दस्त्रिदशप्रभोर्भगवत स(श)भो. समुत्तम्भित. ।
यस्याभ्रकपकालधौतकलसप्रान्तस्खलत्स्प(त्स्य)न्दनो
मेरोः सृ(शृ)ङ्गमतुङ्गमेव मनुते चित्रीयमाणोऽरुणः ॥
भक्त्या भवस्य नूनं शिल्पिस(श)रीरेषु कृतसमावेश' ।
स्वयमेव विश्वकर्मा तोरणरचनामिमा चक्रे ॥
जयति किरीटो (ध)टोऽय हाटककोटीरनेन तुलयित्वा ।
अतुलेन तुलापुरुषा. स(श)तसो(शो) विश्राणितास्तेन ॥
षट्कर्माभिरता रताः परहिते ससु(शु)द्धवस(श)द्वया.
प्रारब्धाध्वरधूमधूम्रवपुषोऽप्येकान्ततो निर्मला' ।
तेनैते धनधान्यधेनुवसुधादानेन समानिता.
सौधेषु स्फटिकाद्रिकूटविकटेष्वारोपिता व्रा(ब्रा)ह्मणा. ॥
व्र(ब्र)ह्मसु व्र(ब्र)ह्मकल्पेषु येष्वेकत्र निवासिषु ।
दक्षिणेन तुषाराद्रिं कल्पग्रामोऽपरोऽभवत् ॥
रक्षित्वा क्षितिमवु(म्बु)रासि(शि)रस(श)नामेतामनन्यायतिं
जीवित्वा स(श)रदा स(श)त समधिक श्रीधङ्गपृथ्वीपति ।
रुद्र मुद्रितलोचन स हृदये ध्यायन्ज(ज्ज)पजाह्नवी-
कालिन्द्यो सलिले कलेवरपरित्यागादगान्निर्वृतिम् ॥
धर्माधिकारमनुसा(शा)सति सा(शा)स्त्रतोऽत्र
मित्रे सता स्फुरितधामनि धर्मवु(बु)द्धौ ।
श्रीमद्यशोधरपुरोधसि वेधसीव
सिद्धिं जगाम जगतीपतिकीर्तिरेषा ॥

तार्क्षरिकः प्रवरसावरवस(श)जन्मा
श्रीनन्दनः कविरभूत्कविचक्रवर्ती।
तस्यात्मजः समजनि श्रुतपारदृश्वा
श्रीमास्तपोधिकव(च)लो व(ब)लभद्रनामा॥
सूनु सूनृतगीर्गिरीन्द्रमहिमा भद्रस्य तस्याभव-
द्भूपालैर्भुवि पूजिताङ्घ्रिरनघः साहित्यरत्नाकरः।
श्रीरामो रमणीयशू(सू)क्तिरचनाचातुर्यधुर्य. कृती
तेनेय विहिता प्रशस्तिरचना भक्तयालये शूलिनः॥
न सकीर्णा वर्णाः क्वचिदिह न सापत्यकलुषाः
स्थिताः कायस्थेन प्रथितकुलशीलोज्व(ज्ज्व)लधिया।
यशःपालेनायं विदितपदविद्येन लिखितः
प्रशस्तेर्विन्याश(स)' कृतयुगसमाचारश(स)दृश.॥
विज्ञानविश्वकर्त्रा धर्माधारेण सूत्रधारेण।
च्छि(छि)च्छा(भि)धेन विदधे प्राशा[सा]द. प्रमथनाथस्य॥
यावत्पृथ्वी सपृथ्वीधरनगरनगा दत्तमुद्रा समुद्रै-
र्यावद्भ्राजिष्णुरुष्णद्युतिरयममृतस्यन्दनः शीतरश्मि(श्मिः)।
यावद्ब्र(ब्र)ह्माण्डभाण्डस्थितिरियमथवा स्थास्नुना स्थाणवीयः
प्राशा(सा)दस्तावदेष व्रजतु नरपतेर्दत्तकैलासहास.॥
लिपि[ज्ञा]नवि[धि]ज्ञेन प्राज्ञेन गुणसा(शा)लिना।
सिंहेनेय समुत्कीर्णा सद्वर्णा रूपसा(शा)लिनी॥
सवत(त्) १०५८ श्रीखर्जूरवा[ह]के
राजश्रीधङ्गराज्ये देवश्रीमरकतेश्वरस्य प्रस(श)स्ति. सिद्धा॥
उत्खातोच्चमहीभृतो मसृणिता मत्तद्विपाना पदै-
(र्द्धौ)र्धौता. सङ्गरसङ्गभङ्गुररिपुत्रस्यत्प्रियाश्रूत्करै'।
दिग्भित्तीर्जयवर्मदेवनृपति. कीर्त्यक्षरैर्योऽलिख-
त्तेनालेखि पुन. प्रशस्तिरमलैरेपाक्षरै. क्ष्माभुजा॥

आसीदप्रतिमा विमानभवनैराभूषिता भूतले
लोकानामधिपेन भूमिपतिना पद्मोत्थवशेन या।
केनापीह निवेशिता कृतयुगत्रेतान्तरे श्रूयते
सच्छास्त्रे पठिता पुराणपटुभिः पद्मावती प्रोच्यते॥
सौधोत्तुङ्गपतङ्गलङ्घनपथप्रोत्तुङ्गमालाकुला
शुभ्राभ्रकपपाण्डुरोच्चशिखरप्राकारचित्राम्बरा।
प्रालेयाचलशृङ्गसंनिभशुभप्रासादसद्मावती
भव्यापूर्वमभूदपूर्वरचना या नाम पद्मावती॥
त्वङ्गत्तुङ्गतुरगमोद्गमखुरक्षोदादुद्रजः प्रोद्धतं
यस्या जीर्णकठोरवस्त्रमकरोत्कूर्मोदराभ नभः।
मत्तानेककरालकुम्भिकरटप्रोत्क ···च्छाद्भुतं
युक्तं कर्दममुद्रया क्षितितलं ता ब्रूत किं सत्तुमः॥
किं बहुना—
तस्या ग्रहपतिवंशस्तम्बक ˙ ˙˙ प्यदूषितो जातः।
कोटिगुणोन्नतनमित. प्रथितोऽतिबलः श्रीमान्॥
यश्चाभवन्निजभुजार्जितचित्रकीर्ति-
रुत्तम्भिता[स]कुलमूलतरुप्रकाण्डः।
भ्रूभङ्गकार्मुककटाक्षशराभिघात-
मा[त्त]प्रतापपरिपालितशत्रुदण्ड॥
यः शुभ्रविभ्रमशशाङ्ककरप्रतान-
कान्त्युज्ज्वलोत्पलजलप्रबलास्तडागान्।
देवालयानपि हिमाचलशृङ्गतुङ्गा-
श्चक्रे शतक्रतुकृती स यशोबलाख्यः॥
तस्मादभूदभिमताखिलबन्धुवर्गो
दुर्गत्रिवर्गफलनिर्मललब्धसौख्यः।
सत्कीर्तिकीर्तनकथापरिगद्यमान-
[माहात्म्य]मोदितजन किल माहटाख्यः॥

तस्यात्मज. स्वजनसर्वजनात्क" ·
शङ्कापमानपरिमार्जनसज्जकार्य ।
मर्यादमुद्धतगभीरिमयाब्धितुल्यै-
..... · .... · ॥

.... गु[रु]गभीर .... · राशि.
श्रीमानभूत्सुकृतकृज्जयदेवनामा ॥

कान्त्या शीतकरात्समी[हित]फलावाप्तौ च कल्पद्रुमा-
दालोको दिवसाधिपादिव ततो जज्ञे सुतः सेकलः ।
विद्वानप्रतिमप्रतापतरणिः ख्यात सतामग्रणीः
सत्यत्यागपराक्रमैकवसतिर्मानी धनैरन्वितः ॥

सद्वीरत्वादलङ्घ्य. प्रथितपृथुककुप्प्रान्तविश्रान्तकीर्ति-
स्त्यागे कर्णोपमान कटुकपटवचोभाषणे चाप्रगल्भ ।
सद्यः सौजन्यजन्यप्रकटितमहिमारातिवर्गस्य दुर्गः
श्रीमानु .. .. र्गो · ·हित · ....[से]कलोऽभूत् ॥

उद्यद्वीरगभीरराज्यजलधेः पारे समुत्तारित-
मीदृक्षेण महीभुजा निजतनु यं प्राप्य पोत परम् ।
श्रीसेकलमतुल्यकुल्य...... · ....
....रुचिर किं तत्र वस्तु स्तुम ॥

तस्यानुजोऽपि सौन्दर्यमर्यादौदार्यकार्यवान् ।
यौवनेऽप्यार्यचरित. श्रीकोकल्लेति विश्रुत· ॥

यः सत्पात्रे ददा.. ....
· · · नमन्न वरवसनशतान्यश्वशय्यासनानि ।
छत्रोपानद्विचित्रासनभवनमहावान्यदानान्यजस्र
स श्रीमान्कोकलाख्योऽभवदिह कुमर. की · र्मकर्मा ॥

प्रशस्तसम · · .... · · त
महार्हगुरुतोरणं शिखरिशृङ्गतुङ्गालयम् ।

विचित्रमतिभूषणोच्छ्रितलसन्महागोपुरं
पुरंदरपुरप्रभं पुरमचीकरत्कोक्कलः ॥
तेनायं तुहिनाचलामलमहाकूटाग्र..........
....ण्धिगहनोत्तारार्थिना कारितः ।
यस्यात्युच्छ्रितकाञ्चनाण्डकलस मार्तण्डचण्डप्रभा-
सपर्कादभवद्वितानममलं श्रीवैद्यनाथप्रभो' ॥
यस्य द्वारेऽतिवस्तुप्रततमिव दिवो द्वारमुग्रा ... ..
. ... गगनमिव समुड्डीय गच्छद्विभाति ।
यन्मन्ये वैद्यनाथो यदभिनवभवद्रामसस्थापितोऽत-
स्तस्यार्थे पुष्पक तत्प्रहितमिव 'स्तोरणीभूय भाति ॥
यत्र वेदविदुषा द्विजन्मना सा.... .. .. .. 'क्रमम् ।
षट्सु कर्मसु रत वहुश्रुतं तेन वृन्दमनव निवेशितम् ॥
उद्दामात्मविवेकसेकजनितश्रेयोलसत्पल्लवा
शश्व" .....पोषितद्विजगणा सद्वृत्तपुष्पोज्वला।
यस्येलाविपुलालवालवलयात्सत्कीतिवल्ली मही-
भृद्दण्डानधिरुह्य मण्डपमिव ब्रह्माण्डमारोहति ॥
सवत् १०५८ कार्तिक्या श्रीकोक्कलेन ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका १४९-५० पृष्टे)

---

(९८)

गोपगिरि(ग्वालिअरदुर्ग)मार्गस्थितविष्णुमन्दिर-प्रशस्तिः।

ओम् ।

कालिन्द्या' किं जलौघो घनतिमिरनिभो जाह्नवीस्पर्धया नः
प्रोद्यात' किं न भूयो गगनतलगाति विन्ध्यसानुर्विहन्तुम् ।

---

१ इय च प्रशस्ति १८८५ खिस्ताब्दे ग्वालिअरनगर गतवता Dr E Hultzsch, Ph. D महाशयेनोपलब्धा व्याख्याता च

चिक्रंसोर्यस्य दृष्ट्वा चरणमतिचिरं सप्तयो नैव पूष्णो

जग्मुः क्षोभादिवोच्चैर्नभसि स मधुजिद्धन्तु वः कल्मषाणि ॥

अतिललितलाटमण्डलतिलक[1]ानन्दपुरनिर्गतो गुणवान् ।

वर्जारान्वयनागरभट्टकुमारोऽभवद्येन ॥

वाइल्लभट्टनामा तनयोऽजनि जनितजनचमत्कारः ।

न युधिष्ठिरोऽप्यकार्षीद्यः सह न[2]कुलेन सत्प्रीतिम् ॥

परिभाषादिज्ञानं वैयाकरणस्य यस्य परमासीत् ।

[3]कर्मोपधाविकारौ न कदाचिद्वाच(ध)कौ भूतौ ॥

सुशुभ्रता व्याप्तदिगन्तरत्वमासाद्य दुग्धाब्धिरगाधता च ।

जिगंसयोर्ध्वं च यशःपयोधिमाद्वास्त यस्यातितरां तरङ्गैः ॥

धनदोऽपि न [4]प्रमत्तो ध्वस्तसमस्त[5]सविषोऽपि न वि[6]रूप. ।

र[7]त्नाकरोऽपि न जडो यो [8]नाशोकोऽपि [9]रागिष्ठ. ॥

श्रीरामदेवकार्ये मर्यादाधुर्यतामलङ्घयता ।

येन विशुद्धं युद्धे निजकुलवत्प्रकटितं नाम ॥

किं वहुना यस्य गुणाः कथयितुमपि नैव यान्ति मादृक्षैः ।

मानाधिकमम्बु यतो घटकोटावपि न गृह्णाति ॥

लक्ष्मी मुरारिर्नगजा च शभु' शची यथेन्द्रोऽथ तथा सुशीलाम् ।

कुलोद्गता कासरकीयविष्णोः सुता स कान्ता समवाप जज्जाम् ॥

व्यपगतमदमोहजालसङ्ग. कृतचरितैकरतः प्रसन्नमूर्ति' ।

परिहृतखलसगमः सुतोऽल्लः सकलकलाकुशलो बभूव ताभ्याम् ॥

न पितुर्धुरोऽधिकारी पुत्रोऽभूत्कश्चिदप्यमूञ्शब्दान् ।

श्रोतुमशक्तेनोहे धूस्तेन नविषयलुब्धेन ॥

---

१ 'वडनगर' इति नाम्ना साप्रत प्रसिद्धम् २ चतुर्थपाण्डवेन, अप्रशस्तकुलेन च ३ कर्मसज्ञाधिकरणादिसज्ञाया वाधिका उपधाया विकारश्च बाधकत्वेन दृष्ट. अस्य तु कर्मण कार्यस्य विकार', उपधाया धर्मादिपरीक्षाया विकारश्च बाधको न. ४ क्षीव, दृप्तश्च ५ सविषा सर्पा, जलाशयाश्च ६ विरूपो गरुड, रूपहीनश्च ७ समुद्र, रत्नखनिश्च ८. अशोकशोकरहित, रक्ताशोकश्च. ९ स्नेहयुक्त, रक्तवर्णश्च

दुग्धाब्धेरिव मूर्तिर्यस्य सदा [1]दानवारिपरिपूता ।
[2]कमलालिङ्गितवपुषः प्रजापतेरिव तनुर्यस्य ॥
हर इव [3]वृषविहितास्थो [4]दोषासङ्ग न भानुरिव मेने ।
मधुरिपुरिव यः सततमाक्रान्तवि[5]पक्षसघातः ॥
यस्य [6]परार्थासक्ता सततं परिदृश्यते मतिर्नूनम् ।
निर्लोभत्वं तस्य हि जातं खलु यत्तदाश्चर्यम् ॥
सत्यक्त[7]परकलत्रो धर्मैकरतोऽपि सर्वदावश्यम् ।
निजवनितापरितुष्टोऽप्यभिलषितसुहृज्जन[8]प्रमदः ॥
अवलोक्य वक्त्रकमल यस्य शशी स्वोदयेन मलविकलम् ।
कर्तुमनीश. किंचित्प्रतिक्षण क्षीयतेऽद्यापि ॥
अकरोद्यश्च विकल्पं व्याख्यानविधौ न दानविषयेषु ।
सग्रामस्य न योऽभूत्पराङ्मुखः परकलत्रस्य ॥
स्थैर्यं वचसि न रोषे, स्पृष्टो विजयैर्न जातु कलिकलुषैः ।
यस्याभवदालस्यं पापेषु न राजकार्येषु ॥
धर्मार्जने च लोभो न कदाचित्परधनेषु विविधेषु ।
यस्य त्वविवेकित्वं मित्रेषु न बुद्धिविभवेषु ॥
दारिद्र्य हरतार्थिनो रिपुजनाल्लक्ष्मीं मनो योषित
रूप पञ्चशरादगाधपयसो गाम्भीर्यमम्भोनिधेः ।
चित्रं येन विचारचारुमनसामाचारमातन्वता
सर्वत्रैव जनापवादरहितं चौर्यं प्रकाशीकृतम् ॥
कुर्वीत यदि विधाता कर्णानामपि सहस्रं[9]महिपस्य ।
श्रुत्वाथ तद्गुणौघान्वदनशतैः शक्नुयाद्वक्तुम् ॥
श्रीमदादिवराहेण त्रैलोक्य विजिगीषुणा ।
तद्गुणान्य. परिज्ञाय कृतो गोपाद्रिपालने ॥

---

१ दानवारि सकल्पजलम्, दानवारिर्विष्णुश्च. २ कमलेन, लक्ष्म्या च. ३ धर्म, पर्लीवर्दश्च ४ दूषणानाम्, रात्रेश्च ५. गरुत्पक्ष, शत्रुश्च ६ परवित्ते, उत्कृष्टेऽर्थे. ७. पर कुलीनम, परस्येतरस्य ८ प्रमदो हर्षः, प्रमदा अबलाश्च ९ अहिप, सर्पराज

अविचलितरत्नसंचयमक्षोभितभूभृदवधृतभुजङ्गम् ।
पुरुषोत्तमस्य विसदृशमासील्लक्ष्म्यर्जनं यस्य ॥
तस्याभवत्सुतनयो हरिवर्मनामा
श्रीमम्म इत्यपरनामकृतप्रतीतिः ।
यस्मिन्नवाविव तपत्यखिलस्वबन्धु-
स्त्रीवक्त्रपङ्कजवनानि विकासमीयुः ॥
यस्याद्यापि हतारातिमन्दिरोद्यानपादपान् ।
दावव्याजेन दहति प्रकामं कोपपावकः ॥
विशालवक्षःफलकाभिलक्ष्यप्ररूढखड्गव्रणसंनिवेशाः ।
अनेकसंयद्विजयाङ्कसंख्या निखातरेखा इव यस्य रेजुः ॥
[1]सरागयापि यस्यासीद्व्ययं द्रष्टुं न पारितम् ।
यत्पृष्ठमरिवाहिन्या यच्च वक्षः परस्त्रिया ॥
प्रजापतिं निर्मितसप्तसागरक्ष्माधरं यो लघयन्सिसृक्षया ।
महाह्रदानम्बुनिधीनकल्पयत्सुराधिवासानचलांश्च कोटिशः ॥
महान्तः कर्कशात्मानो बद्धमूला अपि क्षितौ ।
सावज्ञमाज्ञया येन नतिं नीता महीभृतः ॥
स्वप्रासादमहाभारगुरुभूततनोरिव ।
यः कूपखननव्याजैः सिरा भूमेरमोचयत् ॥
[2]मार्गणाभिमुखा [3]लुब्धाः समेताः फलकाङ्क्षया ।
विमुखा येन रिपवः कृता न पुनरर्थिनः ॥
लोके प्रथयतापूर्वं व्यवहारेषु कौशलम् ।
येनार्थित्वमगत्वैव जिताः प्रत्यर्थिनः सदा ॥
जनयामास यः पुत्रं त्रयीरक्षणदीक्षितम् ।
श्रीतक्षदत्तनामानं नमितारिशिरोधरम् ॥

---

१ सरागया मात्सर्ययुक्तया, अनुरागयुक्तया च　२ मार्गणा बाणाः, मार्गण याच्ञा.
३ आकाङ्क्षी, व्याधश्च

सर्वेषामभयप्रदेन सहजाः सन्तस्तथानेकशो
युद्धेऽनेन यशोर्थिना तृणमिव त्यक्ता वय केवलम् ।
इत्युच्चैः परिवृद्धमन्यव इव प्राप्यावसानान्तर
लब्धास्त्रव्रणरन्ध्रनिर्गमपथा यस्यासवो निर्ययुः ॥

रम्ये गवीधुमति सततवेदविद्या-
व्याख्यानवोपवधिरीकृतदिग्मुखेऽस्मिन् ।
उच्चैरचीकरदुरुस्थिरचारुचित्रं
त्रैविद्यमन्दिरमुदारमिदं स साधुः ॥

यावद्गुणाः शशिकरा इव तस्य लोक-
माह्लादयन्ति हृतसान्द्रतमःसमूहाः ।
एतद्द्विजातिभवन भुवनाभिराम-
मव्याहतादिकृतसविधि तावदास्ताम् ॥

भद्रेणैते रचिता वामनतनयेन सुचरितश्लोकाः ।
ऐशानिनापि लिखिता सूत्रधृता देवदेवेन ॥

बह्वृचचरणे सांकृत्यसगोत्रः सूर्यदत्तपुत्रो महासेनदत्तः । अध्वर्युचरणे वत्ससगोत्रो गीवत्ससोमपुत्रो जातवेदसोम । छन्दोगचरणे कुहलसगोत्रः कुलदीपकीर्तिपुत्रो वैश्वानरकीर्तिः । बह्वृचचरणे वासिष्ठसगोत्रः उदैत(ध)रपुत्रः श्रीचन्द्रधरः । अध्वर्युचरणे औपमन्यवसगोत्रो वहुस्वामिपुत्रो वहुरूपशर्मा । छन्दोगचरणे गालवसगोत्रो धृतिगुप्तस्वामिपुत्रः.. ....

एतैर्महत्तमैः श्रीमत्त्रैविद्याज्ञानुपालनै ।
कारितं धाम धर्मस्यैः श्रीमम्मस्य समाज्ञया ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका–१८०-८२पृष्ठे)

(१००)

कांगराज्वालामुखीस्तोत्रसंसारचन्द्रप्रशस्ती ।

ओं नमो ज्वालामुख्यै ।

पायाज्ज्वालामुखी वः प्रणतसुरवरस्फारकोटीरकोटी-
कोटीव्याटीकमानद्युमणिसममणिश्रेणिभावेणिभाता ।
कल्पान्तक्षोभजृम्भाभररभससमारम्भसरम्भभीम-
ज्वालामालाकरालाननलघुकवलीभूतभूतप्रपञ्चा ॥
अव्याज्ज्वालामुखी वः समरसमरसीभावसभावनोद्य-
द्गीर्वाणव्यस्त्रवाणप्रहसितदितिभूगर्वसर्वैकपौजा ।
शौर्योहभावसभावितमहिषगलामग्नखड्गाग्रधारो-
द्गच्छद्रक्तप्रणाली' 'त''''रयहृतिच्छिद्रितोर्ध्वाण्डखण्डा ॥
पञ्चास्योदञ्चनप्राञ्चितचरणसरोजा सरोजासनादि-
''' त्यासु त्यागशूरासुरगमरमदत्योनदत्पाञ्चजन्या ।
जन्या जन्यप्रपञ्चा प्रभवभयरुजाहारिणी हारिणी सा
वद्यावद्यानवद्या धिय[मिय]मुदय[स्ये]न्नि वज्रेश्वरी वः ॥
साकं साकसकसाशमनशमनताशाविभाताविभाता
दिव्यादिव्यापदूनाविषमविषमयक्लेशभीमाशभीमा ।
वामावामावताद्वो यतिनि यति '' ''' निरीक्षासमक्षा
जाल जालधर श्रीचयनचयनयोगश्रितोमाश्रितोमा ॥
देवी ज्वालामुखी वश्चिरमशुभमल खण्डिपीष्टैधिपीष्ट
स्थामैतस्या प्रसादात्किमपि तनु मह[श्रे]तसा सगसीष्ट ।
विद्या [वि]द्यो[ति]पीष्ट प्रकृतिमनुविदे''''यिपीष्ट प्रसर्ति-
र्धीः सवोभूयिपीष्ट प्रचुरपरिमला''''न्प्रकोकूयिपीष्ट ॥

---

१ इयं च प्रशस्ति 'साहिमहम्मदे दिल्लीनगर प्रशासति (A D 1433-1446) निर्मितेति प्रशस्त्यन्तिमपद्येन व्यक्तम् अत्रत्यस्तोत्रपद्यानि त्वस्फुटार्थान्येव. अत एव Dr G Buhler Ph D, L L D, C. I. E, महाशयैरपि नवश्लोकभापान्तर न रचितम्

दुर्गादुर्गार्तिवोऽव्यादलिकुलतरलां वैजयन्तीं जयन्ती-
मालामालालयन्ती कलितकलिमलाविश्रुताशाश्रुताशा ।
दुर्गादुर्गार्तिवोऽव्यादलिकुलतरला वैजयन्तीं जयन्ती-
मालामालालयन्ती कलितकलिमलाविश्रुताशाश्रुताशा ॥
साव्याज्ञा सर्वदा वः कलितहरिपदादेवविद्यारसोमा
साव्याज्ञां सर्वदावः कलितहरिपदादेवविद्यारसोमा ।
साव्याज्ञा सर्वदा वः कलितहरिपदादेवविद्यारसोमा
साव्याज्ञा सर्वदावः कलितहरिपदादेवविद्यारसोमा ॥
एधन्ती(?) स्निह्यमाना वि····नु ' ति····सर्व ···नी
रुद्यन्ती वो विबाध····प·········या यापयन्ती सुखानि ।
पुंसः सेव्या विनत्या विजयति क्षुदुता कल्मष त[क्ष्णु]वाना
·शर्मेशौ ·······सुकर्मे(?) फलमुप[चिनु]ते ··लोकस्य सारम् ॥
·········गासीष्ट·· ··· ष्टं सकलकलिकला कसिपीष्टाशिशीष्ट(?)
श्रेयस्त्रासीष्ट दासीष्ट च निरतिशया ' ति···· पीष्ट ।
········सीष्टा ·· र··· का·· ·सदन····रा गाहिषीष्टा ·पीष्ट
स्थासीष्टास्था धृपीष्टाहितकृति निकृपीष्टाद्य कात्यायनी ते ॥
श्रीमद्राघवचैतन्यमुनिना ब्रह्मवादिना ।
[स्तव]रत्नावली सेयं [ज्वा]लामुख्यै समर्पिता ॥
विद्वानात्रेयगोत्रः कलिमलदलनो द्राविड. कृष्णभट्टः
षड्दर्शि(र्शे)न्याः प्रवक्ता नृपतिसुतनुतः सोमसंस्थाभिषिक्तः ।
तस्माद्वागीश्वराख्य· समजनि सुधियामग्रणीर्ग्रन्थकर्ता
मीमांसापारदृश्वा स्मृति··· [नि]पु[णो] यक्षविद्याप्रवीण ॥
तत्सूनुः कृष्णभट्टः परनरवनितासोदरः सर्वविद्या-
पारीणः काव्यकर्ता हरिहरचरणाम्भोजभृङ्गोऽनिवेलम् ।
काशीवासी समेत्यालिखदिदमुरुभिलि···· स्तोत्ररत्न
ज्वालामुख्या महिम्नः कलयत तदिद भुक्तिमुक्तिप्रधानम् ॥

वंशे जैवातृकस्याभवदवनिपतिर्मेघचन्द्रस्ततोऽभू-
द्राजा श्रीकर्मचन्द्रो गुणगणनिलयः सत्कुमुद्वत्सुधांशुः।
तस्मात्संसारचन्द्रः समजनि नृपतिः पञ्चमाब्दाभिषिक्तः
शत्रून्सर्वान्विजित्वा(?) वितरति वसुधा वेदशास्त्रार्थविद्भ्यः॥
कीर्तिर्यस्य तुषारहारविशदा लोकत्रयं गाहते
प्रालेयाद्रिमिषेण पन्नगपतिव्याजेन चन्द्रच्छलात्।
यन्मूर्तिश्च सतामभीष्टफलदश्चिन्तामणिः शोभते
सोऽय भूपतिशेखरो विजयते संसारचन्द्रो नृपः॥
वीरमतीहारसुते वदान्ये महीपतेर्वोढरि राज्यभारम्।
रणी प्रवी(ती)हारजितारिवर्गे भवत्प्रशस्तिः परिरक्षति क्षितिम्॥
ब्रह्माण्डोक्तगुहान्तरे दृढतर निर्माय कूर्मासन
क्षीराम्भोनिधियोगपट्टकलिताप्युत्वा तमःकुन्तलान्।
कालं वस्तु विजित्य पश्यति पर ज्योतिः प्रतापाभिधं
श्रीमत्साहिमहम्मदस्य जयतात्कीर्तिः परा योगिनी॥
श्रीमद्रणपतिशुक्लप्रीत्या काम्त्रोजदेल्हस्य।
भक्त्या लेखितमेतत्स्तोत्रं सूगीकसूत्रधाराच्च(रेण)॥
श्रीमत्कर्मध्वजशिष्यसूर्यध्वजस्य ज्वालामुख्यै नमः।

(एपिग्राफिआ इण्डिका—१९२-१९४ पृष्ठे)

---

(१०१)

परमर्दिदेवमहामात्यसल्लक्षणकारितमन्दिरप्रशस्तिः।

ओं ओं नमो भगवते वासुदेवाय।
जयन्ति वाहवः शौरेश्चतुर्वर्गफलद्रुमाः।
निर्भरश्रीपरीरम्भपर्याप्तपुलका·······॥

---

१ इयं च प्रशस्तिः शिलायामुत्कीर्णा वटेश्वरग्रामे यमुनातीरस्थे उपलब्धाधुना लक्ष्मणपुरप्रदर्शिन्यां वर्तत इति Dr F Kielhorn, Ph D, C I E, महाशयैर्वर्ण्यते

....टि।
इति च्छलात्स्पृष्टपयोधिपुत्रीपयोधरः पातु रथाङ्गपाणिः॥

अत्रेरजायत विलोचनपुण्डरीका-
द्देवो गिरीन्द्रतनयादयितावतंसः।
वंशस्ततोऽयमु .. ..
मुक्ताफलैरिव यशोभिरशोभि शुभ्रैः॥

अस्मिन्नुद्दामदोर्दण्डखण्डितारातिमण्डलाः।
जज्ञिरे चारुचारित्राश्चान्द्रात्रेयमहीभुजः॥

तेष्वाविरास विलसत्करवालदण्ड-
दम्भोलिनिर्दलितशात्रवगोत्रपक्षः।
उद्दामदर्परिपुराजबलाभिघात-
ख्यातोद्यमो मदनवर्ममहीमहेन्द्रः॥

सौधे सोच्छ्वसितं स्थितं सकरुणं लीलाशुको व्याहृतो
दृष्टो बाष्पजलैर्विरुद्धनयनं क्रीडाकुरङ्गीशिशुः।
त्रासाद्यस्य यियासुना वनभुवं कान्ताजनेन द्विषां
प्रत्यावृत्तिनिराशमानसतया किं किं न वा चेष्टितम्॥

सिन्दूरिताहितमतङ्गजकुम्भपृष्ठे
येनाहितोऽलिमलिनः करवालदण्डः।
युद्धेऽरिभिर्निजविनाशविसर्पिशोभ्य
आलोकि केतुरिव नूतनसूर्यसङ्गी॥

अजायत यशोवर्मा ततश्चन्द्र इवाम्बुधेः।
योऽभवज्जगदानन्दो महेश्वरशिरोमणिः॥

कुन्देन्दुकान्त्या त्रिजगद्विसारियदीयकीर्त्या धवलीकृतेषु।
केशेषु जाता धन निर्जराणामभूतपूर्वा पलितस्य शङ्का॥

आसीत्ततो नम्रनरेन्द्रमौलिरत्नप्रभापाटलपादपीठः।
अखर्वगर्वप्रतिपक्षिसार्थदोर्दर्पमर्दी परमर्दिदेवः॥

परस्परविरोधस्य तस्य राज्ये कथैव का।
सगतं श्रीसरस्वत्योरपि येन प्रवर्तितम् ॥
प्रचलति ककुभा जयाय यस्मि-
न्हरिखुरधूतधरापरागपुञ्जः।
कवलितरविरश्मितीव्रतापा-
दिव पिबति स्म पयांसि तोयराशेः ॥
यत्प्रतापदहने निरङ्कुशं सचरत्यपि सपत्नसद्मसु।
उद्बभूवुरधिक हरिन्मणिश्यामकोमलतृणानि सर्वतः ॥
अथास्ति लोकत्रितयप्रतीतं वसिष्ठगोत्र सुकृतैकपात्रम्।
यस्मिन्नजायन्त विशुद्धवृत्ता विप्राः पयोधाविव मौक्तिकौघाः ॥
तेषु क्रमादखिलशास्त्रसरोविहारि-
हसोऽवतसितशिवापतिपादपद्मः।
लक्ष्मीधरः स्फुरितभास्वदशीतरश्मि-
सब्रह्मचारिगुणमौक्तिकसिन्धुरासीत् ॥
यदध्वरोल्लासिहुताशधूमलेखाः स्फुटानेकविभङ्गिभाजः।
दिगङ्गनापीनपयोधरेषु विलासवेणिश्रियमाश्रयन्त ॥
अलभत जनिमस्मात्सच्चरित्रैकपात्रं
विनयसदनमेक वत्सराजो द्विजेन्द्रः।
जलधिरिव गभीरः शैलवद्धैयसारो
मुररिपुरिव लक्ष्मीसश्रयो यो बभूव ॥
निर्मलगुणगणवतश्च मित्रोदयमोदिनोऽम्बुजस्येव।
शुद्धद्विजपरिभोग्या बभूव यस्यामला लक्ष्मीः ॥
आसीदशेषश्रुतिसिन्धुहंसस्तस्यात्मजो लाहडनामधेयः।
पुपोष यो निर्मलवाग्विलास रेमे च य सज्जनमानसेषु ॥
मन्त्रिणा धुरि कलोज्ज्वलकाय यं चकार मदनक्षितिपाल।
विष्टपत्रितयमेव जिगीषुः पञ्चबाण इव शीतमयूखम् ॥

कुटुम्बकुमुदप्रौढप्रमोदने पटीयसी।
तस्यासीद्विजराजस्य प्रभा हृदयवल्लभा॥
ततो बभूव द्विजराट्समक्षः सल्लक्षणश्चारुचरित्रपात्रम्।
अभूत्रिनेत्रः परमर्दिदेवः क्षोणीश्वरो येन विनिर्मलेन॥
राज्य····रमशेषमेव भुजयोर्विन्यस्य यस्य स्वय
वीरश्रीपरमर्दिभूपरिवृढ. प्रौढप्रमोदोदयः।
त्रस्यद्बालकुरङ्गशावकदृशामुद्दामकामस्पृशा
पत्रन्यासकलाविलासरसिकस्वान्तोऽभवत्सततम्॥
लक्ष्मीकेलिनिकेतनस्य भजतो मित्रोदयस्मेरता
दूराधःकृतकण्टकस्य गुणिनो लोकैकतापच्छिदः।
अम्भोजस्य च तस्य च त्रिभुवने साधर्म्यमत्युज्ज्वल
वैधर्म्ये तु पराङ्मुखः स न कदाप्यासीद्विजाधीश्वरे॥
प्रासादो वैष्णवस्तेन निर्मितोऽन्तर्वहन्हरिम्।
मूर्ध्ना स्पृशति यो नित्य पदमस्यैव मध्यमम्॥
अकारयच्च स्फटिकावदातमसाविद मन्दिरमिन्दुमौलेः।
न जातु यस्मिन्निवसन्स देव. कैलासवासाय चकार चेत॥
पीताम्बर यस्य यशो बभूव सुदर्शन यस्य वपुर्विजज्ञे।
गुणोत्करो यस्य च नन्दकोऽभूदासीत्स तस्मात्पुरुषोत्तमाख्य.॥
त्रिभुवनमहनीयवृत्तवृद्ध शिशुमपि य परमर्दिपार्थिवेन्द्र.।
अनयत सचिवेषु मुख्यभाव जगति गुणा हि पुमासमर्धयन्ति॥
अनेनाचारशुचिना ब्रह्मलोके विहारिणः।
कीर्तन जनकस्येदमसिद्ध सिद्धिमापितम्॥
गौडान्वयैकतिलकस्य गदाधराख्यो
लक्ष्मीधरस्य तनयः कविचक्रवर्ती।
विद्यावना स परमः परमर्दिदेव-
सधानविग्रहमहासचिवो बभूव॥

तस्यात्मजो देवधरः कवीन्द्रः प्रशस्तिमेतामतुलां चकार।
अस्यानुजो धर्मधरश्च धीरः कुतूहलाद्बालकविर्लिलेख॥
उच्चकार चमत्कारकारकः सर्वशिल्पिनाम्।
···धीरो महाराज सोमराजाङ्गभूरिमाम्॥
शंभुश्च विष्णुश्च बिभर्ति यावज्जटाकलापं च भुजान्तरं च।
पाथोधिजं धाम च कौस्तुभं च स्थिरास्तु कीर्तिश्च कृतिश्च तावत्॥
पक्षत्र्यक्षमुखादित्य(१२९२)संख्ये विक्रमवत्सरे।
आश्विनशुक्लपञ्चम्यां वासरे वासरेशितुः॥

श्रीरस्तु।

(एपिग्राफिआ इण्डिका–२०८-२११ पृष्ठे)

---

(१०२)

कान्यकुब्जाधीशमहेन्द्रपालराज्यसमकालिक-मन्दिरत्रयप्रशस्तिः।

ओं नमो माधवाय।

याते यामवतीपतौ शि[खरिपु क्षामे]षु सर्वात्मना
ध्वस्ते ध्वान्तरिपौ जने विघटिते स्रस्ते च तारागणे।
भ्रष्टे भूवलये गतेषु च तथा रत्नाकरेष्वेकता-
मेको यः स्वपिति प्रधानपुरुषः पायात्स वः शार्ङ्गभृत्॥

---

१ अस्यां प्रशस्तौ यदि समयोल्लेखो न कृतस्तथापि 'स श्रीमाञ्जयति महेन्द्रपालदेव' इत्युक्तेर्महेन्द्रपालराज्यनिर्माणकत्वं प्रतीयते महेन्द्रपालसमयस्तु 'परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीभोजदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमहेन्द्रपालदेवपादानां महीप्रवर्धमानकल्याणविजयराज्ये संवत्सरशतेषु नवसु षष्ट्यधिकेषु चतुरन्वितेषु' इति (एपिग्राफिआ इण्डिका पुस्तके १७२ पृष्ठमुद्रितलेखे स्फुट एव २ प्रशस्तिरियं पाषाणलिखिता लवपुर(लाहोर)नगरीयप्रदर्शिन्यां वर्तते इति व्याख्यानावसरे Dr G. Buhler Ph. D., L L D, C I. E. महाशयाः।

कुटुम्बकुमुदप्रौढप्रमोदने पटीयसी।
तस्यासीद्द्विजराजस्य प्रभा हृदयवल्लभा॥

ततो बभूव द्विजराट्समक्षः सल्लक्षणश्चारुचरित्रपात्रम्।
अभूत्रिनेत्रः परमर्दिदेवः क्षोणीश्वरो येन विनिर्मलेन॥

राज्य''' रमशेषमेव भुजयोर्विन्यस्य यस्य स्वयं
वीरश्रीपरमर्दिभूपरिवृढः प्रौढप्रमोदोदयः।
त्रस्यद्बालकुरङ्गशावकदृशामुद्दामकामस्पृशा
पत्रन्यासकलाविलासरसिकस्वान्तोऽभवत्संततम्॥

लक्ष्मीकेलिनिकेतनस्य भजतो मित्रोदयस्मेरता
दूराधःकृतकण्टकस्य गुणिनो लोकैकतापच्छिदः।
अम्भोजस्य च तस्य च त्रिभुवने साधर्म्यमत्युज्ज्वलं
वैधर्म्ये तु पराङ्मुखः स न कदाप्यासीद्द्विजाधीश्वरे॥

प्रासादो वैष्णवस्तेन निर्मितोऽन्तर्वहन्हरिम्।
मूर्ध्ना स्पृशति यो नित्य पदमस्यैव मध्यमम्॥

अकारयच्च स्फटिकावदातमसाविद मन्दिरमिन्दुमौलेः।
न जातु यस्मिन्निवसन्स देवः कैलासवासाय चकार चेतः॥

पीताम्बर यस्य यशो बभूव सुदर्शन यस्य वपुर्विजज्ञे।
गुणोत्करो यस्य च नन्दकोऽभूदासीत्स तस्मात्पुरुषोत्तमाख्य॥

त्रिभुवनमहनीयवृत्तवृद्ध शिशुमपि य परमर्दिपार्थिवेन्द्रः।
अनयत सचिवेषु मुख्यभाव जगति गुणा हि पुमामनर्घयन्ति॥

अनेनाचारशुचिना ब्रह्मलोके विहारिणः।
कीर्तेन जनकस्येदमसिद्ध सिद्धिमापितम्॥

गौडान्वयैकतिलकस्य गदाधराख्यो
लक्ष्मीधरस्य तनयः कविचक्रवर्ती।
विद्यावता स परमः परमर्दिदेव-
सन्धानविग्रहमहासचिवो बभूव॥

तस्यात्मजो देवधरः कवीन्द्रः प्रशस्तिमेतामतुला चकार ।
अस्यानुजो धर्मधरश्च धीरः कुतूहलाद्वालकविर्लिलेख ॥
उच्चकार चमत्कारकारकः सर्वशिल्पिनाम् ।
· ··धीरो महाराज· सोमराजाङ्गभूरिमाम् ॥
शंभुश्च विष्णुश्च बिभर्ति यावज्जटाकलाप च भुजान्तरं च ।
पाथोधिज धाम च कौस्तुभ च स्थिरास्तु कीर्तिश्च कृतिश्च तावत् ॥
पक्षत्र्यक्षमुखादित्य(१२५२)सख्ये विक्रमवत्सरे ।
आश्विनशुक्लपञ्चम्या वासरे वासरेशितुः ॥

श्रीरस्तु ।

(एपिग्राफिआ इण्डिका–२०८-२११ पृष्ठे)

---

(१०२)

कान्यकुब्जाधीशमहेन्द्रपालराज्यसमकालिक-मन्दिरत्रयप्रशस्तिः[1][2] ।

ओं नमो माधवाय ।

याते यामवतीपतौ शि[खरिषु क्षामे]षु सर्वात्मना
ध्वस्ते ध्वान्तरिपौ जने विघटिते त्रस्ते च तारागणे ।
भ्रष्टे भूवलये गतेषु च तथा रत्नाकरेष्वेकता-
मेको य स्वपिति प्रधानपुरुष पायात्स वः शार्ङ्गभृत् ॥

---

१ अस्या प्रशस्तौ यदि समयोल्लेखो न कृतस्तथापि 'स श्रीमाञ्जयति महेन्द्रपालदेव' इत्युक्तेर्महेन्द्रपालराज्यनिर्माणत्व प्रतीयते महेन्द्रपालसमयस्तु 'परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीभोजदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमहेन्द्रपालदेवपादाना महीप्रवर्धमानकल्याणविजयराज्ये सवत्सरशतेषु नवसु षष्ट्यधिकेषु चतुरन्वितेषु' इति (एपिग्राफिआ इण्डिका पुस्तके १७३ पृष्ठमुद्रितलेखे स्फुट एव २ प्रशस्तिरिय पाषाणलिखिता लवपुर(लाहोर)नगरीयप्रदर्शिन्या वर्तत इति व्याख्यानावसरे Dr G. Buhler Ph D., L L D, C I. E. महाशया.

दृष्टिः [पायात्त्रिजग]दखिलं शार्ङ्गिणः कान्तमूर्तेः
कान्तासङ्गस्फुरितसुभगस्निग्धताराभिरामा ।
उद्यत्तीव्रप्रसरजलनिधौ मज्जतः श्रीमुखेन्दु-
स्फारज्योत्स्ना[मव]··· [रुच]ः स्मेरगण्डस्थलस्य ॥
क्षेत्रं कुरो[र्विविधपापम]लाभिघात-
दक्षं क्रियादुदयमस्तसमस्ततापम् ।
अध्यासितं मुनिगणैरुदितात्मबोध-
प्रध्वस्तगाढतिमिरप्रकटप्रमोदैः ॥
पोतः [संसारसि]न्धौ सुरपथगमने स्यन्दनः साधु[वर्ग]-
············ ातवह्नेः प्रलयजलधरः संपतत्सान्द्रधारः ।
नानाव्याधिप्रबन्धप्रचुरतरतमःपङ्कविध्वंसभानु-
र्नीरं चैतत्समन्ताद्दयतु दुरित[गणं चारु] सारस्वतं वः ॥
यः शक्तः स्वकुल[मनुग्रहीतु]मृध्या भिन्दानः परबलमानसं समन्तात् ।
स श्रीमाञ्जयति महेन्द्रपालदेवः शान्तारिः शशधरसुन्दरः शरण्यः ॥
आसीत्तोमरतुङ्गवंशति[लकश्चण्डप्र]तापोज्ज्वलो
राजा रञ्जितसाधुवृत्त[हृदयो दु]र्वृत्तशैलाशनिः ।
नाम्ना जाउल इत्यपूर्वचरितख्यातो दयालंकृति-
स्तत्त्वालोकिविलोकितक्षितिपतिव्यापारलब्धोदयः ॥
येन ज्ञातिकुलं क············[नी]तं परां संपदं
छिन्नारातिकरीन्द्रकुम्भशकलैः कृत्वोपहारं भुवः ।
कीर्त्या यस्य च नाकनागनिकरव्यासङ्गतः संगमा-
द्व्योम्नश्च स्फुरदिन्दुसुन्दररुचा स्वःसिन्धुलीलायितम् ॥
प्रतिदिश[ममरा]णां मन्दिराण्युच्छ्रिताग्र-
स्थगितशशधराणि स्फारमारोपितानि ।
जगति विततभासा येन दूरं विभान्ति
स्वयश इव निरोद्धुं शङ्कवो दिग्गजानाम् ॥

तत्सतानमहोदधेः प्रमुदितप्रोद्यज्जुजङ्गाश्रया-
दुर्लङ्घाद्धनमौक्तिकांशुनिकरस्फारीभवत्सपदः।
प्रख्यातादजनि स्ववंशतिलक श्रीवज्रटाख्यः प्रभुः
प्राप्ताशेषमनोरथः शुभतरव्यापारतुङ्गोन्नतिः॥

तस्य स्फुरदिन्दुरुचिः शौरेरिव जलधिकन्यका जाता।
नाम्ना मङ्गलदेवी जाया गिरिजेव गिरिशस्य॥

तस्मात्तस्या जज्जुकः प्रादुरासीदुच्चैः शान्तः सत्सु निर्मत्सरेषु।
क्रूरः केतुर्दुर्धरारातिचक्रे क्रुध्यत्सेनाकुञ्जरध्वानरौद्रे॥

तस्य स्फुरन्निशितखड्गनिकृत्तशत्रो-
स्त्रस्तान्धदीननिकरोद्धरणोरुकीर्तेः।
सद्वृत्तरक्तवनितातिलकाङ्ककल्पे
कान्ते वभूवतुरुदारशशाङ्ककान्ते॥

एका चन्द्रेति विख्याता द्वितीया नायिकेति च।
विशिष्टगुणनिर्माणाद्वे(द्वे) एव सदन श्रियः॥

चन्द्राया समजनि गोग्गनामधेयो धीराणा धुरि विनिवेशितो विधात्रा।
भूनाथो द्विपदिभकुम्भभेदनिर्यन्मुक्ताभि[र्महितमहीतल] शितासिः॥

अ[सू]त [च वि]चक्षण क्षतविपक्षपक्षप्रभ
प्रभाकरकरोत्कर स्ववलसैनिकाम्भोरुहाम्।
अधर्मपरिपन्थिन तदनु पूर्णराजं सुत
स्ववंशगगनोदरे तुहिन[दीधिति नायि]का॥

करत[ल]स्थगिताधरपल्लवा प्रतनुकान्तिकपोलतलोदरम्।
सिपिचुरश्रुजलैर्यदरिस्त्रिय· सरलिनप्रचुरालकजालकाः॥

तस्य भ्राता गुणनिधिरभूत्सोदरो देवराजः
स्फूर्जत्तेज.प्रविहतपरस्फारसेनान्धकारः।
स्थान क्षान्ते· क्षतकलिमल क्षिप्तरागादिदोष
स्निग्धच्छायस्तरुरिव ततः सत्फलानम्रमूर्तिः॥

नामापि प्रकटतरं निशम्य यस्य क्रुद्धस्य भ्रुकुटितरङ्गिताननस्य ।
द्दप्ताना युधि विकसद्विगाढभासा सस्रसे करतलतः कृपाणदण्डः ॥
यदास्यसरसीरुहं सरसमर्थिना पश्यता
नितान्तमगमत्क्षणात्क्षयमुपद्रवो मानसः ।
व्यघूर्णत च सभ्रमात्प्रतिभटध्वनद्दन्तिना
घटा विघटनोन्मुखी समिति यस्य सद्यः पुरः ॥
इत्युद्दामप्रकटितगुणोद्गाररम्याः क्रमेण
प्राप्तश्रीकाः शुभतरधियः साधुरक्तास्त्रयोऽपि ।
विष्णोः सौधान्यतुलमहसः कारयामासुरत्र
त्रस्तास्ती[र्थाद्भवजल]निधेर्दुर्गमान्मन्दबोधे. ॥
गोग्गेन कारित मध्ये पूर्णराजेन पृष्ठत ।
पुरतो देवराजेन घनान्धतमसच्छिदे ॥
चतु'समुद्रसीमाङ्क यावदेतन्महीतलम् ।
इदमायतनं तावद्विभातु सदन श्रिय. ॥
धन्वन्तरि[प्र]तिनिधिः श्रुतसारमूर्ति.
सद्बन्धुरच्युत इति प्रकटाभिधानः ।
काम्बोजज. प्रभुमन.कमलद्विरेफो
रामस्य सूनुरिह कारयिता बभूव ॥
यक्षपालकनामको द्वितीयो गेज्जराभिध' ।
पाटला[ख्य]स्तृती[योऽपि ग्रा]मो भोगाय कल्पित ॥
अत्रार्थे क्ष्मानाथै श्रेयोर्थं देहस्य ।
ससार दृष्ट्वोच्चै कर्तव्या सद्बुद्धि ॥
स्वकुलगगनभानु रप्रमत्तः
श्रुतविनयविदग्धो भट्टराम किलासीत् ।
प्रकृत मधुर[बन्धा मु] ·· माला गृनु'
सरसललितमारा कीर्तयेमा प्रशस्तिम् ॥

वाचामुज्ज्वलिमापि नास्ति यदि मे तत्कीर्णमानोन्नते-
रस्मादेव महीयसः शशभृतो वंशात्स सपत्स्यते।
यद्वा पश्य निसर्गकालिमभुवोऽप्याशेभदानच्छटाः
क्षीरोदन्वति किं न सगतिभृतस्तच्छायतां बिभ्रति॥

नेत्रादत्रेर्धरित्रीधवलनसुहृदां धाम धाम्नामुदञ्च-
ल्लोकालोकं यदाप प्रभवमतलिनध्वान्तविध्वंसहेतुः।
सोऽयं सोमाभिधानस्तिलकयति कला मौलिमस्यैव शंभो-
रस्मादेव प्रवृत्तः किमपरमयमप्यन्वयो हैहयानाम्॥

अस्मिंश्च वन्द्यतमतां गमिते वुधाद्यै-
राद्यैर्नृपैर्नृपतिरर्जुन इत्युदारः।
आसीद्द्विपद्द्विपिनकर्तनकीर्तनीय-
कीर्तिच्छटाच्छुरितदीर्घदिगन्तरालः॥

यद्वक्षस्तटताडनातितरलत्रुट्यत्पविप्रोच्छल-
ज्ज्वालामालिकरालितेन करिणा देवाधिपः क्वाप्यगात्।
लीलोल्लालितशर्वपर्वतपतेस्तस्यापि लङ्कापते-
र्यद्दैरव्यवसायिनो यदभवत्ख्यातिप्रमाणं हि तत्॥

दत्तात्रेय इति प्रकामकमलालीलायितानां पदं
यो देवः स मुनप्रतिश्रुतिवचःप्रीत्या यमन्वग्रहीत्।
के वा तद्गुणवर्णने वयमहो किं फल्गुभिर्जल्पितै-
र्मन्ये सापि च वाग्वपुर्भगवती तत्र स्फुटं मुह्यति॥

अथ ततस्ततसत्पुरुषव्रतव्रततिपर्वतनः कति नाभवन्।
तरुणनारकराजपराजयव्यसनकीर्तिभुवः पनगो भुव॥

तेष्वेवं सभवत्सु क्रममनु मनुनाश्चर्यतामाददानो
धन्यानामेकसीमा मनुपनतमहीमण्डलाखण्डलाभः।
जातः कोकल्लदेवो दलदलितदनाराद्ग्याग्रमानो
मानोत्तमस्य यस्य त्रिभुवनवलयव्यापनोऽभूत्प्रतापः॥

भुवनविजयहेतोर्मुक्तमर्यादयादः-
सदनलङ्घितलोलैर्यद्बलैः सवलद्भिः ।
अतलिनतरभारभ्रश्यदुर्वीविषीद-
त्फणफलककलापो भोगिभर्ता बभूव ॥
श्यामाशङ्किभिराकुलैर्विजयटे चक्राह्वयाना द्वयै-
रम्भोदागमविभ्रमेण विदधे लास्योत्सवः केकिभिः ।
भग्नालोकमकाण्ड एव च दृशामान्ध्येन लेभे पदं
यत्सेनारजसि क्रमादवनितस्तारापथे लुप्यति ॥
वेलावनप्रणयिसैन्यभरे च यत्र
मज्जद्भिराकुलकुलाद्रिनिभैरिभेन्द्रैः ।
सम्भ्रान्तमन्दरगिरेः समयस्य तस्य
कालाद्बहोः सरणमाप निधिर्जलानाम् ॥
[यस्मि]श्च वैन्ध्य तटमाददाने दानेद्धसेनागजमज्जनेन ।
अमञ्जुशिञ्जानशकुन्तचक्र चक्रन्द दुःखादिव वृक्षजालम् ॥
जित्वा कृत्स्ना येन पृथ्वीमपूर्वं
कीर्तिस्तम्भद्वन्द्वमारोप्यते स ।
कौम्भोद्भव्या दिश्यसौ कृष्णराजः
कौबेर्यां च श्रीनिधिर्भोजदेवः ॥
बभूव तस्मादथ मुग्धतुङ्गस्तुङ्गस्त्रिलोक्यामपरो न यस्मात् ।
दिशश्च यः किंच विजेतुकामः कामस्तशत्रुर्न भुवं विलेभे ॥
शय्या सग्रामलक्ष्म्याः परबलपरिघः पल्लवः कोपवल्ल्याः
प्रेयो दर्पस्य मित्र सुचरितसलिलस्येन्द्रनीलप्रणालः ।
शाखा शौर्यद्रुमस्य प्रसरणसरणिः शाश्वती साहसाना-
मासीद्यस्यासिरेव प्रधनपरिकरारम्भिणः प्रीतिपात्रम् ॥
वल्गद्वेतालवर्गं त्रुटिननिजशिरोधारिधावत्कबन्धं
हात्कुर्वड्डाकिडिम्बं मुखविलविलसत्समुखोल्कामुखोल्कम् ।

मांसग्रासाभिलाषस्वनदशिवशिवाभैरवारावरौद्रं
रौद्रं यो धाम बिभ्रत्प्रतिसमरमिति द्वेषिचक्रं चकार ॥

उपविपिनभुवो निधेर्जलानामपि वसता कटकेन यस्य यातुः ।
अवचयविचलद्वधूकराग्रद्विगुणितविद्रुमपल्लवा बभूवुः ॥

इह विहितविलासा वीचयो वारिराशे-
रिह स वहति वायुः केरलीकेलिकारः ।
इह हरति भुजङ्गः सौरभं भूरुहाणा-
मिति मलयसमीपे यद्विचाराः प्रचेरुः ॥

विजित्य पूर्वाम्बुधिकूलपालीः पालीः समादाय न कोसलेन्द्रात् ।
निरन्तरोद्वासितवैरिधामा धामाधिकः खड्गपतिर्य आसीत् ॥

गौडीगाढमनोमनोरथकरः कर्णाटकान्ताकुच-
क्रीडाशैलतटीविहारहरिणो लाटीललाटाङ्गदः ।
काश्मीरीविहितस्मरव्यतिकरस्तासात्कलिङ्गाङ्गना-
सद्गानव्यसनी स नीतिनयनः केयूरवर्षोऽभवत् ॥

आशापालपराजयाय जनितत्रैलोक्यशङ्कापदै-
सैन्यैर्यस्य युगान्तकेलिकलनैर्दत्तप्रयाणैरपि ।
न प्रोद्धूतिमवाप पांशुपटल भूयोगृहीतद्विप-
द्वन्द्वीवृन्दवहद्विलोचनपयःपूरप्लुताया भुवि ॥

यः सयति प्रकटपाटितकुम्भिकुम्भ-
मुक्ताफलप्रचयवाहमुवाह देवः ।
भूयोनिपीतदृढपीडनवेगवान्त-
विद्वेषिकीर्तिकणकीर्णमिवासिदण्डम् ॥

आ कैलासादनलसलमत्पावेनीकेलिवनो-
ग च प्राच शिखरिवरतो भास्वदुद्दामभने ।
आरात्सेतोन्दनु पयमासा प्रतीचोऽपि पन्तु-
र्यन्सेनानामहितनिहितानन्तनाप प्रताप ॥

रचितचटुलचापाकृष्टिकृष्टाहितश्री-
रभवदवनिवर्मा विश्वविख्यातकर्मा ॥
पितामहो यत्खलु सिंहवर्मा पिता च यद्वीरवरः सधन्वः ।
जगत्यतीवातिशयोऽमुनैव महानुभावत्वमतोऽपि यत्तु ॥
यस्य त्यागः सकलजनतापास्तदारिद्र्यमुद्रो
वेलाबन्धुक्षितिधरदरी चारितारिः प्रतापः ।
ईष्टे स्पष्टं स यदि गणना तद्गुणाना विधातु
वाचा धेनुर्ननु भगवती भारती यस्य वश्या ॥
रुद्राणीमिव भूभृता परिवृढो लक्ष्मीमिवाम्भोनिधिः
कालिन्दीमिव भास्करः स भगवाञ्ज्योत्स्नामिवात्रे. सुत ।
वैदेहीमिव जानकः क्रतुविधिः श्रीनोहलेत्यद्भुत
कन्या नाम ललाम ता स सुपुवे सामन्तचिन्तामणि ॥
भर्तु पुलोमतनयेव मरुद्गणाना
छायेव दष्टतमसा महसा च पत्यु' ।
देवस्य सा रतिरिवेक्षुशरासनस्य
केयूरवर्षनृपतेर्दयिता बभूव ॥
देव्या तया मदजलच्छटयेव दन्ती
बालप्रवाललतयेव तट पयोधेः ।
पुष्पश्रियेव च तरुस्तडितेव मेघः
शोभा स कामपि बभार नरेन्द्रचन्द्र ॥
निर्मापितं सुकृतसगतये तयेद-
मभ्रंकषाग्रशिखरस्खलितोष्णरश्मि ।
देवस्य मन्दिरमुमाप्रणयैकबन्धो
स्थानाकृति स्वयममानिव चक्रवालम् ॥
आकाशयानकमलेदिनानामशेष्टितानायस्य तुरगमाणाम् ।
फेनाम्बुभिर्नित्यनिषिच्यमाना मन्ये मरुद्गानि न गम्यनाका ॥

विटङ्कभागेषु बृहत्सु यस्य वर्षासु तुङ्गामलसारकस्य ।
आश्लेषवत्यो नवमेघमाल्यः पारावतालीतुलना वहन्ति ॥
आसीन्माधुमतेयः पवनशिवस्तमनु जयति शब्दशिवः ।
ईश्वरशिवः पुनाति च तस्यान्तेवासितां सुकृती ॥
तस्मै तपोनिधानाय निपानीयाम्बिपाटकौ ।
दत्तौ विद्याधनत्वेन ग्रामवग्राम्यया तया ॥
धङ्गटपाटकपोण्डीनागबलाः खेटपाटको वीडा ।
सज्जाहली च दत्ताः सरारये गोष्ठपाली च ॥
ख्यातः श्रीयुवराजदेवनृपते(ति)स्तस्यामभूद्भूपतिः
श्रीमल्लक्ष्मणराज ऊर्जितमहा भास्वानिवाभ्युन्नतः ।
भूभृत्तुङ्गशिरोभिरङ्घ्रिरुचयो यत्सेविता' श्री[चिताः]
काम यः कमनीयसुन्दरगुणैर्नव्यैर्जिगाय श्रियम् ॥
यस्याहवे दृढनिपीडितखङ्गकोटि-
निर्हारितारिकरिकुम्भसमुद्भवेन ।
वीरश्रियः क्षितितले विततं चतुष्कं
मुक्ताफलेन ननु कीर्तिवधूश्चकार ॥

किं च—

सा कदम्बगुहा मान्या यत्रासीत्सिद्धसततिः ।
तस्याः पुनरभूद्वन्द्यो रुद्रशंभुर्मुनीश्वर ॥
तत्र प्रभावमहनीयतमस्य तस्य
शिष्योऽभवज्जगति मत्तमयूरनाथ ।
निःशेषकल्मषमपीमपहृत्य येन
सग्रामित पुरमहो नृपतेरवन्ते ॥
तस्मादभूद्भुवनमण्डनतामवाप्तो
भूपालमौलिमणिकान्तिभिरचिताङ्घ्रिः ।
श्रीधर्मसिन्धुरचितामलकान्तकीर्ति
शैवागमाम्बुनिधिपारमितस्तपोभि' ॥

रचितचटुलचापाकृष्टिकृष्टाहितश्री-
रभवदवनिवर्मा विश्वविख्यातकर्मा ॥
पितामहो यत्खलु सिंहवर्मा पिता च यद्वीरवरः सधन्वः ।
जगत्यतीवातिशयोऽमुनैव महानुभावत्वमतोऽपि यत्तु ॥
यस्य त्यागः सकलजनतापास्तदारिद्र्यमुद्रो
वेलाबन्धुक्षितिधरदरी चारितारिः प्रतापः ।
ईष्टे स्पष्टं स यदि गणना तद्गुणानां विधातुं
वाचा धेनुर्ननु भगवती भारती यस्य वश्या ॥
रुद्राणीमिव भूभृता परिवृढो लक्ष्मीमिवाम्भोनिधिः
कालिन्दीमिव भास्करः स भगवाञ्ज्योत्स्नामिवात्रेः सुत ।
वैदेहीमिव जानकः क्रतुविधिः श्रीनोहलेत्यद्भुत
कन्या नाम ललाम तां स सुषुवे सामन्तचिन्तामणिः ॥
भर्तुः पुलोमतनयेव मरुद्गणानां
छायेव दष्टतमसा महसा च पत्युः ।
देवस्य सा रतिरिवेक्षुशरासनस्य
केयूरवर्षनृपतेर्दयिता बभूव ॥
देव्या तया मदजलच्छटयेव दन्ती
बालप्रवाललतयेव तटः पयोधेः ।
पुष्पश्रियेव च तरुस्तडितेव मेघः
शोभां स कामपि बभार नरेन्द्रचन्द्र ॥
निर्मापितं सुकृतसंगतये तयेद-
मभ्रंकषाग्रशिखरस्खलितोष्णरश्मि ।
देवस्य मन्दिरमुमाप्रणयैकबन्धोः
स्त्यानाकृति स्वयशसामिव चक्रवालम् ॥
आकाशयानक्रमखेदितानामह्नोऽधिनाथस्य तुरंगमाणाम् ।
फेनाम्बुभिर्नित्यनिपिच्यमाना मन्ये समुद्भान्ति न यत्पताकाः ॥

विटङ्कभागेषु बृहत्सु यस्य वर्षासु तुङ्गामलसारकस्य ।
आश्लेषवत्यो नवमेघमालाः पारावतालीतुलना वहन्ति ॥
आसीन्माधुमतेयः पवनशिवस्तमनु जयति शब्दशिवः ।
ईश्वरशिवः पुनाति च तस्यान्तेवासिता सुकृती ॥
तस्मै तपोनिधानाय निपानीयाम्विपाटकौ ।
दत्तौ विद्याधनत्वेन ग्रामवग्राम्यया तथा ॥
धङ्गटपाटकपोण्डीनागबलाः खेटपाटको वीडा ।
सज्जाहली च दत्ता. सरारये गोष्ठपाली च ॥
ख्यातः श्रीयुवराजदेवनृपते(ति)स्तस्यामभूद्भूपतिः
श्रीमल्लक्ष्मणराज ऊर्जितमहा भास्वानिवाभ्युन्नतः ।
भूभृत्तुङ्गशिरोभिरङ्घ्रिरुचयो यत्सेविताः श्री[चिताः]
काम य· कमनीयसुन्दरगुणैर्नव्यैर्जिगाय श्रियम् ॥
यस्याहवे दृढनिपीडितखड्गकोटि-
निर्दारितारिकरिकुम्भसमुद्भवेन ।
वीरश्रियः क्षितितले विततं चतुष्कं
मुक्तादलेन ननु कीर्तिवधूश्चकार ॥
किं च—
सा कदम्बगुहा मान्या यत्रासीत्सिद्धसततिः ।
तस्याः पुनरभूद्वन्द्यो रुद्रशंभुर्मुनीश्वर. ॥
तत्र प्रभावमहनीयतमस्य तस्य
शिष्योऽभवज्जगति मत्तमयूरनाथः ।
नि·शेषकल्मषमपीमपहृत्य येन
सत्रामित पुरमहो नृपतेरवन्ते· ॥
तस्मादभूद्भुवनमण्डनतामवाप्तो
भूपालमौलिमणिकान्तिभिरर्चिताङ्घ्रि ।
श्रीधर्मशम्भुरुरुचितामलकान्तकीर्तिः
शैवागमाम्बुनिधिपारमितस्तपोभि· ॥

अस्मात्सदाशिवः शिष्यस्तपोराशिरभून्नृपैः ।
यत्पा(स्य पा)दद्वयं वन्द्यमर्चित शेखराम्बुभिः ॥

अस्मादभून्माधुमतेयनामा शिष्यः सुधामा फलमूलवृत्तिः ।
तपांसि तेजांसि च यत्र वासमनन्यसक्रान्तिगुणेन चक्रुः ॥

अस्माच्चूडाशिवः शिष्यो वन्दनीयतमोऽभवत् ।
कर्मजालमलं येन नीतमस्तं मुमुक्षुणा ॥

अथ सकलगुणानामाकरस्तस्य शिष्यो
हृदयशिवसमाह्वो यद्यशोऽद्यापि वर्ण्यम् ।
नृपमुकुटनिविष्टैर्यस्य माणिक्यचक्रै-
रक्तत चरणमूलं कान्तमेकान्तवन्द्यम् ॥

विद्याना निलयेन येन सुधिया सत्यव्रतेनाधिक
श्रीमन्माधुमतेयवशवितता कीर्तिश्चिर वर्धिता ।
किं च क्षमा क्षमयाम्बुदः समतया मर्यादयाम्भोनिधि-
र्वैराग्येण जितः स्मरः स भगवान्कस्यास्पदं न स्तुतेः ॥

किं स्तूयतेऽसौ मुनिपुङ्गवोऽथवा श्रीचेदिचन्द्रो नृपतिः कृतादरः ।
सद्वृत्तदूतप्रहितैरुपायनैः प्रदर्श्य भक्तिं विधिनानिनाय यम् ॥

श्रीमल्लक्ष्मणराजोऽपि तस्मै सुतपसे स्वयम् ।
मठं श्रीवैद्यनाथस्य भक्तियुक्तः समार्पयत् ॥

स्वीकृत्यापि मुनिर्भूयो मठ श्रीनौहलेश्वरम् ।
अघोरशिवशिष्यस्य साधुवृत्तस्य दत्तवान् ॥

अथ स विहितकृत्यश्चेदिनाथः समर्थ
करितुरगसमग्रः शक्तसामन्तपत्तिः ।
दिशमतिशयरम्या सम्प्रतस्थे प्रतीची-
महितजनितभीतिर्दुर्निवारप्रचारः ॥

समरकृतविकारान्विक्रमेण प्रहृत्य
प्रणतनृपतिदत्तोपायनैर्वर्द्धिताज्ञः ।

हृदयनिहितवित्तैरर्थिनां पूरिताशो
जलनिधिजलखेलं सैन्यचक्रं चकार ॥
निमज्ज्य यो रत्ननिधौ श्रीमान्सोमेश्वरं शनैः ।
अभ्यर्च्य काञ्चनैः पद्मैरथान्यत्तु न्यवेदयत् ॥
जित्वा कोसलनाथमोड्रनृपतेराप्तस्तु यः कालियो
रत्नस्वर्णमयः स येन विहितः सोमेश्वराभ्यर्चनम् ।
दत्त्वा यः करिवाजिशुभ्रवसनस्रक्चन्दनादीन्पुनः
संसारश्रमशान्तयेऽतिविनतस्तुष्टाव तुष्टः प्रभुः ॥
असारं संसारं य इह मनुते कोऽपि नृपति-
स्त्वदङ्घ्रिध्यानत्या विगलिततमास्तत्त्वनिरतः ।
न तस्य श्रीर्भूयो विकृतिकृतये जन्मविरहा-
दिति ध्यानाविष्टः शिवमहसि चित्तं विहितवान् ॥
श्रीशंकरगणस्तस्मादभूद्भूमीश्वरो महान् ।
यत्पादद्वन्द्वमद्वन्द्वं द्विषद्भिरपि सेवितम् ॥
संख्ये संख्यविपक्षपक्षदलनव्यासङ्गि खड्गव्रतं
यस्यासीद्दृढसाहसस्य सततं दानं जनानन्दकृत् ।
रूपेणाप्रतिमो मनोभवभवं दर्पं जहारोद्धतं
यः सर्वत्र च सर्वकालमवनीनाथः स्तुतः कोविदैः ॥
यत्पादद्वयपद्मसद्म विततं भूतेरभूद्भूषितं
भूपानां नमतां किरीटविकटप्रान्तस्थरत्नांशुभिः ।
क्षीरोरत्ननिधिं समाश्रितवती लक्ष्मीः क्रमेणागता
वीरश्रीरपरैव यस्य नृपतेः कौक्षेयधाराश्रया ॥
तस्य श्रीयुवराजदेवनृपतिर्भ्राता कनीयानभू-
द्भूपैर्यच्चरणारविन्दपतितैर्भृङ्गैरिवा··· स्थितम् ।
यः सत्यव्रतसत्त्वसृक्तिवसतिः श्रीविक्रमैकाश्रयः
प्राप्तस्य न सज्जनोऽपि सङ्कलान्वकुं गुणान्द्रक्ष्यति ॥

दंष्ट्राकोटिविपाटनोग्रवदनः क्रूरस्वरो भास्वरो
नेत्रप्रान्तविकीर्णकोपरुधिरः पादप्रचारायुधः।
येनाक्रम्य भुजेन भूमिपतिना लाङ्गूलबद्धक्रमो
दैत्यो व्याघ्रवपुर्हतोऽतिभयदः शस्त्रीभृता पाणिना॥
कन्दर्पोऽभिनवः पुरध्रिनयनप्रीतिप्रदोऽप्यन्यथा
यः कालः करवालकोटिविहितस्थूलेभकुम्भस्थलः।
चित्रं यच्च सरस्वतीकृतरतिः श्रीकण्ठपूजापर-
श्चातुर्वर्ण्यविचारचारुचतुरो यश्चार्थचिन्तामणिः॥
यस्योत्तुङ्गगजेन्द्रमज्जनगलद्दानाम्बुभिर्मिश्रितं
रेवावारि विविक्तितिक्तमुचितस्नानेन तन्वीजनः।
संप्राप्योरुनितम्बताडनवशव्यस्तास्तवीचीचयं
सद्गन्धं सरसौरभेण महता निर्व्याजमायोजितः॥
रामाणा कुचमण्डलेषु नियतं हारप्रकारक्रमा-
त्सपूर्णे शशिमण्डले च विमले ज्योत्स्नाछलेनोज्ज्वलम्।
मन्ये मानसवारि यस्य वितते हंसावलीविभ्रमा-
द्भ्रान्त्वाशेषमुमापतेस्तु वसतो विश्रान्तिमागाद्यशः॥
सपूज्य देवमीशानं विभवैः स्वैर्यथोचितैः।
यथागमं यथाशास्त्रं स्तोत्र विहितवान्नृपः॥
अविचलितमनोभिर्यैस्त्वमीश क्षितीशै-
र्विभवविहितकृत्यैरिज्यसे ते कृतार्थाः।
य इह कृतविकारा मन्मथैकान्तचित्ता
भवति वरद तेपा सपदुन्मादहेतुः॥
समदकरिघटाभिः किं किमङ्गाङ्गनाभि-
र्मदनशयनलीला भावयन्तीभिराभिः।
कनकतुरगवासोरत्नजातैर्न कृत्य
न हि भवति [1]भवानीवल्लभस्यार्चनं चेत्॥

---

१ इद च पद विरुद्धमतिकारित्वदोषदुष्टमिति ज्ञेयम्

भवति नृपतिवंशे जन्म पृथ्वी च भोग्या
श्रुतमुचितविचारश्चारुरूपप्रभावः ।
समरविजयसपत्तस्य यो निष्प्रपञ्च-
श्चरणयुगलमूलं सश्रितः शंकरस्य ॥
किमिह बहुभिरुक्तैर्नाथ सर्वस्य हेतु-
र्भवतु भवति नित्यं भक्तियोगी ममैकः ।
सकलसुखविशेषाद्यस्य पीयूषवर्षः
स्वयमनुभवगम्यो जायते त्वत्प्रसादात् ॥
भूपत्रययशोराशिवर्णन प्रथम कृतम् ।
श्रीमता श्रीनिवासेन श्रीस्थिरानन्दसूनुना ॥
भूपतीना त्रयाणा तु कीर्तिकीर्तनमुज्ज्वलम् ।
विहितं सज्जनेनाथ सुधिया धीरसूनुना ॥
लवणखण्डिकाया (२) षोडशिका घाणके च षोडशिका ।
तैलस्य मासि मासे दिनमनु च युगायुगे च पौरस्तु ॥
पूगफलमरिचशुण्ठीप्रभृतिषु भाण्डेषु भरिकपौरस्तु ।
वीथी प्रति च कपर्दी द्यूतकपर्दास्तु शाकवार्ताकम् ॥
रसवणिजामादायस्तृणपूलकधीर्मरादि यत्किंचित् ।
दत्ते करी चतुष्टयभङ्ग तुरङ्गो द्वय तु पौराणाम् ॥
यद्वहदन्यद्दान किमपि च विद्याधनं तदुद्दिष्टम् ।
य··· ·········· ··· ······ [की]र्तय· प्रवर्तन्ते ॥

यत्र च श्रीनोहलेश्वरमठे श्रीमदघोरशिवाचार्योऽभूत् ।

क्वचिद्भिक्षावृत्तिः क्वचिदपि च शाकाभ्यवहृतिः
क्वचिन्मूलाहार क्वचिदपि च कन्दाश्च बुभुजे ।
पर ज्योतिः शैव विगलितरजस्कान्धतमस
विचिन्वन्नो यातो विषविषयवेगस्य कलनाम् ॥

तेनेय प्रशस्तिः सगतिमानीता ।

१. पराक्षरेण सहार्धोदार्थकम्. २ 'पत्तनमण्डपिकाया' इति भवेत्

श्रीत्रिपुरीसौभाग्यपुरलवणनगरदुर्लभपुरविमानपुर.... ....
.......माष्ट' ''पः प्रत्यहमथ रक्षितः समानेयः।
....दारुणि॥

सुश्लिष्टबन्धघटना विस्मितकविराजशेखरस्तुत्या।
आस्तामियमाकल्पं कृतिश्च कीर्तिश्च पूर्वा च॥

कायस्थश्रीसीरुकस्य।

करणिकधीरसुतेन तु नाईनाम्ना प्रशस्तिरालिखिता।
सत्सूत्रधारसंगमतनूजनोन्नेन चोत्कीर्णा॥

स्वकीयः ....

(एपिग्राफिआ इण्डिका २५४-६२ पृष्ठे)

---

(१०४)

विजयसेनमहाराजकारितश्रीप्रद्युम्नेश्वरमन्दिरप्रशस्तिः।

ॐ नमः शिवाय।

वक्षोंशुकाहरणसाध्वसकृष्टमौलि-
माल्यच्छटाहतरतालयदीपभासः।
देव्यास्त्रपामुकुलितं मुखमिन्दुभाभि-
र्वीक्ष्याननानि हसितानि जयन्ति शंभोः॥

लक्ष्मीवल्लभशैलजादयितयोरद्वैतलीलागृहं
प्रद्युम्नेश्वरशब्दलाञ्छनमधिष्ठानं नमस्कुर्महे।

---

१ 'इयं प्रशस्तिः शिलोत्कीर्णा Mr C S Metcalfe महाशयेन बङ्गदेशान्तर्गत-राजशाहीप्रदेशान्तर्गतदेवपाडाग्रामस्यारण्यभूभागेषु प्राप्ता [illegible] प्रशस्तिरियं महाराजविजयसेनस्य प्रद्युम्नेश्वरनामकशिवमन्दिरनिर्माणं वर्णयति [illegible] [illegible]न्तिमभाग इति प्रतीयते' इति Dr F Kielhorn Ph D., C I E, Gottingen महाशयानां मतम्

यत्रालिङ्गनभङ्गकातरतया स्थित्वान्तरे कान्तयो-
देवीभ्या कथमप्यभिन्नतनुताशिल्पेऽन्तरायः कृतः ॥
यत्सिंहासनमीश्वरस्य कनकप्रायं जटामण्डलं
गङ्गाशीकरमञ्जरीपरिकरैर्यच्चामरप्रक्रिया ।
श्वेतोत्फुल्लफणाञ्चलः शिवशिरःसदानदामोरग-
श्छत्रं यस्य जयत्यसावचरमो राजा सुधादीधितिः ॥
वंशे तस्यामरस्त्रीविततरतकलासाक्षिणो दाक्षिणात्य-
क्षोणीन्द्रैर्वीरसेनप्रभृतिभिरभितः कीर्तिमद्भिर्बभूवे ।
यच्चारित्रानुचिन्तापरिचयशुचयः सूक्तिमाध्वीकधाराः
पाराशर्येण विश्वश्रवणपरिसरप्रीणनाय प्रणीताः ॥
तस्मिन्सेनान्ववाये प्रतिसुभटशतोत्सादनब्रह्मवादी
स ब्रह्मक्षत्रियाणामजनि कुलशिरोदाम सामन्तसेनः ।
उद्गीयन्ते यदीयाः स्खलदुदधिजलोल्लोलशीतेषु सेतोः
कच्छान्तेष्वप्सरोभिर्दशरथतनयस्पर्धया युद्धगाथाः ॥
यस्मिन्सगरचत्वरे पटुरटत्तूर्योपहूतद्विष-
द्वर्गे येन कृपाणकालभुजगः खेलायितः पाणिना ।
द्वैधीभूतविपक्षकुञ्जरघटाविश्लिष्टकुम्भस्थली-
मुक्तास्थूलवराटिकापरिकरैर्व्योम्नं तदद्याप्यभृत् ॥
गृहाद्गृहमुपागतं व्रजति पत्तनं पत्तना-
द्वनाद्वनमनुद्रुतं भ्रमति पादपं पादपात् ।
गिरेर्गिरिमधिश्रितं तरति तोयधिं तोयधे-
र्यदीयमरिसुन्दरीसरकपृष्ठलग्नं यशः ॥
दुर्वृत्तानामयमरिकुलाकीर्णकर्णाटलक्ष्मी-
लुण्टाकानां कदनमतनोत्तादृगेकाङ्गवीरः ।
यस्मादद्याप्यविहतवसामांससेदःसुभिक्षा-
हृष्यत्पौरस्त्यजति न दिशं दक्षिणां प्रेतभर्ता ॥

श्रीत्रिपुरीसौभाग्यपुरलवणनगरदुर्लभपुरविमानपुर·········

·······माष्ट' ''प. प्रत्यहमथ रक्षितः समानेयः ।

·····································दारुणि ॥

सुश्लिष्टबन्धघटना विस्मितकविराजशेखरस्तुत्या ।

आस्तामियमाकल्पं कृतिश्च कीर्तिश्च पूर्वा च ॥

कायस्थश्रीसीरुकस्य ।

करणिकधीरसुतेन तु नाईनाम्ना प्रशस्तिरालिखिता ।

सत्सूत्रधारसंगमतनूजनोनेन चोत्कीर्णा ॥

स्वकीयः ··························

(एपिग्राफिआ इण्डिका २५४-६२ पृष्ठे)

---

(१०४)

विजयसेनमहाराजकारितश्रीप्रद्युम्नेश्वरमन्दिरप्रशस्तिः ।

ॐ नमः शिवाय ।

वक्षोंशुकाहरणसाध्वसकृष्टमौलि-

माल्यच्छटाहतरतालयदीपभासः ।

देव्यास्त्रपामुकुलितं मुखमिन्दुभाभि-

र्वीक्ष्याननानि हसितानि जयन्ति शंभोः ॥

लक्ष्मीवल्लभशैलजादयितयोरद्वैतलीलागृहं

प्रद्युम्नेश्वरशब्दलाञ्छनमधिष्ठान नमस्कुर्महे ।

---

१ 'इयं प्रशस्तिः शिलोत्कीर्णा Mr C S Metcalfe महाशयेन वङ्गदेशवर्ति-राजशाहीप्रदेशान्तर्गतदेवपाडग्रामस्यारण्यभूभागेषु भ्रातनिकरेऽलम्भि प्रशस्तिश्चैषा महाराजविजयसेनस्य प्रद्युम्नेश्वराख्यशिवमन्दिरनिर्माणं बोधयति विजयसेनराज्यसमयश्चै-कादशशतकान्तिमभाग इति प्रतीयते' इति Dr F Kielhorn Ph D., C. I. E, Gottingen महाशयानामाशय

यत्रालिङ्गनभङ्गकातरतया स्थित्वान्तरे कान्तयो-
देवीभ्या कथमप्यभिन्नतनुताशिल्पेऽन्तरायः कृतः ॥
यत्सिंहासनमीश्वरस्य कनकप्रायं जटामण्डल
गङ्गाशीकरमञ्जरीपरिकरैर्यच्चामरप्रक्रिया ।
श्वेतोत्फुल्लफणाञ्चलः शिवशिरःसदानदामोरग-
श्छत्र यस्य जयत्यसावचरमो राजा सुधादीधितिः ॥
वंशे तस्यामरस्त्रीविततरतकलासाक्षिणो दाक्षिणात्य-
क्षोणीन्द्रैर्वीरसेनप्रभृतिभिरभितः कीर्तिमद्भिर्बभूवे ।
यच्चारित्रानुचिन्तापरिचयशुचय. सूक्तिमाध्वीकधाराः
पाराशर्येण विश्वश्रवणपरिसरप्रीणनाय प्रणीताः ॥
तस्मिन्सेनान्ववाये प्रतिसुभटशतोत्सादनब्रह्मवादी
स ब्रह्मक्षत्रियाणामजनि कुलशिरोदाम सामन्तसेनः ।
उद्गीयन्ते यदीयाः स्खलदुदधिजलोल्लोलशीतेषु सेतोः
कच्छान्तेष्वप्सरोभिर्दशरथतनयस्पर्धया युद्धगाथाः ॥
यस्मिन्सगरचत्वरे पटुरटत्तूर्योपहूतद्विप-
द्वर्गे येन कृपाणकालभुजगः खेलायित· पाणिना ।
द्वैधीभूतविपक्षकुञ्जरघटाविश्लिष्टकुम्भस्थली-
मुक्तास्थूलवराटिकापरिकरैर्व्याप्त तदद्याप्यभृत् ॥
गृहाद्गृहमुपागत व्रजति पत्तन पत्तना-
द्वनाद्वनमनुद्रुत भ्रमति पादपं पादपात् ।
गिरेर्गिरिमधिश्रित तरति तोयधि तोयधे-
र्यदीयमरिसुन्दरीसरकपृष्ठलग्न यश ॥
दुर्वृत्तानामयमरिकुलाकीर्णकर्णाटलक्ष्मी-
लुण्टाकाना कदनमतनोत्तादृगेकाङ्गवीरः ।
यस्मादद्याप्यविहतवसामासमेद सुभिक्षा-
हृष्यत्पौरस्त्यजति न दिश दक्षिणा प्रेतभर्ता ॥

उद्गन्धीन्याज्यधूमैर्मृगशिशुरसिताखिन्नवैखानसस्त्री-
स्तन्यक्षीराणि कीरप्रकरपरिचितब्रह्मपारायणानि ।
येनासेव्यन्त शेषे वयसि भवभयास्कन्दिभिर्मस्करीन्द्रैः
पूर्णोत्सङ्गानि गङ्गापुलिनपरिसरारण्यपुण्याश्रमाणि ॥

अचरमपरमात्मज्ञानभीष्मादमुष्मा-
न्निजभुजमदमत्तारातिमाराङ्कवीरः ।
अभवदनवसानोद्भिन्ननिर्णिक्ततत्त्व-
द्गुणनिवहमहिम्ना वेश्म हेमन्तसेनः ॥

मूर्धन्यर्धेन्दुचूडामणिचरणरजः सत्यवाक्कण्ठभित्तौ
शास्त्रं श्रोत्रेऽरिकेशाः पदभुवि भुजयोः क्रूरमौर्वीकिणाङ्कः ।
नेपथ्यं यस्य जज्ञे सततमियमिदं रत्नपुष्पाणि हारा-
स्ताडङ्कं नूपुरस्रक्कनकवलयमप्यस्य भृत्याङ्गनानाम् ॥

यद्दोर्वल्लिविलासलब्धगतिभिः शल्यैर्विदीर्णोरसा
वीराणा रणतीर्थवैभववशाद्दिव्यं वपुर्बिभ्रताम् ।
ससक्तामरकामिनीस्तनतटीकाश्मीरपत्राङ्कितं
वक्षः प्रागिव मुग्धसिद्धमिथुनैः सातङ्कमालोकितम् ॥

प्रत्यर्थिव्ययकेलिकर्मणि पुरः स्मेरं मुखं बिभ्रतो-
रेतस्यैतदसेश्च कौशलमभूद्दाने द्वयोरद्भुतम् ।
शत्रोः कोऽपि दधेऽवसादमपरः सख्युः प्रसादं व्यधा-
देको हारमुपाजहार सुहृदामन्यः प्रहारं द्विषाम् ॥

महाराज्ञी यस्य स्वपरनिखिलान्तःपुरवधू-
शिरोरत्नश्रेणीकिरणसरणिस्मेरचरणा ।
निधिः कान्तेः साध्वीव्रतविततनित्योज्ज्वलयशा
यशोदेवी नाम त्रिभुवनमनोज्ञाकृतिरभूत् ॥

ततस्त्रिजगदीश्वरात्समजनिष्ट देव्यास्ततो-
ऽप्यरातिबलशातनोज्ज्वलकुमारकेलिक्रमः ।

१ एतदीयखड्गस्य.

चतुर्जलधिमेखलावलयसीमविश्वंभरा-
　विशिष्टजयसान्वयो विजयसेनपृथ्वीपतिः ॥
गणयतु गणशः को भूपतींस्ताननेन
　प्रतिदिनरणभाजा ये जिता वा हता वा ।
इह जगति विषेहे स्वस्य वशस्य पूर्वे
　पुरुष इति सुधांशौ केवलं राजशब्दः ॥
सख्यातीतकपीन्द्रसैन्यविभुना तस्यारिजेतुस्तुला
　किं रामेण वदाम पाण्डवचमूनाथेन पार्थेन वा ।
हेतोः खड्गलतावतसितभुजामात्रस्य येनाजित
　सप्ताम्भोधितटीपिनद्धवसुधाचक्रैकराज्यं फलम् ॥
एकैकेन गुणेन यै· परिणत तेषां विवेकादृते
　कश्चिद्धन्त्यपरश्च रक्षति सृजत्यन्यश्च कृत्स्नं जगत् ।
देवोऽय तु गुणैः कृतो बहुतिथैर्धीमाञ्जघान द्विषो
　वृत्तस्थानपुपश्चकार च रिपूच्छेदेन दिव्याः प्रजाः ॥
दत्त्वा दिव्यभुव. प्रतिक्षितिभृतामुर्वीमुरीकुर्वता
　वीरासृग्लिपिलाञ्छितोऽसिरमुना प्रागेव पत्रीकृत· ।
नेत्थं चेत्कथमन्यथा वसुमती भोगे विवादोन्मुखी
　तत्राकृष्टकृपाणधारिणि गता भङ्ग द्विषा सतति ॥
　त्व नान्यवीरविजयीति गिर· कवीना
　　श्रुत्वान्यथामननरूढनिगूढरोषः ।
　गौडेन्द्रमद्रवदपाकृत कामरूप-
　　भूप कलिङ्गमपि यस्तरसा जिगाय ॥
शूरंमन्य इवासि नान्य किमिह स्व राघव श्लाघसे
　स्पर्धा वर्धन मुञ्च वीर विरतो नाद्यापि दर्पस्तव ।
इत्यन्योन्यमहर्निशप्रणयिभि. कोलाहलै क्ष्माभुजा
　यत्कारागृहयामिकैर्नियमितो निद्रापनोदक्रम ॥

१ जयेन सार्धेन

पाश्चात्यचक्रजयकेलिषु यस्य याव
द्गङ्गाप्रवाहमनुधावति नौविताने ।
भर्गस्य मौलिसरिदम्भसि भस्मपङ्क-
लग्नोज्झितेव तरिरिन्दुकला चकास्ति ॥
मुक्ताः कार्पासबीजैर्मरकनशकलं शाकपत्रैरलाबू-
पुष्पै रूप्याणि रत्न परिणतिभिदुरै कुक्षिभिर्दाडिमानाम् ।
कूष्माण्डीवल्लरीणा विकसितकुसुमैः काञ्चनं नागरीभि.
शिक्ष्यन्ते यत्प्रसादाद्बहुविभवजुषा योषितः श्रोत्रियाणाम् ॥
अश्रान्तविश्राणिनयज्ञयूपस्तम्भावली द्रागवलम्बमान. ।
यस्यानुभावाद्भुवि सचचार कालक्रमादेकपदोऽपि धर्मः ॥
मेरोराहतवैरिसकुलतटादाहूय यज्वामरा-
न्व्यत्यास पुरवासिनामकृत यः स्वर्गस्य मर्त्यस्य च ।
उत्तुङ्गै' सुरसद्मभिश्च विततैस्तल्लैश्च शेषीकृत
चक्रे येन परस्परस्य च समं द्यावापृथिव्योर्वपुः ॥
दिक्शाखामूलकाण्ड गननतलमहाम्भोधिमध्यान्तरीय(प)
भानोः प्राक्प्रज्यगद्रिस्थितिमिलदुदयास्तस्य मध्याह्नशैलम् ।
आलम्व(म्ब)स्तम्भमेकं त्रिभुवनभवनस्यैकशेष गिरीणा
स प्रद्युम्नेश्वरस्य व्यधित वसुमतीवासवः सौधमुच्चैः ॥
प्रासादेन तवामुनैव हरितामध्वा निरुद्धो मुधा
भानोद्यापि कृतोऽस्ति दक्षिणदिशः कोणान्तवासी मुनिः ।
अन्यामुच्छपथोऽयमृच्छतु दिश विन्ध्योऽप्यसौ वर्धता
यावच्छक्ति तथापि नास्य पदवी सौधस्य गाहिष्यते ॥
स्रष्टा यदि स्रक्ष्यति भूमिचक्रे सुमेरुमृत्पिण्डविवर्तनाभिः ।
तदा घटः स्यादुपमानमस्मिन्सुवर्णकुम्भस्य तदर्पितस्य ॥
वि(वि)लेशयविलासिनीमुकुटकोटिरत्नाङ्कुर-
स्फुरत्किरणमञ्जरीच्छुरितवारिपूर पुरः ।

चखान पुरवैरिण स जलमग्नपौराङ्गना-
　स्तनैणमदसौरभोच्चलितचञ्चरीक सर ॥
उच्चित्राणि दिगम्बरस्य वसनान्यर्धाङ्गनास्वामिनो
　रत्नालङ्कृतिभिर्विशेषितवपु शोभा शत सुभ्रुव ।
पौराढ्याश्च पुरी श्मशानवसतेर्भिक्षाभुजोऽस्याक्षया
　लक्ष्मी स व्यतनोद्दरिद्रभरणे सुज्ञो हि सेनान्वय ॥
चित्रक्षौमेभचर्मा हृदयविनिहितस्थ(स्थू)लहारोरगेन्द्र
　श्रीखण्डक्षोदभस्माकरमिलितमहानीलरत्नाक्षमाल ।
वेषस्तेनास्य तेने गरुडमणिलतागोनस कान्तमुक्ता-
　नेपथ्यन्तास्थिरिच्छासमुचितरचन कल्पकापालिकस्य ॥
बाहो केलिभिरद्वितीयकनकच्छत्र धरित्रीतल
　कुर्वाणेन न पर्यशेपि किमपि स्वेनैव तेनेहितम् ।
कि तस्मै दिशतु प्रसन्नवरदोऽप्यर्धेन्दुमौलि पर
　स्व सायुज्यमसावपश्चिमदशाशेषे पुनर्दास्यति ॥
　　प्रस्तोतुमस्य परितश्चरित क्षम स्या-
　　　त्प्राचेतसो यदि पराशरनन्दनो वा ।
　　तत्कीर्तिपूरसुरसिन्धुविगाहनेन
　　　वाच पवित्रयितुमत्र तु न प्रयत्न ॥
　यावद्वास्तोष्पतिपुरधुनी भूर्भुव स्व पुनीते
　　यावच्चान्द्री कलयति कलोत्तसता भूतभर्तु ।
　यावच्चेतो गमयति सता ज्योतिमान त्रिवेदी
　　तावत्तासा रचयतु सखी तत्तदेवान्य कीर्ति ॥
　　निर्णित्तसेनकुलभूपतिमौक्तिकाना-
　　　मग्रन्थिलग्रथनपक्ष्मलसूत्रवल्लि ।

१ 'चित्रक्षौमेभचर्म यत्र' इत्यादिश्लोका स्वकल्पविकल्पपर्यालोचनं कृत्वा 'कल्पकापालिकस्येच्छासमुचितरचनो वेषस्तेन सेनान्वयेन तेने'—इत्यर्थ

एषा कवे पदपदार्थविचारशुद्ध-
बुद्धेरुमापतिधरस्य कृति प्रशस्ति ॥
धर्मप्रणप्ता मनदासनप्ता वृ(बृ)हस्पतेः सनुरिमा प्रशस्तिम् ।
चखान वारेन्द्रकशिल्पिगोष्ठीचूडामणी राणकशूलपाणिः ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिक्—३०७-११ पृष्ठे)

---

(१०५)

श्रीवीरवर्ममहिषीश्रीकल्याणदेवीनिर्मापित-निर्जरकूपप्रशस्तिः ।

ओं ओं सिद्धि ।

अर्धमीशतनोर्दृष्ट्वा शिलोच्चयसुताहृतम् ।
ई[र्ष्य]येव कृशा शीर्षे पातु वोऽमरवाहिनी ॥
स्मरैकमित्र नयनप्रमोदो जीयाच्छिरोभूषणमिन्दुमौलेः[1] ।
इन्दुर्यत श्रीचपलत्वदोपनोदी धरायामुदियाय वश ॥
कुम्भोद्भव कर्णपयोधिपाने प्रजेश्वरो नूतनराज्यसृष्टौ ।
तत्रास विद्याधरगीतकीर्ति श्रीकीर्तिवर्मक्षितिपो जगत्याम् ॥
सल्लक्षणो मालवचेदिलक्ष्मीलुं[टा]कखड्ग क्षितिपश्च तस्मात् ।
जयैकधामा जयवर्मदेव[स्तस्मा]च्च राज्यं प्रशशाम [धी]र ॥
पृथ्वीवर्माभवत्तस्माद[थ] राजा पृथूपम ।
ततोऽपि मदनः क्ष्माभृद्राज्येऽभूद्रिपुमन्मथ ॥

---

१ Sir A. Cunningham महाशयानुसारेण लेखोऽय कालञ्जरनामग्रामतो नैर्ऋतदिग्वर्तमानाजयगढाख्यगिरिदुर्गेऽस्ति कालञ्जरग्रामश्च Greenwitch नगरत ८०–२० मिते पूर्वरेखाशे, २४–५८ मिते उत्तराक्षाशेऽस्ति लेखश्चाय शिलाया देवनागराक्षरैरसस्कृतभापायामेव वर्तते लेखनिर्मितिसमयस्तु लेखान्ते सवत् १३१७ A D १२६१ इति स्फुट एव ।' इति Professor F Kielhorn Ph. D., C. I E, Gottingen महाशया

अथाभव[च्छ्रीप]रमर्दिराजो बालोऽपि नेता रिपुवीरहन्ता ।
[साम्रा]ज्य[ल]क्ष्मीर्यमिहानुरक्ता पतिंवरेवाशु समाजगाम ॥
त्रैलोक्यवर्मक्षितिपोऽथ राज्य [शशास दु]र्गप्रविधानवेधा ।
तुरुष्ककुल्याम्बुधिमग्नधा[त्री] समुद्धृति विष्णुरिव प्रतन्वन् ॥
रणाजिरे कृत्तरिपुप्रवीरप्रियासिसमोदितनाकक[न्य] ।
तस्यात्मजो वीर[मही]महेशो जयत्यसौ निर्मलवीरधर्म ॥
तीक्ष्येण वल्गान्विहरन्वृषेण दुष्टप्रहन्ता रिपुराशिभेत्ता ।
किं विष्णुरीश किमु वेति दृष्टो जयत्यसौ विश्वजनैर्नमस्य ॥
दधीचिवंशेऽद्भुतसत्य[धा]मा श्री[चा]दलोऽभूद्भुजजन्मवन्द्य ।
अथास्य साक्षादिव वीरधर्मो[र्मे] श्रीपाल इत्यास शु[सु]तो वरिष्ठ ॥
मूर्द्धाभिषिक्तैरपि वन्दनीयो महेश्वरस्तत्तनयो बभूव ।
य राजमान वृष[ली]लयैव यथार्थनामानमुदाहरन्ति ॥
गोविन्दराजक्षितिपालपुत्री तेनोपयेमे सुचरित्रसी[सी]मा ।
लोकोत्तरैर्या चरितै प्रपूज्या शिवेव नित्य पतिदेवतानाम् ॥
नाम्ना [वेस]लदेवीति सौन्दर्यगुणशालिनी ।
कल्याणदेवीति सुता तस्या-अथ यशस्विनी ॥
सेय सदा श्रीरिव कैटभारे श्रीवीर[राज्ञो] महिषीत्वमाप्ता ।
मनोहर[स्वै] चरितैरुदारैर्वभूव पुण्यै परिकीर्तनीया ॥
किं व[र्ण्य]ते चारुचरित्र[सी]मा विशुद्धकीर्तिप्रथिता जगत्याम् ।
या सत्यवाचा भुवनप्रसिद्ध धर्मप्र[भु] न सहसा जिगाय ॥
तेषा व[यत]मावशिष्टयिता स्थाणो शरीरार्धक
भ्राजिष्णु गिरिजा नमन्ति किल ते गङ्गापि तै सन्नुता ।
ते [काम]प्रमदानुतिव्यवसिता येषा न दृग्गोचरा
[सत्याद्यै] प्रथिता गुणै शुचितनु कल्याणदेवी [गि]रा ।
[आयु] श्रीवयसा स्थिति कमलिनी[प]त्रोदसद्वारिण-
स्तुल्या प[श्य]नत[भुवो] निपति[ता] मोहान्धकारे घने ।

१ ...

[एका] कीर्तिलता विलोक्य सुचिर स्थास्नु तदुत्पत्तये
सत्यौदार्यगुणा मचिरात्कल्याणदेवी [गिरा] ॥
[स्थली] मथेय व(त्र)लिश[स्र]गु[सा] निश्चित्य चक्रे कृपया परीता ।
जीवातवे पूर्ण[त]नु पयोभि सुधोपमैर्निर्जरकूपमेनम् ॥
सा पा[त्र] प्रददावे[क] निर्जरस्य यशस्विनी ।
पुण्य[मे]तत्प्रय(पा)याश्च मण्डप रुचिर व्यधात् ॥
सागरोपमकासार [महाशे]श्वर[म]न्दिरम् ।
[नां]दीपुरे [च]कारासौ यशोधवलितावनि ॥
वत्सराजकवे पौत्रो हरिपालकवे [सु]त ।
रत्नपाल इमा शुद्धा प्रशस्तिमकरोद्बुध ॥
सागरेन्द्वग्निसुधासु(शु)मिते विक्रमवत्सरे ।
उच्चकार विसु(शु)द्धात्मा विदग्धो राम[नाम]क ॥

संवत् १३१७ रा श्रीजे(त)नव्यापारे ॥ श्रीमद्वीरवर्मराज्ये ॥ वैशाघ-(ख)शुदि १३ गुरौ ॥ ००००००००००००

(एपिग्राफिआ इण्डिक्—३२७-२८ पृष्ठे)

---

(१०६)

भोजवर्मकोशाध्यक्षसुभटस्य पूर्वजानां देवालयस्य च प्रशस्तिः ।

ओ नम केदाराय ।

गङ्गातरङ्गतरलीकृतसर्पराज-
वे[ष्टा]य चारुशशिखण्डविभूषणाय ।

---

१ अय च द्वितीयो लेख शिलोत्कीर्णस्तत्रैव (अजयगढे) F Kielhorn Ph. D महाशयेन सव्याख्य प्रकाशित लेखसमयश्च भोजवर्मराज्यकाल विक्रमसवत् १३८५ A D 1300 लेखश्चाय भोजवर्मकोशाध्यक्षस्य सुभटाख्यस्य देवालयनिर्माण सूचयन्सुभटपूर्वजाना वृत्त प्रकाशयति

कन्दर्पदर्पशमनाय सुरार्चिताय
केदाररूपवि[धृ]ताय नम शिवाय ॥
षट्त्रिंशति करणकर्मनिवासपूता
आसन्पुर परमसौख्यगुणातिरिक्ता· ।
तन्मध्यगा विबुधलोकमता वरिष्ठा
टक्कारिका समजनि स्पृहणीयकल्पा ॥
सर्वोपकारकरणैकनिधे स्वकीय-
वंशस्य पात्रसुभगस्य द्विजाश्रयस्य ।
कल्पावसानसमयस्थितये पु[रीं] या
वास्तु स्वय समधिगम्य समाससाद ॥
तस्या श्रुतेर्निनदसङ्घनिनादिताया
वास्तव्यवंशभविनकरणास्त आसन् ।
आशा समस्तभुवनानि यदीयकीर्त्या
पूर्णानि हसधवलानि विशेषयन्त्या ॥
विद्याश्चतुर्दश कला सकला समीयु
पद्माभिराममिव वल्लभमायताक्ष्य ।
य गर्भसस्थमविलम्बितमद्वितीय
दु ख वियोगजमसवृतसुद्वहन्त्य ॥
तद्वंशत स उदपादि नरेश्वरेण
गण्डाह्वयेन युधि दुर्जयता गतेन ।
जाजूकसंज्ञ इति ठक्कुर[ध]र्मयुक्त
सर्वाधिकारकरणेषु सदा नियुक्त ॥
आराध्य त नृपतिमण्डलमण्डनैक
देव गदाधरमिवाच्युतदासमाद्यन् ।
कायस्थवंशनलिनीगणतादिनेशो
ग्राम दुर्गोडमपि ताम्रकमाशु ··· ॥

तत्संततौ सकलवाङ्मयपारदृश्वा
भूभूषण निशिपतेरिव कान्तिभर्ता ।
मोहान्धकारकुहरेषु निपातहर्ता
माहेश्वरः समभवत्सुकृताभिसर्ता ॥
य पीतशैलविषयेषु महीपतीना
चूडामणि समनु[से]व्य समार्जयच्च ।
श्रीकीर्तिवर्मनृपति विशिषाभिधान
कालञ्जरस्य पिपलाहिकया समेतम् ॥
तस्मिन्कुले महति सज्जनलोकजुष्टे
गङ्गाधरः समुदभूत्सचि[वो]ऽभिराम ।
नून विचार्य **परमर्दि**नरेश्वरेण
युक्त स [कञ्चुकि]तया परया तु धीर ॥
जौणाधरस्तदनुज सहकर्मचारी
सदारत समरकर्मणि मोक्षकारी ।
तौ वीरमार्गमनुसृत्य गिरौ गरिष्ठे
कालञ्जरे युयुधतुर्विशिखा[कु]लेन ॥
तथैव **मालाधर**नामधेयस्तस्य द्वितीयोऽजनि वीरमुख्य ।
सुरैः सदाकल्पतरुप्रसूनैरभ्यर्चितो य समरेषु रेमे ॥
क्रमेण तस्मिन्प्रबभूव धीर **आल्हू** प्रतोलीरुचिराधिकार ।
येनावरुद्धे कलुषे वृषेण सदैव रेमे रभसेन दुर्गे ॥
तस्यात्मजश्चापि बभूव रम्य शुभान्वित **शोभन**नामधेय ।
चित्रैश्चरित्रै ककुभा मुखानि यश्चित्रयामास शुचिर्गुणौघे ॥
विद्यानिधान तनयश्च तस्य विद्याधरैस्तुल्यतनुर्बभूव ।
यस्मिन्नृपो **वीदन**नामधेयौ(ये) विन्यस्य राज्य सुमना सदैव ॥
वश पुराम्येति जनस्य चित्त **त्रैलोक्यवर्म**क्षितिपस्य [चा]त्र ।
इतीव **वाशेरचित**ाभिधानो बभूव पुत्रोऽस्य गुणैरुदार ॥

कार्यक्षम त विगणय्य राज्या(जा)दुर्गे जयाख्ये विशिषाधिकारे।
नियोज्य तस्मै व्यतरत्प्रसिद्ध ग्राम सदा व[र्मे]वरीति नाम्ना ॥

तस्मिन्मनोरममय सुरसद्म वापी
वास्तव्यवशतिलक सुजला च रम्याम्।
विज्ञाय देहमचिर चिरता सिसृक्षु
प्राचीकरत्तदनुया(पा)धिकलेवरेण ॥

तत्राय परिपन्थिपार्थिवचमूकुक्षेपु दावानलो
द्वैराज्य जनयत्तमप्रतिहत कृत्वा कृतान्तातिथिम्।
भोजूकं युधि युद्धदुर्मदनिधि वाशेकनामा सुधी-
र्भूयो येन महीशवशतिलकस्त्रैलोक्यवर्मा कृत ॥

स्फीत राज्यमकण्टक गुणिगणाक्रान्तातिसर्वास्पद
दानेनोज्वलवद्विधाय विधिवत्सीमा समस्ता अपि।
तेनालम्भि महीधरे जयपुरे कैलासवासोपमे
वासो वासववासदर्पदलनो रम्यप्रतोलीकृते ॥

अस्यानुज पुण्ययशा उदार आनन्दनामा प्रथित पृथिव्याम्।
सदैव लोक मदयन्तमाराध्य सत्यनामानमुदाहरन्ति ॥
भियामभूमि विगणय्य चैन दुर्गाधिकारे नृपति प्रचक्रे।
आज्ञाकरान्पल्लिनिवासिनोऽय चकार भिल्लान्सवरान्पुलिन्दान् ॥

तस्यात्मजोऽभवद[सौ] रुचिराभिधानो
विद्यासु तासु सकलासु शुचि कलासु।
यो लीलयैव विहरन्समराङ्गणेपु
तीव्रानरातिनिवहान्कुणितामनैपीत् ॥

दुर्गे जयाख्ये प्रबलानुरौत्त्वविध्वसनी स्तोत्रपरम्पराभि।
दुर्गां स्तुवन्नेप सदैव भक्त्या कृताञ्जलि पुण्यतमानुपास्ते ॥
गुणैरुदार सुकृतैकचार पापापहार सुजनैकसार।
[श]ास्त्रादिविद्यानिपुण प्रवीण कलासु रेजे स सदा यशस्वी ॥

तस्यात्मजो **गोपति**नामधेयो विद्यावदातो नृपतिप्रपूज्यः ।
श्रिया गिरा चाप्यविरोधवासो वन्द्य सता साधुजनैकसेव्य ॥

तस्यानुजन्मा **महिपाल**नामा सौन्दर्यशौर्यप्रवरो रराज ।
य वीक्ष्य लज्जावनतो मनोभू सदैव चित्तेपु तिरोबभूव ॥

जयति तदनुजन्मा श्रीविलासैकसौध
सुकृतिजनवरिष्ठो वाग्मिनामग्रणीश्च ।
नृपतिसमितिदक्ष श्लाघनीयस्वभाव
सुभट इति च नाम्ना कीर्तनीयस्वरूप ॥

परोपकारप्रतिबद्ध[का]क्ष· प्रारब्धकार्याधिगतार्थसिद्धि ।
श्री**भोजवर्म**क्षितिपस्य सोऽभूत्कोशाधिकाराधिपति सदैव ॥

सर्वाभारधुरधरोऽपि सुभटो विश्वासविद्यास्थिति
श्रीम**द्भोज**महीमहेन्द्रसचिव प्रख्यातकीर्तिर्गुणै ।
निर्मर्यादपरोपकारनिरत सौजन्यमुद्रानिधि-
र्भाण्डागारपतिश्चिर विजयते धर्मैकबुद्धिर्भृशम् ॥

लोक शोक [दु खत्रयी]मन्दिर
दोला[न्दो]लनचञ्चल धनमिद स्वल्पायुषो मानुषा ।
धर्म केवल एव देहविरहे देहान्तर गच्छतो
गन्ता [त्या]गविधेरसभवतया देवालय क्रीयताम् ॥

ततो जाता महाप्राज्ञा महिपालसुतास्त्रय ।
कीर्तिपालो **बृहत्कीर्तिः** कुमारो मारसनिभ ॥

....

(अपूर्णोऽय लेख)

(एपिग्राफिआ इण्डिक्—३३३-३५ पृष्टे)

(१०७)

सिद्धान्तशिरोमण्याद्यनेकग्रन्थनिर्मातृश्रीमद्-भास्कराचार्यवंशप्रशस्तिः[1]।

ओं नमो गणाधिपतये।

सिद्ध दि[वा]करसुधाकरभूमिपुत्र-
श्वेताशुपुत्रगुरुशुक्रश[नैश्चरा] ।
स्य द्ध
सरक्षणानि गगनेचरचारवो व ॥

उद्भट[बु]द्धिर्भाट्टे साख्येऽसख्य स्वत[न्त्र]धीस्तन्त्रे।
वेदेऽनव[द्य]विद्योऽनल्प शिल्पादिषु कलासु ॥

स्वच्छन्दो यश्छन्दसि शास्त्रे वैशेषिके विशेषज्ञ ।
य श्रीप्रभाकरगुरु प्राभाकरदर्शने कवि काव्ये ॥

[ब]हुगुणगणितप्रभृतिस्कन्धत्रितये त्रिनेत्रसम ।
विबुधाभिवन्दितपदो जयति श्रीभास्कराचार्य ॥

श्रीमद्यदुवशाय स्वस्त्यस्तु समस्तवस्तुसहिताय।
विश्व यत्र त्रातु जातो विष्णु स्वय त्वत्तम् ॥

गर्जद्गूर्जरकुञ्जरोत्कटघटासघट्टकण्ठीरवो
लाटोरस्ककपाटपाटनपटु कर्णाटहृत्कण्टक ।
श्रीमान्भिल्लमभूपति समभवद्भूपालचूडामणि-
स्तत्रार्तान्ध्रपुराधिकान्तसुखहृच्छ्रीजैत्रपालोऽभवत् ॥

---

१ प्रशस्तिलेखोऽयं पाषाणखण्डोत्कीर्णः खानदेशान्तर्गतचालीसगावतो दक्षिणपश्चिमाया वर्तमाने निर्जने पटनाख्ये ग्रामे भवानीमन्दिरे डॉक्टर्-भाऊ-दाजी-महाशयैरुपलब्धः [illegible] ज्योतिर्विच्छिरोमणिभास्कराचार्यपौत्रो यदुवंशीयसिंहणाख्यस्य राज्ञः प्रधानगणकः [illegible] नामा स्वपितामहविरचितसिद्धान्तशिरोमण्यादिग्रन्थप्रचाराय मठमेकमधिष्ठापयत् [illegible] लेखेनानेन सुव्यक्तीक्रियते [illegible] लेखान्ते व्यक्त एव

लक्ष्मीकान्तलव प्रतारि[त]भव श्रीजैलपालोद्भव
सङ्ग्रामाङ्गण[स]चितातिविभव शास्ता भुव सिद्धण ।
पृथ्वीशो मथुराधिपो रणमुखे काशीपति पाति[तो]
येनासावपि यस्य भृत्यवद्भुना ह[मी]रवीरो जित ॥
अवततार पुरा पुरुषोत्तमो यदुकुले जगतीहितहेतवे ।
जयति सोऽयमिमा सकलामिलामवति मा पतिसिहमहीपति ॥

अथ भृत्यान्वयवर्णनम् ।

श्रीमद्भास्करवशाय भव्य भूयात्स नृपति ।
निकुम्भो यत्र सभूतो रा[मो] यस्यान्वयेऽभवत् ॥
तत्रासीन्नृपतिर्जितक्षितिपतिर्ध्यातैकलक्ष्मीपति-
र्देवब्राह्मणवन्दने त[त]मति श्रीकृष्णराजाह्वय ।
शौ[र्यौ]दार्यविवेकविक्रमगुणैस्तुल्यो न येनापर
प्राप्त पाण्डवपुगवार्जितपद तद्धर्मराजेति यत् ॥
आसङ्गप्रभवस्ततस्ततमति प्राप्तप्रतापोन्नति-
र्वीरो वैरवधूविधूनितशिरा य श्रीन्द्रराजाह्वय ।
तस्यासीत्तनय सता सविनय सामन्तसीमन्तिनी-
वैधव्यव्रतसद्गुरुर्गुरुगण सत्पुण्यपण्यापण ॥
चतुरस्तुरगारूढो रेवन्त इव गोवन ।
सौन्दर्यदर्पकन्दर्पो य दृष्ट्वानङ्गता गत ॥
श्रीगोवनास[स्तुत रत्न] सिन्धोरुद्भूतमूर्तिस्ततपुण्यकीर्ति ।
जितारिचक्र क्षितिपालचक्र श्रीसोइदेव स्तुतवासुदेव ॥
शरणागतवज्रपञ्जर परनारीपु सदा सहोदरः ।
व्रतसत्यपथे युधिष्ठिर सतत वैरिवधूभयज्वर ॥
स षोडश [श]तग्रामदेश दुर्गपुरान्वितम् ।
सोइदेवे दिव याते शास्ति तस्यानुसभव ॥
त्यागे सूर्यसुतोपमोऽर्जुनसम शौर्ये निकुम्भान्वये
विख्यात क्षितिपालभालतिलक श्रीगोवनस्यात्मज ।

श्रीमत्सिङ्घणदेववैरिकरटो कण्ठीरवो यत्करो
नन्द्यान्नन्दसुनन्दने [तत]मतिर्हेमाडिदेवश्चिरम् ॥
शाण्डिल्यवशे कविचक्रवर्ती त्रिविक्रमोऽभूत्तनयोऽस्य जात ।
यो भोजराजेन कृताभिधानो विद्यापतिर्भास्करभट्टनामा ॥
तस्माद्गोविन्दसर्वज्ञो जातो गोविन्दसन्निभ ।
प्रभाकरः सुतस्तस्मात्प्रभाकर इवापर ॥
तस्मान्मनोरथो जातः सता पूर्णमनोरथ ।
श्रीमन्महेश्वराचार्यस्ततोऽजनि कवीश्वर ॥
तत्सूनु कविवृन्दवन्दितपद सद्वेदविद्यालता-
कन्द कंसरिपुप्रसादितपद सर्वज्ञविद्यासद ।
यच्छिष्यै सह कोऽपि नो विवदितु दक्षो विवादी क्वचि-
च्छ्रीमान्भास्करकोविद समभवत्सत्कीर्तिपुण्यान्वित ॥
लक्ष्मीधराख्योऽखिलसूरिमुख्यो वेदार्थवित्तार्किकचक्रवर्ती ।
क्रतुक्रियाकाण्डविचारसारविशारदो भास्करनन्दनोऽभूत् ॥
सर्वशास्त्रार्थदक्षोऽयमिति मत्वा पुरादत ।
जैत्रपालेन यो नीत कृतश्च विबुधाग्रणी ॥
तस्मात्सुत सिङ्घणचक्रवर्तिदैवज्ञवर्योऽजनि चङ्गदेवः ।
श्रीभास्कराचार्यनिबद्धशास्त्रविस्तारहेतो कुरुते मठ य ॥
भास्कररचितग्रन्था सिद्धान्तशिरोमणिप्रमुखा ।
तद्वंश्यकृताश्चान्ये व्याख्येया मन्मठे नियमात् ॥

१ अनेनैव त्रिविक्रमभट्टेन विरचितेषु ग्रन्थेषु दमयन्तीकथापरपर्याया नलचम्पूरुपलब्धा तत्र च शाण्डिल्यवंशीयानूचानान् श्लेषेण सवर्ण्य 'तेषा वंशे विशदयशसा श्रीधरस्यात्मजोऽभूद्देवा[दित्या]दित्य स्वमतिविकसद्वेदविद्याविवेक । उत्कर्णेन दिशि दिशि जना कीर्तिपीयूषसिन्धु यत्नादापि श्रवणपुटकै कूणिताक्षा पिबन्ति ॥ तेनैतत्प्रगुणयता च्छ्लोकयाग्निल्वणचितत । तस्मादस्मि सुतो जातो जाड्यपात्र त्रिविक्रम ॥' इति पितामह पितरमात्मान च प्रशंसति स्माह त्रिविक्रम २ अनेनैव लक्ष्मीधरसूरिवरेण भास्कराचार्यविरचितग्रन्थाना व्याख्या निर्मिता

श्रीसोड्ढदेवेन मठाय दत्तं हेमाडिना किंचिदिहापरैश्च ।
भूम्यादि सर्वं प्रतिपालनीयं भविष्यभूपैर्बहुपुण्यवृद्ध्यै ॥

स्वस्ति श्रीशाके ११२८ प्रभवसंवत्सरे श्रावणमासे पौर्णमास्यां चन्द्रग्रहणसमये श्रीसोड्ढदेवेन सर्वजनसंनिधौ हस्तोदकपूर्वकं निजगुरुरचितमठायायस्थानं दत्तम् ॥

(इतोऽग्रे देशभाषा—)

(एपिग्राफिआ इण्डिका ३८१–४३ पृष्ठे)

(१०८)

नारोदग्रामीयवापीप्रशस्तिः ।

ओं नमः शिवाय ।

प्रावृषेण्यनवाम्भोदगर्जितोर्जित्यजिन्ति वः ।
वैनायकानि निघ्नन्तु निर्विघ्नं बृंहितान्यघम् ॥
प्रसन्नौजस्विमधुरव्यक्ताव्यक्तस्वरूपभाक् ।
देवता वाक्समृद्धैर्मुदे स्ताद्वः सरस्वती ॥
संपूर्णाङ्गमशेषकल्मषमुषं सपत्नमप्यादरा-
द्दूरं पादतलावघट्टननमत्कैलासनश्यत्स्थिति ।
सानन्दं युगपत्सुरासुरसभासरम्भदत्तव्यथं
शंभोर्लास्यपरिग्रहस्य दिशतु श्रेयांसि वः स्थानकम् ॥
चरणभरावनतावनिविनमत्कमठोरुकर्पराभोगा ।
नाट्यस्य धूर्जटेर्धुरि वर्णपरिष्वष्कणी जयति ॥

---

१. अयं च नारोद (रानोद) ग्रामः पुरातनो विशीर्णश्च गोपगिरि(ग्वालीयर)राज्ये झांसी गूना मध्यदेशस्थो नरवरग्रामात् दक्षिणस्यां दिशि ४५ मीलदूरे वर्तते २ 'प्रशस्तिश्चेयं पाषाणोत्कीर्णा Dr. Fuhrer साहिबेन तत्र गत्वा तत्प्रतिबिम्बद्वयं च समानीय मह्यमदायीति समयश्चास्या नैव व्यक्ततयाज्ञातोऽपि पूर्वेतिहासपर्यालोचनया ११ शतकस्यारम्भात्मक इति प्रतीयते' इति च Professor F Kielhorn Ph D C I E महाशया एतद्भूमिकायां प्रकाशितवन्तः

उत्क्षिप्तो दण्डपादो ग्रहगणमुपरि सार्धमुत्तम्भ्य भूय
प्रायाद्यावल्लमीमामपरपदभरभ्रष्टपृष्ठा क भूमि ।
इत्थ दौस्थ्येऽपि रङ्गे गगनतलचलच्चारिकाचारवृत्ते-
स्तायन्ता वस्त्रिमध्य त्रिपुरविजयिनस्ताण्डवक्रीडितानि ॥

भक्त्योपसन्न स्थिरभक्तिगम्य पद्मासन दारुवनेऽतिरम्ये ।
विधाय यज्ञ विधिना विधिज्ञ किलानुजग्राह पुरा पुरारि ॥

यच्छन्फल विपुलनिर्वृतिबीजमुच्चै
पूर्वोत्तर विपुलबाधितभूरिशाख ।
तस्मादपूर्व उदभून्मुनिवश एष
निर्ग्रन्थिरन्तरतिसारतरोऽस्तरन्ध्र ॥

तस्मिन्मुनि सकललोकनमस्यमूर्ति-
रिन्दूपम प्रतिदिन समुदीयमान ।
श्रीमानभूद्भुवि कदम्बगुहाधिवासी
तस्माच्च शङ्खमठिकाधिपतिर्मुनीन्द्र ॥

तेरम्बिपालः प्रमथाधिपस्य तुला दधत्कामजयोदयेन ।
ततोऽभवद्धूरितपास्ततोऽपि सत्ख्यातिरामर्दकतीर्थनाथः ॥

तस्मात्पुरंदरगुरुर्गुरुवद्गरिम्ण
प्रज्ञातिरेकजनितस्य बभूव भूमि ।
यस्याधुनापि विबुधैरितिकृत्यशासि
व्याहन्यते न वचन नयमार्गविद्भि ॥

वन्द्य कोऽपि चकास्त्यचिन्त्यमहिमा तुल्य मुनिर्भास्वता
राजन्नुत्तमगव्दपूर्वशिखराभ्यर्णे प्रकीर्णद्युति ।
दीक्षार्थीति वचो निशम्य सुकृती चारोक्तमुर्वीपति-
र्यस्येहानयनाय यत्नमकरोच्छ्रीमानवन्तिः पुरा ॥

गत्वा तपस्यन्तमुपेन्द्रपूर्वे पुरे तदा श्रीमदवन्तिवर्मा ।
भृश समाराध्य तमात्मभूमिं कथचिदानीय चकार पूताम् ॥

भूपृष्ठ शशिनेव निर्मलतरस्फारस्फुरत्तेजसा
सर्वानन्द्युदयेन पौरसहित नीत पुनस्ता श्रिय ॥
स्फारैर्धान्यहिरण्यरत्ननिवहैर्नि शेपमन्तर्बहि-
स्त्वङ्गत्तुङ्गतुरङ्गमैर्मदभरोद्भूतैश्च गर्जद्गजे ।
स्वस्थानस्य विशीर्णविद्रुममठस्योद्दामलक्ष्मीभृतो
भूभागास्तपसा पुनर्नवरुच सरेजिरे यस्य च ॥

सा श्लाघ्या वसति स एव विषयस्ते प्राणिनस्ता दिश
सा भूर्भूमिपति स एव किमतस्ते ते प्रदेशा. परम् ।
यत्रास्तेयमशेपसत्त्वहितकृत्कृत्यप्रवृत्त स्वय
पुण्याना प्रगुणीकृतोऽवनिसृजा पुञ्जो वपुष्मानिव ॥

यद्वाचा मनसा च गोचरमतिक्रान्तेन भूम्नान्वित
यद्गीत गुणगर्वितैर्दिविपदा दारैरदभ्रादरम् ।
यत्सत्त्वज्वलितै प्रचण्डतपसा तेजोभिरुन्मीलित
तन्नान्यत्र चरित्रमुन्नतमतावत्रैव तावत्स्थितम् ॥

पुरा योषित्सङ्गादनिभृतनिजाक्ष भगवता
विजिग्ये य कामस्त्रिपुररिपुणाविष्कृतरुषा ।
निरुद्धाक्ष क्षान्त्या तमयमजयत्सङ्गरहित
सुचीर्णाना स्याद्वा किमिह तपसा दुष्करमिति ॥

स्फारास्फालनघातनिर्दयदलद्गम्भीरभेरीरव-
व्याजेनोज्जगुरा कुमारचरितात्सद्ब्रह्मचर्य तप ।
यस्याराधयतस्त्रिसध्यमधुतध्यानस्थितेर्धूर्जटि
चैतन्योज्झितवृत्तयोऽपि समये सद्धूपवेलोत्सवा ॥

स्तुत्य स्यात्किमिहास्य नाम चरित न स्यात्सुपुण्यार्थिना
मा बाल्यात्सहकीर्तिसचिततपस्तेज समुत्तेजितम् ।
यस्यौच्चैरलघून्नमद्गुणगुरुब्रह्माण्डमाडम्बर-
व्यग्रैर्द्राक्शतरुद्रबाहुपरिघै सधार्यते यत्नत ॥

सिद्धान्तेषु महेष एष नियतो न्यायेऽक्षपादो मुनि-
गम्भीरे च कणाशिनस्तु कणभुक्शास्त्रे श्रुतौ जैमिनि ।
साख्येऽनल्पमति स्वय च कपिलो लोकायते सद्गुरु-
र्बुद्धो बुद्धमते जिनोक्तिषु जिन को वाथ नाय कृती ॥
यद्भूत यदनागत यदधुना किंचित्कचिद्वर्धते
सम्यग्दर्शनसपदा तदखिल पश्यन्प्रमेय महत् ।
सर्वज्ञ स्फुटमेष कोऽपि भगवानन्य क्षितौ सकरो
धत्ते किंतु न शान्तधीर्विषमदृग्रौद्र वपु केवलम् ॥
अस्मिन्नुद्दामधाम्नि प्रचुरतरतप सीम्नि विख्यातनाम्नि
सर्वानन्युक्त[सा]म्नि क्षितिभृदुरुभरस्पर्धिपुण्यद्रुरिम्णि ।
सपन्नप्रेम्णि सत्सु स्वयशसि निहितस्फारसारप्रथिम्नि
विद्योत्सर्पन्महिम्नि त्रिभुवनतिलके के गुणा हन्त न स्यु ॥
संलीन मुख एव शाक्यकरिणामत्यूर्जित गर्जित
त्रासाद्यस्य च जैनजम्बुकशतैर्दुर्व्याहृत सहृतम् ।
सोढं जातु न जैमनीयहरिणैर्लीलाकृत हुंकृत
तस्यान्यद्गगनेशकाननपते किं स्यात्स्तुत प्रस्तुतम् ॥
यस्योच्चकै स्फुरति सतमसं निरस्य
तेज पर प्रतिनिश प्रतिवासर च ।
अन्य स एष ननु चन्द्रमसो रवेश्च
चन्द्रावदातचरित सुतरा चकास्ति ॥
यस्यामल स्फुरति सद्गुणरत्नवृन्द-
मानन्दकारि जगता जलताविहीनम् ।
श्रीव्योमशंभुजलधि: स खलु व्युदस्त-
तृष्ण सता समभवद्भुवि कोऽप्यपूर्व ॥
माधुर्यं विनयो नयोऽनलसता त्याग क्षमा प्रश्रय:
स्थैर्यं धैर्यमहार्यवीर्यकलित सद्ब्रह्मचर्यं तपः ।

इत्यादि प्रचिनोमि चेतसि चिरं यद्यत्किमप्यादरा-
त्तत्तत्स[र्वे]मचिन्त्यमस्य महत॰ कस्यास्तु वाचां पथि ॥
रेजु॰ सज्जनरक्तभावजननान्या सिन्धुवेलावधे-
श्चित्र तस्य यशांसि कुन्दकलिकाक्रोडप्रभाभाञ्ज्यपि ।
तस्यायं खलु देवतायतनवान्वापीनिवेश शुभ
सोद्यान प्रथते स्वकीर्तिविभव साक्षादिवानश्वर ॥
शिवयुग्ममुमादेवीनाथ्येश्वरविनायकौ ।
स मठ मन्दिरै रम्यैरयमेतान्यचीकरत् ॥
प्रतिक्षप या प्रतिविम्बिता गते सुनिर्मले वारिणि तारकागणे ।
कुमुद्वतीसङ्गसमुज्झिताप्यल विभाति विष्वक्कुमुदैरिवाचिता ॥
प्रासादमाधुर्यनिकामहृद्य विराजते यत्र गभीरमम्भ ।
विडम्बयत्सत्कविकाव्यवन्ध विशुद्धवर्णाहितचारुशोभम् ॥
शैलात्मजाभक्तिपरप्रयातपौराङ्गनानूपुरशिञ्जितेन ।
प्रतिक्षणं या कलहसनादभ्रम विधत्ते श्रुतिपेशलेन ॥
धृतोदपात्रावनताङ्गनाना मुखैर्विचित्राधरपत्ररम्यै॰ ।
तोय गतैर्या प्रतिविम्बनेन भृ[शा]रविन्देव विभर्ति शोभाम् ॥
अपूर्वविन्यासविशेषकेण विभूषिता या दयितेव दृष्टा ।
सोपानमालावलिचारुमध्या नानन्दयत्कस्य मनो मनोज्ञा ॥
प्रासादा यत्र भासन्ते कुन्देन्दुकुमुदोज्ज्वला ।
श्रीव्योमेशमहीव्यापियशोबीजाङ्कुरा इव ॥
या नीलकण्ठेन तटोपकण्ठ कृतास्पदा धाम पर सुखस्य ।
प्रासादरम्या रमणीयभूमि पुरा पुरारे सदृशी चकास्ति ॥
यत्सन्निधौ सान्द्रसुधासितिम्ना प्रासादमालानुदिन विभाति ।
भयेन भानो परिणाममेत्य ज्योत्स्ना स्थितेवामरसद्ममूर्त्या ॥
अम्भोनिधिस्तुङ्गतुषारशैलैः सम्यग्विराजेद्यदि कूललीनै ।
तेनोपमीयेत तदा स्फुट या समुन्नतैर्नाकिगृहैर्विभान्ती ॥

अमुक्तमुक्ताफलचारुकान्ति तोयं सदैव प्रतिभाति यत्र ।
अमूर्ततावाच्यमगोदुकाममुच्चैरभून्मूर्तमिवान्तरिक्षम् ॥
शरन्निशेवामलचन्द्रकान्त्या सरोजलक्ष्म्येव सरोजलर्द्धि ।
अलङ्कृता चारुतया व्यधत्त या निर्वृतिं कस्य न दृश्यमाना ॥
या सर्वदा नोज्झति यन्निकामं सत्नृपकारं च गभीरता च ।
जलैरनल्पैर्भृशमास्थितापि फलं तदेतद्धि कुलीनतायाः ॥
मृगाङ्कबिम्बे प्रतिमागते या स्फुरत्तरङ्गाङ्गुलिभिर्विलोले ।
स्वचारुसौन्दर्यविलोकनाय धृतामलादर्शतयेव भाति ॥
स्थिराणि तुङ्गानि स्थिरोज्ज्वलानि निरन्तराण्यार्जवसुन्दराणि ।
सतां मनांसीव सदानुकूलं विभान्ति यस्याः सुरमन्दिराणि ॥
इदं नभः किं द्रवता कुतोऽस्य किं वामृतं तत्कथमल्पं चित्रम् ।
अह्नाय यत्रेति वितर्कयु[क्तो] जलं न निश्चेतुमलं जनौघः ॥
सन्मीनभूमिर्भवतु प्रकामं मनोरमा द्यौर्बहुवारिदा च ।
तथापि सामान्यगुणादुदस्ता यया विचित्रा रचना दधत्या ॥
जित्वारिषड्वर्गमनर्थमूलं धर्मे रताः सन्तु सदैव सन्तः ।
यस्यामितीवाह सुरालयाली निलीनपा[राप]तमन्द्रनादैः ॥
रङ्गत्तरङ्गातिमनोरमभ्रू रथाङ्गनामोरुपयोधरा या ।
दिक्षु क्षिपन्ती शफरीकटाक्षानभूच्चुरत्पान्थदृशः प्रियेव ॥
यदस्ति किंचित्क्वचिदप्यनिन्द्यमानन्दहेतुर्जगतीह वस्तु ।
तदेकदेशे निखिलं विधाय या वेधसोच्चैर्घटितेव रम्या ॥
कुवलयमतीव वापीं विभूषयति यदतिसुप्रसिद्धमदः ।
चित्रमिदं तु विचित्रा या कुवलयमप्यलंकुरुते ॥
स्थिरा सैषा वापी गगनशशिमौलेर्भगवतो
भवत्वाचन्द्रार्कं प्रथिततपसो भूरियशसः ।

१ जलर्द्धिः २ 'मीनो राश्यन्तरे झषे' ३ प्रचुरमेघा प्रचुरजलदायिनी च
४ 'स्यादुत्पलं कुवलयम्' इत्यमरः ५ भूमिमण्डलम्

यदीये भातीयं शरदमलचन्द्रांशुधवला
सुराणां सद्माली विकटतटपृष्ठे शिखरिणी ॥
वापीतो निकटं य· पादपमारोपयिष्यति [व्रात्य] ।
याता स पञ्चपातकयुक्त· खलु दुस्तरे निरये ॥
पञ्चैव तेयामिह पातकानि स्वप्स्यन्ति खट्वासु शठा मठे ये ।
येऽभ्यन्तरे मूढधियो रजन्यां दासन्त्यनार्या वसति च नार्या ॥
प्रशस्ता देवसंलापपूर्वदत्ताह्वयेन या ।
विहिता मुख्यशब्दार्था सा [मुदेऽस्तु सतामियम्] ॥
देवदत्तसुतेनैषा हरदत्तेन वर्णिता ।
वापीप्रशस्तिका रम्या जेज्जाकेनोदखोटि च ॥
रुद्रेण लिखिता ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिक्—३५४-६१ पृष्ठे)

---

(१०९)

विजयनगराधीशमहाराजश्रीकृष्णराय-वितीर्णग्रामप्रशस्तिः[1] ।

श्रीकृष्णदेवराय श्रीशुभमस्तु ।

नमस्तुङ्गशिरश्चुम्बिचन्द्रचामरचारवे ।
त्रैलोक्यनगरारम्भमूलस्तम्भाय शम्भवे ॥
कल्याणायास्तु तद्धाम प्रत्यूहतिमिरापहम् ।
यद्गजोऽप्यगजोद्भूत हरिणापि च पूज्यते ॥

---

१ प्रशस्तिलेखस्यास्य मुख्यादर्श शून्यीभूतविजयनगरनगरत पश्चिमोत्तरे प्रदेशे तुङ्गभद्रातरङ्गिणीतटनिकटवर्तिहैम्यनामकग्रामे शिवमन्दिरे मण्डपाभिमुखस्थशिलाखण्डे उत्कीर्णो लभ्यते। स चाय लेखो Dr Pigson महाशयै फोटग्राफयन्त्रेणादर्शप्रतिकृतीकृत Mr Fleet महाशयै प्रकाशितोऽपि पुन E Hultzsch महाशयै स्फुटानुवादपूर्व व्यक्तीकृत समयस्त्वस्या प्रशस्तेरन्ते १४३० (1509 A.D) शकाब्दात्मक स्फुट एव

अस्ति क्षीरमयाद्देवैर्मथ्यमानान्महाम्बुधे ।
नवनीतमिवोद्धृतमपनीततमो मह ॥
तस्यासीत्तनयस्तपोभिरतुलैरन्वर्थनामा बुध
पुण्यैरस्य पुरूरवा भुजबलैरायुर्द्विषा निघ्नत ।
यस्यायुर्नहुषोऽस्य तस्य पुरुषो युद्धे ययातिः क्षितौ
ख्यातस्तस्य तु धुर्वसुर्वसुनिभ श्रीदेवयानीपते ॥
तद्वंशे देवकीजानिर्दिदीपे तिम्मभूपति ।
यशस्वीतुलुवेन्द्रेषु यदो कृष्ण इवान्वये ॥
ततोऽभूद्बुक्कमाजानिरीश्वरक्षितिपालक. ।
अत्रासमगुणश्रेशं मौलिरत्न महीभुजाम् ॥
पश्चाक्षो वलिजिन्निजैस्त्रिभुवनाक्रान्तिक्षमैर्विक्रमै[ ]
शङ्खं चक्रमपि श्रयन्निजकरे श्रीदेवकीनन्दनः ।
भूत्वाप्यद्भूतमीश्वरोऽयमिति या भूयस्तरा पप्रथे
भूति चाखिलपूज्यतामतिभृश भूभृत्सुतामाश्रित. ॥
भूवासैकपरोऽपरो रविरिव प्रासोदयोऽहर्निशं
यो मन्देहरिपूनहन्कविबुधोपेतोऽनपेतो रणात् ।
आपूर्वापरवारिराशि नितरामासेतु हेमाचल
विख्यातो विहसश्च यो वितरणैर्व्यद्योतत द्योतरून् ॥
सरसादुदभूत्तस्मान्नरसावनिपालक. ।
देवकीनन्दनात्कामो देवकीनन्दनादिव ॥
कावेरीमाशु वध्वा(द्ध्वा) वहलजलरया ता विलङ्घ्यैव शत्रुं
जीवग्राह गृहीत्वा समिति भुजबलात्त च राज्य तदीयम् ।
कृत्वा श्रीरङ्गपूर्वं तदपि निजवशे पट्टण यो वभासे
कीर्तिस्तम्भ निखाय त्रिभुवनभवनस्तूयमानापदान. ॥
चेरं चोल च पाण्ड्य तमपि च म[धु]रावल्लभ मानभूपं
वीर्योदग्रं तुरुष्कं गजपतिनृपतिं चापि जित्वा तदन्यान् ।

आगङ्गातीरलङ्काप्रथमचरमभूभृत्तटान्त नितान्त
ख्यात क्षोणीपतीना स्रजमिव शिरसा शासनं यो व्यतानीत् ॥
विविधसुकृतोद्दामे रामेश्वरप्रमुखे मुहु-
र्मुदितहृदयः स्थाने स्थाने व्यधत्त यथाविधि ।
बुधपरिवृतो नानादानानि यो भुवि षोडश
त्रिभुवनजनोद्गीत स्फीत यश पुनरुक्त[यन्] ॥
तिप्पाजीनागलादेव्यो कौसल्याश्रीसुमित्रयो ।
देव्योरिव नृसिह्ने(हे)न्द्रात्तस्मा[त्प]क्तिरथादिव ॥
वीरौ विनयिनौ रामलक्ष्मणाविव नन्दनौ ।
जातौ वीरनृसंह्ने(हे)न्द्रकृष्णरा[यमहीपती] ॥
वीरश्रीनारसिंह्न(ह) स विजयनगरे रत्नसिहासनस्थ
कीर्त्या नीत्या निरस्यन्नृ[गनलनहुषा]नप्यव[न्या]मथान्यान् ।
आ सेतोरा सुमेरोरवनिसुरनुत स्वैरमा चोदया[द्रे-
रा पाश्चात्याच]लात्तादखिलहृदयमावर्ज्य राज्य शशास ॥
नानादानान्यका[र्षीत्कनकस]दसि [य श्री]विरूपाक्षदेव-
स्थाने श्रीकालहस्तीशिशुरपि नगरे वेङ्क[टा]द्रौ च का[ञ्च्याम्] ।
श्रीशैले शोणशैले महति हरिहरेऽहोबले सङ्गमे च
श्रीरङ्गे कुम्भघोणे [ह]त[तम]सि महानन्दितीर्थे निवृत्तौ ॥
गोकर्ने(र्णे) रामसेतौ जगति तदितरेष्वप्यशेषेषु पुण्य-
स्थानेष्वार[ब्धना]नाविधबहलमहादानवारिप्रवाहै ।
यस्योदञ्चत्तुरङ्गप्रकरखुररज शुष्यद[म्भोधिम]ग्न-
क्ष्माभृत्पक्षच्छिदोद्यत्तरकुलिशधरोत्कुण्ठिता कुण्ठताभूत् ॥
ब्रह्माण्ड विश्वचक्र [घट]मुदितमहाभूतक रत्नधेनु
स[प्ता]म्भोधि च कल्पक्षितिरुहतिलके काञ्चनीं कामधेनुम् ।
स्वर्न(र्ण)क्ष्मा यो हिरण्याश्वरथमपि तु[लापू]रुष गोसहस्र
हेमाश्वं हेमगर्भ कनककरिरथ पञ्चलाङ्गल्यतानीत् ॥

प्रा[ज्यं] प्रशा[स्य] निर्विघ्नं राज्य द्यामिव शासितुम् ।
तस्मिन्गुणेन विख्याते क्षितेरिन्द्रे [दिव ग]ते ॥
[ततोऽ]प्य[वा]र्यवीर्य श्रीकृष्णरायमहीपति ।
विभर्ति मणिकेयूरनिर्वि[शेष] महीं [भुजे] ॥
कीर्त्या यस्य समन्तत प्र[सृत]या विश्व रुचैक्य व्रजे-
दित्याशङ्कच [पुरा पुरारिरभवद्भा]लेक्षण प्रायश ।
पद्माक्षोऽपि च[तु]र्भुजोऽजनि चतुर्वक्त्रोऽभवत्पद्म[भू]
काली [खङ्गमधाद्रमा] च [कमलं] वी[णा] स्ववेणीकरे ॥
शत्रूणा वासमेते ददत इति रुषा किंनु ससाम्बुरासी(शी)-
न्नानाशे(से)नातुरङ्गत्रुटितवसुमतीधूलिकापालिकाभि ।
संशोष्य स्वैरमेतत्प्रतिनिधिजलधिश्रेणिका यो विधत्ते
ब्रह्माण्डस्वर्न्न(र्ण)मेरुप्रमुखनिजमहादानतोयैरमेये ॥
मद्दत्तामर्थिसार्था[ ] श्रियमिह सुचिर भुञ्जतामित्यवेत्य
प्राय[ ]प्रत्यूहहेतोस्तपनरथगतेरालय देवतानाम् ।
तत्तु दि(त्तद्दिग्)जैत्रवृत्त्यापि च विरुदपदैरङ्कितस्तत्र तत्र
स्तम्भाञ्जातप्रतिष्ठाञ्व्यतनुत भुवि यो भूभृदभ्रकषाग्रान् ॥
[का]ञ्चीश्रीशैलशोणाचलकनकसभावेङ्कटादिप्रमुख्ये-
ष्वावर्त्यावर्त्य सर्वे[ष्व]तनुत विधिवद्भूयसे श्रेयसे य· ।
देवस्थानेषु तीर्थेष्वपि कनकतुलापूरुषादीनि नाना-
दानान्येवो[प]दानैरपि सममखिलैरागमोक्तानि तानि ॥
रोषकृतप्रतिपार्थिवदण्ड शेषभुज क्षितिरक्षणशौण्ड. ।
भाषेगे तप्पुवरायरगण्डस्तोपकृदर्थि[षु] यो रणचण्ड. ॥
राजाधिराज इत्युक्तो यो राजपरमेश्वर ।
मूळारायरगण्डश्च पररायभयकर ॥
हिन्दुरायसुरत्राणो दुष्टशार्दूलमर्दनः ।
गजौघगण्डभेरुण्ड [इ]त्यादिविरुदान्वितः ॥

आलोकय महाराज जय जीवेति वादिभि ।
अङ्गवङ्गकलिङ्गाद्यै[] राजभि' सेव्यते च य ॥
स्तुत्यौदार्यसुधीभि. स विजयनगरे रत्नसि[हासनस्थ]
[क्ष्मा]पालान् कृ[ष्ण]रायक्षितिपतिरधरीकृत्य नीत्या नृगादी[न्] ।
आ पूर्वाद्रेर[थ]ास्त [क्षि]तिधरकटकादा च हेमाचलान्ता-
दा सेतोरर्थिसार्थिसार्थश्रियमिह बहलीकृत्य कीर्त्या समिन्धे ॥

इह किल जगति निखिलकविकुलाभिनन्द्यमानौदार्यधैर्यादिजनितयश'-पूरकर्पूरपूरितब्रह्माण्डकरण्डेन समरचण्डेन विहसितनृगनलनहुपनाभागदुन्धुमारमान्धातृभरतभगीरथदशरथरामादिचरितेन कृतभूसुरत्राणेन परिभूतसुरत्राणेन गजपतिगजकूटपाकलेन विदि(तनाना)कलेन वदनविजिताम्भोजेन भोजेनापरेण काव्यनाटकालंकारसमर्मज्ञेन धर्मज्ञेन प्रतिवर्षप्रवर्ति[त]कनकवसन्तमहोत्स[वे]न सवेन कृतार्थितविप्रसार्थे[न] सार्थेन निखिलनृपतिमूर्धन्येन धन्येन **नागाम्बिकानरस**नृपनन्दनेन निखिलहृदयानन्देन समरसुखविजयेन विजयेन दिशा विजयनगरे सिहासनमारुह्य शासता सकला भुवं भुजविजितसाम्परायेण कृष्णदेवमहारायेण भुवनभरणसावधानाय श्रीविरूपाक्षाभिधानाय वितीर्णविनतजनहेमकूटाय हेमकूटायतनशालिने शूलिने मधुरफलपूपादिहृद्याय नैवेद्याय सिंगेनायकनहल्लीतिविख्यातनामा चतुरसीमाभिरामो ग्रामो दत्तो वित्तोपकारिणा रवितनयानुकारिणा रङ्गमण्डपोऽपि विरचितस्तस्यैव देवस्य तेनैव प्रकटितनरजनुपा प्रसूनध[नु]पा ॥

तदिदमवनीवनीपकविनुतेर्धरायस्य कृष्णरायस्य ।
शासनमतिबलशासनतरुकरदानस्य [सापद]नस्य ॥

स्वस्ति श्रीविजयाभ्युदयशालिवाहनशकवर्ष १४३० संदु मेले नडव शुक्लसंवत्सरद माघ शु० १४ लु श्रीमन्महाराजाधिराजराजपरमेश्वरश्रीवीरप्रतापश्रीवीरकृष्णरायमहाराजरुपट्टाभिषेकोत्सवपुण्यकालदलु श्रीविरूपाक्षदेवर (इत्यादि देशभाषायामपि सर्वं प्रागुक्तमनूदितम् ।)

(एपिग्राफिआ इण्डिका—३६२-६६ पृष्ठे)

---

१ धराया आय प्राप्ति

(११०)

महाराजयशःकर्णदेवानां प्रशस्तिः[1] ।

ओं नमो ब्रह्मणे ।

जयति जलजनाभस्तस्य नाभीसरोजं
जयति जयति तस्माज्जातवानब्जसूति ।
अथ जयति स तस्यापत्यमत्रिस्तदक्ष्ण-
स्तदनु जयति जन्म प्राप्तवानब्धिबन्धु ॥
अथ बोधनमादिराजपुत्रं गृहजामातरमब्जबान्धवस्य ।
तनयं जनयांबभूव राजा गगनाभोगतडागराजहंस ॥
पुत्रं पुरूरवसमौरसमाप सूनु-
र्देवस्य सप्तजलराशिरसायनस्य ।
आसीदनन्यसमभाग्यशतोपभोग्या
यस्योर्वशी च सुकलत्रमिहोर्वरा च ॥
अत्रान्वये किल शताधिकसप्तिमेध-
यूपोपरुद्धयमुनोक्तविविक्तकीर्तिं ।
सप्ताब्धिरत्नरसनाभरणाभिराम-
विश्वंभराशुभरतो भरतो बभूव ॥
हेलागृहीतपुनरुक्तसमस्तशस्त्रो
गोत्रे जयत्यधिकमस्य स कार्तवीर्यः ।
अत्रैव हैहयनृपान्वयपूर्वपुंसि
राजेति नाम शशलक्ष्मणि चक्षमे य ॥

---

१ इयं प्रशस्तिश्च Professor F Kielhorn Ph. D, C I E महाशयैः Dr Burgess, Mr Fleet, and Colonel J T Temple महाशयसमत्या व्याख्याता, एतत्प्रशस्त्याधारशिला नागपुरे वर्तते अस्याः प्रशस्ते-रन्ते खण्डितत्वेन यद्यपि समयो न ज्ञायते, तथापि यशःकर्णमहाराजसूनुगयकर्ण-धर्मपत्न्याः श्रीमत्या अल्हणदेव्याः प्रशस्ते समाप्तौ चेदि(चंदेली)राज्यसंवत्सरस्यो-पलब्ध्या लेखस्यास्यापि समयः समासन्नतया A. D. 1122 वत्सरात्मकं प्रतीयते

स हिमाचल इव कलचुरिवंशमसूत क्षमाभृतां भर्ता।
मुक्तामणिभिरिवामलवृत्तैः पूतं महीपतिभिः॥

तत्रान्वये नयवतां प्रवरो नरेन्द्रः
पौरंदरीमिव पुरीं त्रिपुरीं पुनानः।
आसीन्मदान्धनृपगन्धगजाधिराज-
निर्माथकेसरियुवा युवराजदेवः॥

सिंहासने नृपतिसिंहममुष्य सूनु-
मारूरुपन्नवनिभर्तुरमात्यमुख्याः।
कोकल्लमर्णवचतुष्टयवीचिसंघ-
संघट्टरुद्धचतुरङ्गचमूप्रचारम्॥

इन्दुप्रभां निन्दति हारगुच्छं जुगुप्सते चन्दनमाक्षिपन्ती।
यत्र प्रभौ दूरतरं प्रयाते वियोगिनीव प्रतिभाति कीर्तिः॥

मरकतमणिपट्टप्रौढवक्षाः स्मिताक्षो
नगरपरिघदैर्घ्यं लङ्घयन्दोर्द्वयेन।
शिरसि कुलिशपातो वैरिणां वीरलक्ष्मी-
पतिरभवदपत्यं यस्य गाङ्गेयदेवः॥

स वीरसिंहासनमौलिरत्नं स विक्रमादित्य इति प्रसिद्धः।
यस्मादकस्मादपवर्गमिच्छन्नकुच्छलं कुं त्वजिता बभार॥

प्राप्ते प्रयागवटमूलनिवेशबन्धौ
सार्धं शतेन गृहिणीभिरमुत्र मुक्तिम्।
पुत्रोऽस्य खड्गदलितारिकरीन्द्रकुम्भ-
मुक्ताफलैः स ककुभोऽर्जति कर्णदेवः॥

कनकशिखरवेल्लद्वैजयन्तीसमीर-
ग्लपितगगनखेलत्खेचरीचक्रखेदः।
किमपरमिह काश्यां यस्य दुग्धाब्धिवीची-
वलयबहलकीर्तिः कीर्तनं कर्णमेरुः॥

अग्र्य धाम श्रेयसो वेदविद्या वल्लीकन्द' स्व म्रवन्त्या किरीटम्।
ब्रह्मस्तम्भो येन कर्णावतीति प्रत्यष्ठापि क्ष्मातलब्रह्मलोक ॥

अजनि कलचुरीणा स्वामिना तेन हूणा-
न्वयजलनिधिलक्ष्म्या श्रीमदावल्लदेव्याम्।
शशभृदुदयस(श)ङ्काक्षुब्धदुग्धाब्धिवेला-
सहचरितयस (श)श्री श्रीयसः(शः)कर्णदेव ॥

[चन्द्रार्कदीप]वति पर्वतराजपूर्ण-
कुम्भावभासिनि महाब्धिचतुष्कमध्ये।
चक्रे पुरोहितपुरष्कृतिपूतकर्मा
धर्मात्मनोऽस्य हि पितैव महाभिषेकम्।

न खलु स[मदगो]ष्ठी पक्षपातस्य पात्र
न खलु कलुपचर्याकज्जलो[द्रावकश्च]।
कलयति कलिनामन्युद्गम यस्त्रिजा(या)मा
तमसि जयति जम्बूद्वीपरत्नप्रदीप ॥

चिन्तामणि[कृष्ण](?) सु(शु)क्तियुग्मक्रोडे स्याद्यदि कामधेनुदुग्धम्।
दृश्येत दृशोस्तस्य दातु. सादृश्य धवलारुणेक्षणस्य ॥

य ककुप्कुञ्जरालानस्तम्भसब्रह्मचारिण।
[आसा(शा)न्ते]षु जयस्तम्भानुदस्तम्भयदुच्चकै ॥

यो ब्रह्मणा पाणिषु पञ्चपाणि दाता निधत्ते पयस पृषन्ति।
तैरेव तृष्णामवधूय ते च रत्नाकरेऽपि प्रथयन्त्यव[ज्ञाम्] ॥

महीभर्ता महादानैस्तैस्तुलापुरुषादिभि।
गरिम्णा [मे]रुरत्यर्थं कृतार्थयति योऽर्थिन ॥

स्वर्गराजगजदन्तरुचीनि क्षीरनीरनिधिस(श)ङ्खसु(शु)चीनि।
सा(शा)र्ङ्गि[विष]फणिकञ्चुकभासि स्फीतता दधति यस्य यसां(शां)सि।

अन्ध्राधीशमरन्ध्रदोर्विलसित स्वच्छन्दमुच्छिन्दता
येनाभ्यर्च्यत भूरिभि स भगवान्भीमेस्व(श्व)रो [भूष]णै ।

यस्या[व]र्ण[यदात्त]नृत्यलहरीद्व(?)वल्गिगोदावरी
[वीर्याण्यु]न्मदहसनादमधुरै स्रोत स्वरै सप्तभि ॥
कुर्वन्मही ब्राह्मणसादरिक्षत्रतिव (व)र्हण ।
शा(सा)र्धं परसु(शु)रामेण य स्पर्धामधिरोहति ॥
स च परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेस्व(श्व)रश्रीवामदेव" ....
... ... ·(इतोऽग्रे त्रुटितम् ।)

(एपिग्राफिआ इण्डिका २ । ३-५)

(१११)

श्रीमद्यशःकर्णमहाराजसुतगयकर्णमहाराजधर्मपत्न्याः श्रीमदल्हणदेव्या दानपत्रम्[1] ।

ओं नम शिवाय ।

कल्याणितामविकला भवता तनोतु
भाले कलानिधिकला शशिशेखरस्य ।
एकैव या प्रथमसार्थगता द्वितीया
बुद्धि प्रदोषविरहेऽपि करोति नित्यम् ॥
कि माला कुमुदस्य कि शशिकला कि धर्म्यकर्माङ्कुरा
कि वा कञ्चुकिकञ्चुका किमथवा भूत्युद्गमा भान्त्यमी ।
इत्थ नाकिवितर्किता शिवशिर सचारिनाकापगा-
रिङ्गद्वल्गुतरङ्गभङ्गिततय पुण्यप्रपा पान्तु व ॥
भूत सद्भिसु यद्विभाति भुवन यद्विश्रमायज्जग-
न्नेत्रानन्दकर धराश्रयरसाद्यन्यत्वहेतुश्च यत् ।

---

१ दानपत्रमिद Professor F Kielhorn, Ph D, C. I E, Gottingen, महाशयै पुन प्रकाशितम्, अस्य समाप्ता चेदि(चदेरी)राजधानीस-वत्सराणा ९०७ (A. D 1156) लिखितत्वात्तत्र समये विवाद

यद्गन्धोद्धुरधाम यच्च यजते शीत यदेकान्तत
सस्पर्श यदरूपमेभिरवताद्युष्माञ्शरीरै शिव ॥
शक्तिहेतिपरप्रीतिहेतुश्चन्द्रकचर्चितः ।
ताण्डवाडम्बर कुर्यान्नीलकण्ठ प्रियाणि व ॥
विघ्नौघसतमससहरणाय शक्त
मुक्त कलङ्ककलया शकल सुधाशो ।
कुन्दावदाततरदन्तमिषाद्दधान
श्रेय पर दिशतु व मदय द्विपास्य ॥
रूपैरनेकैर्व्यवहारजातमातन्वती पातु सरस्वती व ।
यल्लेशलालित्यलवादपि स्यात्संसत्सु पुसा गरिमा गरीयान् ॥
गोत्रे रात्रिकरस्य भूपतिरभूद्बिभ्रत्सहस्र करा-
न्प्रत्येक त्रिजगन्मनोविनयने रात्रिंदिव जागृवि ।
तेजोभिर्जगतीभृता परिभवी नाम्नार्जुनः सस्मृते-
र्यस्याद्याप्यधिगम्यते वसु गत नीत च चौरैश्चिरम् ॥
तस्यान्वये समभवत्प्रथित. पृथिव्या
नाथ कथाद्भुततमापि वृथा न यस्य ।
कोकिल्लदेव इति विभ्रद[दार]रूप
नाम त्रिलोकसुखसजननैकधाम ॥
निर्जित्योर्जितगर्वपर्वतभृत प्रत्यर्थिपृथ्वीभुज
प्राप्तानन्तयशा बभूव नृपतिर्गाङ्गेयदेवस्तत ।
ध्वी येन विधाय मेरुमतुल कल्पद्रुमेणार्थिना
स्वर्गादूर्ध्वमध स्थितापि विबुधाधारे समापादिता ॥
पुण्यामृतेन ससिक्ता शुद्धसत्त्वप्रवर्धिता ।
यत्कीर्तिव्रतति सर्व व्याप ब्रह्माण्डमण्डपम् ॥
तेनाजनि महीपालः कर्ण स्वर्णेन कुर्वता ।
पूर्णतृष्णार्णवानर्थिस्वार्थोनार्थितकीर्तिना ॥

पाण्ड्यश्चण्डिमता मुमोच मुरलस्तत्याज गर्व[ग्र]हं
[कु]ञ्जं सद्गतिमाजगाम चकपे वङ्गं कलिङ्गैः सह ।
कीरं कीरवदास पञ्जरगृहे हूणः प्रहर्षं जहौ
यस्मिन्राजनि शौर्यविभ्रमभरं बिभ्रत्यपूर्वप्रभे ॥
असद्भर्तृपराभवेन सकला भुङ्क्ते [भुव] यामसौ
तामेता तनवामहे तनुतराकारामितीव स्त्रियः ।
यत्प्रत्यर्थिमहीभुजां नयनजैर्बाष्पैः पयोधीन्व्यधु
स्फारात्रलमहोर्मिभिः पुनरमी त वर्ध[याच]क्रिरे ॥
चम्पारण्यविदारणोद्गतयशःशुभ्रांशुना भासय-
न्नाशाचक्रमवक्रभावहृदयः क्ष्मापालचूडामणिः ।
तस्माज्जन्म समाससाद विशदं श्रीमान्यशःकर्ण इ-
त्यौदार्याद्ध[निकी]चकार विबुधान्यः प्रेक्ष्य सर्वानपि ॥
तस्मादशेषगुणरत्ननिधेरगाधा-
द्भूवल्लभः समभवद्गयकर्णदेवः ।
यस्य प्रतापतपनोऽप्यरिसुन्दरीणां
शोकार्णवोदयनिदानपदं प्रपेदे ॥
द्युतिजितहरितालः श्रीलताकल्पशालः
पृथुतरगुणमालः शत्रुवर्गैककालः ।
विमलितरणभालः कान्तकीर्त्या श(स)टालः
शिततरकरवालः सोऽभवद्भूमिपालः ॥
अस्ति प्रसिद्धमिह गोभिलपुत्रगोत्रं
तत्राजनिष्ट नृपतिः किल हंसपालः ।
शौर्यावसज्जितनिरर्गलसैन्यसंघ-
नम्रीकृताखिलमिलद्रिपुचक्रवालः ॥
तस्याभवत्तनुभवः प्रणमत्समस्त-
सामन्तशेखरशिरोमणिरञ्जिताङ्घ्रिः ।

श्रीवैरिसिंहवसुधाधिपतिर्विशुद्ध-
बुद्धेर्निधिर्न परमर्थिजनस्य चोच्चैः ॥
स वैरिसिंहोऽप्यनयद्रिपूणां कुलानि गम्भीरगुहागृहाणि ।
स्वयं च तेषामधिशय्य चक्रे पुराणि दूरावजितालकानि ॥
तस्मादजायत समस्तजनाभिवन्द्य-
सौन्दर्यशौर्यभरभङ्गुरिताहितश्रीः ।
पृथ्वीपतिर्विजयसिंह इति प्रवर्ध-
मानं सदा जगति यस्य यशः सुधांशुः ॥
तस्याभवन्मालवमण्डलाधिनाथोदयादित्यसुता सुरूपा ।
शृङ्गारिणी श्यामलदेव्युदारचरित्रचिन्तामणिरर्चितश्रीः ॥
मेनायामिव शंकरप्रणयिनी क्षोणीभृतां नायका-
द्धीरिण्यामिव शुभ्रभानुवनिता दक्षात्प्रजानां सृजः ।
तस्मादल्हणदेव्यजायत जगद्रक्षा क्षमाद्भूपते-
रेतस्या निजदीर्घवंशविशदप्रेङ्खत्पताकाकृतिः ॥
विवाहविधिमाधाय गजकर्णनरेश्वरः ।
चक्रे प्रीतिं परामस्यां शिवायामिव शंकरः ॥
शृङ्गारशाला कलशी कलानां लावण्यमाला गुणपण्यभूमिः ।
असूत पुत्रं गयकर्णभूपादसौ नरेशं नरसिंहदेवम् ॥
अस्य श्रीनरसिंहदेवनृपतेः प्रोद्यन्यशश्चन्द्रमा
दिग्भित्तीर्विदधातु वन्धुरसुधासंभारगर्भा इव ।
भूभर्तारमवाप्य चैनमुचितं प्रीतिं तथा प्रापुया-
त्पूर्वेषां न यथा मनागपि महाक्षोणीभृतां ध्यायति ॥
अस्यानुजो विजयतां जयसिंहदेव
सौमित्रिवत्प्रथमजेऽद्भुतरूपसेवः ।
यो मेघनादवहुमायमहातिकाय-
सैन्यं द्विपामभिभवन्नह-[ह]-प्रहस्तः ॥

अकारयन्मन्दिरमिन्दुमौलेरिद मठेनाद्भुतभूमिकेन।
सहामुना श्रीनरसिंहदेवप्रसूरसावल्हणदेव्युदारा॥
व्याख्यानशालामुद्यानमालामविकलाममूम्।
अकारयत्स्वय शंभुप्रासादालीद्वय निजै.॥
देवायास्मै वैद्यनाथाभिधाय प्रादाद्देवी जाडलीपत्तलायाम्।
ग्राम नाम्ना नामनुण्डीति सर्वादाये सार्द्धं चारुचर्चाप्रसिद्ध्यै॥
नर्मदादक्षिणे कूले पर्वतोपत्यकाश्रये।
तथा परमदाग्राम नाम्ना मकरपाटकम्॥
लाटान्वय पाशुपतस्तपस्वी श्रीरुद्रराशिर्विधिवद्व्य(द्वि)धत्ताम्।
स्थानस्य रक्षाविधिमस्य तावद्यावन्मिमीते भुवनानि शभु॥
मौनान्वये भार्गववैतहव्यसावेतसेति प्रवरत्रयाढ्ये।
महेश्वराख्याद्धरणीधरोऽभून्नाम्ना गरिम्णा यशसा श्रिया च॥
कोमलकान्तिसटालेनोच्चै स्नेहातिभारभरितेन।
दीर्घमनोज्ञदशेन त्रिभुवनदीपायित येन॥
पृथ्वीधरस्तस्य सुत समस्तगम्भीरशास्त्रार्णवपारदृश्वा।
प्रशस्तिमेतामलिखद्यदीयैर्दिङ्मण्डली शिष्यगणैर्विजिग्ये॥
एतत्स्यावरजस्तर्कनिष्णातोद्भुतनैपुण।
प्रशस्तिमकरोदेता सूरि शशिधराभिध॥
असूत्रयदिद सर्व विश्वकर्मविधानवित्।
पीथेसमभिध सूत्रधार पृथ्वी पृथुर्यथा॥
सूत्रधाराग्रणीबालसिंहसूनुर्महीधरः।
शिला तथाकरोद्वर्णैर्नभस्तारकित यथा॥
संवत् ९०७ मार्गसुदि ११ रवौ

(एपिग्राफिआ इण्डिक् २।१०-१३)

---

(११२)

शत्रुंजयाचलबिम्बसप्तमोद्धार[1]प्रशस्तिः ।

ॐ स्वस्ति श्रीगुर्जरधरित्र्या पातसाहश्रीमहिमूदपट्टप्रभाकर-पातसाहश्रीमदाफरसाहपट्टोद्योतकारक-पातसाहश्रीश्रीश्रीश्रीश्रीबाहदरसाहविजयराज्ये संवत् १५८७ वर्षे राज्यव्यापारधुरंधरपानश्रीमझादपानव्यापारे श्रीशत्रुंजयगिरौ श्रीचित्रकूटवास्तव्य । दो० कर्माकृतसप्तमोद्धारसत्का प्रशस्तिर्लिख्यते—

स्वस्ति श्रीसौख्यदो जीयाद्युगादिजिननायक ।
केवलज्ञानविमलो विमलाचलमण्डन ॥
श्रीमेद[2]पाटे प्रगटप्रभावे भावेन भव्ये भुवनप्रसिद्धे ।
श्रीचित्र[3]कूटो मुकुटोपमानो विराजमानोऽस्ति समस्तलक्ष्म्या ॥
स[4]न्नन्दनो दा[5]तृसुरद्रुमश्च तुङ्ग सुवर्णोऽपि विहारसार ।
जिनेश्वरस्नात्रपवित्रभूमि श्रीचित्रकूट सुरशैलतुल्य ॥
विशालसालक्षितिलोचनाभो रम्यो नृणा लोचनचित्रकारी ।
विचित्रकूटो गिरिचित्रकूटो लोकस्तु यत्राखिलकूटमुक्त ॥
तत्र श्रीकुम्भराजोऽभूत्कुम्भोद्भवनिभो नृप ।
वैरिवर्ग(?)समुद्रो हि येन पीत क्षणात्क्षितौ ॥
[त]त्पुत्रो राजमल्लोऽभूद्राज्ञा मल्ल इवोत्कट ।
सुत संग्रामसिंहोऽस्य संग्रामविजयी नृप ॥
तत्पट्टभूषणमणि सिंहेन्द्रवत्पराक्रमी ।
रत्नसिंहोऽधुना राजा राजलक्ष्म्या विराजते ॥
इतश्च गोपाह्वगिरौ गरिष्ठ श्रीबप्पभट्टिप्रतिबोधितश्च ।
श्रीआमराजोऽजनि तस्य पत्नी काचिद्बभूव व्यवहारिपुत्री ॥

---

१ इयं प्रशस्तिश्च Mr Cousens महाशयैरुपलब्ध्वा G Buhler, Ph D, L L D, C I E, महाशयैर्व्याख्याता　२ 'मेवाड' इति नाम्नाधुना प्रसिद्ध　३ 'चितौड' इति नाम्ना प्रसिद्धोऽय पर्वत　४ सता नन्दन नन्दनाख्यवनयुक्तश्च　५ दातार एव सुरद्रुमा यत्र, दातार सुरद्रुमा यत्रेत्यादिरीत्या व्याख्येयम्

तत्कुक्षिजाता किल राजकोष्ठागाराह्वगोत्रे सुकृतैकपात्रे ।
श्रीउश(श)वंशे विशदे विशाले तस्यान्वयेऽमी पुरुषाः प्रसिद्धाः॥

श्रीसरणदेवनामा तत्पुत्रो रामदेवनामाभूत् ।
लक्ष्मीसिंहः पुत्रोत(त्रस्त)त्पुत्रो भुवनपालाख्य ॥
श्रीभोजराजपुत्रो······ रसिंहाख्य एव तत्पुत्र ।
पेताकस्तत्पुत्रो नरसिंहस्तत्सुतो··· · ॥

तत्पुत्रस्तोलाख्य पत्नी तस्या(स्य) प्रभूतकुलजाता ।
तारादे परनाम्नी लीलू पुण्यप्रभापूर्णा ।
तत्कुक्षिसमुद्भता ष(ट्)पुत्रा कल्पपादपाकारा ।
[धर्मा]नुष्ठानपरा श्रीव(म)न्त श्रीकृतोऽन्येषाम् ॥
प्रथमो रत्नाख्यसुत सम्यक्त्वोद्योतकारक कामम् ।
श्रीचित्रकूटनगरे प्रासाद [कारितो] येन ॥
तस्यास्ति कोमला पा(क)ल्पवल्लीव विशदा सदा ।
भार्या रजमलदेवी पुत्र[ः] श्रीरङ्गनामासौ ॥
भ्रातान्य पोमाह्व पतिभक्ता दानशीलगुणयुक्ता ।
पद्मापाटमदेव्यौ पुत्रौ माणिक्यहीराह्वौ ॥
वन्धुर्गणस्तृतीयभार्या गुणरत्नराशिविख्याता ।
गडरागारतदेव्यौ पुत्रो देवाभिधो ज्ञेय ॥
तुर्यो दशरथनामा भार्या तस्यास्ति देवगुरुभक्ता ।
देवल[दू]रमदेव्यौ पुत्र केल्हाभिधो ज्ञेय ॥
भ्रातान्यो भोजाख्यो भार्या तस्यास्ति सकलगुणयुक्ता ।
भावलहर्षमदेव्यौ पुत्र श्रीमण्डणो जीयात् ॥
सदा सदाचारविचारचारुचातुर्यधैर्यादिगुणै. प्रयुक्त ।
श्रीकर्मराजो भगिनी च तेषा जीयात्सदा सूहविनामधे[या] ॥
कर्माख्यभार्या प्रथमा कपूर[ा] देवी पुन कामलदे द्वितीया ।
श्रीभीषजीकस्वकुलोदयाद्रिसूर्यप्रभ कामलदेविपुत्र ॥

श्रीतीर्थयात्राजिनविम्बपूजा पदप्रतिष्ठादिकधर्मपुर्या।
सुपात्रदानेन पवित्रमात्रा सर्वेदृशा सत्पुरुषा प्रसिद्धा ॥
श्रीरत्नसिंहराज्ये राज्यव्यापारभारधौरेय ।
श्रीकर्मासिंहदक्षो मुख्यो व्यवहारिणा मध्ये ॥
श्रीशत्रुंजयमाहात्म्य श्रु[त्वा] सद्गुरुसंनिधौ ।
तस्योद्धारकृते भाव कर्मराजस्य [हृ]द्यभूत् ॥
आगत्य गौर्जरे देशे विवेकेन नरायणे ।
वसन्ति विबुधा लोका पुण्यश्लोका इवाद्भुता ॥
तत्रास्ति श्रीधराधीश श्रीमद्बाहदरो नृप ।
तस्य प्राप्य स्फुरन्मान पुण्डरीके समाययौ ॥
राज्यव्यापारधौरेय पान श्रीमान् मझादकः।
तस्य गेहे महामन्त्री रवाख्यो नरसिंहकः ॥
तस्य सन्मानमुत्प्राप्य बहुवित्तव्ययेन च ।
उद्धर सप्तमस्तेन चक्रे शत्रुंजये गिरौ ॥
श्रीपादलिप्तललनासरशुद्धदेशे
सद्वाद्यमङ्गलमनोहरगीतना[दै]।
श्रीकर्मराजसुधिया जलया[त्रि]काया
चक्रे महोत्सववर सुगुरूपदेशात् ॥
चञ्चच्चङ्गमृदङ्गरङ्गरचनाभेरीनफेरीरवा-
वीणा[वंश]विशुद्धनालविभवासाधर्मि [वात्सल्य]कम्।
वस्त्रालकृति[हेम]तुङ्गतुरगादीना च स[द्वि]र्पण-
मेवं विस्तरपूर्वक गिरिवरे बिम्बप्रतिष्ठापनम् ॥
विक्रमसमयातीते तिथिमितसंवत्सरेऽश्ववसु(१५८७)वर्षे ।
शाके जगन्निवाणे (१४५३) वैशाखे कृष्णषष्ठ्या च ॥
मिलिता सूरय सघा मार्गणमुनिपुङ्गवा ।
वहमाने धनुर्लग्ने प्रतिष्ठा कारिता वरा ॥

लावण्यसमयाख्येन पण्डितेन महात्मना।
स[स]मोद्धारसत्का च प्रशस्तिः प्रकटीकृता॥

श्रीमद्बा[हदर]क्षितीशवचनादागत्य शत्रुंजये
प्रासादं विदधाप्य(?) येन वृ ।" द्विम्बमारोप्य च।
उद्धारं किल सप्तमं कलियुगे चक्रेऽथ ना
जीयादेष सदोशवंशमुकुटः श्रीकर्मराजश्चिरम्॥

यत्कर्मराजेन कृतं सुकार्यमन्येन केनापि कृतं हि तन्नो।
यन्म्लेच्छराज्ये[ऽपि नृपा]ज्ञयैवोद्धारः कृतः सप्तम एष येन॥
स ··· ·र्याणि बहूनि संघे कुर्वन्ति भव्याः परम[त्र] काले।
कर्माभिधानव्यवहारिणैवोद्धारः कृतः श्रीविमलाद्रिशृङ्गे॥
श्रीचित्रकूटोदयशैलशृङ्गे कर्माख्यभानोरुदयान्वितस्य।
शत्रुंजये बिम्बविहारकृत्य[कर्माव]लीयं स्फुरतीति चित्रम्॥
श्रीमेदपाटे विषये निवासिनः श्रीकर्मराजस्य च कीर्तिरु[ज्वला]।
देशेष्वनेकेष्वपि [संचरत्य]हो ज्योत्स्नेव चन्द्रस्य नभोविहारिणः॥

दत्तं येन पुरा धनं बहु सुरत्राणाय तन्मानतो
यात्रा येन [नृ]णा च संघपतिना शत्रुंजये कारिता।
साधूनां सुगमैव सा च विहिता चक्रे प्रतिष्ठार्हता-
मित्थं वर्णनमुच्यते कियदहो श्रीकर्मराजस्य तु॥

येनोद्धारः शुभवति नगे कारितः पुण्डरीके
स्वात्मोद्धारो विशदमतिना दुर्गतस्तेन चक्रे।
येनाकारि प्रवरविधिना तीर्थनाथप्रतिष्ठा
प्राप्तास्तेन त्रिभुवनतले सर्वदैव प्रतिष्ठा॥

सौम्यत्वेन निशामणिर्दिनमणिस्तीव्रप्रतापेन च
वंशोद्दीपनकारणाद्गृहमणिश्चिन्तामणिर्दानतः।
धर्मोच्छ्राद्धशिरोमणिर्मदविपध्वंस(सा)न्मणिर्भोगिनः
एकानेकमयो गुणैर्नवनवैः श्रीकर्मराजः सुधीः॥

तीलामृतः सुतन[यो] विनयोज्ज्वलश्च
लीलूसुकुक्षिनलिनीशुचिराजहंसः ।
संमानदानविदुरो मुनिपुंगवानां
सद्वृद्धबान्धवयुतो .... कर्मराजः ॥
कर्मी श्रीकर्मराजोऽयं कर्मणा केन निर्ममे ।
तेषां शुभानि कर्माणि यैर्दृष्टः पुण्यवानसौ ॥
श्यधीशः पुण्डरीकस्तु महादेवा(च) कपर्दिराट् ।
श्राद्धश्रीकर्मराजस्य सुप्रसन्ना भवन्त्वमी ॥
श्रीशत्रुंजयतीर्थोद्धारे ।

(इत परं देशभाषा—)

(एपिग्राफिआ इण्डिका २।४२ ४७)

---

(११३)

सौवर्णिकसाहश्रीतेजःपालोद्धृतविमलाचल[पट्ट]न-श्रीआदीशमूलप्रासादप्रशस्तिः।

ॐ नमः ।

श्रेयस्वी प्रथमः प्रभुः प्रथिमभाग्नैपुण्यपुण्यात्मना-
मस्तु स्वस्तिकरः सुखाब्धिमकरः श्री .... देव स वः ।
पद्मोल्लासकरः करैरिव रविर्व्योम्नि क्रमाम्भोरुह-
न्यासैर्यस्तिलकीबभूव भगवाञ्शत्रुंजयोऽनेकशः ॥
श्रीसिद्धार्थनरेशवंशसरसीजन्माब्जिनीवल्लभः
पायाद्वः परमप्रभावभवनं श्रीवर्धमानः प्रभुः ।
उत्पत्तिस्थितिसंहृतिप्रकृतिवाग्यद्गीर्जगत्पावनी
स्वर्वापीव महाव्रतिप्रणयभूरासीद्रसोल्लासिनी ॥
आसीद्वासववृन्दवन्दितपदद्वन्द्वः पदं संपदां
तत्पट्टाम्बुधिचन्द्रमा गणधरः श्रीमान्सुधर्माभिधः ।

यस्यौदार्ययुता प्रहृष्टसुमना अद्यापि विद्यावती
धत्ते सततिरुन्नति भगवती वीरप्रभोर्गौरिव ॥
श्रीसुस्थितः सुप्रतिबुद्ध एतौ सूरी अभूता तदनु क्रमेण।
याभ्यां गणोऽभूदिह कोटिकाह्वश्चन्द्रार्यमभ्यामिव सुप्रकाश ॥
तत्राभूद्वज्रिणां संघ' श्रीवज्रार्षिगणाभिध ।
मूलं श्रीवज्रशाखाया गङ्गाया हिमवानिव ॥
तत्पट्टाम्बरदिनमणिरुदित' श्रीवज्रसेनगुरुरासीत्।
नागेन्द्रचन्द्रनिर्वृतिविद्याधरसज्ञकाश्च तच्छिष्या ॥
स्वस्वनामसमानानि येभ्यश्चत्वारि जज्ञिरे।
कुलानि काममेतेषु कुल चान्द्रं तु दिद्युते ॥
भास्करा इव तिमिर हरन्त ख्यातिभाजनम्।
भूरय सूरयस्तत्र जज्ञिरे जगता मता ॥
वभूवु' क्रमतस्तत्र श्रीजगच्चन्द्रसूरय ।
यैस्तपाविरुद लेभे बाणसिद्ध्यर्क(१२८५)वत्सरे ॥
क्रमेणास्मिन्गणे हेमविमलाः सूरयोऽभवन्।
तत्पट्टे सूरयोऽभूवन्नानन्दविमलाभिधाः ॥
साध्वाचारविधि पथ शिथिलित सम्यक्क्रिया धाम ये-
रुद्दध्रे स्तनसिद्धिसायकसुधारोचि(१५८२)र्निभेऽनेहसि।
जीमूतैरिव यैर्जगत्पुनरिद ताप हरद्भिर्भृश
सश्रीकं विदधे गवा शुचितमै स्तोमै रसोल्लासिभि ॥
पश्चाश्रयैरलमलक्रियते स्म तेषा
प्रीणन्मनासि जगता कमलोदयेन।
पट्ट प्रवाह इव निर्जरनिर्झरिण्या
शुद्धात्मभिर्विजयदानमुनीशहसै ॥
सौभाग्य हरिसर्वपर्वहरण रूप च रम्भापति-
श्रीजैत्र शतपत्रमित्रमहसा चौर प्रताप पुन ।

१ हरि सूर्य २ रम्भापतिरिन्द्र ३ शतपत्रमित्र सूर्य

येषा वीक्ष्य सनातन मधुरिपुस्व स्वामिधर्माशवो
　जाता काममपत्रपाभरभृतो गोपत्वमासास्त्रय ॥
तत्पट्ट प्रकट प्रकामकलितोद्द्योतस्तथा सौधव-
　त्सस्नेहैर्यतिराजहीरविजयस्नेहप्रियैर्निर्ममे ।
सौभाग्य महसा भरेण महतामत्यर्थमुल्लासिना
　विश्राण स यथाजनिष्ट सुदृशा कामप्रमोदास्पदम् ॥
देशाद्गुर्जरतोऽथ सूरिवृषभा आकारिता सादर
　श्रीमत्साहिअकब्बरेण विषय मेवातसज्ञ शुभम् ।
गा······ जपाणयोऽवतमस सर्व हरन्तो गवा
　स्तोमै सूत्रितविश्वविश्वकमलोल्लासैर्नभोऽर्का इव ॥
चक्रु फतेपुरम·············· ··· ··· ····मौम-
　दृग्युग्मकोककुलमाप्तसुख सृजन्त ।
अब्देऽङ्कपावकनृप(१६३९)प्रमिते स्वगोभि
　सोल्ला······· ·　　　'म्बुजकानन ये ॥
दामेवाखिलभूपमूर्धसु निजामाज्ञा सदा धारय-
　ञ्श्रीमान्साहिअकब्बरो नरवरो देशेष्वशेषेष्वपि ।
षण्मासाभयदानपुष्टपटहोद्घोपानघध्वंसिन
　काम कारयति स्म हृष्टहृदयो यद्वाक्कलारञ्जित ॥
यदुपदेशवशेन मुद दधन्निखिलमण्डलवासिजने निजे ।
मृतधन च कर च सुजीजिआभिधमकब्बरभूपतिरत्यजत् ॥
यद्वाचा कतकाभया विमलित स्वान्ताम्बुपूर कृपा-
　पूर्ण शाहिरनिन्द्यनीतिवनिताक्रोडीकृतात्माल्यजत् ।
शुल्क त्यक्तुमशक्यमन्यधरणीराजा जनप्रीतये
　तद्वान्नीडजपुञ्जपूरुपपशुश्रामूसुचद्भूरिश ॥
यद्वाचा निचयैर्सुधाकृतसुधास्वादैरमन्दै कृता-
　ह्लाद श्रीमदकब्बर क्षितिपति सतुष्टिपुष्टाशय ।

१. गावो धेनव चक्षपि किरणाश्च

त्यक्त्वा तत्करमर्थसार्थमतुल येषा मनःप्रीतये
जैनेभ्य प्रददौ च तीर्थतिलक शत्रुजयोर्वीधरम् ॥
यद्वाग्भिर्मुदितश्चकार करुणास्फूर्जन्मना पौस्तक
भाण्डागारमपारवाङ्मयमय वेश्मेव वाग्दैवतम् ।
यत्सवेगभरेण भावितमति शाहि पुन प्रत्यह
पूतात्मा वहु मन्यते भगवता सद्दर्शनो दर्शनम् ॥
यद्वाचा तरणित्विषेव कलितोल्लास मन.पङ्कज
विभ्रच्छाहिअकव्बरो व्यसनधीपाथोजिनी चन्द्रमा ।
जज्ञे श्राद्धजनोचितैश्च सुकृतै. सर्वेषु देशेष्वपि
[वि]ख्यातोऽर्हतभक्तिभावितमति श्रीश्रेणिकक्ष्मापवत् ॥
लुम्पाकाधिपमेघजीऋषिमुखा हित्वा कुमत्याग्रह
भेजुर्यच्चरणद्वयीमनुदिन भृङ्गा इवाम्भोजिनीम् ।
उल्लासं गमिता यदीयवचनैर्वैराग्यरङ्गोन्मुखै-
र्जाता स्वस्वमत विहाय बहवो लोकास्तपासङ्गका ॥
आसीच्चैत्यविधापनादिसुकृतक्षेत्रेषु वित्तव्ययो
भूयान्यद्वचनेन गुर्जरधरामुख्येषु देशेष्वलम् ।
यात्रा गुर्जरमालवादिकमहादेशोद्भवैर्भूरिभि
सघैः सार्धमृषीश्वरा विदधिरे शत्रुजये ये गिरौ ॥
तत्पट्टमब्धिमिव रम्यतम सृजन्त
स्तोमैर्गवा सकलसतमस हरन्त ।
कामोल्लसत्कुवलयप्रणया जयन्ति
स्फूर्जत्कला विजयसेनमुनीन्द्रचन्द्रा ॥
यत्प्रतापस्य माहात्म्य वर्ण्यते किमत परम् ।
अस्वप्नाश्चक्रिरे येन जीवन्तोऽपि हि वादिन ॥
सौभाग्यं विषमायुधात्कमलिनीकान्ताच्च तेजस्विना(ता)-
मैश्वर्यं गिरिजापते कुमुदिनीकान्तात्कलामालिना(ता)म् ।

माहात्म्यं धरणीधरान्मखभुजां गाम्भीर्यमम्भोनिधे-
　　राधायाम्बुजभूः प्रभुः प्रविदधे यन्मूर्तिमेतन्मयीम् ॥
ये च श्रीमदकव्वरेण विनयादाकारिताः सादरं
　　श्रीमल्लाभपुरं पुरंदरपुरं व्यक्तं सुपर्वोत्करैः ।
भूयोभिर्व्रतिभिर्बुधैः परिवृता वेगादलंचक्रिरे
　　सामोदं सरसं सरोरुहवनं लीलामराला इव ॥
अर्हन्तं परमेश्वरत्वकलितं संस्थाप्य विश्वोत्तमं
　　साक्षात्साहिअकव्वरस्य सदसि स्तोमैर्गवामुद्यतैः ।
यैः संमीलितलोचना विदधिरे इत्यक्षशूरैः श्रिया
　　वादोन्मादभृतो द्विजातिपतयो भट्टा निशाटा इव ॥
श्रीमत्साहिअकव्वरस्य सदसि प्रोत्सर्पिभिर्भूरिभि-
　　र्वादैर्वादिवरान्विजित्य समदान्सिंहैर्द्विपेन्द्रानिव ।
सर्वज्ञाशयतुष्टिहेतुरनघो दिश्युत्तरस्यां स्फुर-
　　न्यैः कैलास इवोज्ज्वलो निजयशःस्तम्भो निचख्ने महान् ॥
दत्तं साहसधीरहीरविजयश्रीसूरिराजां पुरा
　　यच्छ्रीसाहिअकव्वरेण धरणीशक्रेण तत्प्रीतये ।
तच्चक्रेऽखिलमप्यवालमतिना यत्साज्जगत्साक्षिकं
　　तत्पत्रं फुरमाणसंज्ञमनघं सर्वा दिशो व्यानशे ॥
किं च गोवृषभकासरकान्ता कासरा यमगृहं नहि नेयाः ।
मोच्यमेव मृतवित्तमशेषं वन्दिनोऽपि हि न च ग्रहणीयाः ॥
यत्कलासलिलवाहविलासप्रीतचित्ततरुणा जनतुष्ट्यै ।
स्वीकृतं स्वयमकव्वरधात्रीस्वामिना सकलमेतदपीह ॥
चोलीवेगमनन्दनेन वसुधाधीशेन संमानिता
　　गुर्वी गुर्जरमेदिनीमनुदिनं स्वर्लोकविव्वोकिनी ।
सद्वृत्ता महसा भरेण सुभगा गाढं गुणोल्लासिनी
　　ये हारा इव कण्ठमम्बुजदृशां कुर्वन्ति शोभास्पदम् ॥

त्यक्त्वा तत्करमर्थसार्थमतुल येषा मनःप्रीतये
जैनेभ्य प्रददौ च तीर्थतिलक शत्रुजयोर्वीधरम् ॥
यद्वाग्भिर्मुदितश्चकार करुणास्फूर्जन्मना पौस्तक
भाण्डागारमपारवाङ्मयमय वेश्मेव वाग्दैवतम् ।
यत्संवेगभरेण भावितमति शाहि पुन॰ प्रत्यह
पूतात्मा बहु मन्यते भगवता सद्दर्शनो दर्शनम् ॥
यद्वाचा तरणित्विषेव कलितोल्लास मन पङ्कज
बिभ्रच्छाहिअकब्बरो व्यसनधीपाथोजिनी चन्द्रमा ।
जज्ञे श्राद्धजनोचितैश्च सुकृतै॰ सर्वेषु देशेष्वपि
[वि]ख्यातोऽर्हतभक्तिभावितमति श्रीश्रेणिकक्ष्मापवत् ॥
लुम्पाकाधिपमेघजीऋषिमुखा हित्वा कुमत्याग्रह
भेजुर्यच्चरणद्वयीमनुदिन भृङ्गा इवाम्भोजिनीम् ।
उल्लास गमिता यदीयवचनैर्वैराग्यरङ्गोन्मुखै-
र्जाता स्वस्वमत विहाय बहवो लोकास्तपासङ्गका ॥
आसीच्चैत्यविधापनादिसुकृतक्षेत्रेषु वित्तव्ययो
भूयान्यद्वचनेन गुर्जरधरामुख्येषु देशेष्वलम् ।
यात्रा गुर्जरमालवादिकमहादेशोद्भवैर्भूरिभि
संघै सार्धमृषीश्वरा विदधिरे शत्रुजये ये गिरौ ॥

तत्पट्टमब्धिमिव रम्यतमं सृजन्त
स्तोमैर्गवा सकलसतमस हरन्त॰ ।
कामोल्लसत्कुवलयप्रणया जयन्ति
स्फूर्जत्कला विजयसेनमुनीन्द्रचन्द्रा॰ ॥

यत्प्रतापस्य माहात्म्य वर्ण्यते किमत परम् ।
अस्वप्नाश्चक्रिरे येन जीवन्तोऽपि हि वादिन ॥
सौभाग्यं विषमायुधात्कमलिनीकान्ताच्च तेजस्विना(ता)-
मैश्वर्यं गिरिजापते कुमुदिनीकान्तात्कलामालिना(ता)म् ।

माहात्म्यं धरणीधरान्मखभुजां गाम्भीर्यमम्भोनिधे-
राढायाम्बुजभूः प्रभुः प्रविदधे यन्मूर्तिमेतन्मयीम् ॥
ये च श्रीमदकब्बरेण विनयादाकारिताः सादरं
श्रीमल्लाभपुरं पुरंदरपुरं व्यक्तं सुपर्वोत्करैः ।
भूयोभिर्व्रतिभिर्बुधैः परिवृता वेगादलंचक्रिरे
सामोदं सरसं सरोरुहवनं लीलामराला इव ॥
अर्हन्तं परमेश्वरत्वकलितं संस्थाप्य विश्वोत्तमं
साक्षात्साहिअकब्बरस्य सदसि स्तोमैर्गवामुद्यतैः ।
ये. संमीलितलोचना विदधिरे इत्यक्षशूरैः श्रिया
वादोन्मादभृतो द्विजातिपतयो भट्टा निशाटा इव ॥
श्रीमत्साहिअकब्बरस्य सदसि प्रोत्सर्पिभिर्भूरिभि-
र्वादैर्वादिवरान्विजित्य समदान्सिंहैर्द्विपेन्द्रानिव ।
सर्वज्ञाशयतुष्टिहेतुरनघो दिश्युत्तरस्यां स्फुर-
न्यैः कैलास इवोज्ज्वलो निजयशःस्तम्भो निचख्ने महान् ॥
दत्तं साहसधीरहीरविजयश्रीसूरिराजां पुरा
यच्छ्रीसाहिअकब्बरेण धरणीशक्रेण तत्प्रीतये ।
तच्चक्रेऽखिलमप्यबालमतिना यत्साज्जगत्साक्षिकं
तत्पत्रं फुरमाणसञ्ज्ञमनघं सर्वा दिशो व्यानशे ॥
किं च गोवृषभकासरकान्ताः कासरा यमगृहं नहि नेयाः ।
मोच्यमेव मृतवित्तमशेषं वन्दिनोऽपि हि न च ग्रहणीयाः ॥
यत्कलासलिलवाहविलासप्रीतचित्ततरुणा जनतुष्ट्यै ।
स्वीकृतं स्वयमकब्बरधात्रीस्वामिना सकलमेतदपीह ॥
चोलीबेगमनन्दनेन वसुधाधीशेन संमानिताः
गुर्वी गुर्जरमेदिनीमनुदिनं स्वर्लोकविब्बोकिनी ।
सद्वृत्ताः महसा भरेण सुभगा गाढं गुणोल्लासिनी
ये हारा इव कण्ठमम्बुजदृशां कुर्वन्ति शोभास्पदम् ॥

इतश्च

आभूरान्वय[प]द्मपद्मसवया(?) ओकेशवंशेऽभव-
च्छ्रेष्ठी श्रीशिवराज इत्यभिधया सौवर्णिक पुण्यश्री ।
तत्पुत्रोऽजनि सीधरश्च तनयस्तस्याभवत्पर्वतः
[का]लाहोऽजनि तत्सुतश्च तनुजस्तस्यापि वाघाभिधः ॥
तस्याभूद्वछिआभिधश्च तनुज ख्यातो रजाईभव-
स्तस्याभूच्च सुहासिणी[ति] गृहिणी पद्मेव पद्मापते ।
इन्द्राणीसुरराजयोरिव जय पुत्रस्तयोश्चाभव-
त्तेजःपाल इति प्रहृष्टसुमना पित्रोर्मन प्रीतिकृत् ॥
कामस्येव रतिर्हरेरिव रमा गौरीव गौरीपते-
रासीत्तेजलदे इति प्रियतमा तस्याकृति ... ।
भोगश्रीसुभगौ गुरौ प्रणयिनौ शश्वत्सुपर्वादरौ
पौलोमीत्रिदशेश्वराविव सुख तौ दपती भेजतु ॥
वैराग्यवारिनिधिपूर्णनिशाकराणा
तेषा च हीरविजयव्रतिसिन्धुराणाम् ।
सौभाग्य[भा]ग्यपरभागविभासुराणा
तेषा पुनर्विजयसेनमुनीश्वराणाम् ॥
वाग्भि सुधाकृतसुधाभिरुदञ्चिचेता
श्राद्ध. स शोभनमना भजति स भावम् ।
श्रीसं[घभ]क्तिघनदानजिनेन्द्रचैत्यो-
द्धारादिकर्मसु भृश सुकृतिप्रियेषु ॥

(विशेषकम्)

अहे प्रशस्तेऽह्नि सुपार्श्वभर्तुरनन्तभर्तुश्च शुभा प्रतिष्ठाम् ।
सोऽचीकरत्षड्युगभूपवर्षे हर्षेण सौवर्णिकतेजपालः ॥
आदावार्षभिरत्र तीर्थतिलके शत्रुजयेऽचीकर-
सै(चै)त्यं शैत्यकरं दृशोर्मणिगणस्वर्णादिभिर्भासुरम् ।

१. अङ्कानां वामतो गत्या १६४६ मिते वर्षे इत्यर्थ

इतश्च

आभूरान्वय[प]ञपद्मसवया(?) ओकेशवशेऽभव-
च्छ्रेष्ठी श्रीशिवराज इत्यभिधया सौवर्णिक पुण्यधी ।
तत्पुत्रोऽजनि सीधरश्च तनयस्तस्याभवत्पर्वत:
[का]लाहोऽजनि तत्सुतश्च तनुजस्तस्यापि वाघाभिध. ॥
तस्याभूद्वछिआभिधश्च तनुज ख्यातो रजाईभव-
स्तस्याभूच्च सुहासिणी[ति] गृहिणी पद्मेव पद्मापते ।
इन्द्राणीसुरराजयोरिव जय पुत्रस्तयोश्चाभव-
त्तेजःपाल इति प्रहृष्टसुमना पित्रोर्मन प्रीतिकृत् ॥
कामस्येव रतिर्हरेरिव रमा गौरीव गौरीपते-
रासीत्तेजलदे इति प्रियतमा तस्याकृति ' ' ।
भोगश्रीसुभगौ गुरौ प्रणयिनौ शश्वत्सुपर्वादरौ
पौलोमीत्रिदशेश्वराविव सुख तौ दपती भेजतु ॥
वैराग्यवारिनिधिपूर्णनिशाकराणा
तेषा च हीरविजयव्रतिसिन्धुराणाम् ।
सौभाग्य[भा]ग्यपरभागविभासुराणा
तेषा पुनर्विजयसेनमुनीश्वराणाम् ॥
वाग्भि. सुधाकृतसुधाभिरुदञ्चिचेता
श्राद्धः स शोभनमना भजति स्म भावम् ।
श्रीसं[घभ]क्तिघनदानजिनेन्द्रचैत्यो-
द्धारादिकर्मसु भृश सुकृतिप्रियेषु ॥

(विशेषकम्)

ग्रहे प्रशस्तेऽह्नि सुपार्श्वभर्तुरनन्तभर्तुश्च शुभा प्रतिष्ठाम् ।
सोऽचीकरत्षड्युगभूपवर्षे हर्षेण सौवर्णिकतेजपालः ॥
आदावार्षभिरत्र तीर्थतिलके शत्रुंजयेऽचीकर-
सै(चै)त्य शैत्यकर दृशोर्मणिगणस्वर्णादिभिर्भासुरम् ।

१. अङ्काना वामतो गत्या १६४६ मिते वर्षे इत्यर्थ

प्रासाद वच्छिआसुतेन सुधिया शत्रुंजये कारित
दृष्ट्वाष्टापदतीर्थचैत्यतुलित केषा न चित्ते रति. ॥
चैत्य चतुर्णामिह धर्ममेदिनीभुजा गृह प्रीणितविश्वविष्टपम्।
शत्रुंजयोर्वीभृति नन्दिवर्धनाभिधसदा यच्छतु वाञ्छितानि वः ॥

य प्रभाभरविनिर्मितनेत्रशैत्ये
चैत्येऽत्र भूरिरभवद्विभवव्ययो य. ।
ज्ञात्वा वदन्ति मनुजा इति **तेजपालं**
कल्पद्रुमत्ययमनेन धनव्ययेन ॥

शत्रुंजये गगनवाणकला(१६५०)मितेऽब्दे
यात्रा चकार सुकृताय स **तेजपालः**।
चैत्यस्य तस्य सुदिने गुरुभि प्रतिष्ठा
चक्रे च **हीरविजया**भिधसूरिसिंहै ॥

मार्तण्डमण्डलमिवाम्बुरुहा समूह
पीयूषरश्मिमिव नीरनिधे प्रवाह ।
किंकिव्रज सलिलवाहमिवातितुङ्ग
चैत्य निरीक्ष्य मुदमेति जन समस्त. ॥

चैत्य चारु चतुर्मुख कृतसुख **श्रीरामजी**कारितं
प्रोत्तुङ्ग **जसुठक्कुरेण** विहित चैत्य द्वितीय शुभम्।
रम्य **कुंअरजी**विनिर्मितमभूच्चैत्य तृतीय पुन-
र्मूलश्रेष्ठिकृत निकामसुभग चैत्य चतुर्थ तथा ॥

एभिर्विश्वविसारिभिर्द्युतिभरैरत्यर्थसंसूत्रितो-
द्द्योतो दिक्ष्वखिलासु निर्जरपतिः स्वर्लोकपालैरिव।
श्रीशत्रुंजयशैलमौलिमुकुट चैत्यैश्चतुर्भिर्युत
प्रासादोऽङ्किमनोविनोदकमलाचैत्य चिर नन्दतु ॥

वस्ताभिधस्य वरसूत्रधरस्य शिल्प
चैत्य चिरादिदमुदीक्ष्य निरीक्षणीयम्।

लिङ्गदेवीति तत्पत्नी तदौरस्यास्त्रयो वरा ।
जयन्ति श्रीवर्धमान-चांपसी-पद्मसिंहकाः ॥
अत परं विशेपत साहिवर्धमान-साहिपद्मसिंहयोर्वर्णनम्—
गाम्भीर्येण समुद्राभौ दानेन धनदोपमौ ।
श्रद्धालुगुणसपूर्णौ वोधिना श्रेणिकोपमौ ॥
प्राप्तश्रीयामभूपालसमाजवहुलादरौ ।
मन्त्रिश्रीवर्धमानश्रीपद्मसिंहौ सहोदरौ ॥
महेला वर्धमानस्य वन्नादेवीति विश्रुता ।
तदङ्गजावुभौ ख्यातौ वीराख्यविजपालकौ ॥
वर्णिनी पद्मसिंहस्य रत्नगर्भा सुजाणदे ।
श्रीपाल-कुंरपालाह्व-रणमल्लास्तदङ्गजा ॥
एवं स्वतन्त्रयुक्ताभ्यामनल्पोत्सवपूर्वकम् ।
साहिश्रीवर्धमानश्रीपद्मसीभ्या यथादरात् ॥
प्रागुक्तवत्सरे रम्ये माधवार्जुनपक्षके ।
रोहिणीभे तृतीयाया वुधवासरसयुजि ॥
श्रीशालिनाथमुख्याना जिनाना चतुरुत्तरा ।
द्विशती प्रतिमा हृद्या भारिताश्च प्रतिष्ठिता ॥

(युग्मम्)

पुनर्निजवहुद्रव्यसफलीकरणाकृते ।
श्रीनव्यनगरेऽकारि प्रासाद शैलसंनिभ ॥
द्वासप्ततिजिनौकोभिर्वेष्टितश्च चतुर्मुखै. ।
कैलासपर्वतोत्तुङ्गैरष्टाभि शोभितोऽभित ॥

(युग्मम्)

साहिश्रीपद्मसिंहेनाकारि शत्रुंजयोपरि ।
उत्तुङ्गतोरण श्रीमान्प्रासाद शिखरोन्नत ॥
य दृष्ट्वा भविका सर्वे चिन्तयन्ति स्वचेतसि ।
उच्चैर्भूत किमेषोऽद्रिर्दृश्यतेऽभ्रलिहो यत ॥

येन श्रीतीर्थराजोऽय राजते सावतसक । ?
प्रतिमा स्थापितास्तत्र श्रीश्रेयासमुखार्हताम् ॥

तथा च सवत् १६७६ वर्षे फाल्गुनसितद्वितीयाया तिथौ दैत्यगुरुवासरे रेवतीनक्षत्रे श्रीमतो नव्यनगरात्साहिश्रीपद्मसीकेन श्रीभरतचक्रवर्तिनिर्मितसघसदृश महासघ कृत्वा श्रीअञ्चलगणाधीश्वरभट्टारकपुरदरयुगप्रधानपूज्यराजश्रीपकल्याणसागरसूरीश्वरै सार्ध श्रीविमलगिरितीर्थवरे समेत्य स्वयकारितश्रीशत्रुजयगिरिशिर प्रासादे समहोत्सव श्रीश्रेयासप्रमुखजिनेश्वराणा सन्ति विम्बानि स्थापितानि । सद्भि पूज्यमानानि चिर नन्दन्तु ।

यावद्विभाकरदिवाकरभूधरार्य-
रत्नाकरध्रुवधरा॰ किल जाध्र(प्र)तीह ।
श्रेयासनाथजिनमन्दिरमत्र ताव-
न्नन्दत्वनेकभविकौघनिषेव्यमानम् ॥

वाचकश्रीविनयचन्द्रगणीना शिष्यमु॰देवसागरेण विहिता प्रशस्ति॰ ।

(एपिग्राफिआ इण्डिक्–२।६४-६६)

---

(११९)

पारीक्षश्रीसोमचन्द्रजननीश्रीहीरवाईकारित-जिनमन्दिरजीर्णोद्धारप्रशस्तिः ।

संवत् १६८२ वर्षे पातिसाहजिहांगीरश्रीसलेमसाहभूमण्डलाखण्डलविजयराज्ये श्रीचक्रेव(श्व)रीयै नम ॥ ओम् ॥ महोपाध्यायश्री५हेममूर्तिगणिसद्गुरुभ्यो नम ।

ओ नम ।

स्वस्ति श्री शिवशकरोऽपि गणमान्सर्वज्ञशत्रुजय
शर्व शमुरधीश्वरश्च भगवान्गौरो वृषाङ्को मृड ।
गङ्गोमापतिरस्तकामविकृति सिद्धै कृतातिस्तुती
रुद्रो यो न पर श्रियै स जिनप श्रीनाभिभूरस्तु मे ॥

उद्यच्छ्रीरजडः कलङ्करहित संतापदोपापह·
सौम्य. प्रासस ·· यामितकल सुश्रीर्मृगाङ्कोऽव्यय ।
गौरानोमृतसूरपास्तकलुषो जैवातृक. प्राणिना
चन्द्र [कोऽपि] जयत्यहो जिनपति श्रीवैश्वसैनिर्महान् ॥
त्यक्त्वा राजीमती य. स्वनिहितहृदयानेकपत्नी ··· पा
सिद्धिस्त्री भूरिरक्तामपि वहु चकमेऽनेकपत्नीमपीशः ।
लोके ख्यातस्तथापि स्फुरदतिशयवान्ब्रह्मचारीति नाम्ना
स श्रीनेमिर्जिनेन्द्रो दिशतु शिवसुख सात्वता योगिनाथ ॥
चञ्चच्छार[द]चन्द्रचारुवदनश्रेयोविनिर्यद्वच
पीयूषौघनिषेकतो विषधरेणापि प्रपेदे द्रुतम् ।
देवत्व सुकृतैकलभ्यमतुल यस्यानुकम्पानिधे
स श्रीपार्श्वजिनेशितास्तु सतत विघ्नच्छिदे सात्वताम् ॥
यस्य श्रीवरशासन क्षितितले मार्तण्डविम्वायते
यद्वाक्य भवसिन्धुतारणविधौ पोतायते देहिनाम् ।
यद्ध्यान भविपापपङ्कदलने गङ्गाम्बुधारायते
श्रीसिद्धार्थनरेन्द्रनन्दनजिन सोऽस्तु श्रिये सर्वदा ॥

अथ पट्टावली—

श्रीवर्धमानजिनराजपदक्रमेण
श्रीआर्यरक्षितमुनीश्वरसूरिराजा· ।
विद्यापगाजलधयो विधिपक्षगच्छ-
संस्थापका यतिवरा गुरवो वभूवु ॥
तच्चारुपट्टकमला · लराजहसा-
श्चारित्रमञ्जुकमलाश्रवणावतंसाः ।
गच्छाधिपा बुधवरा जयसिंहसूरि-
नामान उद्यदमलोरुगुणावदाता ॥
श्रीधर्मघोषगुरवो वरकीर्तिभाज.
सूरीश्वरास्तदनु पूज्यमहेन्द्रसिंहाः ।

आसंस्तत सकलसूरिशिरोवतसा
　सिंहप्रभाभिधसुसाधुगुणप्रसिद्धा ॥
तेभ्य क्रमेण गुरवो जिनसिंहसूरि-
　गोत्रा वभूवुरथ पूज्यतमा गणेशा ।
देवेन्द्रसिंहगुरवोऽखिललोकमान्या
　धर्मप्रभा मुनिवरा विधिपक्षनाथा ॥
पूज्याश्च सिंहतिलकास्तदनु प्रभूत-
　भाग्या महेन्द्रविभवो गुरवो वभूवु ।
चक्रेश्वरीभगवतीविहितप्रसादा
　श्रीमेरुतुङ्गगुरवो नरदेववन्द्या ॥
तेभ्योऽभवन्गणधरा जयकीर्तिसूरि-
　मुख्यास्ततश्च जयकेसरिसूरिराज ।
सिद्धान्तसागरगणाधिभुवस्ततोऽनु
　श्रीभावसागरगुरूरुगुणा अभूवन् ।
तद्वंशपुष्करविभा(का)सनभानुरूपा
　सूरीश्वरा सुगुणशेवधयो वभूवु ॥

षट्पदी ॥

तत्पट्टोदयशैलशृङ्गकिरणा शास्त्राम्बुधे पारगा
　भव्यस्वान्तचकोरलासनलसत्पूर्णाभचन्द्राननाः ।
श्रीमन्तो विधिपक्षगच्छतिलका वादीन्द्रपञ्चानना
　आसञ्श्रीगुरुधर्ममूर्तिगुरवः सूरीन्द्रवन्द्याङ्घ्रय ॥
तत्पट्टेऽथ जयन्ति मन्मथभटाहंकारशर्वोपमाः
　श्रीकल्याणसमुद्रसूरिगुरव कल्याणकन्दाम्वुदाः ।
भव्याम्भोजविवोधनैककिरणा सज्ज्ञानपाथोधयः
　श्रीमन्तोऽत्र जयन्ति सूरिविभुभि. सेव्या. प्रभावोद्यता ॥

श्रीमालज्ञातीयमन्त्रीश्वरश्रीभण्डारीतत्पुत्रमह० श्रीअमरसीसुतमह०
श्रीकरणतत्पुत्रसाश्रीधन्नातत्पुत्रसाहश्रीसोपातत्पुत्रसा० श्रीवन्ततद्भार्या

आसंस्तत सकलसूरिगिरोवतसा
सिहप्रभाभिधसुसाधुगुणप्रसिद्धा ॥
तेभ्य क्रमेण गुरवो जिनसिहसूरि-
गोत्रा वभूवुरथ पूज्यतमा गणेशा ।
देवेन्द्रसिहगुरवोऽखिललोकमान्या
धर्मप्रभा मुनिवरा विधिपक्षनाथा ॥
पूज्याश्च सिहतिलकास्तदनु प्रभूत-
मान्या महेन्द्रविभवो गुरवो वभूवु ।
चक्रेश्वरीभगवतीविहितप्रसादा
श्रीमेरुतुङ्गगुरवो नरदेववन्द्या ॥
तेभ्योऽभवन्गणधरा जयकीर्तिसूरि-
मुख्यास्ततश्च जयकेसरिसूरिराज ।
सिद्धान्तसागरगणाधिभुवस्ततोऽनु
श्रीभावसागरगुरूरुगुणा अभूवन् ।
तद्वगपुष्करविभा(का)सनभानुरूपा
सूरीश्वरा. सुगुणशेवधयो वभूवु ॥
षट्पदी ॥
तत्पट्टोदयशैलशृङ्गकिरणा शास्त्राम्बुधे पारगा
भव्यस्वान्तचकोरलासनलसत्पूर्णाभचन्द्रानना: ।
श्रीमन्तो विधिपक्षगच्छतिलका वादीन्द्रपञ्चानना
आसञ्श्रीगुरुधर्ममूर्तिगुरवः सूरीन्द्रवन्द्याङ्घ्रय ॥
तत्पट्टेऽथ जयन्ति मन्मथभटाहकारशर्वोपमा
श्रीकल्याणसमुद्रसूरिगुरव कल्याणकन्दाम्बुदा ।
भव्याम्भोजविवोधनैककिरणा सज्ज्ञानपाथोधयः
श्रीमन्तोऽत्र जयन्ति सूरिविभुभि सेव्याः प्रभावोद्यताः ॥
श्रीमालज्ञातीयमन्त्रीश्वरश्रीभण्डारीतत्पुत्रमह० श्रीअमरसीसुतमह०
श्रीकरणतत्पुत्रसाश्रीधन्नातत्पुत्रसाहश्रीसोपातत्पुत्रसा० श्रीवन्ततद्भार्या

उभयकुलानन्ददायिनी वाईश्रीसौभाग्यदे तत्कुक्षिसरोराजहससाहश्रीरूप तद्भगिनी उभयकुलानन्ददायिनी परमश्राविका हीरवाई पुत्रपारीक्षश्रीमो मचन्द्रप्रभृतिपरिकरयुतया सवत् १६८३ वर्षे माघसुदी १३ त्रयोदशी तिथौ सोमवासरे श्रीचन्द्रप्रभस्वामिजिनमन्दिरजीर्णोद्धारः कारित ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिक्—२।६८–७१)

---

(११६)

विग्रहराजमहाराजसमकालिकाल्लटकारितहर्ष-नाथप्रासादप्रतिष्ठाप्रशस्तिः।

[ओं नम शिवा]य ॥

सर्वविघ्नशम[नं सुरार्चित] पूर्वमेव शिवयोस्तनूभवम् ।
भुक्तिमुक्तिपरमार्थसिद्धिद त नमामि वर[द गजाननम्] ॥
··············· · · कुलितमानसै ।
स्तूयमानस्तु सद्देवै पातु वस्त्रिपुरान्तक ॥
पादन्यासावनुन्ना नमति वसुमती शेषभोगावलम्बा
[वा]हूत्क्षेपै स ·············· कैचन्द्रै ।
भिन्नावस्थ समस्त भवति हि भुवनं यस्य नृत्ते प्रवृत्ते
स श्रीहर्षाभिधानो जयति पशुपतिर्दत्तविश्वानुकम्प ॥
सव्ये शूलं त्रिशिखमपरे दोष्णि [भि]क्षाक[पाल]
भूषा ·········· भुजग कण्ठिका नीलकण्ठे ।
नेदृग्वेषस्त्रिनयन मया कापि दृष्टो विचित्र
इत्थं गौर्या प्रहसितहर सस्मित पातु युष्मान् ॥

---

१ लेखोऽय पाषाणमयशिलोत्कीर्णं जयपुरराज्यान्तर्गतशेखावाटीविषये शीकर-राजधानीतो दक्षिणे जयपुरतश्च वायव्यकोणे हर्षनाम्नो गिरे शृङ्गे देवालये १५२४ ई-शाब्दे Dr G E Rankin and Sergeant E Dean महाशयाभ्या-मुपलभ्य Asiatic Society सभायै प्रेषित । स च F Keilhorn Ph D C I E महाशयेन व्याख्यात

वेगोद्धूतार्यमादिग्रहगगनतल व्यश्नुवाना जलौघै-
न्यक्कुर्वाणा स[मुद्रान्] क्षयवलितजलानूर्मिमालासहस्रै ।
देयादभ्यर्थित व शशधरधवला स्वर्धुनी चन्द्रमौले-
र्मौलौ लीला वहन्ती स्फुटविकटजटाबन्धने चीरिकाया ॥
चञ्चच्चन्द्रार्कतार भुवननगनदीद्वीपसिन्धुप्रपञ्च
विश्व देवासुराहिप्रमथमुनिवरैर्यक्षमर्त्यै' सनाथम् ।
यस्येच्छाशक्तिभावादसदपि सकल जायते लीयते च
सोऽव्याद्वो हर्षदेवो भुवनविरचनासूत्रधारोऽप्रमेय' ॥
नून बाणाग्निदग्धत्रिपुरसुररिपुर्जातहर्ष सहर्षै-
रिन्द्राद्यैर्देववृन्दै कृतनतिनुतिभि पूज्यमानोऽत्र शैले ।
योऽभून्नाम्नापि हर्षो गिरिशिखरभुवोर्भारतानुग्रहाय
स स्याद्वो लिङ्गरूपो द्विगुणितभवनश्चन्द्रमौलिः शिवाय ॥
निर्यन्नेत्राण्डभाण्डानणुदहनरुचिप्लोपसभ्रान्तसत्त्व
प्रान्तज्वालावलीढद्रुमवहलमहाधूमधूम्रायिताशम् ।
संरम्भारम्भभीमस्वनमसमशरोच्छेदि यस्याशशङ्के
दृष्ट्वा देवै स्वरूप किमियमसमये सहृतिर्वोभुवे[ति][1] ॥
देव पुरधगध्यास्ते यमभ्रकपमुच्चकै ।
हर्षख्याति स हर्षाख्यो गिरिरेष पुनातु व ॥

शूरस्येद(स्यैष) श्लोक(क) ।

गाङ्ग नो निर्झराम्भ प्रवहति न शुभा नन्दनोद्यानलक्ष्मी
सद्रत्नस्वर्णशृङ्गामलविविधरुचो नैव [सौधास्त]थात्र ।
अन्या धत्ते तथापि श्रियमतिशयिनीमेष शैलोऽद्वितीया
साक्षाच्छभुर्यदास्ते तदपि हि परम कारण रम्यताया ॥
अष्टमूर्तिर्यमध्यास्ते सिद्धचष्टकविभु स्वयम् ।
महिमा भूधरस्यास्य परम कोऽपि [विद्यते] ॥

---

१ 'वोभुवे[य]' इति पूरणेऽर्थोऽस्फुट । 'वोभुवा' इति यङ्लुगन्तम्

एतत्स्वर्णाण्डकान्तिप्रवरतममहामण्डपाभोगभद्रं
प्रान्तप्रासादमालाविरचितविकटापाण्डुपुत्राभिरामम् ।
मेरोः शृङ्गोपमान सुघटितवृषसत्तोरणद्वाररम्यं
नानासङ्क्षोगयुक्तं जयति भगवतो हर्षदेवस्य हर्म्यम् ॥
आद्य. श्रीगूवकाख्याप्रथितनरपतिश्चाहमानान्वयोऽभू-
च्छ्रीमन्नागा·····लोकप्रवरनृपसभालब्धवीरप्रतिष्ठ ।
यस्य श्रीहर्षदेवे वरभवनमयी मौतली कीर्तिमूर्ति-
र्लोकेऽद्यापि स्थिरैषा प्रतपति परमै ······· ······· ॥
पुत्र श्रीचन्द्रराजोऽभवदमलयशास्तस्य तीव्रप्रताप·
सूनुस्तस्याथ भूप प्रथम इव पुनर्गूवकाख्यः प्रतापी ।
तस्माच्छ्रीचन्दनोऽभूत्क्षितिपतिभयदस्तोमरेशं सदर्प
हत्वा रुद्रेनभूप समरभुवि [व]लाद्ये[न लब्धा] जयश्री. ॥
तत. परमतेजस्वी सदा समरजित्वर ।
श्रीमान्वाक्पतिराजाख्यो महाराजोऽभवत्सुत ॥
येनादैन्यं स्वसैन्य कथमपि दधता वाजिवल्गा मुमुक्षु
प्रागेव त्रासितेभ्य सरसि करिरटङ्किण्डिमैर्डि ······· ।
वन्द्यक्ष्माभर्तुराज्ञा समदमभिवहन्नागतोऽनन्तपार्श्वे-
क्ष्मापालस्तन्त्रपालो दिशि दिशि गमितो ह्रीविषण्ण प्रसन्न ॥
शूरस्येदम् ।
लोकैर्यो हि महीतले ननु हरिश्चन्द्रोपमो गीयते
त्यागैश्वर्यजयेषु कीर्तिरमला धर्मश्च यस्योज्ज्वल ।
येनादायि हराय मन्दिरकृते भक्त्या प्रभूत वसु
श्रीमद्वाक्पतिराजसूनुरसम श्रीसिंहराजोऽभवत् ॥
हैममारोपित येन शिवस्य भवनोपरि ।
पूर्णचन्द्रोपम स्वीयं मूर्त यश ·· ·· डकम् ॥
····तोमरनायक सलवण सैन्याधिपत्योद्धत
युद्धे येन नरेश्वरा प्रतिदिश निर्नाशिता जिष्णुना ।

कारावेश्मनि भूरयश्च विधृतास्तावद्धि यावद्गृहे
तन्मुक्त्यर्थमुपागतो रघुकुले भूचक्रवर्ती स्वयम् ॥
श्रीमान्विग्रहराजोऽभूत्तत्सुतो वासवोपम ।
वंशलक्ष्मीर्जयश्रीश्च येनैते विधुरोद्धृते ॥
श्रीसिंहराजरहिता किल चिन्तयन्ती
भीतेव संप्रति विभुर्ननु को ममेति ।
येनात्मबाहुयुगले चिरसंनिवास
संधीरितेति ददता निजराज्यलक्ष्मी. ॥
येन दुष्टदमनेन सर्वत साधिताखिलमही स्वबाहुभि' ।
लीलयैव वशवर्तिनी कृता किंकरीव निजपादयोस्तले ॥
यस्य चारु चरित सता सदा शृण्वता जगति कीर्तित जनै ।
हृष्टिजातघनरोमक[टका] जायते तनुरलं मुहुर्मुहु' ॥
मुक्ताहारै सुतारै प्रतरलतुरगैश्चारुवस्त्रैश्च शस्त्रै'
कर्पूरै पूगपूरैर्मलयतरुवरैर्हेमभारैरपारै ।
उद्यद्दानै समानैश्चलकुलगिरिभिर्दन्तिवारै सदारै-
र्निर्व्याजै. प्रातिर ··· · भिरिति भृतै. प्राभृतैर्य. सिषेवे ॥
छत्रधारावरग्रामो द्वितीय शंकराणक ।
तेनेमौ हर्षनाथाय भक्त्या दत्तौ सशासनौ ॥
श्रीमद्दुर्लभराजेन योऽनुजेन विभूषित. ।
लक्ष्मणेनेव काकुत्स्थो विष्णुनेव हलायुध' ॥
महाराजावली चासौ शम्भुभक्तिगुणोदया ।
श्रीहर्ष कुलदेवोऽस्यास्तस्माद्दिव्य. कुलक्रम ॥
अनन्तगोचरे श्रीमान् पण्डित औत्तरेस्व(श्व)रः ।
पञ्चार्थलकुलाम्नायी विश्वरूपोऽभवद्गुरु ॥
दीक्षाजातमलध्वंसविस्फुरज्ज्ञाननिर्मल ।
प्रशस्ताख्योऽभवच्छिष्यस्तस्य पाशुपत कृती ॥

भा....रक्तोऽभवत्तस्य शिष्यो द्वि(हि) नामतोऽल्लटः ।
वार्गटिकान्वयोद्भूतसद्विप्रकुलसंभव ॥
हर्षस्यासन्नतो ग्राम प्रसिद्धो राणपल्लिका ।
सासारिककुलाम्नायस्ततो यस्य विनि[र्गम] ॥
अल्लटच्छद्मना नन्दी शिवासन्नस्थितिक्रम ।
श्रीहर्षाराधने नून स्वय मर्त्यमवातरत् ॥
आजन्म ब्रह्मचारी दिगमलवसन संयतात्मा तपस्वी
श्रीहर्षाराधनैकव्यसनशुभमतिस्त्यक्तससारमोह ।
आसीद्यो लब्धजन्मा भवतरणधिया ... सुबन्धु-
स्तेनेदं धर्मवित्तै सुघटितविकट कारित हर्षहर्म्यम् ॥
अस्मिश्चन्द्राङ्कशैले गगनपथलिहोत्तुङ्गशृङ्गेऽप्रमेयं
हर्म्यं श्रीहर्षनामप्रथितपशुपते सद्विमानोपमानम् ।
दृष्ट्वा सद्भोगयुक्त बहुसुरभवन कारित येन ..
नासाध्यं किंचिदस्ति स्फुटमिति तपसो नि स्पृहाणा यतीनाम् ॥
आसीन्नैष्ठिकरूपो यो दीप्तपाशुपतव्रत ।
ती[व्र]वेगतपोजातपुण्यापुण्यमलक्षय ॥
सदा शिवसमाकारस्तस्येश्वरसमद्युते ।
भावद्योतोऽभवच्छिष्य. सदोपितगु[रुक्र]म ॥
गुरोराज्ञामथ प्राप्य प्रतिष्ठाप्तो शिवालयम् ।
यथाप्रारब्धकार्याणामङ्गीकृतभरोऽभवत् ॥
पुरस्तात्पर्वतस्याधस्त्रितय येन कारितम् ।
सत्कूपो वापिका दिव्या गोप्रपा घटितोपलै ॥
सदैव वहमानेन कूपेन स्वादुवारिणा ।
वाटिकासेच.. . प्रपाभरण तथा ॥
सत्पुष्पैरर्चनं शम्भो पय.पान गवामपि ।
कार्यद्वयमिद सार दर्शित पुण्यकाङ्क्षिणाम् ॥

दिगम्बरं जटा भस्म तल्प च विपुलं मही।
भिक्षा वृत्ति कर पात्र यस्यैतानि परिग्रह ॥
शिवभवनपु· ··· ······ ·········र
तदखिलमुपलौघै पूरयित्वा गभीरम्।
समतलसुखगम्य प्राङ्गण तेन कान्त
मसृणतरशिलाभि कारित वन्धयित्वा ॥
वीरभद्रसुत ख्यात सूत्रधारोऽत्र चाण्डसिव (?)।
विश्वकर्मेव सर्वज्ञो वास्तुविद्या ······ ·· ॥
येन निर्मितमिद मनोहर शकरस्य भवन समण्डपम्।
[स]र्वदेवमयचारुतोरण स्वर्गखण्डमिव वेधसा स्वयम् ॥
गङ्गाधरवरभवने करणिकथीरुकसुतेन भक्तेन।
अक्रियतेय सुगमा प्रशस्तिरिह धीरनागेन ॥
यावच्छभो ·········· नसुरनदीचन्द्रलेखापतित्व
यावल्लक्ष्मीर्मुरारेरुरसि विलसति द्योतते कौस्तुभं च।
गायत्री यावदास्ते सततमुपनता प्रेयसी ब्रह्मणोऽन्ते
कैलासाकारमेतत्प्रतपतु भवन हर्षदेवस्य तावत् ॥
अ · ··· त शभु कथ कालस्य गोचर·।
हर्म्यनिर्माणकालस्तु यथादृष्टो निबध्यते ॥
सवत् १०१ [३?] आषाढशुदि १३ शभो प्रासादसिद्धि ॥
जा(या)तेऽब्दाना सहस्रे त्रिगुणनवयुने(१०२७) सिहराशौ गतेऽर्के
शुक्ला यासीतृ[तीया] शुभकरसहिता सोमवारेण तस्याम्।
आदिष्ट शभुनासौ ध्रुवममलपद दित्सुना शुद्धसत्त्व
लब्धा(ब्ध्वा) वैदेहभाव शिवभवनमभिप्रस्थितो ह्यल्लटोऽद्य ॥

स्वस्ति सवत् १०२० आषाढशुदि १५ निरुद्ध यथालब्धशासना ······· त्रैव लिख्यते। महाराजाधिराजश्रीसिहराजः स्वभोगे तूनकूपकद्वादशके सिंहगोष्ठम्, तथा पट्टवद्धकविषये त्रैकलककेशानकूपौ, सर कोट्ट-

विषये कण्हपल्लिकाम्, एव ग्रामाश्चतुरश्चन्द्राङ्कशिखरोपरि············ ·····
[भ]गवते श्रीहर्षदेवाय पुण्येऽहनि श्रीमत्पुष्करतीर्थे स्नात्वा स्नपनार्चनविलेपनोपहारधूपदीपपर्वयात्रोत्सवार्थमा शशाङ्कतपनार्णवस्थितेर्यावच्छासनत्वेन प्रददौ ।

तथैतद्भ्राता श्रीवत्सराजः स्वभोगावासजय[पु]रविषये कर्दमखातग्राममदाच्छासनेन ।

तथा विग्रहराजेन शासनदत्तग्रामद्वयमुपरि लिखितमास्ते ।

तथा श्रीसिहराजात्मजौ श्रीचन्द्रराजश्रीगोविन्दराजौ स्वभोगावासपट्टबद्धकविषये दर्भकक्षविषये · ······ ···· ···· ··········संख्येन स्वहस्ताङ्कितशासनौ · · के पाटकद्वय पल्लिकाग्रामौ भक्त्या वितेरतु ॥

श्रीसिहराजीयदु साध्यश्रीधंधुकः खट्टकूपविषये स्वभुज्यमानमयूरप[द्र] ग्रामं स्वाम्यनुमत प्रदत्तवान् ॥

······· ····हिलात्मज. श्रीजयनराजः स्वभुज्यमानकोलिकूपकग्राम भक्त्या हर्षदेवाय शासनेन दत्तवान् ॥ तथा समस्तश्रीमम्मह[दे]श्या शाकंभर्यां लवणकूटक प्रति विंशोपकमेकं दत्तम् । तथोत्तरापथीयहेडाविकाना · · · [घ]ोटक प्रति द्रम्म एको दत्त । पुण्यात्मभिर्दत्तानि देवभुज्यमानक्षेत्राणि यथा—मद्रापुरिकाया पि[प्प]लवारिकाक्षेत्रम्, निम्बडिकाग्रामे दर्भटिकाक्षेत्रम्, मरुपल्लिकाया [झा]टक्षेत्रम्, [ह]र्षे लाटक्षेत्रम्, · ·· ·· ·· ·· ·· लावणपद्रे सेक्यकक्षेत्रम्, तथात्रैव द्विहलिकानन्दिसोमके वृहद्धलमिति ॥

सर्वानेतान्भाविनो भूमिपालान्भूयो भूयो याचते रामभद्र· ।
सामान्योऽय धर्मसेतुर्नृपाणा काले काले पालनीयो भवद्भि ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका २।११९–१२५)

---

(११७)

श्रीपरमारान्वयभूषणश्रीनरवर्मदेवकारितमन्दिर-प्रशस्तिः[1] ।

ओं नमो भारत्यै ॥

प्रसादौदार्यमाधुर्यसमाधिसमतादय. ।
युवयोर्ये गुणा सन्ति वाग्देव्यौ तेऽपि सन्तु न ॥
एक एव भुवनत्रयेऽपि स श्रीपतिर्भवतु वो विभूतये ।
यस्य मध्यमपदश्रितोऽप्यमी भास्करप्रभृतयश्चकासति ॥
जाति वृत्त च वि[भ्राणा] गुणालंकारचारव ।
सरसाश्च प्रसीदन्तु सूक्तयः सूरयश्च नः ॥
दुर्धरारिपुरभङ्गभीपणो भूरिभूतिसविशे[षभूषण] ।
[रा]जराजकृतसत्क्रिय क्रियाद्वह्विवशसदृश शिव' शिवम् ॥
जाता महार्णवोत्पन्ने ब्रह्माण्डशुक्तिसंपुटे ।
महेश[स्यार्चि]ता मुक्ता जयन्त्यम्भोजयोनयः ॥
वैराग्य च सरागता च नृशिरोमाला च माल्यानि च
व्याघ्रानेकपचर्मणी च वसने चाहींश्च हारादि च ।
यद्भूतिं च विलेपन च भजते भीम च भव्यं च त-
द्दिश्याद्रूपमुमारमारमणयोर्भुक्ति च मुक्ति च व ॥
वैश्वरूप्य सम[भ्य]स्य मीनाद्याकृतिकैतवात् ।
स्वाभिन्ननिर्मिताशेषविश्वो विष्णु पुनातु वः ॥
अस्ति ग्रस्तगिरीन्द्रगर्वगरिमा नीलाश्मसानूल्लस-
त्कान्तिव्रातविडम्बिताम्बरतल. श्रीमान्नगेन्द्रोऽर्बुद' ।
यस्य व्योमतलोद्विलङ्घिशिखरप्राग्भारपद्माकर-
प्रेङ्खत्पद्मपरागचक्रमितरब्रह्माण्डखण्डायते ॥

---

१. 'प्रशस्तिरिय पापाणशिलोल्लिखिता नागपुरप्रदर्शन्या वर्तते' इति Dr F. Kielhorn, Ph D, C I E महाशया वदन्ति

देवैरावृतमभ्रमण्डलमिदं मर्त्यैश्च भूमण्डलं
कृत्वा धर्मतुलायमानवपुषो यस्यान्तयोर्न्यस्य च।
जाने यावदवैतुमिच्छति विधिः किं शुद्धमित्येतयो-
रूर्ध्वं तावदगादमर्त्यशिखरिस्तम्भान्नभोमण्डलम्॥

लेभे विभिद्य जलधिप्रधिभूमिचक्र-
माकाशचक्रमपि येन दिगन्तनेमि।
संसारवर्त्मनि महाविषमे निषण्ण-
मग्नोन्नतैकतटविश्वरथाक्षलक्ष्मी॥

तस्मिन्वेदविदा वर स भगवानाकाशगङ्गापय-
पूरप्लावितकान्तकोमलतटेऽतिष्ठद्वसिष्ठो मुनि।
यस्त्रेतानलधूमवर्तियमुना प्रीत्यै पितुर्ब्रह्मणो
गङ्गासगमसिद्धये समनयद्ब्रह्माण्डखण्ड प्रति॥

विद्यामहासरिदुपान्तविवर्तिघोर-
ससारसैकतविपक्तमसक्तमेते।
यस्य त्रिलोकरथमुत्पथसप्रवृत्त-
मुत्तारयन्ति शतशोऽप्युपदेशधुर्या॥

आयातस्य कदाचन क्षितिपतेराच्छिन्दत कौशिक-
स्यातिथ्योचितवस्तुजातजननादानन्दिनीं नन्दिनीम्।
निर्जेता कुपितेन तेन हविषा संहर्षिताद्वैद्विषो
वीर. श्रीपरमार इत्यनुपम सत्याभिधानोऽभवत्॥

राज्यवर्धनविशालधर्मभृत्सत्यकेतुपृथुकीर्तिपार्थिव।
वर्धतेऽयमहिमांशुचन्द्रम.सततिप्रतिकृतिर्यदन्वय॥

वराजरामराजितोऽनलोद्भव स भारत।
ग्रहेन्द्रचन्द्रयोरिव व्यजायतायमन्वय॥

---

१ वद्वे

वंशेऽस्मिन्वैरिसिंहः क्षितिपतिरभवद्भूरिभूतिप्रभाव-
प्रागल्भ्यौदार्यशौर्यप्रचयपरिचयप्राज्यसौराज्यसिद्धिः ।
नम्रक्ष्मापालभालस्थलदलितलुलत्कान्तकोटीरकोटि-
त्रुट्यन्माणिक्यचक्रस्थपुटितमणिमत्पादपीठोपकण्ठः ॥
सर्वाशाविजयप्रयाणसमये यस्येन्द्रनीलप्रभै-
र्मायूरातपवारणैः शुशुभिरे नष्टावकाशा दिशः ।
सर्पन्मत्तकरीन्द्रचक्रचरणप्राग्भारदीर्णस्थिरा
रन्ध्रोद्भूतविषण्णशेषसविषश्वासावरुद्धा इव ॥
पाताले वडवामुखानलमिषात्पृथ्वीतले च स्फुर-
त्सौवर्णाचलकैतवाद्वियति च ब्रह्माण्डखण्डच्छलात् ।
[च]ञ्चत्काञ्चनचक्रवालवलयव्याजाच्च दिङ्मण्डले
यस्याद्यापि समुल्लसत्यविचलीभूतः प्रतापानलः ॥
स्वर्लोकेषु च विद्विषत्क्षितिषु च व्यालेन्द्रगेहेषु च
स्वाराजं च रिपुव्रजं च मुरजिन्नागाधिराजं च यः ।
ऐश्वर्येण च विक्रमेण च धराभारक्षमत्वेन च
न्यक्कुर्वंश्च पराभवंश्च समतिक्रामंश्च पृथ्वीमपात् ॥
तस्माद्वैरिनृपावरोधनवधूवैधव्यदुःखोद्भव-
द्बाष्पाम्भःकणशान्तकोपदहनः श्रीसीयकोऽभून्नृपः ।
आविर्भावितनूतनस्थितिरयं ब्रह्माण्डखण्डच्छला-
द्यस्याद्यापि विलोक्यते वियदधो धूमः प्रतापानलः ॥
अनुगगनमुदस्थुः स्थूलमुक्तोच्चया ये
यदसिदलितकुप्यत्कुम्भिकुम्भस्थलेभ्यः ।
सततमपि पतन्तस्तेऽद्य यावन्न पृथ्वीं
पृथुलतरलताराव्याजभाजो भजन्ते ॥
अत्याश्चर्यमदृष्टमश्रुतमिदं कस्मै समाचक्ष्महे
को न्वेतत्प्रतिपद्यते च तदपि प्रस्तूयते कौतुकात् ।

नीत्या येन मनुस्तथानुविदधे नासौ न वैवस्वत
सर्वत्रापि सदाप्यवर्धत यथा कीर्तिर्न वैवस्वत ॥
संभूय भ्रियता गुरुर्बलभराद्भू कूर्मराजादय
सद्यो नश्यत [वा द्रु]त नमत वा प्रत्यार्थिपृथ्वीभुज. ।
चक्षुर्मङ्क्षु पिधीयतामनिमिषा पांसु. पुरा पूरय-
त्येवं व्याहरति प्रयाणपटहो यस्य स्वनच्छद्मना ॥
यस्मिन्सर्पति बान्धवोऽपि विधुरे पूर्वे परित्यज्यते
कल्याणस्य कथापि कातरतया नापेक्ष्यते दक्षिणै ।
आशावल्लिरसत्फलेति विकलैर्निश्चीयते पश्चिमै-
र्मर्तुं केवलमुत्तमैर्नृपतिभिर्द्वेधाप्ययोध्यास्यते ॥
प्रयाति यस्मिन्प्रथम दिशं हरेर्जिहीर्षयानन्यसमानदन्तिनाम् ।
यथाविशङ्कौडपते पुरंदर[स्तथा] शशङ्के सहसा पुरदर ॥
उत्साहोन्नतिसन्निमित्तजनिताजस्रप्रयाणाक्रमे-
णाक्रम्य त्रिपुरीं रणैकरसिका वि[ध्व]स्य विद्वेषिण ।
येनावास्यत विन्ध्यनिर्झरमरुत्संचारचारूल्लस-
ल्लोलोद्यानलतावितानवसतौ रेवोपकण्ठस्थले ॥
जातानि जन्यश्रममार्जितानि वीजानि यत्कुञ्जरमञ्जनानि ।
तटाचलोच्चाटनतत्पराया रेवाप्रवाहोर्मिपरम्पराया ॥
ये व्यालोलकरालनिर्झरकरा कुम्भायमानोन्नम-
त्कूटान्ता कटकान्तभागविगलद्दानायमानाम्भस ।
प्रायस्तेऽपि विरोधिसिन्धुरधिया यद्वाहिनीवारणै-
रुन्मीलन्मदमेदुरैर्विभिदिरे विन्ध्यस्य पादाचला ॥
स्फार[त्वक्सा]रवारस्थगितगुरुतटीकूटकुट्टाकटङ्क-
प्रायप्रेङ्खत्खुराग्रत्वरित[ह]रिचमूचक्रच[ङ्क्र]म्यमाणा ।
येनालङ्घ्यन्त सेनाकरिकरटतटोद्दामदानाम्बुगन्ध-
व्याविद्धागण्यवन्यद्विपकुलपटलध्यामला विन्ध्यपादा ॥

ये दिक्सिन्धुरबन्धव क्षयमरुल्लोलाद्रिस[त्ता]भृत
क्रीडाक्रोडकुटुम्बका[न्ति]जलमुक्सब्रह्मचर्याजुष. ।
यत्सेनानृपगन्धसिन्धुरमरुन्मैत्रीविहस्तीकृतै-
स्तैरप्यङ्गकलिङ्गकुञ्जरकुलैर्युद्धा[य] बद्धोऽञ्जलि. ॥
देवा(वोऽ)सौ पुरुषोत्तम· स भगवानाशिश्रिये य. श्रिया
येनेद बलिवैरिबन्धविधिना विश्व समाश्वासितम् ।
येनाधारि वसुधरेति दधत सानन्दमन्दाक्षता
यस्य प्राच्यपयोनिधौ बुधजनैर्व्याजस्तुति प्रस्तुता ॥
ये कल्पानलधूममण्डलनिभा कादम्बिनीविद्विष
सर्वतोल्लसितान्धकारसुहृदस्त्रुट्यद्द्वियद्बान्धवा ।
[आहव]श्रमनुदे पा[थो]वगाहोद्यतै-
र्यत्सामन्तमतङ्गजैरधरितास्तेऽप्य[म्बु]धेरूर्मय ॥
कुम्भसभवसोदर्ये यत्रापाचीमुपार्च्छति ।
चोलाद्यैर्नी[च]कै[र्भूत्वा] विन्ध्यबान्धवता दधे ॥
लीलाम्भ प्लवने यदीयपृतनासामन्तसीमन्तिनी-
श्रोणि[श्रे]णि[विशी]र्यमाणर[श]नामुक्ता. पतन्ति स्म या. ।
ताभि सप्रति पप्रथे नु पृथिवी यत्ताम्रपर्णीपय
पश्याद्यापि तदेव पाण्ड्यनृपते[र्जी]वातवे [जा]य[ते] ॥
स्वामिन्नेष स सेतुरत्नभवतो रामस्य यो मारुति-
प्रायोपाहृतशैलशृङ्गरचितो वर्धि[ष्णुविन्ध्या]यते ।
इत्याहत्य कुतूहलेन कथित तज्ज्ञैरवज्ञाय य
सेनाहास्तिकसेतुनैव विदधे द्वीपान्तरोपक्रमम् ॥
अथावभज्योभयथा यमाज्ञा यस्या[नघे] सर्पति सैन्यसङ्घे ।
अभूत्स्वकीया ककुभ व्यपायाद्भोपायितु पाशभृदप्यपाश· ॥
मैनाकप्रमुखा वसन्ति कुहचित्कालाग्निरास्ते क्वचि-
त्सन्ति क्वापि तिमिंगिलप्रभृतय कुत्रापि शेते हरिः ।

एतद्वेत्ति न कोऽपि यत्र जलधौ तस्याप्यशेषं पय
[पीत्वा] यत्करिभिः कृतैकचुलकैस्तैस्तैरगम्स्यायितम् ॥
ये सभूय तिमिगिलप्रभृतिभि संसर्पिणस्तन्वते
पोताधानमबन्धुता शिखरिणो मैनाकमुख्या अपि ।
भ्राम्यन्मन्दरडम्बराणि दधिरे तैरप्यशेपेऽम्बुधौ
यत्सेनागजराज[पीव]रकरा ... नोच्छृङ्खलै ॥
अथातितिक्षोरिव राजराजमन्य तदाशा प्रति यस्य धातु ।
द्विधापि भीत्युज्झितवित्तपाशैर्भूपै. प्रतीपैर्विभवैर्बभूवे ॥
आरामा समरा मरावपि तदा पुन्नागपूगादिम-
द्रुत्मान्तर्वनदेवतायितजयश्रीमद्यश पादपा. ।
यस्यासन्भुजदण्डच[ण्डि]मलसल्लोलासिलक्षीकृत-
क्षोणीपालकपालमण्डलगलत्कीलालकुल्याकुला ॥
खेलोत्खाततुरुष्कदत्तविलसद्वाहावलीवेल्लन-
क्षाम्यत्कुङ्कुमकेसराधिकमृदौ वक्षूपकण्ठस्थले ।
येनावास्य सरस्वतीसविधतासाधिक्यवाक्पाटव-
श्चाट्टनुत्कट[प]त्रिपञ्जरगत कीराधिपोऽध्याप्यत ॥
तेन व्यापुरमण्डले सुकृतिना यस्मै ग्रहेन्द्रग्रहे
यद्ग्रामद्वयमग्रिमेण विधिना विश्राणितं श्रद्धया ।
तद्भ्राता नरवर्मदेवनृपति पश्चात्परी(रा)वर्त्य त-
द्ग्राम मोखलपाटकाख्यमदिशद्देशत्रयस्येच्छया ॥
तेन स्वयकृतानेकप्रशस्तिस्तुतिचित्रितम् ।
श्रीमल्लक्ष्मीधरेणैतद्देवागारमकार्यत ॥

स ११६१

ओ

हंहो बुधा. साधु समुत्सहध्व कुशाग्रकल्पा च धियं विधद्ध्वम् ।
मध्यस्थभावं च समाश्रयध्व सुखं च न सूक्तिसुधामुपाध्वम् ॥

वन्दनीयावुभौ सूक्तिश्रोतारौ तौ विपश्चितौ ।
यावश्रु मुञ्चत सान्द्रमानन्दालस्यनिर्भरौ ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका २।१८२–८८)

---

(११८)

अरितरुदवयादवश्रीभिल्लममहाराजशासनपत्रम् ।

ओ [नम] शिवाय ।

स्वस्ति शकनृपका[ला]तीतसवत्सरशतेषु नवसु द्वाविशत्यधिकेष्वङ्कतोऽपि सवत्सरा ९२२ ॥

त्रयमपि भुवनानामीषदुन्मेषमात्रा-
त्प्रभवति लयशेष यन्निमेषादुपैति ।
अतिशयितचरित्रो योगिनामप्यगम्य
स इह जयतु देवश्चारुच[न्द्राङ्क]मौलि ॥
भुव[न]भवनहेतुर्दुष्कृताम्भोधिसेतु-
र्विहितमदनमाथ पार्वतीप्राणनाथ ।
निहतमरुदरीश पातु भिल्लममीश
करतलकृतशूल सर्वदा चन्द्रचूल ॥
युगस्यादौ श[भु]र्भुवनमसृज
न्नवन्मूर्तिस्त्रेधा मुररिपुविरिञ्चिप्रभवत ।
विरिञ्चे सभूत सकलमरुता योनिरमलो
मरीचिर्या(र्य)त्की[र्ति]र्भ्रमति भुवने कुन्दविशदा ॥
अत्रु(त्रि)नामाभवत्तस्मात्सूनु सत्यपरायण ।
तत्सूनुरिन्दुराख्यातो जगदानन्दमन्दिरम् ॥

---

१ इद शासन ताम्रपत्रत्रये समुल्लिखित मुम्बईप्रान्तस्थअहमदनगरप्रान्तस्थस गमनगराख्ये ग्रामे Mr H Cousens महाशये समुपलभ्य Archæological Survey of Western India नामकसभाप्रकाशनीयग्रन्थे प्रकाशितमासीत्.

.... ।
.... ॥

ततोऽभवन्निर्मलसोमवंशजो विशालभूपालगुणालयं हि यः ।
पुरूरवा भूपतिरर्धमासनं सदा सुरेन्द्रस्य बभाज लीलया ॥

अभूदायुस्तस्मान्नृपतिरमरैर्वन्द्यचरितो
हठाक्रान्ताराातिप्रणतचरणाम्भोजयुगल ।
ततो जातो यस्मान्नघुषनृपतिर्लाञ्छनमिषा-
ल्लिलेख स्वस्या[ख्या] स्वभुजविजयी चन्द्रफलके ॥

अजनि नघुषभूपाद्भूमिपालो ययाति-
स्त्रिदशमहितकीर्तिर्वीरलक्ष्मीविलासः ।
किमिव गुणगणोऽसौ व[र्ण्य]ते तस्य सान्द्या(यस्मा)-
ज्जगदवननिमित्त यादवाना प्रसूति ॥

अभवदिह ययाते सज्जनानन्दकारो
यदुनृपतिरशेषाक्रान्तदायादचक्र ।
सकलविबुधवृन्दैर्वन्दितोऽसौ मुरारि-
र्जगदवननिमित्त यस्य वंशे प्रसूत ॥

एतस्माद्यदुवंशत समभवद्भूपालचूडामणि-
र्भूपाल कलिकालकल्मषलवैर्नालोकितो भूतले ।
ख्यात सेउणचन्द्र एव सहसा नाम्ना निजेनाह्वय
यो लोक निजमण्डल च समदारातीभकण्ठीरव ॥

प्रख्यातोऽसौ सद्गुणैर्यो विशालसंग्रामोद्यद्दुर्दमारातिकाल ।
जातस्तस्मादष्टमीचन्द्रभाल सूनुः श्रीमान्धाडिख्यो(यप्पो) नृपाल ॥

तदनु विबुधवृ[न्दान]न्दसंदोहसीमा
समदमदन ···[मानि]नीमानचोर ।
अममस · · योरिकालानलोऽभू-
त्तत इह · · [रे]न्द्रो भूतले भिल्लमाख्य ॥

तथा [छन्दो]गप्रभाकरदीक्षिताय, तथा मित्रायणीवच्छपैय, तथा अन्ध्रपस्यणैय, तथा माध्यदिन[गु]हिसपैय, तथा छन्दोगग्गल सोम्मैयसुत, तथा माध्यदिनमहलपैय, तथा व(व)ह्वृचराजदौवारिकमहलपैय., तथा व(व)ह्वृचसगल, तथा करहाटवप्पल, तथा वाजिकाण्वनिम्वैय, तथा व(व)ह्वृचनेवपैय, तथा व(व)हृचशाखाय कौशिकगोत्राय विक्कपैयाय श्रीधरैसुताय, तथा [धो]प्पलाय कौशिकगोत्राय व(व,हृचशाखिने, तथा व(व)ह्वृचशाखाय अण्णलैआय, तथा व(व)हृचशाखाय दन्दपैआय काल्पैसुताय, तथा पौग्वदेव अल्लपैसुताय एवममीषा द्विजाना पितृपैतामहोपार्जित मातुलिङ्गीतटसमावासित अर्जुनोण्टिकाग्राम तथा लघु अर्जुनोण्ढीग्राम-लघुवव्वुलवेद्रग्राम[द्व]याभ्यन्तर सवृक्षमालाकुल चा(च)तु-सीमापर्यन्त साष्टादशप्रकृत्योपेत वापीकूपतडागारामसहितं सतृणकाष्ठयापाणोपेत श्र(स)कलसमस्तोपेतम् । ग्रामस्याघाटा लिख्यन्ते—पूर्वत. संग्गमनगरम्, दक्षिणतश्चिखलीग्राम, पश्चिमत जम्बलेनिम्वग्राम, उत्तरतः वव्वुलवेद्रतृ(त्रि)ग्रामी, एव चाचतुराघाटविशुद्ध सर्वाभ्यन्तरसिद्धचा पुत्रपौत्रादिसतत्योपेताना चन्द्रार्कं यावत्प्रतिपालनीयम् । एवमन्वयजा(जाना) वन्धूनामपि [भुञ्जानाना भो]जयता कृषता कर्षापयता वा यथेष्ट प्रतिदिशता प्रतिदेशयता केनापि स्वश्रे(?) वाधा न करणीया ।

उक्त च मुनिभि —

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्धनानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
निर्माल्यमालाप्रतिमानि तानि को नाम साधु पुनराददीत ॥

व(व)हुभिर्वसुधा भुक्ता राजभि सगरादिभि ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

सद्यो दान निरायास सायास तस्य पालनम् ।
एव हि ऋषय प्राहुर्दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥

दत्त्वा भूमिं भाविन पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्र ।
सामान्योऽय धर्मसेतुर्नृपाणा काले काले पालनीयो भवद्भि ॥

समधिगतपञ्चमहाशब्दमहासामन्तद्वारवतीपुरपरमेश्वरैकशङ्खध्वनिवधिरितदिगन्तरालविजयतूर्यारवमत्रासितजितरिपुसमूहविष्णुवशोद्भवभवचरणाराधनैकतत्परमनस्विनीमानोन्मूलनकन्दर्पदर्पोद्धताराितिनिप(प्र)दनसग्रामरामकन्दुकाचार्यसेल्लविडेगविजयाभरणेत्यादिसमस्तराजावलीविराजितश्रीमद्भिल्लमराजा 'अन्त शून्य कदलीगर्भवदसार ससार', व्याधिजरामरणसाधारण शरीरम्, प्रबलपवनकम्पितनलिनीदलगततुपारतले च धनायुषी यौवनं च, तथा च कृतत्रेताद्वापरयुगेभ्योऽत्यर्थ दानफलं कलौ युगे पुनः शंसन्ति ।

न तथा सफला विद्या न तथा सफल धनम् ।
यथा तु मुनय प्राहुर्दानमेक कलौ युगे ॥

अग्नेरपत्यं प्रथम सुवर्णं भूर्वैष्णवी सूर्यसुताश्च गावः ।
लो[क]त्रय तेन भवेत्प्रदत्त य काञ्चन गा च महीं च दद्यात् ॥

आस्फोटयन्ति पितर प्रवल्गन्ति पितामहा ।
भूमिदोऽसत्कुले जात' स न सतारयिष्यति ॥

भूमिदान सुपात्रेषु सुतीर्थेषु सुपर्वणि ।
अगाधापारसंसारसागरोत्तारण भवेत् ॥

धवलान्यातपत्राणि दन्तिनश्च मदोद्धता ।
भूमिदानस्य पुष्पाणि फल स्वर्ग पुरदर ॥'

इति पराशरवत्सकुत्साङ्गिरसगौतममनुयाज्ञवल्क्यमुनिवचनान्यवधार्य मया दृढतरविरक्तबुध्या(द्ध्या) मातापित्रोरात्मनश्च श्रेयोर्थिना हि मया ब्राह्मणाना ग्रामो दत्त । श्रीसिन्दीनगरान्त पातिवाजिकाण्वशाखिने गौतमगोत्राय .... होपाध्या[या]य 'तारणै उपाध्यायसुताय, तथा वाजिकाण्वशाखाय कौण्डिन्यगोत्राय [विद्याध]रैआय श्रीधरै उपाध्यायसुताय, तथा व(ब)ह्वृचशाखाय भरद्वाजगोत्राय म[हलपै]आय वि[द्व] पैयसुताय, तथा वाजिमाध्यंदिनशाखाय कौण्डिन्यगोता(त्रा)य [मह्ल]पैआय इन्दपैयसुताय, तथा व(ब)ह्वचशाखाय देवपैयाय अल्पैसुताय,

तथा [छन्दो]गप्रभाकरदीक्षिताय, तथा मित्रायणीवच्छपैय, तथा अन्भ्रपम्यणैय, तथा माध्यदिन[गु]हिसपैय, तथा छन्दोगग्गल सोम्मैयसुत, तथा माध्यदिनमहलपैय, तथा व(ब)ह्वृचराजदौवारिकमहलपैय, तथा व(ब)ह्वृचसगल, तथा करहाटवप्पल, तथा वाजिकाण्वनिम्वैय, तथा व(ब)ह्वृचनेवपैय, तथा व(ब)ह्वृचशाखाय कौशिकगोत्राय विक्कपैयाय श्रीधरैसुताय, तथा [धो]प्पलाय कौशिकगोत्राय व(ब ह्वृचशाखिने, तथा व(ब)ह्वृचशाखाय अण्णलैआय, तथा व(ब)ह्वृचशाखाय दन्दपैआय काल्पैसुताय, तथा पौग्वदेव अल्लपैसुताय एवममीषा द्विजाना पितृपैतामहोपार्जित मातुलिङ्गीतटसमावासित अर्जुनोण्टिकाग्राम तथा लघु अर्जुनोण्ढीग्राम-लघुवव्वुलवेद्रग्राम[द्व]याभ्यन्तर सवृक्षमालाकुलं चा(च)तु.-सीमापर्यन्त साष्टादशप्रकृत्योपेत वापीकूपतडागारामसहित सतृणकाष्ठपापाणोपेत ग(स)कलसमस्तोपेतम् । ग्रामस्याघाटा लिख्यन्ते—पूर्वत. संगमनगरम्, दक्षिणतश्चिखलीग्राम, पश्चिमत जम्बलेनिम्वग्राम, उत्तरत. वव्वुलवेद्रतृ(त्रि)ग्रामी, एव चाचतुराघाटविशुद्ध सर्वाभ्यन्तरसिद्धया पुत्रपौत्रादिसतत्योपेताना चन्द्रार्कं यावत्प्रतिपालनीयम् । एवमन्वयजा(जाना) वन्धूनामपि [भुञ्जानाना भो]जयता कृषता कर्षापयता वा यथेष्ट प्रतिदिशता प्रतिदेशयता केनापि स्वल्पे(?) बाधा न करणीया ।

उक्त च मुनिभि —

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्धनानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
निर्माल्यमालाप्रतिमानि तानि को नाम साधु पुनराददीत ॥

व(ब)हुभिर्वसुधा भुक्ता राजभि सगरादिभि ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

सद्यो दान निरायास सायास तस्य पालनम् ।
एवं हि ऋषय प्राहुर्दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥

दत्त्वा भूमिं भाविन पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्र ।
सामान्योऽय धर्मसेतुर्नृपाणा काले काले पालनीयो भवद्भि ॥

इत्यर्थितोऽपि य कलिकालवस(शा)ल्लोभाभिभूतो य पूर्वदानमपहरिष्यति स पञ्चमहापातकैरुपपातकैर्युतो रौरवादिषु नरकेषु पच्यमानो दुष्कृतमनुभविष्यति ।

तथा च व्यासभट्टारक प्राह—

‘स्वदत्ता परदत्ता वा यो हरेत वसुंधराम् ।
स विष्टाया कृमिर्भूत्वा कृमिभि सह पच्यते ॥
विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवासिन ।
महाहयो हि जायन्ते भूमिदानापहारका ॥
तडागाना सहस्रेण वाजिमेधशतेन च ।
गवा कोटिप्रदानेन भूमिहर्ता न शुद्ध्यति ॥’

इति महर्षिवचनान्यवधार्य आगन्तुकराजभि धर्मलोपभयेन प्रतिपालनीयम् ।

मद्वंशजा परमहीपतिवंशजा वा
पापादपेतमनसो भुवि भाविभूपा ।
ये पालयन्ति मम धर्ममिमं समग्र
तेषा मया विरचितोऽञ्जलिरेष मूर्ध्नि ॥

सा(शा)र्वरीसंवत्सरीयभाद्रपदामावास्यायाम् । श्रीनासिकीय अरुणासवै(वे)द्यमहातीर्थे परमव्रती(तो)पवासनियमयुक्तेन स्री(श्री)भिल्लमराजेन सूर्यग्रहणे ग्रामोऽयं प्रदत्त ॥ लिख(खि)तमिद शासनपट्ट स्थाननियमेन राजनियमेन च मया केशवे उपाध्यायेनेति

यदक्षरं परिभ्रष्ट मात्राहीनं च यद्भवेत् ।
क्षा(क्ष)न्तुमर्हथ विद्वास कस्य न स्खलते मन ॥
यदत्रोनाक्षरमधिक वा तत्सर्व प्रमाणमिति ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका २।२१०–२११)

---

(११९)

खेलरीग्रामस्थहरिब्रह्मदेवमन्दिरप्रशस्तिपत्रम् ।

ॐ श्रीगणपतये नम ॥

सकलदुरितहर्ताभीष्टसिद्धिप्रकर्ता
निगमससुपगीत शेषयज्ञोपवीत ।
ललितमधुकरालीसेविता गण्डपाली-
तटभुवि गणराज पातु वो विघ्नराज. ॥
वेदानाराध्य वेधा पठति भगवतीं यामनायस्तचित्तः
श्रीकण्ठस्यापि नादैरपहरति मन पार्वती किनरीभिः ।
हारा नारायणस्योरसि रहसि रणत्कङ्कणा यद्भुजा. स्यु
सद्य. सत्काव्यसिद्धचै स्फुरतु कविमुखाम्भोरुहे भारती सा ॥
ब्रह्मादयो द(दि)विषद श्रुतिवाक्यदृष्ट्या
ध्यायन्ति य पुरुपमात्मविदोऽप्यमूर्तम् ।
पापानि यत्स्मरणतो विलय प्रयान्ति
नारायण स्फुरतु चेतसि सर्वदा वः ॥
अहिहयनृपवशे शभुभक्तोऽवतीर्ण
कलचुतिरिति शाखा प्राप्य तीव्रप्रताप ।
निजभुजगुरुदर्पाद्योऽरिदुर्गाण्यजैषी-
द्रणभुवि दश चाष्टौ सिहणक्षोणिपालः ॥
अभवदवनिपालस्तत्सुतो रामदेवः
समरशिरसि धीरो येन भोणिङ्गदेवः ।
मणिरिव फणिवशस्याहृत कोपदृष्ट्या
तरुणतरणितेज पुञ्जराजत्प्रताप ॥

---

१ 'अय च खेलरीग्रामो रायपुरग्रामत पञ्चचत्वारिंशन्मैलात्मके पूर्वस्यामन्तराले वर्तते' इति Dr. F Kielhorn, Ph D, C I E, महाशया

तत्पुत्रः शत्रुहन्ता जगति विजयते चन्द्रचूडस्य भक्तः
श्यामः कामाभिरामो मनसि मृगदृशामुद्भटाना कृतान्तः ।
सर्वेषा याचकाना स्फुरदमरतरुर्वाक्पति पण्डितानां
गीतज्ञाना द्वितीयो भरत इव नृप. श्रीहरिब्रह्मदेव' ॥
तद्राजधानी नगरीगरिष्ठा खल्वाटिका[1] राजति वाटिकाभि. ।
सुरालया यत्र हिमालयाभा विभान्ति शृङ्गैरतिशुभ्रतुङ्गै. ॥
भूदेवा यत्र वेदाध्ययनमनुरता' स्वस्तिमन्तो वसन्ति
श्रीमन्त श्रीविलासैरमरपरिवृढं राजराज हसन्तः ।
कामिन्य कामदेव त्रिपुरहरदृशा दग्धमुज्जीवयन्त्य
प्रोद्यद्दोर्मूलकान्त्या स्मितमधुरगिरा भ्रूलताडम्बरेण ॥
मोची तत्रेन्दुरोचीरुचिरतरयशा कर्मनिर्माणदक्ष
सौजन्यादग्रजन्मानुचर इव जसीनामधेयस्य पौत्र ।
नानाधर्माभिलाषी गुणनिधिशिवदासाभिधानस्य पुत्र
श्रीमन्नारायणस्य स्मरणविमलधी राजते देवपालः ॥
नारायणस्यायतन स्वशक्त्या भक्त्या महत्या सह मण्टपेन ।
निर्मापित तेन परत्र चात्र तस्मै हरिर्यच्छतु वाञ्छितार्थम् ॥
हरिचरणसरोजध्यानपीयूषसिन्धु-
प्रसरदलघुवेलास्फालकेलीरसेन ।
सरसकविजनाना निर्मितेय प्रशस्ति-
र्मनसि रसविधात्री मिश्रदामोदरेण ॥
वहति जगति गङ्गा यावदादित्यपुत्र्या
स्फुरति वियति तारामण्डलाखण्डलेन ।
तरणिरमरसद्मच्छद्मना तावदेषा
जयतु जयतु मोचीदेवपालस्य कीर्ति. ॥
श्रीवास्तव्यान्वयेनैषा प्रशस्तिरमलाक्षरा ।
लिखिता **रामदासेन** पण्डिताधीश्वरेण च ॥

---

१ 'खेत्री' इति नामास्या ग्रामस्य प्रसिद्धिः ।

स्वस्ति श्रीसंवत् १४७० वर्षे शाके १३३४ पष्टयाब्दयोर्मध्ये प्लवनामसंवत्सरे माघसुदि ९ शनिवासरे रोहिणीनक्षत्रे शुभमस्तु सर्वजगत । सूत्रधाररत्नदेवेन ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका—२।२३०-२३१)

---

(१२०)

दुबकुण्डग्रामस्थजिनमन्दिरशासनपत्रम् ।

ओ नमो वीतरागाय ॥

आ ' 'द्री····ट ·· ···· 'टना[द्यत्पा]दपीठं लुठ-
न्मन्दारस्त्रगम[न्द]गुञ्ज[द]लि[म]न्निष्ठचूतसाराविणम् ।
[त]त्या···· ·····वद्ध[च]····रसु ··· ·· ··· [ता]
स ··· द्वेगमिवाकरोत्स ऋषभस्वामी श्रिये स्तात्सताम् ॥
वि[वि]श्रा[णो] गुण[स]ह[तिं] हृततमस्तापो निजज्योतिषा
[यु]क्तात्मापि जगन्ति सगतजयश्चक्रे सरागाणि यः ।
उन्माद्यन्मकर[ध्व]जोर्जितगजग्रासोल्लसत्केसरी
मसारोग्रगदच्छिदेऽस्तु स मम श्रीसा(शा)न्तिनाथो जिन' ॥
जाड्य सस्व(शश्व)दखण्डितक्षयमपि क्षीणाखिलोपक्ष[यं]
साक्षादीक्षितमक्षिभिर्दधदपि प्रौढ कलङ्कं तथा ।
चिह्नत्वाद्य[दु]पान्तमाप्य सतत [जातस्तथा]नन्दकृ-
च्चन्द्र सर्वजनस्य पातु विपदश्चन्द्रप्रभोऽर्हन् स न ॥
सो(शो)कानोकहसकुल रतितृणश्रेणिप्रणश्य[द्भ्रम]-
···· '[त्मा]ध्वगपूगमुद्धतमहामिथ्यात्ववातध्वनि' ।

---

१ अय दुवकुण्डग्रामो ग्वालियरनगरत पट्सप्ततिर्मैलात्मके नैर्ऋतभागेऽन्तराले कुनुनद्या वामभागेऽरण्यान्या वर्तत इति Dr F. Kielhorn, Ph. D , C. I E , महाशया

यो रागादिमृगोपघातकृतधीर्ध्यानाग्निना भस्मसा-
द्भावं कर्मवनं निनाय जयतात्सोऽय जिन सन्मतिः ॥
प्रसाधितार्थगुर्भव्यपङ्कजाकरभास्कर ।
अन्तस्तमोपहो वोऽस्तु गोतमो मुनिसत्तम. ॥
श्रीमज्जिनाधिपतिसद्वदनारविन्द-
मुद्गच्छदच्छतरवो(वो)धसमृद्धगन्धम् ।
अध्यास्य या जगति पङ्कजवासिनीति
ख्यातिं जगाम जयतु सु(श्रु)तदेवता सा ॥
आसीत्कच्छपघातवशतिलकस्त्रैलोक्यनिर्यद्यश -
पाण्डुश्रीयुवराजसूनुरसमद्युद्भीमसेनानुग ।
श्रीमा[न]र्जुनभूपति पतिरपामप्याप यत्तुल्यता
नो गाम्भीर्यगुणेन निर्जितजग[द्ध]न्वी धनुर्विद्यया ॥
श्रीविद्याधरदेवकार्यनिरत श्रीराज्यपालं हठा-
त्कण्ठास्थिच्छिदनेकबाणनिवहैर्हत्वा महत्याहवे ।
[डिण्डीरा]वलिचन्द्रमण्डल[मि]लन्मुक्ताकलापोज्वलै-
स्त्रैलोक्य सकल यशोभिरचलैर्योऽजग्मापूरयत ॥
यस्य प्रस्थानकालोत्थितजलधिरवाकारवादित्रशब्दा
वेगान्निर्गच्छदद्रिप्रतिमगजघटाकोटिघण्टारवाश्च ।
ससर्पन्त समन्तादहमहमिकया पूरयन्तो विरेसु-
र्नो रोदोरन्ध्रभाग गिरिविवरगुरुद्यत्प्रतिध्वानमिश्रा ॥
दिक्चक्राक्रमयो[ग्य]मार्गणगणाधारानेकान्गुणा-
नच्छिन्नाननिश दधद्विधुकलामभ्यर्थमानद्युतीन् ।
[म्]नुच्छिन्नधनुर्गुण विजयिनोऽप्याजो विजित्या[जि]नं
जातोऽस्मादभिमन्युरन्यनृपतीनामान्यमानस्तृणम् ॥

---

१ त्रैलोक्यनिर्यद्यशाश्चासौ पाण्डुरेन श्रिया राज्यलक्ष्म्या युवराजुवराज तस्य सनु , त्रैलोक्यनिर्यद्यशसा पाण्डुश्रीयुक्तस्य युवराजनाम्नोऽपत्यम् २ असमद्युतो भीमसेनस्य, भीमाया सेनाया वानुग

यस्यास्त्य[द्भुत]वाहवाहनमहाशस्त्रप्रयोगादिषु
प्रावीण्य प्रविकत्थित पृथुमतिश्रीभोजपृथ्वीभुजा।
च्छत्रालोकनमात्रजातभयतो दृप्तारिभङ्गप्रद-
स्यास्य स्याद्गुणवर्णने त्रिभुव[ने] को लब्धवर्ण प्रभुः॥
तुरगखरखुराग्रोत्खात[धात्री]समुत्थ
स्थगयदहिमरश्मेर्मण्डल यत्प्रयाणे।
प्रचुरतररजोन्याशेषतेजस्वितेजो
हतिमचिरत एवा[श]सतीवानिवारम्॥ १२॥
शरदमृतमयूखप्रेङ्खदंशुप्रकाश-
प्रसरदमितकीर्तिव्याप्तदिक्चक्रवालः।
अजनि विजयपालः श्रीमतोऽस्मान्महीश
शमितसकलधात्रीमण्डलक्लेशलेश॥
भय यच्छत्रूणा त्रिदशतरुणीवीक्षितरणे
क्रमेणाशेषाणा व्यतरदसदप्यात्मनि सदा।
सतोऽप्यश(?)न्नादादव[नि]वलयस्याधिकमतो
वुधानामाश्चर्यं व्यतनुत नरेन्द्रो हृदि च यः॥
तस्माद्विक्र[म]कारिविक्रमभरप्रारम्भनिर्भेदित-
प्रोत्तुङ्गाखिलवैरिवारणघटोद्यन्मा[स]कुम्भस्थल.।
श्रीमान्विक्रमसिंहभूपतिरभूदन्वर्थनामा सम
सर्वाशाप्रसरद्विभासुरयश स्फारत्स्फुरत्केसर॥
वालस्यापि विलोक्य यस्य परिघाकार भुज दक्षिणं
क्षीणाशेषपराश्रयस्थितिधिया वीरश्रिया संश्रितम्।
सर्वाङ्गेष्ववगूहनाग्रहमहकारादहपूर्विका-
राज्यश्रीरकृताधिगस्य विमुखी सर्वान्यपुवर्गत·॥
अत्यन्तो दृप्तविद्विट्तिमिरभरभिदि च्छादितानी[ति] तारा-
चक्रे विष्वक्प्रकाश सकलजगदमन्दावकाश दधाने।

निष्पर्यायं दिगास्यप्रसरदुरुक[राका]न्तधात्रीधरेन्द्रे
यस्मिन्राजाशुमालिन्यहह सति वृथैवेष कोऽन्योऽशुमाली ॥

यद्दिग्जये वरतुरङ्गखुराग्रसङ्ग-
क्षुण्णावनीवलयजन्यरजोभिसर्पत्।
विद्वेषिणा पुरवरेषु तिरोहितान्य-
वस्तूत्करं प्रलयकालमिवादिदेश ॥

तस्य क्षितीश्वरवरस्य पुर समस्ति
विस्तीर्णशोभमभितोऽपि चडोभसज्ञम्।
प्राप्तेप्सितक्रयसमग्रदिगागताङ्गि-
व्यावर्ण्यमानविपणिव्यवहारसारम् ॥

आसीज्ज्रायसपूर्वनिर्गतवणिग्वशाम्बरामीशुमान्
जासूक प्रक[टाक्षता]र्थनिकर श्रेष्ठी प्रभाधिष्ठित।
सम्यग्दृष्टिरभीष्टजैन[च]रणद्वद्वार्चने यो ददौ
पात्रौघाय चतु[र्विध] त्रिविबुधो दान युत श्रद्धया ॥

श्रीमज्जिने[श्वर]पदाम्बुरुहद्विरेफो
विस्फारकीर्ति[ध]वलीकृतदिग्विभागः।
पुत्रोऽस्य वैभवपद जयदेवनामा
सीमायमानचरितोऽजनि सज्जनानाम् ॥

रूपेण शीलेन कुलेन सर्वस्त्रीणा गुणैरप्यपरै शिर सु।
पद दधानास्य वभूव भार्या यशोमतीति प्रथिता पृथिव्याम् ॥

तस्यामजीजनदसावृषिदाहडाख्यौ
पुत्रौ पवित्रवपुराजितचारुमूर्ती।
प्राच्यामिवार्कशशिनौ समय समस्त-
सपत्प्रसाधकजनव्यवहारहेतू ॥

प्रोन्माद्यन्मकलारिकुञ्जरशिरोनिर्दारणोद्यद्यशो-
मुक्ताभूषितभूग्भरणिभिया(?)नोन्मार्गगामी न य।

सोऽदाद्विक्रमसिंहभूपतिरतिप्रीतो यकाभ्या युग-
श्रेष्ठ श्रेष्ठिपद पुरेऽत्र परमे प्राकारसौधापणे ॥
आसीद्विशुद्धतरबोधचरित्रदृष्टि-
नि शेषसूरिनतमस्तकधारि[ता]ज्ञ ।
श्रीलाटवागटगणोन्नतरोहणाद्रि-
माणिक्यभूतचरितो गुरुदेवसेन ॥
सिद्धान्तो द्विविधोऽप्यबाधितधिया येन प्रमाणध्वनि-
ग्रन्थेषु प्रभव श्रियामवगतो हस्तस्थमुक्तोपम ।
जातः श्रीकुलभूषणोऽखिलविपद्वासोगणग्रामणी
सम्यग्दर्शनशुद्धबोधचरणालकारधारी तत. ॥
रत्नत्रयाभरणधारणजातशोभ-
स्तस्मादजायत स दुर्लभसेनसूरि' ।
सर्व श्रुत समधिगम्य सदैव सम्य-
गात्मस्वरूपनिरतोऽभवदिद्धधीर्य ॥
आस्थानाधिपतौ वु(बु)धा[दवि]गुणे श्रीभोजदेवे नृपे
सभ्येष्वम्बरसेनपण्डितशिरोरत्नादिपूद्यन्मदान् ।
योऽनेकान्शतशो व्यजेष्ट पटुताभीष्टोद्यमो वादिन
शास्त्राम्भोनिधिपारगोऽभवदत श्रीशान्तिषेणो गुरुः ॥
गुरुचरणसरोजाराधनावासपुण्य-
प्रभवदमलवु(बु)द्धि शुद्धरत्नत्रयोऽस्मात् ।
अजनि विजयकीर्ति सूक्तरत्नावकीर्णा
जलधिभुवमिवैता य प्रशस्ति व्यधत्त ॥
तस्मादवाप्य परमागमसारभूत
धर्मोपदेशमधिकाधिगतप्रबोधा ।
लक्ष्म्याश्च बन्धुसुहृदा च समागमस्य
गत्वायुषश्च वपुषश्च विनश्वरत्वम् ॥

---

१ निखिलदिगम्बरगणे ग्रामणी

आरब्धाधर्मकान्तारविदाह साधुदाहडः ।
सद्विवेकश्च कूकेकः सूर्पटः सुकृते पटुः ॥
तथा देवधरः शुद्ध धर्मकर्मधुरधर ।
च[न्द्रा]लिखितनाकश्च महीचन्द्र शुभार्जनात् ॥
गुणिन क्षणनागिश्रीकलादानविचक्षणा ।
अन्येऽपि श्रावका केचिदकृते धनपावका' ॥
किंच लक्ष्मणसंज्ञोऽभू हदेवस्य मातुल ।
गोष्ठिको जिनभक्तश्च सर्वशास्त्रविचक्षण ॥
शृङ्गाग्रोल्लिखिताम्बर वरसुधासान्द्रद्रवापाण्डुर
सार्धं श्रीजिनमन्दिर त्रिजगदानन्दप्रद सुन्दरम् ।
सभूयेदमकारयन्गुरुशिर'सचारिकेत्वंव(म्ब)र-
प्रान्तेनोच्छलतेव वायुविहतेर्व्योमादिश[त्पश्य]ताम् ॥

अथैतस्य जिनेश्वरमन्दिरस्य निष्पादनपूजनसस्काराय कालान्तरस्फुटितत्रुटितप्रतीकारार्थं च महाराजाधिराजश्रीविक्रमसिहः स्वपुण्यरासे(शे)रप्रतिहतप्रसर परमोपचय चेतसि [नि]धाय गोणी प्रति विंशोपक गोधूमगोणीचतुष्टयवापयोग्यक्षेत्र च महा[चक्र]ग्रामभूमौ रजकद्रहपूर्वदिग्भागवाटिकां वापीसमन्विता प्रदीपमुनिजनशरीराभ्यञ्जनार्थं करघटिकाद्वय च दत्तवान् । तच्चाचन्द्रार्कं महाराजाधिराजश्रीविक्रमसिंहोपरोधेन

'व(ब)हुभिर्वसुधा भुक्ता राजभि सगरादिभि ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥'

इति स्मृतिवचनान्निजमपि श्रेय' प्रयोजनं मन्यमानै सकलैरपि भाविभिर्भूमिपालै प्रतिपालनीयमिति

लिलेखोदयराजो या प्रशस्ति शुद्धधीरिमाम् ।
उत्कीर्णवाञ्छिलाकूटस्तील्हणस्ता सदक्षराम् ॥

सवत् ११४५ भाद्रपदसुदि ३ सोमदिने मङ्गल महाश्री ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका—२।२३७-२४०)

(१२१)

सुप्रसिद्धमथुरान्तर्गतकेशववप्रोपलब्धविष्णुमन्दिर-प्रशस्तिः[1] ।

ॐ गणपतये नम॰ ॥

दिश्यात्स व॰ कैरवकु[न्दलाभ श्रे]यांसि दन्तो द्विरदाननस्य ।
विजित्य विघ्नानिव...... शङ्के मुखे समाधातुमुपाहितो य॰ ॥

शौरे कज्जलकान्तिरस्त्वसिलता भूत्यै चिर वः करा-
त्कालिंदीव समुद्गता सरभस या स्वर्धुनीस्पर्धया ।
यत्रान्तर्जलमानुपीव कमला डिण्डीरपिण्डोपम
कम्वुर्विम्वितमम्वरं कमलिनीकिजल्कपुञ्जायते ॥

स वोऽवतु ज[नार्दन] सकलदैत्यदर्पार्दनो
महानरकमर्दन प्रचुरचौरसंतर्दन॰ ।
समस्तभुवनाकर॰ सकलचक्रभूषाकरो
धृतामरमहाभरस्तृणवदुद्धृतक्ष्माधरः ॥

इति प्रथममेव ।

शाखासततिसंनिरुद्धसकलप्रोद्दामदिग्मण्डल
श्लाघ्य पान्थसमाश्रयो द्विजकुलै संसेव्यमानोऽधिकम् ।
क्षोणीमण्डलमण्डनं वहुतरप्रख्यातपर्वक्रम
श्रीमानस्ति समुन्नतः क्षितितले राजन्यवंशो महान् ॥

सौजन्यामृतवारिधिर्गुरुगुणग्रामप्रकामावधिः
श्रीमान्धर्मनिधिर्नयैकनिपुणक्षुण्णाध्वचक्रप्रधि॰ ।
तत्राभूत्कलिकालकल्मषमषीप्रक्षालनैकश्रमो
मान्य॰ क्षत्रियवर्गमौलितिलक श्रीसिंहराजाह्वय ॥

१ इय प्रशस्ति 1150 A D समयोत्कीर्णा Dr A Führer महाशयेन केशवसन्नकमथुरास्थमृत्कूटत उपलभ्य प्रेषिता Dr. G Bühler, Ph D, LL. D, C I. E महाशयेन शोधयित्वा प्रकाशिता

पारम्पर्यगकान्तागनिराह गाढाहड ।
गतिरेवा कर्केकः मूर्पेः नुकुले पड ॥
तगा मेत्रपगः जाठ मर्मकर्मधुरन्धर ।
चन्द्रा निरितनाकन महीनन्द शुभार्जनात ॥
शुणिन श्रणनानिश्रीकलानानिचक्षणा ।
अनोऽपि भातका कैचिन्कुने भनपावका ॥
किन लक्ष्मणसंज्ञोऽभ् हदेवस्य मातुल ।
गोष्ठिको जिनभक्तश्च सर्वशास्त्रविचक्षण ॥
श्रत्रागोऽगिताम्बर वरसुधासान्द्रद्रवापाण्डुर
रार्गे श्रीजिनमन्दिर त्रिजगदानन्दप्रद सुन्दरम् ।
गभूरेन्मकारयन्गुरुशिर सचारिकेत्वव(म्ब)र-
भ्रान्तेनोच्छलतेव वायुविहतेर्यागाढिश[तपञ्य]ताम् ॥

अथैतस्य जिनेश्वरमन्दिरस्य निष्पादनपूजनसस्काराय कालान्तरस्फुटितत्रुटितप्रतीकारार्थं च महाराजाधिराजश्रीविक्रमसिहः स्वपुण्यराशे(शे)रप्रतिहतप्रसर परमोपचय चेतसि [नि]धाय गोणीं प्रति विशोपक गोधूमगोणीचतुष्टयवापयोग्यक्षेत्र च महा[चक्र]ग्रामभूमौ रजकद्रहपूर्वदिग्भागवाटिका वापीसमन्विता प्रदीपमुनिजनशरीराभ्यञ्जनार्थं करघटिकाद्वय च दत्तवान् । तच्चाचन्द्रार्कं महाराजाधिराजश्रीविक्रमसिहोपरोधेन

'व(ब)हुभिर्वसुधा भुक्ता राजभि सगरादिभि ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥'

इति स्मृतिवचनान्निजमपि श्रेय प्रयोजन मन्यमानै सकलैरपि भाविभिर्भूमिपालै प्रतिपालनीयमिति

लिलेखोदयराजो या प्रशस्ति शुद्धधीरिमाम् ।
उत्कीर्णवाञ्शिलाकूटस्तीलहणस्ता सदक्षराम् ॥

सवत् ११४९ भाद्रपदसुदि ३ सोमदिने मङ्गल महाश्री ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका—२।२३७ २४०)

(१२१)

सुप्रसिद्धमथुरान्तर्गतकेशववप्रोपलब्धविष्णुमन्दिर-प्रशस्तिः ।

ॐ गणपतये नम ॥

दिश्यात्स व कैरवकु[ड्मलाभ श्रे]यासि दन्तो द्विरदाननस्य ।
विजित्य विघ्नानिव······ शङ्के मुखे समाधातुमुपाहितो य ॥
शौरे कज्जलकान्तिरस्त्वसिलता भूत्यै चिर व करा-
त्कालिदीव समुद्गता सरभस या स्वर्धुनीस्पर्धया ।
यत्रान्तर्जलमानुषीव कमला डिण्डीरपिण्डोपम
कम्बुर्बिम्बितमम्बर कमलिनीकिंजल्कपुञ्जायते ॥
स वोऽवतु ज[नार्दन] सकलदैत्यदर्पार्दनो
महानरकमर्दन प्रचुरचौरसतर्दन· ।
समस्तभुवनाकर· सकलचक्रभूषाकरो
धृतामरमहाभरस्तृणवदुद्धृतक्ष्माधरः ॥
इति प्रथममेव ।
शाखासंततिसंनिरुद्धसकलप्रोद्दामदिग्मण्डल
श्लाघ्य· पान्थसमाश्रयो द्विजकुलै· ससेव्यमानोऽधिकम् ।
क्षोणीमण्डलमण्डनं वहुतरप्रख्यातपर्वक्रम·
श्रीमानस्ति समुन्नत· क्षितितले राजन्यवशो महान् ॥
सौजन्यामृतवारिधिर्गुरुगुणग्रामप्रकामावधिः
श्रीमान्धर्मनिधिर्नयैकनिपुणक्षुण्णाध्वचक्रप्रधिः ।
तत्राभूत्कलिकालकल्मपमषीप्रक्षालनैकश्रमो
मान्य क्षत्रियवर्गमौलितिलक श्रीसिंहराजाह्वय ॥

१ इय प्रशस्ति 1150 A. D समयोत्कीर्णा Dr A Führer महाशयेन केशवसञ्ज्ञकमथुरास्थमृत्कूटत उपलभ्य प्रेपिता Dr. G Buhler, Ph D, LL. D, C. I. E. महाशयेन शोधयित्वा प्रकाशिता

सोभगात्मा महीपाल· ···· · न ।
फुल्लोरी राउरांभूतो देभरो माभनात्मज ॥
सोम्लो रामपालश्च सेल्हणो गाजिकोऽख. ।
एते गोष्ठीं समागम्य पुत्रपौत्रादि· ······ का ॥
जातो विरमते यूति(?)र्नन्देवस्य चक्रिणः ।
रापद्त्ता नरेन्द्रेण पुरवासिजनेन च ॥
ग्रे मठे नीभग पट्ट च वाटिका देवहेतवे ।
गोणीपरातिरजस्य मानोन्मानरसादिका ॥
गन्तो गन्तो पली···· ···चा······· पुष्पमालिकाव् ।
मामकाम चतुर्थोंऽशो य कश्चिन्मापको भवेत् ॥
य कश्चिद्धरते वृत्ति न ददाति च मानव ।
स गच्छेन्नरक घोर यावदाभूतसप्लवम् ॥
अस्या प्रशस्ते कर्तारौ बुधौ पालकुलद्धरौ ।
क्षन्तव्य सर्वविबुधैर्न्यूनान्यून विचारत ॥

सवत् १२०७ कार्तिकपौर्णमास्या महाराजाधिराज·······················ज-
यपालदेवविजयराज्ये उत्कीर्णा सोमलसूत्र[धारे]ण ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका—२।२७६-२७९)

(१२२)

श्रीमहाराजाधिराजश्रीकर्णदेवानां शासनपत्रम्।

ॐ नमः शिवाय ॥

निर्गुणं व्यापक नित्यं शिव परमकारणम् ।
भावग्राह्य पर ज्योतिस्तस्मै सद्ब्रह्मणे नमः ॥

१ इद शासनपत्र श्रीकर्णमहाराजेन वेणीनदीतीरे स्वपितृश्राद्धकरणसमये दत्तग्रामस्य लिखित श्रीवाराणस्या प्राचीनदुर्गान्तर्गतप्राचीनकूपतो नि सृतम् सा नदी चाधुना जबलपुरतो दक्षिणस्या दिशि ४० मीलप्रमिते नागपुरत पूर्वस्या दिशि ३० मील-प्रमिते देशे वहति शासनान्तलिखितसमयश्चेदिराजधान्या वर्तते इति हेतो. २४९ योगेन ईश सवत् १०४२ भवति—इति Professor F. Kielhorn, Ph. D, C. I E. महाशया

यद्द्वेधा स्थितमव्यय परमपि जो(ज्यो)तिश्चिदंशुप्रभं
सूर्याख्यस्य च भास्वरप्रभृतयो यस्य स्फुरन्त्यूर्मय ।
सर्वज्ञान[म]यो वभूव भगवास्तस्मान्मनुर्मानसो
यस्मात्सृष्टिरभूदियं गुणवती स्त्रीपुंनिमित्ता तत. ॥
देवः श्रीकार्तवीर्यः क्षितिपतिरभवद्भूपण भूतधात्र्या
हेलोत्क्षिप्ताद्रिबिम्म्य तुहिनगिरिसुताश्लेपसतोपितेशम् ।
दोर्दण्डाकाण्डसेतुप्रतिगमितमहापूररेवाप्रवाह-
व्याधौतत्र्यक्षपूजागुरुजनितरुपं रावणं यो ववन्ध ॥
यस्य भ्रूभङ्गभीता दद(ध)ति नृपतय क्लिष्टमावे(रे) प्रतिप(ष्ठा)
आ कैलासात्सहेल हरवृपभसमुत्खातशृङ्गाग्रभित्तेः ।
आ च प्राच समुद्रात्सुरसरिदतुलस्थूलमुक्तावलीका-
दाम्भोधेर्दक्षिणाच्च स्फुरदतुलमणे सेतुसीमन्तभाजः ॥
तद्वंशप्रभवा नरेन्द्रपतय ख्याताः क्षितौ हैहया-
स्तेपामन्वयभूपण रिपुमनोविन्यस्ततापानलः ।
धर्मध्यानधनानुसंचितसुख शश्वत्सता सौक्ष(ख्य)कृ-
त्स्रेयान्सर्वगुणाङ्कितप्रभुतया श्रीमानभूत्कोक्कलः ॥
सम्यक्शास्त्रविचारणा प्रतिदिन धर्माय योगाय च
इष्टापूर्तपरोपकारकृतये यस्यार्थसक्ता मति ।
आनृण्याधिगमाय दाननिरति सद्वंशपुष्टेस्तथा
ज्ञानाभ्यासवशान्मुमुक्षुपदवीमन्ते च य प्राप्तवान् ॥
भोजे वल्लभराजे श्रीहर्षे चित्रकूटभूपाले ।
शंकरगणे च राजनि यस्यासीदभयद पाणि ॥
शचि(ची)मिवेन्द्र कमलामुपेन्द्रो नगेन्द्रकन्यामिव चन्द्रमौलि. ।
चन्देलवंशप्रभवा सुशीला नट्टाख्यदेवीं स तु पर्यणैपीत् ॥
उद्दामदर्पद्विपतो जयन्त कदर्पमापीनघनस्तनीनाम् ।
अजीजनत्स स्थितये जनस्य तस्या महाशक्तिधर कुमारम् ॥

सोभरात्मा महीपालः ··· ······· न ।
फुल्लोरी सडसंभूतो देधरो माधवात्मज· ॥
सोढलो रामपालस्य सेल्हणो राजिकोद्भव ।
एते गोष्ठी समागम्य पुत्रपौत्रादि·········'का ॥
अथातो लिख्यते वृत्तिर्देवदेवस्य चक्रिण· ।
संप्रदत्ता नरेन्द्रेण पुरवासिजनेन च ॥
द्वे गृहे वीथय पट्ट च वाटिका देवहेतवे ।
गोणीप्रसृतिरन्नस्य मानोन्मानरसादिका ॥
यन्ते यन्ते पली······ चा····· ··पुष्पमालिकात् ।
मापकाच्च चतुर्थोऽशो य कश्चिन्मापको भवेत् ॥
य कश्चिद्धरते वृत्ति न ददाति च मानव ।
स गच्छेन्नरक घोर यावदाभूतसप्लवम् ॥
अस्या प्रशस्ने कर्तारौ बुधौ पाल्कुलद्धरौ ।
क्षन्तव्य सर्वविबुधैर्न्यूनान्यून विचारत ॥

सवत् १२०७ कार्तिकपौर्णमास्या महाराजाधिराज ·· ·· ······ ज-यपालदेवविजयराज्ये उत्कीर्णा सोमलसूत्र[धारे]ण ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका—२।२७६ २७९)

(१२२)

श्रीमहाराजाधिराजश्रीकर्णदेवानां शासनपत्रम् ।

ॐ नम शिवाय ॥

निर्गुणं व्यापक नित्य शिव परमकारणम ।
भावग्राग्य परं ज्योतिस्तस्मै सद्ब्रह्मणे नम ॥

यद्वेधा स्थितमव्ययं परमपि जो(ज्यो)तिश्चिदशुप्रभं
सूर्याख्यस्य च भास्वरप्रभृतयो यस्य स्फुरन्त्यूर्मय ।
सर्वज्ञान[म]यो वभूव भगवास्तस्मान्मनुर्मानसो
यस्मात्सृष्टिरभूदियं गुणवती स्त्रीपुंनिमित्ता ततः ॥
देवः श्रीकार्तवीर्यः क्षितिपतिरभवद्भूपण भूतधात्र्या
हेलोत्क्षिप्ताद्रिबिम्यत्तुहिनगिरिसुताश्लेपसतोपितेशम् ।
दोर्दण्डाकाण्डसेतुप्रतिगमितमहापूररेवाप्रवाह-
व्याधौतत्र्यक्षपूजागुरुजनितरुपं रावणं यो ववन्ध ॥
यस्य भ्रूभङ्गभीता दद(ध)ति नृपतय क्लिष्टमावे(रे) प्रतिप(ष्ठा)
आ कैलासात्सहेल हरवृपभसमुत्खातशृङ्गाग्रभित्तेः ।
आ च प्राच समुद्रात्सुरसरिदतुलस्थूलमुक्तावलीका-
दाम्भोधेर्दक्षिणाच्च स्फुरदतुलमणे. सेतुसीमन्तभाजः ॥
तद्वंशप्रभवा नरेन्द्रपतय ख्याता क्षितौ हैहया-
स्तेपामन्वयभूषण रिपुमनोविन्यस्ततापानलः ।
धर्मध्यानधनानुसधितमुख शश्वत्सता सौक्ष(ख्य)कृ-
त्प्रेयान्सर्वगुणाङ्कितप्रभुतया श्रीमानभूत्कोक्कलः ॥
सम्यक्शास्त्रविचारणा प्रतिदिन धर्माय योगाय च
इष्टापूर्तपरोपकारकृतये यस्यार्थसक्ता मति ।
आनृण्याधिगमाय दाननिरति सद्वंशपुष्टेस्तथा
ज्ञानाभ्यासवशान्मुमुक्षुपदवीमन्ते च य प्रासवान् ॥
भोजे वल्लभराजे श्रीहर्षे चित्रकूटभूपाले ।
शंकरगणे च राजनि यस्यासीदभयद पाणि ॥
शचि(ची)मिवेन्द्र कमलामुपेन्द्रो नगेन्द्रकन्यामिव चन्द्रमौलि. ।
चन्देलवंशप्रभवा सुशीला नट्टाख्यदेवीं स तु पर्यणैपीत् ॥
उद्दामदर्पद्विपतो जयन्त कदर्पमापीनघनस्तनीनाम् ।
अजीजनत्स स्थितये जनस्य तस्या महाशक्तिधर कुमारम् ॥

नाम्ना प्रसिद्धो भुवनत्रयेऽपि प्रसिद्धपूर्वो धवलः स राजा ।
वोढु धुर यो गुरुहारहा ...योऽन्यान्नृपेन्द्रान्करदीचकार ॥
एकैकं ददता भुजंगमनिश स जीवित रक्षता
भक्ष्यार्थं गरुडाय नागपतिना न्यक्कार उन्मीलित ।
चारित्राय ददौ जल सुरपतिर्गच्छन्नहल्यामृतौ
वन्धाया भुवनत्रयेऽप्ययमभूदौचित्यवृत्ते पदम् ॥

किं वापरेण—

होहिन्ति एत्थ वसे पुरिसा एहइयगारवमहग्घा ।
इअ हाविऊण जेण पालीण परिग्गहो गहिओ ॥
[भविष्यन्ति अत्र वशे पुरुषा अत्यधिकगौरवमहार्घाः ।
इति ज्ञात्वा येन दिशा परिग्रहो गृहीत ॥]

तत्सूनु ख्यातकर्मा दिगिभकरनिभाजानुबाहुर्महात्मा
भूमेर्भर्ता बभूव क्षतरिपुनृपतिर्बालहर्षः सुजन्मा ।
य सद्वृत्तानुरागानुकृतकृतयुगाचारमाश्रित्य जात-
स्त्यक्तान्योन्योपमर्दस्थिरत्वमतिरपास्तास्त्रिवर्गस्निसर्गं ॥

धन्योऽत्र दाशरथिरेव रिपुर्दशास्यो
यस्याभवत्क्रिमपर गमरोत्सवाय ।
भ्रूभङ्गभग्नमकलद्विषतो धिगस्मा-
नात्मानमाहवरसार्थिति यो मुमोह ॥

सत्यत्रनेकनिरतस्य पृथिविश्रमस्य
तस्यानुज प्रथितबाहुरसौ बभूव ।
दुर्योधनाग्निकर्वीरर कत्वी

तस्मादभूल्लक्ष्मणराजदेव पुण्यैर्जनाना [illegible] ।
अवाप्य य धर्ममिव क्षितीश चिराय लेभे जनता सुखानि ।
य सत्यस्य निधि. श्रिया च सरणि [illegible] च [illegible] च यो
यो दाता च दयालुरेव च पद कीर्तेश्च नीतेश्च य ।
तस्यासीत्परमेष दूषणकण कारुण्यपुण्यात्मन
पात्रापात्रविवेचन न यदभूत्सर्वस्वदानेष्वपि ॥
श्रीशंकरगणदेवस्ततोऽभवत्सकलभुवननन्दनः ।
शासति वसुधा यस्मिन्पलायित क्वापि कलिनापि ॥
असौ निस्त्रिशता यत्र वक्रत्व पलितागमे ।
रथचक्रेषु चारित्व वायौ स्वच्छन्दचारिता ॥
तस्यानुजोऽभूद्युवराजदेवः पति क्षिते क्षत्रकुलप्रसूति ।
यस्यासिधाराजलधौतमूर्तेश्चिरं स्थिरासीच्चपलापि लक्ष्मी ॥
अर्थिसार्थावधिस्त्याग सेस(शौर्यं) शूरजयावधि ।
यशसा धर्मराशेश्च नावधिर्यस्य भूपते. ॥
श्रीमांस्ततोऽजायत जातकीर्ते काकल्लदेवो वसुधैकनाथ ।
यन्मण्डलाग्रो रिपुमण्डलानि पुरो दधातीति यथार्थशब्द ॥
नम्र कार्मुकवत्कृत नियमित तूणीरवत्पृष्ठत
काष्ठासु क्षणमात्रदृष्टविहितभ्रान्त च दोर्दण्डवत् ।
कृत्वा साधु परिच्छदेन रहित सम्यक्करे स्थापितं
शत्रूणामखिल कुल नरपतिश्रेष्ठेन येनासिवत् ॥
काकल्ल[ख्य]नृपादपास्तसकलक्षोणीविप······
क्षीरक्षालितहारगौरगुणभृद्गाङ्गेयदेवोऽभवत् ।
यस्याजायत केवल रणमुखे कौक्षेयकोऽग्रेसर-
स्तत्रैव प्रतिबिम्बित पुनरभूदालाव····॥
अगुनेज्लोजलोलेति(?) क्षा(ख्या)त यदिह दुर्यश. ।
लक्ष्म्या तदधुना धौत दिव्यमादाय तद्वपु. ॥

नाम्ना प्रसिद्धो भुवनत्रयेऽपि प्रसिद्धपूर्वो धवलः स राजा।
वोढुं धुर यो गुरुहारहा ···योऽन्यान्नृपेन्द्रान्करदीचकार॥
एकैकं ददता भुजगमनिशं स्व जीवितं रक्षता
भक्ष्यार्थं गरुडाय नागपतिना न्यक्कार उन्मीलित।
चारित्राय ददौ जलं सुरपतिर्गच्छन्नहल्यामृतौ
वन्द्याया भुवनत्रयेऽप्ययमभूदौचित्यवृत्तेः पदम्॥
किं वापरेण—
होहिन्ति एत्थ वसे पुरिसा एहइयगारवमहग्घा।
इअ हाविऊण जेणं पालीण परिग्गहो गहिओ॥
[भविष्यन्ति अत्र वशे पुरुषा अत्यधिकगौरवमहार्घाः।
इति ज्ञात्वा येन दिशा परिग्रहो गृहीत॥]
तत्सूनुः ख्यातकर्मा दिगिभकरनिभाजानुबाहुर्महात्मा
भूमेर्भर्ता बभूव क्षतरिपुनृपतिर्बालहर्षः सुजन्मा।
य सद्वृत्तानुरागानुकृतकृतयुगाचारमाश्रित्य जात-
स्त्यक्तान्योन्योपमर्दस्थिरवसतिरपास्तारिवर्गस्त्रिवर्ग.॥
धन्योऽत्र दाशरथिरेव रिपुर्दशास्यो
यस्याभवत्किमपर समरोत्सवाय।
भ्रूभङ्गभग्नसकलद्विषतो धिगस्मा-
नात्मानमाहवरसादिति यो मुमोच॥
सत्यव्रतैकनिरतस्य युधिष्ठिरस्य
तस्यानुज प्रथितबाहुबलो बभूव।
दुर्योधनाखिलवीरवधैकधन्वी
पार्थोऽपर कलियुगे युवराजदेव॥
भूभारक्षमदक्श्रुतिप्रणयिनीमालम्ब्यमानस्तनुं
कुर्वाणः समरेऽपि नाकपथगानागच्छतो विद्विषः।
विख्यातां भुवि भूरिमार्गगमनामुच्चैर्दधद्वाहिनीं
यः साक्षात्परमेश्वर समभवत्सम्यक्शिवाराधनात्॥

तस्मादभूल्लक्ष्मणराजदेव पुण्यैर्जनानां जनितव्यवस्थः।
अवाप्य य धर्ममिव क्षितीशं चिराय लेभे जनता सुखानि॥
य सत्यस्य निधि· श्रियां च सरणि· साम्ना च धाम्ना च यो
यो दाता च दयालुरेव च पद कीर्तेश्च नीतेश्च य·।
तस्यासीत्परमेष दूषणकण कारुण्यपुण्यात्मनः
पात्रापात्रविवेचनं न यदभूत्सर्वस्वदानेष्वपि॥
श्रीशंकरगणदेवस्ततोऽभवत्सकलभुवनतलतिलक।
शासति वसुधा यस्मिन्पलायित क्वापि कलिनापि॥
असौ निस्त्रिंशता यत्र वक्रत्वं पलितागमे।
रथचक्रेषु चारित्व वायौ स्वच्छन्दचारिता॥
तस्यानुजोऽभूद्युवराजदेवः पतिः क्षिते· क्षत्रकुलप्रसूति·।
यस्यासिधाराजलधौतमूर्तेश्चिरं स्थिरासीच्चपलापि लक्ष्मी·॥
अर्थिसार्थावधिस्त्याग सेस(शौर्य) शूरजयावधि·।
यशसा धर्मराशेश्च नावधिर्यस्य भूपते·॥
श्रीमांस्ततोऽजायत जातकीर्ते· काकल्लदेवो वसुधैकनाथः।
यन्मण्डलाग्रो रिपुमण्डलानि पुरो दधातीति यथार्थशब्द·॥
नम्रं कार्मुकवत्कृतं नियमितं तूणीरवत्पृष्ठत·
काष्ठासु क्षणमात्रदृष्टविहितभ्रान्त च दोर्दण्डवत्।
कृत्वा साधु परिच्छदेन रहितं सम्यक्करे स्थापितं
शत्रूणामखिल कुल नरपतिश्रेष्ठेन येनासिवत्॥
काकल्ल[ख्य]नृपादपास्तसकलक्षोणीविप······
क्षीरक्षालितहारगौरगुणभृर्गाङ्गेयदेवोऽभवत्।
यस्याजायत केवल रणमुखे कौक्षेयकोऽग्रेसर-
स्तत्रैव प्रतिबिम्बित पुनरभूदालाव ··· ॥
अगुनेज्लोजलोलेति(?) क्षा(ख्या)त यदिह दुर्यश।
लक्ष्म्या तदधुना धौत दिव्यमादाय तद्वपु·॥

ख्यात सत्यतया स धर्मतनयस्त्यागेन वैरोचनि.
शौर्येणेन्द्रसुतो न चैतदभवत्स[त्य] गता(मतं) [चे]तसि ।
एकस्मिंस्त्रितयं कलौ समधिक गाङ्गेयदेवे नृपे
दृष्ट्वा निश्चितमेव तैरवितथ पूर्वे यथोक्ता नृपाः ॥
तस्यात्मज. कर्ण इवावतीर्ण कर्णः पृथिव्या प्रथितप्रभावः ।
यस्याभिषेकश्रवणाद्विपक्षैर्नेष्ट प्रहृष्टं द्विजमित्रवर्गे ॥
यत्कीर्तिलतया दूरं प्रसरन्त्या दिने दिने ।
ब्रह्माण्डमण्डपाभोग स्वल्पतामुपनीयते ॥
स्वयं समुत्सृजन्नर्थानर्थिसार्थेष्वचिन्तितान् ।
कोऽप्येष भूषणं भूमेर्जङ्गम कल्पपादप ॥
शक्तित्रयैकनिलयस्य गुणाकरस्य
धर्मात्मन स्तुतिपद किमिहास्ति किंचित् ।
आशास्यते परमिद कृतिभि सदैव
राजन्वती वसुमती भवतैव भूयात् ॥

तदेवं गुणगणालङ्कृतशरीर ··· गसमावासितश्रीमद्विजयकटकात्परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीवामदेवपादानुध्यात(तृ)परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वरत्रिकलिङ्गाधिपतिश्रीमत्कर्णदेवः कुशली महादेवीं महाराजपुत्र महामन्त्रिणो महामात्या महासांधिविग्रहिका महाधर्माधिकरणिका महाक्षपटलिका महाकरणिका महाप्रतीहारो महासामन्तो महापमातारो महाश्वसाधनिको महाभाण्डागारिको महाध्यक्ष एतानन्यांश्च कीर्तिताकीर्तितांश्च यथार्हं मानयति बोधयति समाज्ञापयति—विदितमस्तु भवताम्— यथा [हपाथा]कासि[भूम्य]न्त[र्गे]त[सु]सिग्राम साम्रमधूकः सगर्तस्थलजलोषर· सर्वाकरखनिप्रभृतिसमुत्पत्तिसमेतश्चतुराघाटसीमापर्यन्तः वेसालग्रामविनिर्गताय कोसि(कौशि)कगोत्राय ओदलदेवरातविश्वामित्रत्रिप्रवराय वाजसनेयशाखाय महमनप्ले वा[म]ननप्ले नारायणपुत्राय पण्डितश्रीविश्वरूपाय इहैव पितु. श्रीमद्गाङ्गेयदेवस्य संवत्सरे(र)श्राद्धे फाल्गुनबहु-

लपक्षद्वितीयाया शनैश्चरवासरे वेण्या स्नात्वा भगवन्तं देवदेवं त्रिलोचनमशनसभारप्रकल्पितपञ्चोपचारप्रपञ्चेन परया भक्त्या समभ्यर्च्यासमश्रद्धया श्राद्धं विधायोभयभोगेन(दकसर्गेण) शास[न]त्वेन संप्रदत्त । अतः श्रीमत्कर्णदेवपादा[ ] सुसीग्रामनिवासिनः समस्तजनपदान्समादिशन्ति—विदितमस्तु भवताम्—यथा ग्रामोऽयमस्माभि शासनत्वेन प्रदत्त इति मत्वा भागभोगकरहिरण्यदण्डादायकरोत्पत्तिप्रभृतिसमस्तराजप्रत्यादाया अस्योपनेतव्या इति तदपचिकीर्षया मध्ये वातेनापि न गन्तव्यमिति अभ्यर्थना—

सर्वानेतान्भाविनो राजपुत्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ।
सामान्योऽय धर्मसेतुर्नृपाणा काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

वहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभि सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

अस्मिन्वंशे द्वि[तीयोऽ]पि यश्चान्यो नृपतिर्भवेत् ।
तस्यापि हस्तलग्नोऽहं शासन न व्यतिक्रमेत्-॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

अश्वमेधसहस्रेण राजसूयशतेन च ।
गवा कोटिप्रदानेन भूमिहर्ता न शुध्यति ॥

सुवर्णमेक गामेका भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।
हरन्नरकमाप्नोति यावदाहूतसंप्लवम् ॥

संवत् ७९३ फाल्गुनवदि ९ सोमे ॥

(एपिग्राफिआ इण्डिका—२।३०५-३१०)

---

(१२३)

श्रीगङ्गाधरकारितकासारप्रशस्तिः।

ओं नम सरस्वत्यै ॥

एकत्रोन्नतगात्रगौरवभरात्प्रासे तथा नम्रता-
मन्यत्र श्रियमुद्वहत्यतिलघु तुङ्गे भुजङ्गेश्वरे।
वक्ष.समुखसंभृतस्तनतटीसङ्गोपसर्पत्सुख
निद्रा ··· द · दधातु दयितामाश्लिष्य विश्वंभर ॥

देवो जीयात्रिलोकीमणिरयमरुणो यन्निवासेन पुण्य
शाकद्वीपः स दुग्धाम्बुनिधिवलयितो यत्र विप्रे मगाख्या।
वंशस्तत्र द्विजाना भ्रमिलिखिततनोर्भास्वत स्वाङ्ग ··· ··
शाम्बो यानानिनाय स्वयमिह महितास्ते जगत्या जयन्ति ॥

तेषा य प्रथम समस्तनिगमज्ञानात्मविद्यापद
वुध्या व्यापृत एव नित्ययजनव्यापारपारीणया।
भारद्वाजमुनिर्बभूव भुवनोद्धाराभिपाती तप
यस्य मुखे मगद्विजमहावंशावतसोपम ॥

गोत्र च तस्य शतशाखमभूदभूत-
पूर्वैस्तपोभिरथ सुप्रसरैर्यशोभि.।
यत्रापरे परमतत्त्वविदोऽनवद्य-
विद्यावदातमतय पतयो द्विजानाम् ॥

कालेना · · विलुसविलसद्विद्याधने धन्विना
वीराणा धुरि चक्रपाणिरभवद्दामोदरस्यात्मजः।
यो वाल्मीकिरिवावतारितगिराधार स विश्वस्थि[ति]-
वंशस्या ·······चतुर्मुख इव व्यासो गुणिग्रामणीः ॥

---

१ इय च प्रशस्तिर्गयापरिगणान्तर्गतगोविन्दपुरे नरसिंहमालिनो गृहत आनीय Sir A Cunningham महाशयेन प्रेषिता Dr Fleet महाशयेन मम पार्श्वे प्रेषिता इति Professor F Kielhorn, Ph. D, C I. E, महाशया वदन्ति

अतिस्थिरा पृथु[तरा य]त्कीर्तिगरिमास्पदम्।
दिक्चक्र यदि नारूढा तद्भ्रमत्यन्यथा कथम्॥
जातौ वासवकेशवाविव सुतौ तस्मात्प्रसन्नामरौ
मारीचादिव कश्यपादुपचिता धर्तु कुले सत्क्रियाम्।
ज्यायास्तत्र मनोरथो दशरथस्तस्यानुजन्मा [ययो]-
र्विद्याचारशुचित्वशीलविलसत्कीर्त्या पवित्र जगत्॥
मुख्यत्वेन सता यशोभिरखिलोद्गीतै. स्वकर्णश्रुतै
सन्मित्रोपगमेन तैरतिभृतैर्भोगैरयत्नोपगै।
भ्रात्रोरत्र ययोर्नरेन्द्रनिहितै सप्रेमभि. प्रश्रयैः
श्यामानि द्विषदाननानि विदधे शुभ्रोऽप्यदभ्रो गुणः॥
तौ भ्रातरावतितरा सहजोदितेन
प्रेम्णा परस्परमनोहरणाभिरामौ।
सौहार्दहृद्यचरितेषु ययोरधीर'
कालोऽपि न स्खलितमाप कलिः कदाचित्॥
आनीतौ निजराज्यमुज्ज्वलयितु यत्नात्प्रतीतात्मना
सवासाय नरेश्वरेण शिबिर श्रीवर्णमानेन तौ।
तस्याज्ञामवलम्व्य तत्कुलमिद ताभ्यामपि प्रापित
काचित्कोटिमनुत्तरा गुणभुव कीर्तेर्विभूतेरपि॥
आ सिन्धोर्गणनीयगौरवगुणेनैकेन सेव्येऽनयो-
स्तस्मिन्मानपतेर्महीयसि गृहे प्रापि प्रतीहारता।
अन्येनापि पुनर्मह ···कधुरा व्यस्तेति विस्तारिणा-
वेतौ सत्त्वनयैर्वभूवतुरिह प्रज्ञैकविज्ञानिकौ॥
गत्वा श्रीपुरुषोत्तम ···वयोर्हृद्य' प्रतिष्ठास्पद
पारावारतटे पटीयसि लसच्चन्द्रग्रहानेहसि।
सर्वस्व वितताार तर्पितपितृस्तोम करोल्लासितै-
स्तोयैर्य' पिहितस्य पर्वणि विधो. साहाय्यमाप क्षणम्॥